ZAPISNIK SJEDNICA »ILIRSKOG DRUŽTVA« MLADEŽI GRKOKATOLIČKOG SJEMENIŠTA U ZAGREBU

Marija s. Irena Smičiklas

Ljeti 1965. pronađen je Zapisnik sjednica »Ilirskog družtva« (čitaonice) pitomaca Grkokatoličkog sjemeništa u Zagrebu iz 1839. godine, koji sadrži prve đačke literarne pokušaje u vrijeme hrvatskoga narodnoga preporoda.

O đačkom »Ilirskom družtvu« govorilo se i ranije. Tako ga na temelju podataka iz »Spomenice o 250-godišnjici Grkokat. sjemeništa u Zagrebu 1681—1931« spominje i »Zbornik zagrebačke klasične gimnazije 1607—1957«[1]. Autor »Spomenice«, dr Janko Šimrak, i Andrija Ljubomir Lisac, pisac pregleda literarno-glazbenih udruženja i đačkih listova u gore navedenom »Zborniku«, iznose svoje pretpostavke samo na temelju popisa knjiga »Ilirske čitaonice« iz razdoblja 1839—1857. godine. Otkriće pak novog dokumenta popunit će njihove suzdržane izjave i škrte riječi o tako simpatičnom đačkom sudjelovanju uz rame velikih ljudi našeg preporoda. Knjige, drage i dobre knjige, vjerni prijatelji pokojnih svojih vlasnika, progovoriše kad su sva usta zanijemjela. Knjige — jedini posjed; te knjige, nabavljene velikom cijenom — samoprijegornim đačkim novčićem, bile su ukras, crveni koralj, njegovani cvijet male čitaonice!

Zapisnik je bezuspješno tražen godinama, počevši tamo od mladog Tade Smičiklasa, urednika đačkog lista »Vienac« (1860), pa do naših dana. Kobna 1848. pokopala je mnogo toga, pa i taj Zapisnik.

Radi boljeg uvida u tekst Zapisnika potrebno bi bilo svratiti pažnju na značajnija mjesta toga omašnog rukopisa.

Društvo je osnovano 8. listopada 1839, godinu dana nakon »Ilirske čitaonice« (dalje samo »Zagrebačka«), pa je kao mala zvjezdica uz Gajevo »sunce« prva zasjala među školarcima preporodnog doba. Pojava zanimljiva, ali se dade vrlo jednostavno protumačiti kad znamo da je upravo rektor Grkokat. sjemeništa Ivan (Janko) Goleš jedan od prvih članova »Zagrebačke čitaonice«. On je vjerojatno upoznavao svoje pitomce s radom tog društva; ova mala čitaonica i nije drugo no vjeran odraz one velike, Gajeve »Zagrebačke«.

[1] Zbornik naučnih i književno-umjetničkih priloga bivših đaka i profesora Zagrebačke klasične gimnazije o 350-godišnjem jubileju 1607—1957, str. 84.

Đaci, željni obrazovanja na materinskom jeziku, smatraju svoje društvo najboljom pripravom za veliki budući rad koji se sada zacrtava. Diljem Hrvatske održavaju se govori; zato će i oni, poneseni bujicom rodoljublja, nastupati pred sudrugovima u čitaonici. I oni sazivaju sjednice, ali to neće biti samo sjednice, nego dostojanstveni — sabori. Društvo je čvrsto organizirano, ima biran odbor: predsjednik, blagajnici, bilježnici, knjižničari, a »umětni verhovnik« pregledava sve pismene sastavke; starješine i fiškuši vrše svoje dužnosti kako propisuju pravila. Društvo ima i statute; pravila se pod »A« odnose na osnutak i uzdržavanje društva, pod »B« na red i slogu među članovima. Čast je biti članom, ali kad đaka izaberu za »dužnosnika«, bude mu kao ono Slavku Kolaru kada postade predsjednikom »Osvita«, pa sav uzbuđen reče: »Ta mi je slava pomutila pamet.«

Među članovima sjemenišnog »Ilirskog društva« nalazimo imena koja će se kasnije istaći kao društveni ili politički radnici, dok će drugi opet u ulozi skromnih seoskih svećenika i učitelja na svojim leđima ponijeti breme preporoda. Sjetimo se ovdje bar nekih: Juraj Smičiklas bit će biskup križevački, poznat u kulturnom i političkom životu Hrvatske, Tomo je Vidović ostao čitav život pod dojmom preporodnih ideja; konačno, gotovo je svaki član te male grupice đaka ostavio lijep spomen rada za svoj narod. A u jesen 1841. našao se među tim mladićima i sin Alojza Brlića, Andrija Torkvat. Kad ga je otac po svršetku nižih razreda gimnazije u Vinkovcima doveo u Zagreb, Torkvatu se prohtjelo biti pitomcem Grkokat. sjemeništa. Razumljivo, neće taj nestašni petoškolac izdržati disciplinu jednog uređenog zavoda, ali će tu zapaliti svoju rodoljubnu baklju.

Nije Torkvat dugo čekao, skoro postaje članom, a malo zatim i starješinom. Vjerojatno se pohvalio roditeljima, jer mu otac piše [...] »Gdi je ta čitaonica u koju ideš? — i kod koje si član?« [...][2] Već 5. prosinca budući poznati rodoljub i ljubimac biskupa Štrosmajera Andrija Torkvat Brlić održava svoj prvi javni govor pred zborom sjemeništaraca.[3]

Istovremeno potpisuje i Mato Mrazović svoje ime u knjigu Zapisnika. A taj budući političar proslavit će se govorom 6. ožujka 1842.[4] Dok se Mato za sada osjeća dobro među pitomcima u Gospodskoj ulici, Andrija T. Brlić, napustivši sjemenište, prelazi u susjedni zavod — Kr. plemički konvikt.[5] Tamo već 7. ožujka 1842. utemeljuje »Čitalačko društvo konviktorsko«. Tako taj »Prometej« prenosi vatru rodoljublja od uskočkih sinova među plemićku djecu.

Ali još jedno ime zaslužuje vječnu uspomenu i priznanje — Ilija Gvozdanović, patnik uz srpanjske žrtve. Ilija je bio od početka samo dopisni član čitaonice; do 1842. boravi u Beču svršavajući teološke studije. On će zato obavještavati »Ilirsko društvo« o situaciji i o rodoljubnim

---

[2] I. A. Brlić: Pisma sinu Andriji Torkvatu 1836—1855, knj. I, Zagreb 1942, str. 36; vidi o tom još i pismo 28. na istoj strani i 29. na 38. strani. »Bilješkama« koje su dodane uz spomenutu knjigu trebalo bi još dopisati da je A. Torkvat najprije smješten u grkokatoličko sjemenište, zatim u plemički konvikt, tek kasnije prelazi u zagrebačko sjemenište biskupa Haulika.

[3] Zapisnik, str. 97—98.

[4] Isto, str. 107—108.

[5] Zbornik Zagrebačke klasične gimnazije 1607—1957, str. 384. i 385.

akcijama izvan Hrvatske[6] i bit će smatran dušom čitaonice, čovjekom velikih nada. Poštenoga, izvanredno sposobnoga i požrtvovnog Iliju »nesretno zàrno pogodi prigodom one nesretne zagrebačke obnove na uštrb cělog slavjanstva, na neprocěnjenu štetu biskupije, na věčnu žalost věrnih imena njegova štovateljah... i studenom grobu po osammjesečnom bolovanju 16. ožujka 1846. predade«[7]. Doista, sjemenišna »Ilirska čitaonica« može se ponositi takvim članovima koji su znali za narodnu stvar ne samo držati govore i pjevati pjesme već i žrtvovati svoj život u najljepšem cvatu.

Nije potrebno posebno govoriti o svrsi ovog društva, radije ponovimo šta je o čitaonicama naglasio Jakša Ravlić: »Značaj djelovanja čitaonica za hrvatski preporod je velik u tom što su u građanskim redovima probudile svijest o sebi i vjeru u se... Radilo se o učvršćivanju narodne svijesti koja je bila uspavana...«[8] Izmijenimo li u citiranom tekstu riječ »građanskim« (a to mirne duše možemo) sa đačkim redovima, dodavši k tomu i riječi prvog predsjednika čitaonice: »Sverha pako društava jest prebraženost Jezika našeg...«, pred našim očima sinut će jasna i vjerna slika male ilirske čitaonice. A što je čitaonica značila za svoje članove, razabiremo iz govora Jurja Smičiklasa, koji oduševljava svoje slušatelje da cijene to malo »poduzetje«, povećavajući ga iz dana u dan, čuvajući ga jer je ono... »šta oko u glavi, šta ruka u ramenu« [...] a zatim kliče: »O Uzdasi kroz mnoge godine trajajući...« Žar rodoljublja nije se smanjio. Naprotiv, kako je vrijeme prolazilo, taj prvi cvijet sve je više sazrijevao. O Novoj godni 1848. — na posljednjem saboru — kaže se ovo: »Društvo ovo jest ognjište na kome se neprestano njeguje vatra narodnosti i pitomci ustava ovog, ono se čini biti neposredni uzrok, što mladež u Sjemeništu ovom tako ljubi svoj jezik, književnost ilirsku, što štuje bitja slavjanska, da nebi bilo Čitaonice... većma bi zaostajali za drugim napredujućim članovima Domovine...«[9]

Čitaonica je iziskivala i materijalno uzdržavanje. Kako? Na koji način? I u tom poslu pokazala se spretnost članova. Jedan od uvjeta upisa u društvo bio je i doprinos u novcu — po 2 forinta u srebru, ali pritjecalo bi u blagajnu i sa drugih strana. »Člani svaki Četvrtak i Nedjelju vrědni jesu dojti u Sabor i koj nebi došao, položiti mora 10 kr. [krajcara — kasnije i po 20—30] od koje Kaštige samo vrědni i veliki Zroki izgovoriti mogu...«[10]

Sav je novac bio pohranjen u blagajni pod paskom dvojice blagajnika, koji bi savjesno i na vrijeme davali obračun o primicima i izdacima. Od tih prikupljenih svotica trošilo se u prvom redu za nabavku knjiga. Izdanja Matice hrvatske, svi hrvatski časopisi onog vremena zauzeše počasna mjesta u knjižnici naših malih rodoljuba (knjižnica je bila odijeljena od sjemenišne biblioteke). Uz hrvatsku pisanu riječ našla su se i djela stranih literatura. Na knjige se pazilo, pa nije ni čudo što je cijeli Zapisnik protkan uz toliko puta ponovljenu s l o g u i riječju — k n j i-

[6] Kopija lista prepisana u Z; na strani 51—54.
[7] Zapisnik, str. 259—260.
[8] Jakša Ravlić: Povijest Matice hrvatske 1842—1962.
[9] Zapisnik, str. 273.
[10] Isto, »B« 2, str. 10.

g a. Zato će svaki koji ošteti knjigu ili ne čita časopise »kako je propisano« platiti »kaštigu« 10—20—30 . . . novčića. Ali ne samo za knjige, pobrinuli su se oni i za slike istaknutijih narodnih prvaka »ilirskih vitezova« — kako rekoše. Na žalost, ne možemo pokazati nijednu od tih slika.

Prva mjesta u Zapisniku zauzimaju književni proizvodi pitomaca »domoljubnom vatrom užeženih«. Svake nedjelje morao je po jedan član, prethodno najavljen, nastupiti — održati govor — [. . .] »ali *solutus* ali *ligatus* — može biti kakva Pričica ali baš i fabula — može biti ispis kakove stvari ali naslěduvanje koga Pisca . . .« Bilježnici bi poslije sjednice sve sastave izgovorene ili pročitane u saboru prepisali u »Protokol«[11]. Govori i pjesme nisu bili jedini pokušaji književnog rada. Tu se i prevodilo, a prijevodi su se bilježili u posebnu knjigu. Raspravljalo se i oko izdanja jedne poučne knjige prevedene s njemačkog[12].

Zabavni sastanci s deklamacijama i izvornim igrokazima održavani su svako pola godine.[13]

Vrijednost ovog Zapisnika i jest u tom što nam omogućuje uvid u prve đačke slobodne napise na hrvatskom jeziku. Ti govori (oko pedeset njih) i te često naivne rodoljubne pjesmice, drage kao i njihovi autori, djeluju poput ugodne jeke drhtave od zvukova probuđene narodne svijesti. Čak i poziv Janka Draškovića upravljen »srdačkim ilirskim kćerima« odjeknut će u ovoj čitaonici.[14]

Zar bi do utemeljivanja Matice ilirske u veljači 1842. bilo moglo doći bez obola ovih mladića bogatih idealima i željama? Donijeli su sve šta su imali — 13 forinti i 40 krajcara. Oni će pozdraviti 1843. i časopis »Zoru dalmatinsku«. A dok su hrvatske dame oduševljeno skidale svoj nakit polažući blago pred voljenog bana Jelačića, siromašni đaci iz Grkokat. sjemeništa prinose mu sebe u pjesmi »Ilirska mladež svome Kralju«[15].

Ovo bezazleno i privatno društvo, ograničeno svega na dvadesetak članova, imalo je i »neprijatelja«. Pitomci brzo, ne štedeći nikoga, čiste svoje redove. Evo »Opaske« koja to potvrđuje. Isključen je iz društva član G. Gvozdjak »za navěke . . . koji je društvo naše svojim blatnim jezikom pred dušmani svete narodnosti naše ogovarao . . . otparto kao najveći dušman svega što se Slavjanstva u obče a Ilirstva napose tiče pokazao, i u broj se onih neprijatelja [uvrstio] koji ne misle no kletve . . .«[16]

Oprezni u saobraćaju s ostalim društvima, ti su đaci izbjegavali sve šta bi moglo naškoditi narodnoj stvari.[17]

U ovom rukopisu moglo bi se naći i više toga karakterističnog i zanimljivog, ne obaziruć se na slabije i blijede stranice; sve u svemu, valja ga prosuđivati mjerilom dobre volje. Priznajmo našoj mladeži ovaj golemi napor koji je uložen u temelje našega zajedničkog zdanja — lijepe hrvatske knjige. Zato nećemo brojiti one puste riječi, one rečenice što tako malo izriču — prvi su koraci!

[11] Zapisnik, str. 11.
[12] Isto, 219.
[13] Isto, 112.
[14] Zapisnik, str. 227—229.
[15] Isto, 167.
[16] Isto, 102.
[17] Isto, 268.

Radije slušajmo blagozvučnost onog »Rekoh« kojim su mladi govornici pečatili svoje riječi. Kako je punim glasom izgovarano »rekoh« iza ove odluke: »Zatim određeno je da svaki četvrtak držati će se predavanje ilirskog jezika (p. I. S.) pol sata i čitanje i razlaganje ilirskih pisaocah...«[18] Ovo nije baš neznatna stvar! Sjetimo se samo kako se mučno morala probijati hrvatska riječ da bude priznata u svojoj zemlji?

Koliko su ova »predavanja ilirskog jezika« pomagala učenicima u svladavanju jezičnih poteškoća, svjedoče pribilješke prof. hrvatskog jezika Vjekoslava Babukića u svjedodžbama đaka ove čitaonice: »Odlikuje se vrlo dobrim sastavcima iz ilirskog jezika.«

Eto, sve govori da treba uzeti u ruke ovu knjigu i čitati... čitati... Ta u njoj se zrcali dan rođenja novije naše književnosti.

Zapisnik je knjiga tvrdo ukoričena, formata 21×33. Na prednjoj korici nalijepljena je etiketa sa — VII R 43—. Čitava knjiga imade 163 lista bez crta (ne računajući onih 9 što su izrezani), od toga 139 ispisanih. Papir je čvrst (neka lošija vrsta pergamenta), sivkaste boje, na kojem je tekst, ispisan tušem, sačuvao svoju svježinu i čitljivost. Rukopis pokazuje rad više ruku, a numeracija kojom se služimo u prijepisu teksta potječe od priređivača.

Tekst Zapisnika reproduciran je vjerno. Ostavljene su, pače, i očite pisarove pogreške i nepravilno napisane riječi stranih jezika kao i ostale nedosljednosti još neustaljena pravopisa. Kratice uz novčane vrijednosti (fb, K, kr,) i slične, koje se mogu lako odgonetnuti, prepisane su točno; samo je kratica »cmz« ostala neprepisana i neriješena. Njemački naslovi knjiga, pisani u rukopisu goticom, u prijepisu su transkribirani latinicom.

Sve ono što se u rukopisu nalazi među uglatim zagradama [ ] potječe od nas, a ono što su pisari precrtali, stavismo u oštre > <, okrugle pak zagrade ( ) ostale su kao u izvorniku.

Ovom dokumentu nedostaju opširnija tumačenja, iscrpne bilješke, no i ova najnužnija razjašnjenja pružaju potreban pregled teksta objavljenog u cjelini.

Napominjemo da se ovaj Zapisnik đačke »Ilirske čitaonice« prepisivao i za tisak priređivao na poticaj sveučilišnog profesora dra Ive Frangeša koji je prvi skrenuo pažnju na vrijednu đačku ostavštinu — nov prilog pri ocjenjivanju hrvatskoga narodnog preporoda. Stoga posebna hvala neumornom našem profesoru na uputama, korisnim savjetima i na svakoj pomoći. Vrlo smo zahvalni Uredništvu Arhivskog vjesnika koje nam je omogućilo tisak ovoga »zakopanog blaga«.

[18] Zapisnik, str. 91.

ZAPISNIK SJEDNICA »ILIRSKOG DRUŽTVA«
MLADEŽI GRKOKATOLIČKOG SJEMENIŠTA
U ZAGREBU

[1. strana]

Tam v-Ilirskih sad dolicah
Ja čuh kolo pěvati
Iz milenih kolibicah
Vidih plamen sěvati.

Sjajne iskre s grudih lete
Uspirene mladeži
Za ljubav i domu svete
Sarce svakog tam reži. [!]

Ljubav domovine sada
Sarce svakog objima
Tak i stara tak i mlada
Tamna munjna nesiva.

To govoreć orao mili
Ter se domu okrene,
Živte Ilirie S I N I !!!
S — grudih nježno isklikne.

S grudih naših plamen pravi
I njegove iskrice,
Nek se sada dvorom javi
Slavne naše Danice.

Orla rěčih kad razumih
Tugu u raskoš staviosam,
Plamen pravi s mojih grudih
Dobro Domu rekao sam.

[2. strana]

Nu i ti sarce milo
Odpri tvoje veselje,
Ko si dosad tužno bilo
Spunjene su jer želje.

Dakle i vi grudi blagi
Ki ste mi pomagali,
Dosad pravit pěsan mali
Bratju da bi pozdravili.

Dakle sada bratjo mila
Z-grudih izkre siplite,
Da se naša Domovina,
Sloge věncom oplite.

Sad jest vrěme da se mili
Od tamnog sna zbudite,
I da sladkoj Domovini
Slavne pute prudite.

Věrno věnce sad pletimo
Iz ilirskih ružicah,
Okruniti ter žudimo
Liru naših Dědovah !!!

Rekoh
Ilir iz Horvatske
1839.

[3. strana]

Dugověčni tarplivnosti dari, koji našim ljubeznim Pravcim veliko precenjene Urese iz jedine prama svoji narodnosti ljubavi i dan današnji prednosidu, tuliku za ovaj isti Cil dokučiti i tedanegda Krunu osobitih poslih pribaviti umĕrnost nama usipalisu, da vele uljudne biserah potoke, koji slatkim pokusim nakinčnjeni jurve pri pravo na ov Cil ustupljenim opazujuse. [Sa strane dopisana riječ »gazimo«.] Ostavimo anda vremena, kojim narodnosti slapi u vekivečnu turobnost bi dospili, i poprimimo stadu jedva svanuče Krasnosti v naipriličnijoj vrimena stoinosti misleči na ono, šta Iliod starac pokažuje »Poznaj vreme! vreme je u svačem naibolje.

Mnogo je ljudih — svakojakih među njima čudih! Različna vozpitanja, različna naměrenja, i sklinjenja! ali ovim i spodobnim nadstojuči učinite Bratjo! da velikoj tainosti naših imen oglas uzdahne; učinite, da ovomu, koje nas krasnim naucim i veliko glasnim nazorim goji, jednako motreču ostavimo sliku; učinite, prosim vas da stoletna i već trajajuča mladeži senca i sladki uspomeni nas resiti budu mogli; učinite zadnić

[4. strana]

da puti, kojim koracati počelismo, sajnosti izkre budu odhitavali — Ovu pako govorenja naměru zadobiti to nam osudjuje, ako taki o početku poslih, naših ovomu čversto nastoimo: »budete vsi Učitelji i učenici.« Zato da duh sajnosti naše sledi nakane, — sloga nek bude pravi i tverdi med nama stup, kojemu ako naše sojedinite privežemo misli, niti imenah častni i vekivečni traci, niti poslov neprecenjeni Uresi nama pofaljeti nebudu.

Pervo anda medju vsima, kojim naše ovo malo uperlismo govorenje, jest, da dosad rečenim naše trude žertvujemo, i ovom malom 8-a Listopada 1839 zklopljenom Saboru po velikih ovakvih tragih dugovečni pribavimo glas. Vas pako Bratjo ljubezna! molimo, i ovde na znak vekivečni pritverdjujemo, da pervim ovim našim malim poslim uljudno serce podveržete, nje o dubokoj Ceni gledate, i dan na dan povekšavate — i šta oko u glavi, šta Ruku u ramenu — to nje o ⟨s⟩ prilagodno postavljenom deržalištu čuvate. — O uzdasi kroz mnogo Godina trajajuči! liepa vama smijese slika, liep vas pogleda sunašca žar, kada po vele prostranih planina zbirate Cvĕče, i njega u jedan zkrovni donašate — [rastavljeno sa 4. na 5. stranu.]

[5. strana]

panj! — Ovim govorenjem pridružiti ustupilismose ugled Članov naše Čitaonice, i također česti u Saboru dana 8a Listopada 1839 njim poklonite očituvati: Člani: Smičiklas Jur[aj] Stiić Petar Malić Ivan Pihler Ljudev[it] Pajanović Drag[utin] Kušić Rich[ard] Vidović Thomo Stanić Marko Sanić Janko Kypah Ivan Poturičić Mile zatim pristupili:

[Preko prvog slova »H« napisano slovo »R«] Ranilović Nikola. Roneš Slavoljub. Badovinac Mihail *Gvozdanović Ilia član spisavajući u Bogoslov[iji] u Beču.

a) Prilikom Sabora dana 8a Listopada 1839 Čest Predsednika jest primio Juraj Smičiklas.

Čest Bilježnika Petar Stiić. Čest pod-Bilježnika Pihler Ljudevit. Čest Knjižara Ivan Malić Blagajnikom imenovan je Marko Stanić Pod-Blagajnikom Thomo Vidović Čitaonice umetni pod-Verhovnik Mile Poturičić — ostali pako jesu Prisedniki. —

[Stranica na kojoj je popis članova i dužnosti odbornika razdjeljena je okomitom crtom; s desne strane ispisana su prezimena i imena svih članova, na lijevom prostoru pod »a)« popisan odbor.]

[6. strana]

Govor na Gozp. Janka Golleša dana 20a Listopada deržan, koga dana isti vele častni Gozpodin Ime Protectora društva našeg primiti je izvolio.

Vele poštuvani Gozpodine!

Mi svekoliki družtva ilirskoga koje od goruče Vaše poštuvani Gozpodine proti domovini ljubavi, i milosti proti nama novo bitje svoje zadobilo jest, Članovi zahvalnim sarcem veliki dar ovaj štijuć po Kreposti uma našeg promotrili i pretresli jesmo sva sredstva, koja nas segurnim, kratkim i lahkim putom k-plemenitoj svarhi društva našeg doprinesti mogu. U tom motrenju našem pervo prevideli jesmo to, da kao vojzka vodje svoga porobljena, nikadse nadvladati neprijatelju nek ne da, već zaisto rasipase: tako i našem društvu manjka Glava, manjka vodja, koji bi ga čuvao od razpada, koji bi ga vodio k-slavi. Ova Zkerb nas je dovela danas pred oči vaše mnogo poštu-vani — [rastavljeno sa 6. na 7. stranu.]

[7. strana]

Gozpodine! i meni o tom otvorila usta, da poniznu vama predstavim molbu svekulikoh presladko u parvih svojih ufanje gojučih: da vi vele poštovani Gozpodine! koji nas po ztazah svakoe duhovne preobraženosti kao Otac ljubezni vodite, i bogoljubno ravnate: također ovom našem društvu, kog utverdili jeste Ravnatelj i Branitelj biti izvolite.

Ako ponizna molba naša prevzetna jest — zaisto nije iz prevzetnosti, već iz golemo vruče ljubavi, koja u sarcah naših gori za preobraženost miloglasnog Jezika našeg, iz neuzgasljive Želje nas u njemu uverstiti, iznikla jest; — Kada pako presudimo malenu, jednostransku toga društva našeg sliku, kad presudimo, koja naša nemoć i malevěčnost — nebise bili osegurali takvu želju Vama vele poštovani Gozpodine: predoneti, nebise bili usudili Vama Čest Protektora društva našeg ponudjati, da nismo već vele sladkom radostjum učinke vaše blagovoljnosti, koji govore: da vi našeg društva Protektor jeste — da nismo naumili neprestano svekulike moči naše tako uredjivati, da stvar naša, koja jest sada mala, pod obrambum vašom obilne plodove doprinesti bude mogla.

G. Smičiklas
Predsednik istog
Družtva Ilirskog

[8. strana]

Dana 20-a Listopada godine 1839 držan je Sabor, u kom svekoliki društva našeg Članovi nazočni bilisu, o tom: da sastavimo i potverdimo nekoje za zvarhu istoga Ilirskoga društva zaisto potrebne Uredbe i Zapovedi. U sled toga u istom Saboru tverdim sviuh privoljenem ova odlučili jesmo — A, koja na podignjenje i suzderžanje Čitaonice naše zpadaju, da:

1-o Svaki, koji želi k-društvu našem ilirskom pridružitise, i Član od njega postati, ima položiti Dva forinta u srebru, o ime dobra Čitaonica, kao i mi pervi Čitaonice utemeljitelji položili jesmo.

2-o Iz van toga svaki Član dužan je, na koncu svakoga miseca 20 xr. [Uz to dodato i precrtano »Cinz]. u Kasu Čitaonice priplatiti.

3-o Ovo priplatjenje svakoga měseca, nemorase baš posledńji měseca dan učiniti, već se može i prie platiti, ne samo za jedan neg takodjer, ako tko izvoli, za dojdiuče měsece. Zvrhu Članovih onih koji po dužnosti i naredbi naplate, nijednim drugim načinom više od měseca starplivnost imatise nesmie, nek takvim, da oni prez svake najmanje dvomjbe društva, ne kakvu takvu falingu učinidu — koju sigurnost isto društvo primiti može, nego takvu samo, o kojih svekoliki Članovi poruci biti zavežujuse.

[9. strana]

4-o Novacah, koji ali po dužnosti Članovah položeni zkupijuse, ali kakvim drugim načinom u ime Čitaonice naše podeljenih pasku imati moradu dva Kasaonici, koji od Ekonomie svoje svaki měsec Predsedniku i Saboru račun predavati moradu. Spomenuti novci na ništa drugo potrošitise nesmiju, nego na prikupljenje Knig hasnovitih, osobito pako ilirskih, i nadalje onih, koja za Čitaonicu potrebna dosudijuse. Kasaonici pod ništa, i pod ničii odluk novce izdati nesmiju, nego za ona samo, Koja od Celoga društva za Kupiti obsudijuse.

5-o Siuh stvarih i Knigah tako iz obcinske Kasse Kuplenih, takaj po Članih iste Čitaonice poklonjenih naibližniu Zkerb imati mora Knjižar, i oštar račun davati, ne samo svaki měsec Celomu društvu, nego takodjer po naredbi Poglavarstvu ovoga Sěmeništa, pod kojeg obrambom Čitaonica naša stoji; zato Knige i sve ostale stvari na Čitaonicu spadajuče popisati ima — i dobro paziti, da Kniga svaka po ovom ali onom Članu iz Knjižarnice iznešena u vrěme svakomesečno vizitacie unjoj nalazilase bude.

6. Knjige ali novce, ali druge stvari, koje već jedanput u vlasti Čitaonice jesu, nitko nigda natrag potrebuvati pravice nema: već to sve *Proprietas* ostane Čitaonice na veke, Koja samo oni uživati mogu naši u ovom Sěmeništu Nastojnici, Koji društvo ovo po nama utverdjeno poduživati i gojiti budu. Ako bi pako takvo

[10. strana]

takvo žalosno možebiti nastalo vrěme, da ali po Krivnih naših Nastojnicih, ali po kakvoj drugoj zgodi ovo društvo ilirsko bise zaterlo, onda sve od sada do onoga vremena Knige pribavljene spale bude po oblasti Sěmeništa zato bude izvolio svaki Gozpodin Sěmeništa Ravnatelj nje taki dugo pod svojim Ključem deržati, dok vrednii i za Preobraženost jezika svoga većma zauzeti sledili budu, kojim opet otvorijuse.

B. Koja na red i slogu u našoj Čitaonici spadaju, bez Kojih nam predstavljen Cil dostignuti nemožemo, odlučili jesmo sledeča : da:

1-o U društvo naše neimase svaki i tko god bez svakog ogleda prijemati, ko na primer takovi, Koji razuzdanoga deržanja jesu, i kojisuse prie u vernom društvu nesložne pokazali, ali Koi kakvim drugim načinom nepoštenju društvu unesti nebise stidili. Samo oni Članovi mogu postati, Koje Cieli Sabor imenuje, i vele poštuvani G. *Protektor* za vrednega zpozna. Takaj gledatise mora, jeli svaki Član moguć platiti sam, da nebi morebiti s ovim svoje Roditelje bantuvati.

2-o Člani svaki Četvertak i Nedelju vredni jesu dojti u Sabor, i Koj nebi došao, položiti mora 10 xr [Precrtana riječ »ima«], od koje Kaštige samo vrědni i veliki Zroki izgovoriti mogu.

[11. strana]

3. Svaki Član društva za izkazati marljivost, svaku Nedelju govorom prilićnim otvoriti more Sabor : i tako svakog nedeljnog dana oglasitise mora, Koj pripravljatise ima : može pako ovaj govor biti ali *solutus* ali *ligatus* — možebiti ispis kakove stvari nasleduvanje koga Pisca. — ovaj govor nemorase na pamet govoriti već čitati. — Svekoliki ti govori i druga u Saboru odlučena unestise imadu po Biležnici u *Protokol* — vendar pako prie po Umětniem popravitise ima takov govor.

4. Nekladne poslove niko nesmie raditi u Čitaonici.

5. Da Čitaonica naša nebi tu Krivnju nositi morala, da koga u nastojnosti svojoj u drugom obziru dužnosti preprečuje, zato neka se svaki tersi iz te strani *Čitaonicu* čuvati. »omnia enim habent suum tempus«

Koje Naredbe kad mi za Čitaonicu našu prilične i hasnovite nalazimo i hočemo, da tako stalno budu, kao ova Čitaonica — tverdnom voljom, i lastovitim imenah podpisim potverdjujemo svi Članovi:

[S lijeve strane redom potpisani:] Ivan Malić m.p. Knjižar Marko Stanić m.p. Kasaonik 1-vi Thomo Vidović m.p. Kasaonik 2-i Dragutin Pajanović m.p. Rikard Kušić m.p. Miloš Poturičić m.p. Janko Šanić m.p. Janko Kipah m.p. Juraj Smičiklas m.p. Predsednik i član.

[Na desno:] Petar Stiić m.p. Biležnik i član Ljudevit Pihler m.p. Podbiležnik i član Janko Golleš m.p. Protektor.

[12. strana]

Govor

u Saboru dana 27 Listopada god. 1839 deržan po P. Stiić.

Sadašnji vaš pozor Bratjo ljubezna! tuliko sajnosti iskre tulike hitrene proti narečju Ilirskomu ljubavi trace meni očituje; da nikakvo ako baš i naiugodniih biserah rumenost, i zlatih orlov osovljena Kruna nebi bila moguć mene na ovu dužnosti, kojame obzira, privabiti urednost; ali gledajuć vas o ovom Saboru zkupspravljene, gledajuć neumotreni i blag onaj nakan, koji naša sledi žudnja i rekoh! gledajuć vas kaono Čelice pri jednom Krasnom Cvetku obletajuće, svu sigurnost, i sve točne o mojem zasadjene sercu proti našem sklonu serčanosti polag moje mogučnosti izbaviti usudiosamse.

Duboko anda u pameti izkajuć, Koja ovom prilikom reči bi morao, ogledaosamse na slogu, — liepi onaj društva človećjega stup! na Koga nasloniti osegurajmose svi pod tenjom širokoga ovoga Světa vižbajući Ljudi, Kojim reci možese: O plemeniti i rekaoh! blagi ovakovi Ljudi, koji mislite, da kad dana života vašega sniknedu, vi pako snikniti nečete. O, vi Koji na jednoverstnu s nama sreču obazreliste, — [rastavljeno s 12. na 13. stranu.]

[13. strana]

kažite, prosimo vas, kamo naša liepa žudenja, zbiljana zaščita, i prigodne izobrašenosti nas vabidu, možebiti u jedan zločinacah viranjak, ali jedan ljuti zrakah uklop? ne zaisto ne. — već nas vode sva ova naša nakanjenja u tihane Domovine dolinice, gdi sunašce sobazrelim svojim tracim goji serca junačka, i nji nama jednu Krepost, jednu žertvenost, jedno uma bitje privličuje.

Ovim dakle, kuliko jest moguče, dokazati tersiosamse, samo iz strane promislio jednoverstnu med nama sloge sverž posaditi, drugo pako, čemu serce naše jest pridato i prilepljeno, i K-čemu nas nagnjenje izobraženo privlači, u tome, velim, i uobraženje uma, i pamet naša soglasno suděluju, i razumljenu našemu pomažu.

Rekoh.

Ilir iz Horvatzke.

Po deržanom ovom govorom odlučena jesu potrebnia za našu Čitaonicu, i pregledani Protokoli Knjižarički, i Kasaonički — zločestie uredjena popravljena, i dobro uredjena potverdjena — občenito pako odlučeno, dase pribavidu Knige glasovitoga Pisca *Choke*, što sve uredjeno i po istom Sabora Prisedniku jest učinjeno.

Juraj Smičiklas m.p.
Predsednik.

[14.strana]

Govor

Pravi Domorodac ljubi Domovinu.

Kakogodar svaki i poslednji mrav, kojemu nitko zaisto ikakvu moć daje, za uzderžati njegovo življenje, ljubi ono svoje město, u kojemu na svetlost je izišao, i sverhu toga tersise da pametno uredi svoje stanje; ar ako dojde njegov Nepriatelj, zrušimu svoje prebivalište, ter napravi mu veliku rasipnost, koja ga i posle ubije; medtemtoga ako i malo može još gibati, opet ide pogledati ono njemu povoljno mězto: Tako isto prave kervi domorodac ljubi svoju domovinu, koja ga je na noge podigla, iz onog' uzroka, da može sebe i nju braniti proti navaljenam nepriatelja, i ako ga obali takov Čovik, on još ostaje ljubitelj svoje sladke domovine, zaderžava svoj uljudni Jezik iliti govor, i upirase, da njega još bolje uvede u občinu. — Dakle ako sami med sobom popitamose, što je naša domovina? zaisto najlaglje odgovoriti možemo; jest najmre stran, gdě smo se mi i naši predji odgojili, gnjezdo, u kom smo ugrijani zrak, kojim smo dihali, i najzadnić zemlja, gdě leže kosti Otacah naših, i u koju čemo mi sami najposlie dospěti. — Kakovo bi anda sarce moglo biti,

koji nebi moglo čutiti ovog' svetog' plamena? ar iste zvěri i ptice ljube město svojeg' narodjenja. Domovine zaisto naše sila jest veća od svakoga straha, ar duša naša ž-njom goruća, neboji se vode, niti vatre, ni dublinje, ni visine, junak prave karvi ilirske na vojništvu predajese, zarad nje groznoj smarti, a drugi rodoljubac obkoljen od nepriatelja, užiže pod sobom puškeni prah, da neglěda nju tužnu pasti!

Usudio se jesam plemeniti Sabor! někoja ovde progovoriti: — društvo naše jest sada, kano u jednom cvětu, koji tako dugo bude cvětao, dokle dojde ono žalosno vreme,

[15. strana]

kada se bude moralo posušiti, i što je još žalosnie je zaćuti? izgubi svoju lěpotu, odpadadu mu njegova krila, s kojima kakti u jednoj čednoj gizdosti je stajalo, i tako k-zemlji prez njih prignuti se moralo. Delaj anda prave karvi Domorodac, da svigda malo budeš mogao pogledati ovoga cvěta, kojega si u tvojoj bašći posadio, dati prie vrěmena ne pogine, svaki čas tako okol njega radi, da zmirom i zmirom lěpši bude postaja. Da anda od drugih tagodjer mučati morem: Domovina potrebuje od nas ljubav jednu prist[r]asnu, kakovu je narod u jedan spol proti drugomu uložila. Jer kada mi budemo počeli u njoj više progreškah i pomanjkanjih nalaziti, nego u drugih zemaljah, kad nas počmu uveseljavati tudji običaji, tudji načini, tudji jezici, tudje igre, podkrat-čujući i varajući izobraženje naše: onda pri svih naših naredbah, pri svih dobrih razpoloženih, i namerenjih pod krastiče se malo po malo u dušu i u misli naše vekše preštimanje k drugima.

Ljubezno i plemenito društvo! ako nebude neobhodno potrebna i čedna Gizdosti, ili ljubav med nami, pazit će duh diko želnosti, sušit će se koren ufanja i veličina duše, koja sva gibanja radja; umarja i davise z-ponizenjem; to nam pako ljubav domovine odperto kaže, da prie svi potoci, ovoga Světa u jedan budu tekli, i sva dervja vu jedno jedino dervo budu se zarasla, nego prave kervi domorodac bude prestao ljubiti svoju Domovinu!!!

Rekoh

Dana 3-a Studena 1839.

Ivan Malić
Ilir iz Horvatske Krajine
Mudroljub god. II-e 1839/40.

[16. strana]

Članovima slavne Čitaonice ilirske.

Od

Nikole Hranilović. Krasno-rećja, slišaoca.

Dana 3-a Studena 1839.

Jurve svanu vrěme ono,
Puno sladke radosti
V-kom postaje sve oholo
Šta žudih od mladosti.

V svakoj bašći slavuj mili
Iz pod lista van viri
Ni odolit moći sili
Ka, se pěva na liri.

Ako moje oko bacim
Na livadu zelenu
Ah šta drugo ja opazim
Nek ružicu rumenu.

Ako u šumu pozor hitim
Vidim milu tičicu
Jak se mori s-pěnjem silnim
Slaveć svoju šumicu.

[17.]

Tako kamgod se ogledam
Veselit se sve vidim
Samo mojem sarcu nedam
Veselje dok nespazim.

Tako motreć v sarcu mojem
Ogledah se u planinu
Vilu našu pěvat svojem
Sestram čuh u dolinu.

Dase u mojoj domovini
Sladki jezik ne širi
Ilirie da svi sini
Već sad nisu u tmini.

O ilirske sestre mile
Čujete li pojenje
Varh planinah domovine
Naše, čudno stvorjenje.

Da im sveti svojim tracim
Sa visokih planinah
Oko kadgod gore bacim
Sveti mila Danica.

Z — nebi leti orao sivi
Nad ilirske planine
Sitna perja svoja širi
Varh nas leti u doline.

[18.]

Ilirkinja běla vila
Počme orla pitati
Koja svoje jak no svila
Počeh kose spitati.

Tako svetlost daju dolu
U kom se okretaju
S-glavah po svem sjaju polju
Ures kog' počimaju

Carska Ptico orao sivi
Možeš li nam kazati
Gde se ono kolo* divi
Ko sad počeh pěvati:

Ali sladom edna Ptica
Slavulj poji u dubravi
Ali glasna lire žica
Pěsan sbire ljubavi.

Jak Ilirska zvizda krasna
Sladko zovuć *Danica*
Hita svoja krila jasna
Varh visokih planinah.

Ali siva orao Ptica
Iz oblaka govori
Slavne lire nije žica
Već su mili davori.

* Kolo, napervostavlja društvo naše ilirsko.

[19. strana]

Dana 13 Studena 1839.

Za preprečiti Knigah na našu Čitaonicu spadajučih štetu, koju ali po tudjih ruku prevratjanja i čitanja, ali po drugoj kakovoj nezgodi našoj Knjižnici bise prinesla, odlučujemo u današnjem Saboru, da Knigu Kojgod iz med naših Članovah samo ono vrěme i tak dugo kod sebe zaderžati more, dok nju čita,

Kad pako od čitanja kakvim drugim poslom ozvan bude, Knigu istu u spravilo ktomu odredjenog Bibliothecara ali drugog predati imade. Ako bise ko podstupio ovu Uredbu u tom prekeršio, dabi koju Knigu Kome god izvan društva našeg čitati dao, za Kaštigu mečemo 20 kr [Pokraj toga precrtano »em«].

Petar Stiić — Bilježnik, Smičiklas — Predsd., Rikard Kušić — Prisědnik i Član, Dragutin Pajanović — Prisednik, Ivan Malić — Knjižničar.

[20. strana]

Govor Janka Kipah deržan 4-a Studena 1839.

Plemenita Gospodo!

Kakgoder rados i veselje zevsema skupa slažujese, tak takajše jal i nazlob med sobom razlučna jesu: koje obodvoe u dvih ztranah napervostavitiču. Buduć da jal i nazlob jesu glavne zabavice i koren razdruženja priaznoga, što očivesto vidimo u našoj miloj Domovini; vidimo Bratjo mila! iz čitavog uspomena světa, štose je dogodilo 892-o u istom Rimu, dasu u jedno vrěme dva Pape postali, i ovak boj i neslogu zrokuvali. Dakle Bratjo mila! ostavimo i bežimo ovu čemernu zmiju, izkorenimo nju iz pameti naše, ter ljubav med nama zasadimo; jal pako i neslogu u věkovitu spravu odhitimo ne samo od nas, nego takaj što najdalje od naše narodnosti.

Rekoh.

[21. strana]

Govor.

Nikole Hranilovića, dana 24-a Studenoga 1839.

Slavna i Plemenita Gospodo!

Kaono u tamne vajme zapuščenih ponorah kute, kada presvitli nebomožnog' sunca traci varh raskoša sa ilirskog Neba spuščajući se, lěskajući sjajnom světlostju svojom, najmanjem mravcu u njih stanujučem velemožnu sjajnost davaju; ravno otako maličnim načinom bivalo je smojim za ljubav domovine plamom neugasivim spěšno gorečem sarcem, koje tužno i žalosno u grudih sa razširavanjem Jezika junačko ilirskoga razjarenim kucajuće, dokle velim slavne veselja iskre s grudih vaših šnjim se sastajuć urěsilega jesu, kada najmre mene članom slavno plemenitoga društva imenuvali jeste, radost počutio, a žalost izčeznuti pustio jesam, radost rekoh koju sarca moga makar baš i obilno prosuti harniti nebi bili mogući uzdasi, radost koju slabim mojim pěrom zadosta opisati moguć nisam bio. Ovoj dakle neizgorno velikoj radosti za dosta učiniti vama najprie Bratjo Plemenita u kojih Bratinstvo uzet' jesam zahvaliti dosta nemožem.

Tebe dakle koji stablo oviuh malobrojnih ali vendar čvarstih granah jesi, ali bolje rekuć koji Vodja slavni Sloge věncom hrabre tvoje vojnike vodeći jesi hvalim; zatim pako vama Bratjo mila, koji mene u broj vaš hrabri uzeli jeste naplatiti trudom mojim žudio budem, trudom velim koji parvi u grudih plam-

teći stoji, za podužgati još bolje iskre ljubavi prama Domovini, da tako članovi premda još sad mali i slabi jesmo, veliki i tvardi stupovi preslatke naše dosad uscviljene majke Domovine Ilirske postanemo, i vĕnac sloge kojim se žudi naša mila Domovina okruniti, urĕsiti budemose tersili.

Rekoh.

[22. strana]

nakanenja imenuvati usudiosam se, prikloni prosimte vatreni pozor na bratju okol vežbajuću da čete gore rečene sjajnosti s-pervoim njem [Precrtana riječ »ostane«, a iznad nje napisana »osvane«] osvane prikloni misao ko ovoom mojem govoru koji po dalekih da tako govorim sverzáh raširen bližnu ište mladicu bližni utergnuti nakanio jest sad, sad najmar med nami postavljeni med nama dohod zrelnosti čekajući. Daga pako oli vremena turobno šekuvanje oli zlotvorah čemerna neodnese nakan, prislonimoga molim vas ka lastovitom darvu, k lastovitoj sarcah naših sojedinosti. Ali neću vas dulje mučiti neću vaša mišljenja v dugom trapiti govora zboru, jesu ovi moji nakani nagnuti jesu priléplenju nazočnom u našoj dosad čitaonici mnoge koristi peldujućem Nikoli Hranilović, koj na znak i tersenje verlo jest pokazao, da je vredan zvati se sad istoga darva, koga i mi i da kako na radost vodje veći zbor dobrih vojakov mnogo pridonese, taka njegova dosad vĕrnost njegovi čini i njegova motrenja pokazalasu, da on bude donesao. — Gledeć anda na dužnost, koja nama jest priključena neodhitimo njega nego njegove trude njegove čine našoj dužnosti spodobimo, i k-onom koje nas sve darži darvu njega prislonimo. —

rekoh Ilir iz Horvatske.

[23. strana]

Govor.

U Saboru dana 10 Studena 1839. izrečen po Članu Miloljubu Poturičić

Možebit, koj zmed vas rekoh bude člani plemeniti! ovoga družtva, da ja niti s-ovom sloboščinom nisam nadaren, niti u naucih domorodnih otako uvižban; da vas člani nagovarjati bi smio, na nauce domorodne bez kojih mi podnipošto Živeti nemožemo, jer svakom domorocu parva skarb neka bude, svoj materinski jezik naučitise ondaj pako tudje jezice. Zato ufamse člani plemeniti, da mom malovrednom umu budete oprostili, jer jer svakom nije moguće po volji govoriti, a bez otoga mala slika mal govor ima nego vendar zarad ljubavi naukah domorodnih i zaradi hasne vaše nagovarti se vas usudjujem, člani plemeniti na domorodni jezik u kojem raj nalazim i bez kojega ja pod nipošto živĕti nemožem ovoj prilici neprepustim, da vas plemeniti člani nebi opomenio onom zavesu, kojem mi svikolici prisegnusmo da zadovoljnoga cilja doprinesemo, a šta to hasni dase mi samo člani ove čitaonice zovemò, a drugo ništa nebudemo radili, da samo u nutra sedimo pak čitamo ove ali one knjižice nego potrebno nami jest, da mi ne samo med sobom vĕrni člani smo, nego takodjer, da drugi budu mogli reći dasmo vĕrni i zahvalni Sini ovu pako nagradju dopriniesti možemo, ako mi od strane čitaonice višeputa damo Danicu, verze za ovoga ali onoga

[24. strana]

Gospodina za godovno.

Veselimse pako neizmerno, da meni otakova prilika za govoriti dana jest, gde očivestno budem smio govoriti od našega domorodnoga jezika, koji tulikom puku jest poznat, a što rekoh tulikom puku, dapače paklu i raju člani postovani! zato potrebno nama jest najpervić u našem domorodnom jeziku uvižbavatise potrebno nama jest, da jedan kojega žudite da je verlo u domorodnih poslih uvižban nama za naučitelja podelite a takov pak jest Gospodin Lju... [devit] Pihler što vi svi skup z-menom jeste mogli opaziti, da u grudih njegovih živa vatra za domoljubnom slavom. Kratkom mom govoru na varh dospĕvam domorodni Sini! zato molim dabi bila med nama sloga bez koje naša čitaonica jest mertva kak gader telo bez duše uvežbajtese u domorodnom jeziku, čitajte knižice ovoga i drugoga jezika pokažte, daste pravi potomci naših pradĕdah, poslujte u danu i noći, jer vaši čini pod Bogom i ljudem obilnu budu imali nagradu, Vaše sloge član, i sve dobro želajući ostajem.

Rekao sam

[25. strana]

Dana 17-a Studena 1839.

Po slavnom saboru, obsudjeni jesu, polag uredbe 2-ge *sub. B.* na plaću od 10 kr. radi prekeršene urredbe: *Janko Sanić, Miloš Poturičić, Janko Kiepach.*

Smičiklas-predsednik.

Govor.

Na Gosp. Članove slavne Čitaonice Ilirske dana 17-a Studena 1839.

Bratji svaki izmed nas
Neka ćini rodu glas.

Posl. Ilirska.

Jakno Pčele bez svakoga truda
Kad u letu jest sopara huda,
Med iz ružić rumenije piju
I u svoje koše skup nosiju.

Ljuta zima i mraz kad nastane
Imatiče nježne dosta hrane;
Tako i mi sada bratjo mila
Da se bude naša ponosila,

Ah ilirska mila Domovina
Da je takve sine porodila
Složno cvetje s livadah sbirajmo
I u koše mi naše znašajmo.

[26. strana]

Zkup se daržmo i grudi uspirmo,
Koša našeg urĕsit tersimo,
Da kad naši ah Dušmani ljuti
Na nju dojdu da im pamet smuti.

I da neda u se ni gledati
Već ih bude mačem odganjati.
Složno! složno! sad dok jest vrĕme
Upartimo na nas teško brĕme.

Sarce i grudi živo uzpirimo
Sloge vĕnac zadobiti žudimo,
Ah nesloga nebo ju ubila
Kad se zmislim suze me obliju.

Po neslozi zemlja propadoše
Prestoli se sjajni prevergoše,
Po neslozi nestane nam ime
Ah nekada ponosišmo šnjime.

Al' po slozi ako malo puka
Vajme bratjo predobit je muka
Ar poslozi mi se uzbudismo
I na novi život uskarsnusmo.

Od veselja sloge sjaje nama
Ah *Danica* ka bih dosad tamna,
Budmo dakle, budmo uvĕk složni
To je nama dao Bog zmožni.

[27. strana]

Da se sada opet podignišmo
Domovine Jezik razširismo,
Zašto čedu naša bratja mila
Ah potomci, i njihova sila,

Bit zahvalni tja do tamnog groba!!!
Koš pĕsnici ovoj jest ova soba —
Zima i mraz su dušmanini ljuti,
A pčelice što je? nek svaki sudi. —

Ako koga jesam uvredio
Molim da mi svaki oprostio
Ja ostajem složni vaš brat parvi,
Dok ulizem u grob zemlje tamni,

pĕvajući

Rikard Kušić
Mudroljub god: II-e
Ilir iz Horvatske 1839/40

[28. strana]

Govor,

21-a Studena 1839. u saboru članov društva ilirskog' deržan po *Gjuri Smičiklasu,* Predsedniku istoga društva.

Domorodni Jezik sam, izobražen čuvat može narodnost od propasti.

Plemeniti društva ovog Članovi!

Neprecĕnjena vrednost zaufanja, koje vi draga bratja moja! u me postavili jeste, kada jednom mislu izvolište, da ja plemenitomu ovomu društvu predsĕdim, zaisto tako važna mi se vidi, da ne krivo možebit sudim ako velim, da mi manjka moć za nositi sa dostjnom vrĕdnostju dično ovo brĕme, s kojim mene uresili jeste; vazda bo meni pred očima ukazujese ona mnoga, koja vi od Predsĕdnika vašeg izčekivati možete kojim pako zadosta učiniti okolnosti moje meni preprečuju. Tog u meni nemira nimalo nemože pomanjiti taj predsud: da ste mene ko najvrĕdnieg izabrali, nikake bo inače zasluge sa vĕrnostju vašom, ako stalna bude, u meni spaziti niste mogli, (s kojom bi kog' iz med vas nadvladao:) već prevarlu ljubav k domovini, koju i vi svaki u persah vaših gojite. Ali kada vidim svih vas stalnu želju, da ja Predsĕdnik ostanem tersio se vendar budem, koliko je moguče meni u nezgodnih okolnostih mojih, pokazati, kako žudim štimanom zaufanju, koje ljubav vaša u me postavila jest, za-

dosta učiniti. Za ovo sercah vaših kmeni nagnutje, koje u slogi našoj uvěk sladkie pokusujem, svima vam danas velu hvalu prinosim, koja tim bolje obilnia i serčnia jest, čim većim veseljem spaziti mogah, da od onog hipa, kada ovom plemenitom društvu Temelj dadosmo, do sad ne samo nikoj' izmed nas popustio nije u slogi ljubavi prave, već da svekoliki, kako ufamse, sjednim grudih naših žudenjem većma tersitese učiniti, da kao sini jedne Majce jednaki u věrnosti njoj svi budemo. Zato dužnost mi je najpervo danas tu plemenitu vašu u preobraženju društva našeg' stalnost koju do sada verlo pokazali jezte, pohvaliti. — ova stalnost mila Bratjo! tako veoma potrěbna nam jest, za približitise k lěpom cilju našem, kako Ptici krila za lěteti. Jedna žartva budi, koji svaki-věrni domorodci-miloj otačbini nek' alduje: Plamen vatrene u persih naših k njoj ljubavi, kog' do smarti ugasiti ništ nemože! Takvom s ljubavju ako budmo svi užgani, zaisto naměre naše, gorostasnu narodnost našu tako po-

[29. strana]

dupirati, da se verhu svih Ilirie planinah budme izvisiti mogla, zlatnom krunom bitče krunjene—preobraženost jezika našeg domorodskog — dragi ovaj kamen i věnac prelěpi, koji kiti narodnost, za kojim i naše malo društvo hlěpit mora — zaisto naskoro veselo cvětati će početi. I zaisto istinu govorim, kada velim: da Preobraženost Jezika je dragi kamen, koji sjaji u naručaju puka, da je najvěće Bogatstvo naroda, koji ga poseduje: ar samo pre[o]bražen Jezik domorodski vodi narod cěli k-slavi i k-duhovnoj izveršenosti. I to jest predmet moga kratkog danas govora.

Kada okom motrimo svekolike narode, kako jesu u sadašnjem vremena tečaju, vidimo nekoje na verhu izveršenosti dičiti se, i blagotvornih uresah svojih uživati — druge pako kao da dostignu, što su zaostajuć zamudili, neumorno na putu k izveršenosti koracati — jedne pako vidimo, koji u marklosti jesu tamnoj, koji u spored onih i zadnju svetlosti svoje izkru, kano zvězde pored sunca, izgubili jesu. Ali što je uzrok te razlike ako pitaš? Jeli zato oni u izveršenosti višije stoju, neg drugi, što jim možebit Stvoritelj ali narava veče duha sile udilio jest, neg' drugim? Ali zato možebiti što oni duha svoga sile, u zgodnih okolnostih postavljeni, lasnie upotrebivati i izodvijati mogli su, nek' drugi? Ali zadnjič zato oni k izveršenosti popeli se jesu, što jim put taj odpert biaše, drugim pako zapirase? — Ali dragi moji prijatelji kad pregledamo, kako svaki narod, i koj naj izveršenii sada jest, u tmini neznanja i barbarstva bludio jest, i kako iz nje odružujuč se svetlost izašao i izveršenost dokučio jest-zaisto vidimo, da je jedan isti put iz tmine u svetlost, da kako lasno Nemci, Francezi, i t. d. onaj stupanj izveršenosti dokučili jesu, na kojem stoje, tako lasnim načinom, i mi to izto blago, ako kao vrědno, za njim hlepimo, pri izposliti, i sotvoriti nam možemo, što velim tako lasnim, dapače sto krat lasniem, put nam bo oni pokazali, i izravnali, jesu, put po kojem oni umornim korakom stupali jesu. Zato, što narodi nekoji nisko stoje uzrok drugi nije, več što voliju u tmini bluditi, nek na put stupiti, koji njih u světlo bi doveo. — Put ovaj, draga Bratjo, koji cěli narod iz tmine neznanja u světlost i predobljenje največeg' narodnosti blaga, najmre preobraženosti duhovne, vodi—jest izobražen jezik [Precrtano »duhovni«.] domorodski. Jezik domorodski izobražen sam učiniti može, da znanost i duhovna izveršenost med cělim narodom razširavase; da se sile duhovne cěloga naroda u jednu kakoti dušu sjedine, i tako

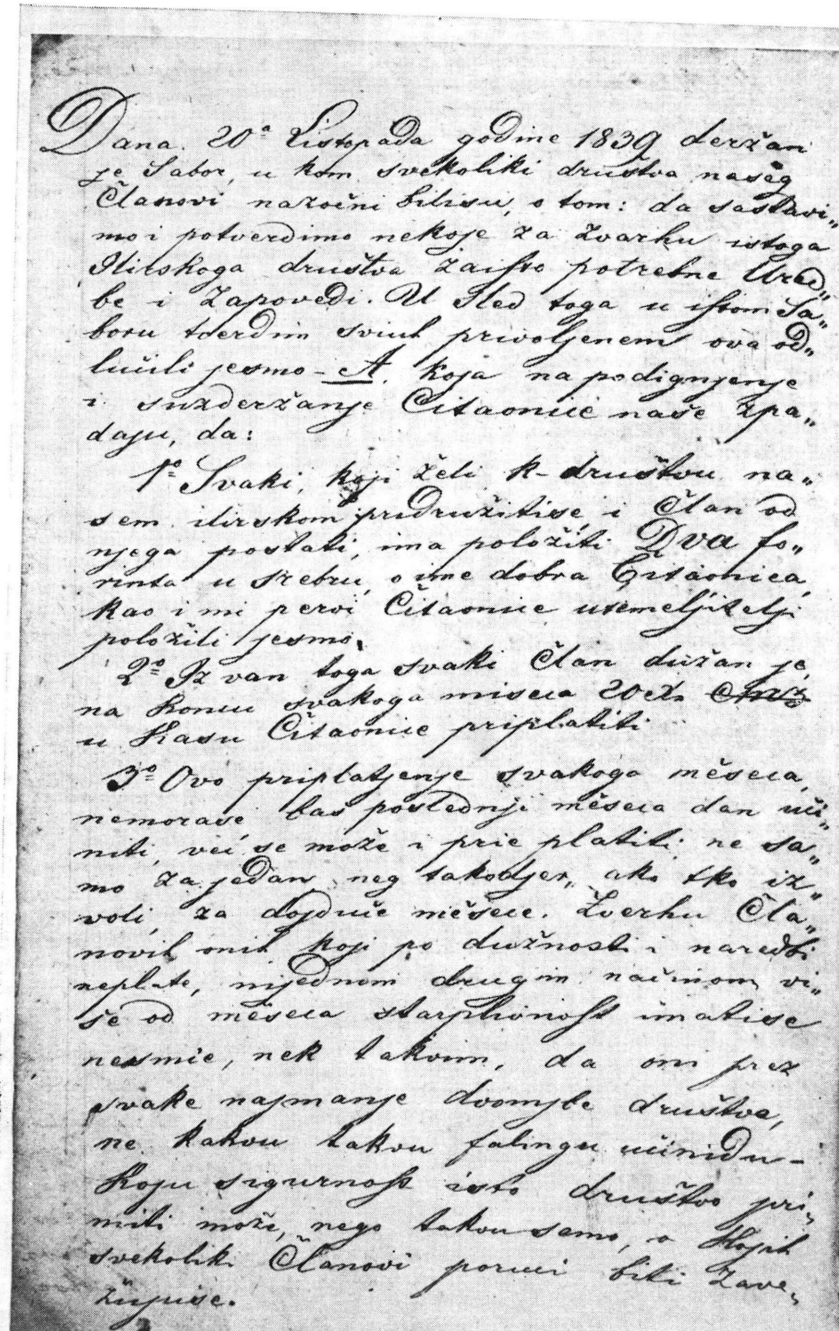

Dana 20° Listopada godine 1839 deržan je Sabor, u kom svekoliki družtva našeg Članovi nazočni bilisu, s tom: da sastavimo i potverdimo nekoje za žvarhu istoga Ilirskoga družtva zaisto potrebne Uredbe i Zapovedi. Ul sled toga u istom Saboru tverdim svih privoljenem ova odlučili jesmo — A. koja na podignjenje i uzderžanje Čitaonice naše spadaju, da:

1° Svaki, koji želi k-družtvu našem ilirskom pridružitise i Član od njega postati, ima položiti Dva forinta u srebru, osim ne dobra Čitaonica kao i mi pervi Čitaonice utemeljitelji položili jesmo.

2° Iz van toga svaki Član dužan je na koncu svakoga meseca 20 kr. ~~[illegible]~~ u kasu Čitaonice priplatiti.

3° Ovo priplatjenje svakoga meseca, nemoraše baš poslednji meseca dan učiniti, već se može i prie platiti: ne samo za jedan, neg takodjer, ako tko izvoli za dojduće mesece. Zverhu Članovih onih, koji po dužnosti i naredbi neplate, nijednom drugim načinom više od meseca starjihonost imatise nesmie, nek takovim, da oni prez svake najmanje doomjbe družtva, ne kakovu takovu falingu učinidu- koju sigurnost isto družtvo primiti može, nego takou samo, o kojih svekoliki Članovi poruci biti zavežujuse.

Uredbe i zapovijedi Ilirskog društva (v. str. 217)

složnom močju na jednu svarhu, izveršenost, upiraju; jezik sam izobražen branit može narodnost od propasti. Što se izobraženosti duhovne tiče, zaisto nitko dvojiti nemože, da je ona sa izveršenostju jezika svezana, da jezik tup i neotesan, po nemarnosti, ali po manjki Pisaosov, i Obdělacah zapuščen niti malo skladan nije za raširiti znanost med narodom i podignuti literaturu. Potrebno dakle jest, zapuščano i zakopano naréčje domorodsko izkopati iz zapuste, nutréni duh njegov izvěstiti, opraviti ga, i tako uréšenog med narodom razširivati.

[30. strana]

tako samo u krasnost izvišen jezik zbuditi če narod, da izvisi krasnost uma, i olépi ugognost kusa svoga narodnoga, tako razširen izobražen Jezik, sjediniti če céli narod u jednom sloge duhu, i braniti u njem razpad: u kojoj ljubavi sloge nitko za se, nego svaki za sve živi-i kako pčelah svaka neprestano trudeč se u jednu košnjicu med prinaša i napunjujeju, tako svaki sin domovine u jednu sloge košnjicu trude svoje upravlja. Ali čut'češ mnoge sine domovine reči: iztina je za razširit izobraženost duhovnu najpre potrebno jest, izobraziti i opraviti jezik, u kom znanosti i hasnovite knjige pišuse-ali zašto ovaj hmanji posao: imademo jezik latinski, nemački ali francezki, u kojem svaki izveršiti se može, kao mnoge Domorodce naše, koji nikad Danicu čitali nisu; porad znanoztih njihovih dičiti moramo: kasno bi ovi diku svoju bili zadobili, da su čekali dok bi u domačemo jeziku knjige pisane bile; tako, vele, svaki domorodac naš, ako volju ima, izveršiti se mora. Ali nisu ovo pravi sini domovine koji tako besédiju već dušmani njejni — oni za se živu a ne za domovinu, oni nečutiju rane na tělu domorodskom, jerbo su odpali od njeg'-oni hranu mečeju u svoja usta-ali majki svojoj, koje mlékom odhranjeni jesu, gladujućoj niti parče nepoděle: što su takvi tverdo sarčni sini vrédni? — Oni u tudjih jezikih izveršujuse, u tudjom jeziku znadu, u svome ništa, — svome narodu niti malu hasen nepridoneseju. Kao što plodonosnomu darvu hasni mlada grančica, koju njem odsekao, i u drugo stablo posadio jesi, neče ona svoje materinsko stablo, već ono, u koje je posadjena uplemeniti i odreži njemu sve grančice, koje ga kite, i plodno prie darvo postati če tada suho stablo: tako rano svaki domorodac, koji u inih samo jezicih makar kako učen jest, domu svome ništ'nehasni, jerbo on je grančica u tudje stablo posadjena; i tako ako bi svi sini domovine tudji jezik zaogarlili, a svoga zanemarili, stablo narodnosti bi usahnulo: Plemeniti i dike vrédni jesu oni sini domovine, koji samo za se neživiju, nek za sve, oni bo znadu, da je vela dužnost, domovinu ljubit, da je ona samo prava dika domorodca, kada domovina diku ima; da je onog' samo mudroznanca mudrost céne vrédna, koji narod svoj u mudrosti, napreduvati uče: koji tako (kao i pravo je) sudi, onaj zaisto žudio bude sve trude svoje postaviti u razširavanju i obdělavanju domorodskog' naréčja, onaj bude se tersio krasote uma, i lépost izveršeněga kusa Čelovjeka u domorodske knjige predstaviti, da tako svaki sin i kčer domovine razveseli se, da tako svojim pokusiti dade, što prie kušali nisu, da takno nadahne domovinu svoju duhom, kojim prie dihala nije, sjednom rečju, svaki koji kako valja domovinu ljubiti, nosio bude děla dnevov svojih u košnjicu sloge domorodske — da nut tada kada mila domovina skupi bogatstvo za nadariti svakog' sina svoga sa dari, koje prie mala stran od inostranih narodov za věliku cénu pokupovati je morala,

[31. strana]

[Riječ »morala« napisana je na svršetku stranice 30. ispod retka i na strani 31. na početku.]
morala, največa pako niti poznala kamo pokusila ikad jest. — Tako dakle viditi možete draga Bratjo, da samo izobražen i urešen jezik domorodski cělom narodu put k izveršenosti približitise, otvoriti može; da takim načinom samo i ona stran nebrojena žiteljah izobražiti se može, kojoj ali vrěme, ali prilika manjka, ali drugi kakov prikor nedopuzti tudje jezike učiti, i u njima izveršenost tražiti.

Bolje ovu iztinu razumili jesu stari Rimljani, neg' sadašnji nekoji malovrědni Slavjani: Rimljani najmre stari, akoprem sa svum močjum hlepili jesu garčki jezik naučiti se, i bogatstva znanostih iz njega priskerbiti se, ništar venda manje občinsku zapověd posvetili jesu, da se svi u Kraljevstvu posli u rimskom narodnom jeziku sveršavati imadu — i svaki domoljubiv Rimljan za pogrešku si je daržao baš pod kuče svoje krovom od stvarih domorodskih inako govoriti: nego rimski. Tako stari Rimljani jesu sudili, da jezik domorodski, makar kako ružnoglasan jest, pravom domorodcu draži bit mora, nego izti gerčki. O da bi ta rimska k domorodskom narečju ljubav sve slavie južne sine ulez'ti mogla; kako malo za vrěme bi se milo glasna Iliria o svojih virgilah, Horacah, i Cicerah dičila!!!

Ali tužnim sarcem valuvati moram, da su vragovi narodnosti naše tu sladku k-domorodnosti ljubav iz parsah někoji Ilirskih sinovah i kčerah tako jako izbrisati mogli, da su na nje mesto merzost usadili. Nigdi zaisto, u nijednoj dogodovštini nečitamo, da se ikad koji narod jezika svoga sramio: Nemca nije stid svoje narodnosti, Magjar s njoj diči se, Franceza ona, misli izvisi verhu sveh, Englez u njoj živi; samo oh žalosti! u Ilirii možeš mnoge najči, koji misle, da jim pogerda je, ime domovine, koji sami po sebi sude, da je njihov narod poslednji na svetu, zato, jerbo domovinu neljubiju — koji domovinu ljubi, deržiju za najmiliju. Drugi jezik svoj pred svakim dičiju, a Horvaticah četa ima, koje stide se, što znadu ilirski govoriti. To je draga bratjo razpast narodnosti, — to je pogerda pred svetom, ako sin domorodski veli, da je jezik Ilirski zadnji na svetu. Tako doklad misle sini domovine, Domovina u tminu sve če dublje propadati. Brusmo dakle meče, o verni sinci Ilirie! da zatremo vraga, koj nam narodnost i propast tira — obkolimo milu majcu našu, i branimo ju hrabrom rukom od dušmaninov pogerdah, — plětimo joj nove věnce krasne, mesto starih uvenutih, — kitimo ju sa svimi ljepote urěsih, — uzvisimo ju na staro sjajno Ilirie prestolje i rečmo svemu světu: »Ovo je mila mati naša, koja nas je odgojila, mi smo věrni sini njejni, — eno kakva svetlost nju obstira — klanjajtese njoj!!!!« Ona pako svetom radostju oblijeno lice kvama okreče, besěduč: »Mnogo zla sam probavila, od nevěrnih sinkov mojih ostavljena i zahitjena, vi ste pako meni staru diku onovili,

[32.]

vi ste moji věrni sinci — vama hvala i Blagoslov!« — Ova slika Domovine naše něk vam gane sarce, draga bratjo, neka užge plamen ljubavi Otačbini i slavnom jeziku našem u parsah vaših znajuć, da je jedna dika vaša, dika domovine. Nemojte odurjavati narodnosti vaše, več gledajte u svakom hipu života vašeg,' da pomognete stvorit' duha u njoj, koji ju k-izveršenosti vodi, pred

očima imajuć načalo pravog' domorodca ovo: »ja neživim za se, već za sve.« Nebudite nikad izdajice —da nebi, s pogerde! strahovite rěči vaše Majke čuti morali: »*Mnogo zlo sam probavila, od vas pogerdjena i zahitjena!!!*«

Rekoh.

Govor.

U Saboru dana 21 Studenoga 1839 deržan po Gospodinu Petru Stiić.

Hrabri vodja kada obilnu vojakov okolo sebe zapazuje četu, ako sama njihova sarca na plamen hrabro vojujućih sluti tuliko u parsih svojih ćuti radosti stada, tuliko u svakom tela svoga učinjenom koračaju nadgledava okolnost, da oči njegove tracim blage i neizustim preizvišene gjegjernosti sve tanane dolinice, sva gustih livadah deržali šta i makar tužnih pustenjah varh jednim pogledom i jednim ugodnim preobladadu mirisom: Spodobni uzdasi! jeli vi svakoga iz medju vas nebi obraduvali? tajni ove oholnosti traci, jeli nebi svakoga versťno pribavili žudenje. Ti anda nama istinito predsedeći i poštuvani Gospodine, koga u pervoj maloga onojega govora stadi Imenom vodje na svarhu gorućega u nas.

[33.]

[Citavu stranicu zaprema:]

Za
Měsec Prosinac.
1839

[34.]

Govor 1-a Prosinca 1839 deržan u Saboru Sěm. GKath.

Akoprem vaša žočnost, koja meni uviek najpovolnija je, ne sredno podžižuti, ovo pako město, u kojem nama umetnosti na izobraženje našega jezika spadajuče čistiim umom motriti slobodno jest, meni svigdar najpovolnie je bilo, vendar, kada vašu nekojih ostroču nadgledam, mnoga meni na pamet dolaze, koja tulikom brigom previdеti moram, da akose nebi u vaš obzir ufao, mislio bi, da bolje za me mučati, nego govoriti bi bilo — medtemtoga znajte takodjer, da ja iz nijednoga drugoga Zroka, nego iz jedine proti vama pokornosti Znamenja moje svekolike marljivosti danas nazočiti tersiosamse. — Pokehdob anda stanovito je, da niš na ovom světu večega nije poštuvanja, kako vrěme, koje nit za srebro, nit za zlato kupitise nemože, tako molim vas Članovi vredni! učinite ovoga zmožnu vrědnost, učinite, da žito u Zemlju postavljeno plodne hambere nama pokaže, dase nebude

[35.]

moglo reči, dase tersimo pofatati vetre zmrežami, — obernimo svaki hip našega života na uresenje Domovine, da i mi nešto, na falu, hasan i diku Domovine učinimo.

Rekoh

Thomo Vidović
Ilir iz Žumbrega

Govor deržan 8-a Prosinca 1839 u Saboru Čitaonice Sěm. GKath.

Kada obzirnie vele one božanske bolje misleći nego čovečanske čine kratkim i slabim raiši reči hoću umom mojim promotrim, po kojih nezatrudljivem menju razuma svoga premnogi Slavu věkovitu tako o Slavi njiovoj pod ni pošto meni i vami ovde u ovom odlučenom městu nazočnem predočitovati prepustio budem; ar isti dio predočitih krasnih i spomenka vrednih njiovi posalah, dapače ista stalnost ljubavi njiove u parsima prebivajuče grožnje iste smerti na toliko je metala, da oni nadalje u svom odlučkom stalni i neprestrašeni ostalisu i spomenak sebi neumarli učinili. —

Što o Slavi počeosam govoriti,

[36.]

mučaću zaisto, niti ću upisati od glasovitoga onoga Blagorečnika Cicerona rimskoga večnika, kojega Zgovorljivost i Umětnost razuma njegovoga, da umom mojim bi presudio, malo u žilah tela moga postavljeno jest, odperto valujem, vas Mudroljubitelji Pitagor i Plato kojeh tverdina mudrine kao cversto sazidana zidina niti perom upisati, a manje umom presuditi, i gdo u mogučnosti, bi bio, u govoru momu zamučati, a još manje hoću (zamučati) spomenuti. — Tebe anda jedinoga takodjer i sliku tvoju o Pěsniče krasni Gunduliću, sladoglasja pako Početniče napervo stavljam u govoru momu kaoti ogledalo, kojisi zarad tvojih trudov věnac krune sebi priskerbio, zaradi česa što u parsima našima neugasljivu proti domovini pako goruću vatru uspirio i podzga jest, ime tvoje kao neumarlo od zahvalnih Potomacah i dan danas slavise. Iz ovih i mnogih drugih vidimo, koliko tisućah Godinah je prošlo, da duh u njima svetlost sveta motriti je presta, pa imena njihova vendar, kao dabi u drugoj strani sveta trajala, i dan dašji slavijuse. Što anda je nama raditi, da i naša imena slavilase budu, nesudim zaisto drugo, nego da cěli tečaj vremena u dobrih činih osebujno pako na Dobro domovine naše spadajučih sprevodimo, i umom našim po trudu i potu zadobljenem vrednu uspěnu nama pribavimo, zarad koje mile naše Otačbine potomci nas slaviti i hvaliti budu mogli, da i Njima vredna slika od nas na dobro i branenje domovine, kao hrabromu Vodji po dokončanom taboru dar i kinć, alduvana i prikazana je: to anda u meni je gorelo, da bi Vas Članovi vredni z-ovemi, koja napervo već rekao jesam, bolje obavěstio, i najpredi na Stalnost i zjedinjene ganuo, koje ovdi jako potrebito je, kao goder i kod těla duša, ako hoće, da živi, i uživa radosti sveta, a najposlědne na uzivanje poslih onih, iz kojih sebi čověk slavu věkovitu, i neumarlu pribaviti može, od zjedinjenja anda i Sloge pervo, zatim od napredka u naukih govoriti počeosam, zato: jerbo gdi nisu krěposti těla stalne i tako, kao Lanac z-lancom složene, odtud niti iz naukov želni plodovi nadatise mogu. Ova na našem tělu opaziti je moći, da ako najmenša stranka ovoga bolestna je, sve žile jakost izgubiju, slabost poćutiju, i cělo tělo kao trulo i mertvo postane. — Z-ovim anda i drugima na pervo iziti nakanio sam, ali kada iz druge strane bolje presudio jesam, ova niti pomisliti stališi meni moji nisu dopustili, misleći, da z-govorom mojim jal što niti pomisliti bi mogo, dabi koji ovde bio, u sarcu kojega zmed vas nebi (uzputio) uzbudio: jerbo Čověk on, koj razumom nadělan je, sebi sam, da dobro poprime, zapovědati može, anda nije potreba spominjati; koj pako ova učiniti

nemože, isti prosti Čověk veli, da nije vredan da travu gazi. Ako pako kakvu hasan imati hoće, danom i noćom posluvati mora, zvarhu onoga, što Latin kaže (:Nulla dies sine linea:)

Rekoh
Marko Stanić
Ilir iz Horvatske

[37.]

MATJUHA
(Polag Nemačkoga)

»Starpite se, Gospo! još za danas,
Život moj skor nebu breme za vas –
Mislim s'ovog světa skor iziti,
Ne na putu vašoj kćerci biti!«

(To su uzdasi blede bolestnice —
Već na persa sklaplja sve ručice;)
Reč tu kći i mati rajši čuše,
Neg spasenje svoje grešne duše.

Obe odmah bez dangube idu —
Kći i mati k svom škrinjaru snidu:
»Lěs-Majstore! treb'nam danas smertni!
Čujte! danas još! budite obertni;«

»I naprav'te čversto! — jeli čuste? —
Jako, da mi čavli nepopuste;
I napravte taki pokrov strugi,
Ki prenest će z' toga světa u drugi.«

Tak govore obe još posmihce —
Te još škrinjar nevidjaše slice; —
Ipak prime poso, pili, děla —
Lěs bi gotov, prij' neg noć počela.

I lěs prati njejne do palače —
Ali majca vaji, cvili, plače:
»Smijuć naručiste les bez tuze —
Kak to? sad vas vidim ronit suze!«

»Ja napravi, kak mi naručiste:
Jako, čversto; tverdne čavle iste;
I napravi taki pokrov strugi,
Ki prenest'će z toga světa u drugi.«

Veli i pomaže — vaj! materi
Lěs posteljit — pravoj kćeri.
Pastorkinja gleda ju iz kuta,
Ka izmeni nju od smrtnog puta

Bleda bolestnica bude zdrava
Slast života joster pokušava:
Kad već davno v lesu počivadu
Kći i mati — kog naručit' znadu.

Jur[aj] Smičiklas

[38.]

PĚSMA OD JUR. SMIČIKLASA

0! ti divna! ka u ljubav vežeš
Štogod uma rěs i sovest ima, —
Slabe krěpis jake u jedno stežeš
Duše, — rog tvoj ljuven poziv svima
Te pod barjak slavne Božje ćete,
Ka odbija zlobe, jal navale,
Neuskvarne čuva stvari svete,
Ke su višnje moći nam podale; —

Ti si dobra něka, znam Božica —
Ar tva nježna gdigod noga stupa
Vrutki sreće niknu — a tva lica
Kad pokažeš, sve se stalno ufa:
Daće nebo naše vedro biti,
Da se mutne magle sve razidu
Cvětje milu krasnost svu razviti
Tvoreć slados duši, lěpost vidu: —

Kak se zoveš? Ti mi najmilija!
Kô dostojno ime Teb' bi dati?
Kâ je od krěpostih najcěnija
Ku nevidim u svom sobstvu stati? —
U mom sarcu svetlo, ti kraljuješ,
Tve u drugih slike ni plam negine —
Želje slavne, jakost mi daruješ —
Oj poznam te: L j u b a v
D o m o v i n e !!!

U Zagrebu d. 28 Svib. 1840 pev.

[39.]

Govor

Vidimise Bratjo, mila! da kasno po ugodnih sveta deržavah o najkoristniim poslim pridruženi poslujemo, vidimise, da pred oči naše zalivase lěpi oni, i da pravie govorim gjegjernoga mile Domovine sina duh, kojim napunjeni vele titrujaćim stvarah zbirateljim ni malo nebudemose uklonili, vidimise zadnjić, da nadhodimu neumarla seljana sliku, i neprecénjeno po njegovem serdcu hodeću radost, radost velim, koja njemu vrata svoja onda otvori, kada trude svoga života poštenju, poštenje pako istom svome života načinu prikljućite, žudi. Njega svako samo mislečega čeka premili i blagi onaj počinak, koji nevrednih sarca trapa, njega ovako poslujućega sprovadja sreća, koja na njegove Unuce prevličese, i u dom Blaženstva utečese — Noć njemu jest svetli dan, o kojem vidi svoje posle, koji njemu u buduće hasniti mogu, trud njemu jest jedini Uzrok dike, — jedina slika poštenje. Ali, što mislite! kada cvět svojih trudov pozori, jelimu manjka radost, kada sad svojom rukom u zemlju unešen s-obrazrelim nadgledava okom, jeliga more što već radovati? nemože zaisto! jesu ovo radostni radosti vabci, jesu neumarli trudov Uresi, koje niti hudo vreme, niti zlotvorah šaka pogerditi, nitinajmilija harnosti Mladica begnuti nemore.. Spodobni hitreno motrećega Seljana uresi, da naša žuđenja i o kakovih koristnih utverdidu poslih, učinimo Bratjo draga! da veliki trudi veliko nama doprinesedu poštenje, učinimo, da jedan misec poslujući na koncu obilnu žetvu imamo, kakovu, što nama ova dva Miseca darovati nemogu, nije naša krivnja, nije naših žuđenjah nemarnost, već dugoterpni za naše posle vrednie urediti potrebuvati ukazi.

Po kojim i kulik kulik zadosta izbavljenim odnesimose pod jednu čverzte sloge stadu, gdi dobra pribaviti, nama hasniti, i dragoj domovini za dosta učiniti budemo mogli.

Rekoh

Petar Stiić
Ilir iz Horvatske

[40.]

Svoje od sladke Domovine
Na širokom ovom sviti
Ništ' krasniega nesme biti
Za ilirske hrabre sine.

Prie nego rujna od istoci zora
Svoja jasna da podigne krila
Skoći u čistom zlatu, iz mora
Dubokog', varh glave měseca
premila,

Zvezdah kog si izabra svetla Carica,
Koja varh tankih ilirskih borah
Svoje raširi zrake od lica
Da ih neprehiti větrići od morah

Kad oštro pušeći čiste lica vedroj,
Koja děla danu pute varhu neba,
Zorici; — Da ju zvězdana, u jedroj
U kolu zapertu, u boji ku treba.

Čuva neoskverno — na prostor bacim
Ako oko jasno Ilirie krasne
Koja nas ko (je) sine brani sv"im zracim
Phoebo zvězdah svelosti jasne. —

Što s bristim okom krasnieg' vidim
Nego što vidih věrni svomu
Sinovi domu gde reke hridim
Tekuće karvju napuniše, zlomu —

Braneći dušmanu da im premile
Nekolje ljube, i da već sěde
Neharaju majke keih bez svile
Rodiše domu na slavu, ne běde.

pěva
N.[ikola] Hranilović
Ilir iz Horvatske

[41. i 42. strana prazne]

[43.]

Početak
nove godine školne 1840/1

[44. strana prazna]

[45.]

Godine 1840.

Měseca Travna

Dana 5-a istog Měseca Sabor deržan, i odlučeno, da, koj' u redu osnovanom Govor deržati zanemari oli zaboravi, platiti imade D v a d e s e t kr. u srebru u Kasu naše Čitaonice. Izgovora němade, no akose tri dana prie izgovori, i to pravednim izgovorom. Svi skupa odlučujemo[.] U Zagrebu

Dragutin Pajanović
Član i Prised.
Slavoljub Roneš
Mihaelo Poturičić
Mil Badovinac
Član
Janko Sanić
Član
R Kušić
Član i P.

P Stiić
Biležnik
L Pihlerović
PodBiljež.
Ivan Malić
Thomo Vidović
Kasaonik
Malić Knjižničar
Juraj Smičiklas
Predsednik

U istom Saboru odlučili smo, da se Zapoved sub **B** N-ro 3 izpuniti mora stom pridatkom, da akobi Govor veči bio, nego ½ Arkuša, kak takodjer u Cetvertak deržani po istom Sočinitelju, ako nebi to Biležniki hteli, u Protokol upisatise imadu. Zagreb

D Pajanović R Krušić P Stiić
i ostali svi Bilež.

Smičiklas L Pihlerović
Predsednik Thomo Vidović
Kasaonik

[46.]

U istom Saboru nitko Govor imao nije. Red bio je Gosp. starieg Prisednika Rikarda Kušiča, zato izvolio je dati u Kasu 20

Dana 9-a Travnja

Deržan Sabor: u kojem odredjeno, da

1-ić Gospodin Pet. Stiić Bilje. zbog nenazočnosti plati 10 srebra.

2-oč Dano za zvezanje Čoke *Riesn.* 3 fb 12 kr.

3-ić Da se Go. Kostiću *Ost und West* za čitati dade iz Čitaonice, on pako nama Serbske N. Novine.—

4-ić Poklonenje su knjige: *Zabavnik* za g. 1819. od Gosdyaka.
Geleste v. *Gother* dva Děla, od *Vatroslava Fuksa,* kak takojer *Kocebues Theater. Classisches Theater ab eodem.* — Schillers Leben v. Kos — *Errinerungen* [Erinnerungen] *an Königreich Kroacien* [*Kroatien*] de v. *Janko Kipah* —
U Zagrebu da[na] 9-a Travnja 1840.

Ljudevit Pihlerović
Pod Biljež.

Dana 12-a Travnja

Deržan Sabor u kojem odredjeno, da se Molba za Bibliotheku Sěmenišku Gospodinu Protektoru predade. —

Deržan govor u Stihovi po G. Dragutinu Pajanoviću sledeči:

Kako sjajna pusti od istoka
Ah danica svoja lica jasna
Vel Čobanče tera prek potoka
Pjevajuči svoja stada krasna

[47.]

Rukom žice na liri prebraja
U zelene kada dojde gore
Gledeč stado kakomu prehaja
Pod stoletne posedoše bore.

Ter umoran sliša glase mile,
Goranskih vele krasnih pticah;
Natpevati jedna drugu sile,
Slavom slaveć Kute od Šumicah;

Popevati i on počme tada,
Ilirie Sinovah premile;
Slavna děla, kod svoega stada,
Kakvo stanje biše njine sile

Kada oni pleše Domovini,
Krasne věnce na njezinu glavu;
Ter ko jedne Majke věrni Sini
Vojevaše Ko Lavi za slavu

Dok ju slavno na pristolje krasno
Postaviše tuj da zapověda,
I sinovah kak oružje jasno;
Protivnike Sěči z-gor da gleda!!!

Dana 16-a Travnja

Deržan Govor u Stihovi po Gospodinu Ivanu Maliću, sledeći:

Na ravnici bistrog potoka
Popěvala lěpa Ljubičica,
S'druge strane tog bistrog Otoka
Procvala njena drugarica.

Obadve su jednako cvetale
Jutro, Veče složno pozdravljale,
Glavu svoju nočci poklanjale,
Posom zornom jednako dizale.

[48.]

Sila njeka vnutrenost taino,
Sostrastnoim duše sa vezala,
Al ah! sudba neba nepoznana
Potokom i sužne! rastavljala.

Licem samo one se gledale,
Svako jutro 'vako dozivale:
»Sestro moja i Serca i duše
Kad meni približit se bliže?

Al' je sjaino sudbe ogledalo
Sa zavezom tavnim pokriveno
Nit' je oko, kojeb' pregledalo
Što je u nem' svakom osuđeno:

Pervo jutro pre sunca žarkoga
Bistar potok peskom zamutijo,
Iz Alova svoga preuskoga
Izišao i Breg oronio —

Stajte volne ne ronite dalje
Posramite te dve drugarice
Ah ne Majki! — neviduse male —
Utonuše, pobledi im lice! —

Ah o smerti! šta učini pusta?
Zašt'umori ljubav u mladosti?
čui! glas vai is te volne usta:
Smert nenosi nikome žalosti

U Životu sudba nas rastavi,
Ljubav našu smart evo sastavi.

Rekoh

[49.]

Dana 7-a Svibnja 1840

Deržan Sabor: o kojem GG. Nikola Golež Župnik i Vice—Archidiacon. Novosadski i Mitar Goleš Slavne Gozpoštine Šidske Fiškal poklonili su milostivno u ovu Čitaonicu Četiri forint. u srebru i Knjige tri: 1° Vuić Putešestvie po Serbii 2° i Život njegov. 3° Katekizam Rutenski.

Nadalje odlučeno, dase kupi Knjiga pod naslovom Stanka Vraza Djulabie, i u to Ime opredeleni jesu 30 kr.

G. Petar Stiić Bileżnik ove Čitaonice poklonio Knjigu pod napisom: Erasmi Roterodumi Colloquia.

G. Knjižnik Ivan Malić poklonio je za vezanje Danicah 4 i pokušenja Dramatička Dra Demetra 1 ft. 36 kr[ajcara].

P. Stiić
Bileżnik

Dana 10-a Svibnja 1840.

Deržan Sabor, o kojem G. Janko Sanić govorio Pričicu pod napisatu.—

a) Poklonio Dioniz Šooš: *Corn. Nep: Horatii opera; Grammatica grdca:* Maidinger 9 taliensche Gramatick; Curtius Rufus;

b) G. Miloš Badovinac: 2 *Europaische Analen; 2 militärische Zeitschrift 1 Logica Horvath. Seereise nach Ost Judien;*

c) Poklonio Milan Kipah 1. Tuschan globus.

d) Prikliplenje Gunduliča odlučeno; i vezanje 7 Knjigah: Wanderungen in die Hallen der Vorzeit.

[50.]

e) Govoreno biaše o svezu med Čitaonicom našom i donjeg Seminišta.

f) Pričica G. Saniča sledeča:

Biaše u nekom gospodskom vertu prelepi jedan Cvet, kojemu poradi lěpote njegove Gospodin, Gospoja ista děca onog verta, kojega zasadiše vesma jesu veselili i umilno gledali, cvetao je on u toj Bašci dugo vrěme tako, daga zaisto ukrasenje verta imenuvati mogao, ali nut na nesreču nekojih iz među njih nepregledajući konac nakanjenja svoga pošalju jednoga, da cvětak, koji zbog nepriličnog města svoga malo sputan biaše, svodom za njega malo prevručom polie. Voda ova na tuliko je nakazila cvět, da on ili sasvim odonud iztergnut i na drugo město presadjen, ili samo drugom vodom polievatise mora. Cvět videči tu neslogu ostane na istom vertu i dalje na radost sviuh počme opet cvatit.

Dana 17-a Svibnja 1840

Deržan Sabor, i:

1° Savez medju Društvom našim i M. D. Seminišta Zagrebskog sočinjen, kako videti je u Osnovi pod Br. II.

2° Pročitan bi list od G. Ilie Gvozdanoviča Bogoslovca 3-e God. i Pitomca u Ces. Kralj. D. Ustavu Bečkom, kakoti Člana našeg Društva spisavajučeg pod Br. III dana 30-a Travnja pisan.

3° Odlučeni i opredelenisu 45 kr. za pretbroj zkoro na svetlo dojduče Knjige pod Naslovom: Beschreibung der Orter Monarchi de von Joh. Milaković.

[51.]

Munje križe, gromi počmu biti-
Sve što živo, smertni trepet muči.
I putniče! nebuš dozpět kući

Ali stočeš? njem' upanje Cvate:
Dase vit'ri, bure skoro odprate-
Ipak stane běsnit vrěme strasno,
Mirno zvězde rěse, nebo jasno;-
Sad ga ljubav opet na put nuka.
Oda dragih, ka če g' dělit muka?
O već blizo je svog milog stana
Luč mu světli iz prozora znana:
Samo rěke Šum, ka snosi vode
Iz visinah, neda čut sve rode

Kak če preko? hitro hitro samo?
Evo bervno, kočeg nosit tamo:
Jedan korak, drugi — tretji g'zbali-
Vaj! putnika gerle běsni vali!!!

Copia

Lista G. Ilie Gvozdanovića člana spisavajučega Društva našega. iz Beča od 30. Travnja 1840.

Věrni Iliri!
Mila Bratja!!

Veoma ne samo mene; već sve Slavjane samnom prebivajuće pismo Vaše koje njima sobčiti harlio sam, oradovaše. — Hvalim Vam ljubezna Bratja sarčano, da ste me takovom vestjom oradovati vrednoga deržali prie, nego se nadah — hvalim i još Vatrenie, da ste me Vašemu izvarstonomu družtvu kano spisavajući Član pribrojili. U mojoj pako revnosti na buduće će biti žudim ove meni opredeljene časti svagda i u svakom pogledu zadovoljiti da bar tim načinom zaupanje priatelsko zaslužim. — Jur puno ravno vremena u prošastnosti utoniše — jur u novom ljetu živimo odkada sam dobio Vaš list i odkada morebiti moj odgovor očekivate; sumnićete dakle i s-nekakvim pravom, da u mene pouzdanosti serčane k-priateljam, ljubavi k-domovini, i ćuti proti plemenitim poduzetjam nema i ako ćutlivo sobćenje Vašega uzvisenoga poduzetja moju uspanu, smerzlu sověst užega, to ne s-drugim uspěhom, nego da obajani ćuti na hip tim berže u još veću nemoć povratiju se. Ali, ako je to Vaša misao, jako se varate Mili priatelji! — Ljubav proti domovini, proti priateljam nije to maneći blisk; već je to oganj vekovitoga bitja zarode (Elementa) u sebe imajući, koji nikada u meni neutarni, niti vera mi neće nikada dok sarce mi kuca, u kojem kano za oltaru Čistjene (Vesta) ili klije po maleno, ili novu

[52.]

hranu dobivši — vetrim razpirem u plamen silni probija. Svaki ugodan glas o domovini, o priateljah, čoekoljubivom poduzetju osebujno na mile moje domovine korist težećem novu hranu momu sercu zadaje, novi plamen u njem

zažiže, novi život duši i tělu daje, koji me dok znam, da domovinu i věrne priatelje imam, veseli-dalje ne! — Vi Žumberčani! smislite se na naše planine, na kojih istimi zabavami od pradjedah nasledovanimi negda vrěme protiravašmo, u istih običajah, obrědu, verni odgojeni biašmo; smislite se na naš stan, i buduću odluku, koja nas novim silnijim savezom sapojiše — i sve ovo, upam se, hoće Vam jednoga, za sada ravno odlučnoga; ali sa sve pouzdanoga brata povoljnijim učiniti — Meni zaisto Vi ili prošastnost, ili sadašnjost, ili budućnost promotrim sve miliji postajete ufajuć se, da i u Vas ljubezni priatelji! u ovom poziru uzajamnosti neće manjkati. — Ali što ćete Vi ina bratja kazati? jel'da u mom sercu nikakovoga blagog ćuta proti Vama negojim? — zaisto draga bratjo! ništo drugoga na ovo pitanje nemorem odgovoriti polag sověsti; nego da ste Mi svi mili jednako, za sve u mojih persah iskreni plamen gori, jer svi smo Iliri, sve nas ovaj sveti savez najsitnije veže, svi do jedne uzvišene svarhe spinjamo se (o da bi ju samo promašili!) u svakom dakle poziru postaviše Nas Natvora (:Natúr:) u uzajemnom poměru, kojega je nerazviti, već zuspehom utverditi želim- i Vera mi, odkada ste i Vi verni domorodci Vaše ruke k-velikomu ovomu dělu Narodnosti priložili, sav sam Vaš. Ove blage ćuti proti Vama kano domorodcim ponikako izustiti nemogu; još manje pako ono uzhitjenje, koje me zauzimlje, kolikoput na vaše družtvo pomislim; jedino mi dakle ostaje vatreno željeti, da božanstveno udahnutje Vaše misli, i Vaša serca u takovom preduzetju nadalje okrepi, koje svoj blagi upliv razprostirati neposredno u sadašnja posredstveno pako u buduća plemena neće prestati. Mnoga mlada grančica, koja misli usahnuti napojiti će se pri ovom izviru božanskim sokom, izdigniti poklonitu glavu i u' golemi dub izrasti, koji će jošte nekada dubrave Vilah Ilirskih rešiti i sěnicom svojom natvoru širom okolo oživljati — U mnoge lednate persi iskra će iz ovoga ognjišta uletjeti, koju Vi u silnu Vatru razpirite, da u onih nebrinost, i što više nenavist, prozirnost svoga vlastitoga roda do korena izažge, božanstvenimi zrakmi njihov razum prosvětli i dušu u nemoći svojoj okrepi-da-i Vama samim novu snagu, nove sile će zadati, koje ćedu vaše serce nad sve malih onih dušah žudi uzvisiti — Vaše ćuti utverditi proti svim povabam upirajućim se domovini k-velikoj svojoj svarhi težečoj — Vi ćete jedino videti i hotěti, što i domovina hotěla bude i to samo u vašoj velikodušnosti podpuniti tarsitise-vekovito dobro, pravedno i krasno opojiti će vašu dušu, koja u svojoj snagi oduriti će gnjusnost. Bratja! ova sva utemeljena su u duhu Vašega družtva, izvabite iz dubljin njegovih ove čare i uviditi će te, što Vam na najveću utěhu i nagradu nekada bude, da ovaj nežni u perivoju Novo-Ilirske prosvěte milo se razvijajući cvětak u svom vremenu Našoj miloj domovini obilno će doprinesti ovoće! — Jest to praemissa, iz koje u budućnost sve veće i veće u svojoj pravoj slici, sve jasnijem uresu i krasnih bojah predstavljajuću se s-nekakvom [Riječ »gizdostju« precrtana] segurnostju zaključati možemo, jest to dogodjaj, kano i drugih više ravnih u našoj iskrenog' života punoj domovini projavljajučih se, koji jasnimi svoimi trakmi prošastnost prosvětajuć-ogledam motroga razum savez među minutim i sadašnjim životom Naroda t.j. postupno razvitje poslednjega predstavljaju k-razgledivanju, i k--promotrenju, ako bi moglo biti saveršenom; — jerbo nijedan zaisto dogadjaj nemože se misliti tako osamoćen, da s-drugimi nebi u ikakvom pomeru (:Verhältniss:) bio, da se nebi š-njima na ikakov način stica; da pače, da svi dogadjaji su među sobom kano karike jednoga velikoga lanca spojeni tako, da

[53.]

kada se jedna iz njih gane, i u drugih više manje karikah tresenje uzroči t.j. da jedan pripadak jest ili jedna pričina bliža-dalja; ili posledak drugoga ili naopako je istina u naravi jestestvah utemeljena, razumom uniknuta, iskušenostju potverdjena — kolikoput se ova istina našoj duši odnovi, duha Covečanskoga i nehotonce odvede na neprogledimo polje prošastnosti, da u ovom zercalu Natvoru, sveta jestostva razna od najneugledniih do najuzvišeniih, njihov među sobom pomer, naravu, činost i od ovde izplivajuče posledke promatra, plod ovoga motrenja najobilnjii i najsladji biti če odkritje novih istin, koje u sokrovište obće znanostih Covečanskih postavljene bivaju, iz kojeg'kasnie svaki koje hoće cerpati može, dakle i ja pronosim iz ovoga sokrovišta onu vele važnu istinu, polag koje *dělo Naroda preči ono velikih muževah;* jer zaisto neka unutarnja sila — moć od pervih nevidimih zarodah lagano se po duši i telu našem kanoti razliva, svigde i u svem nas obveja i tako zauzima, da se tako kano oganj pridušeni, skoro se tako osmioni blagog' zraka pripustiti, u silni plamen razgori i iz nevidimosti svoje izčaran u čeloj svojoj krasoti, jastnosti se nam predstavlja; ali ovaj pridušajučiju pkrov odignuti i u nutarnji duh na javnost izčarati ostavljeno je samo velikim mužem, u njih zaisto tělesni osebito pako duhovni život Naroda polag raznih svojih u osobnjem (:Personiziert:) biva; oni se dakle pravedno nazvati mogu zastupnikami duha stoletja onog'u kojem živiju i života Naroda onoga, kojemu spadaju; tvorcami ravno duha i života, koji se u stanovitom okresu vremena projavlja, smatratise nemogu, već ovaj jesu u njih više manje utělelesen, kojemu i zaměr k-svojoj svarhi prepišuju, kako dakle Narod — moć-sila delajuča, a podiga (:Hebel:) ove delajnosti jest Narodnost ovo preddogodovšteno — one tamne staroživnosti dete, u kojoj Čoečanstvo se razvarživati zače, i pojedina plemena — pojedini Narodi postahu, ovaj največi savez, koji veću ali manju stran Čoečanstva najsitnije sapinja i u najnežniju najuzvisniju uzajemnost postavlja, ova najsegurnia granica među raznimi plemenami, ako velim Narodnost, koja sva duhovna i tělesna tersenja čoečanska prepleta, jest najsilnijom pdigom radinosti pukah u velikom. — jer ništo bez nje velikoga! —; tak zaisto moć, javnost, i zaměr (:teistung:) zadavajuča — jesu veliki Muži — pod kojimi okoličnostmi radinost našega Naroda istupiše i projavišese? Svakomu je znano, kano i u kojoj slici? ako vas pako zapitam, koj je ovaj veliki Muž, koji tulike i tako dozrele sile Naroda Ilirskoga ipak tako naglo iz nevidimosti na javnost izčarati i kano slevajuče se iz planinah vode u jedno korito navesti je moga? znam da če te mi jednoglasno odgovoriti G a j! — Jest to zaisto veliki Muž, kojega kano dobroga Angjela neka Viša odluka ako ne na spasenje, bar na slavu naše Narodnosti baš u zadašnje vele kobno vreme poslaše — On reče k-Ilirskomu Narodu zaderži i saveršavaj tvoje običaje i tvoj krasni jezik, uzderži i brani tvoju Narodnost; jerbo tim čes najsioniji svigda spomenak dedam i dedovini u istom životu uzderžati; tim čes naramnie i laglje sile tvoje duševne i telesne razviti, tvoj rod i věk oplemeniti; tim istim čes i život novih budučih plemenah pripravljati i tako dug tvoj cělom Čoečanstvu izplatiti — sve posluša — kako reče bi, i biaše jako dobro.

Da ovaj verli Muž vredan je zastupnikom, i zaštitelem Naroda našega biti, kojega u cěni istih Nepriateljah Magjaromanah podigoše koji Nas strašnjem Saboru pigmeam gentem nazivahu, a sada? Colossum Iliricum! (Deak) zovedu (:kakva i kako berza proměna! koji Nas negda u svojoj prepetoj Oholosti zametavahu, sad nas se boje, a onda i po malo nas štuju:) koji buru novih sme-

tah i bunah na Europu navesti, mir njezin vrediti more! ili da bliže pristupim k-priobčenju vĕsti, koja će Vas vatrenie Ilire (:ako Vam prie znana nije bila:) kano i svakoga domorodca istinog veoma zauzimati morati — G. Gaj onomadnje proti savĕtam priateljah, koji se bojahu, da ga Madjari nebi napastovali i rugalimu se, ovde u Bratislavu (:Požun:) k-saboru, kade u javnoj Sĕdnici polag Klobučarića poklisara Karlovačkog' si sede, istom, kako to biaše — glas pukne med Madjarim, da Gaj onaj Ilir u Bratislavi jest našto Deak (:jedan iz glavicah Madjarske ⟨»h«⟩ precrtano strane:) Klobučarića pod čas istog' vĕčanja za njeg popita, i kada mu ga polag sebe pokaže, serčano Gaja za ruku zderma govoreć »mit einer Wahren Hochachtung vernham ich, dasz Sie hier sind. Unsere Principien sind zwar verschieden, aber unsere Tendenz die Menschheit aus ihren Schwerpunkte zu heben ist dieselbe.«

Kad Deak z- Gajom govoriše, drugi po tiho prišaptavahusi »Az Az Ilir« — Opet po sĕdnici isti kao i drugi Coriphei Magjarske strani obkolišega, i začeše se razgovorati o poměri (:Verhältniss:) [goticom] medju Magjarismom i Ilirizmom, i medju inimi koriše Nas Magjari da se k- Rusismu nagibljemo, i put mu samo kleštimo na štetu mira Europae i

[54.]

obče segurnosti; na koje njim Gaj imao je odgovoriti: da je Rusismus, polag poslovice Ilirske, koj se utaplja i za britvu grabi, zadnje sredstvo, kojim Narodnost našu pred pogubom, izništenjem braniti čemo morati, i ako nebi mogo rod naš svoju Narodnost neuskvernutu uzderžati, i u broju Narodah po nikako obstati, tak če se onda prie od svoga vlastitoga živĕla (:Element:) [gotica] prosarknuti dati, nego od tudjega; — Nasuprot pako, ako nebudete dirali našu Narodnost, Mi čemo se sveto obćeg' Ustava deržati-i savez, kojim kros tulika stoletja obadva Naroda sapeti su najuže bili, nadalje utverdjavati tako, da Magjari od Ilirismusa ne samo da se nemaju bojati, nego da će on danas zutra vukuć za sobom Narodnostju obću Serblje, Bošnjace, Bugarce, i ostale, novu phyzičnu i moralnu snagu sjedinjenim Kraljevstvam, i obćem Ustavu dodati — Našto kadga dalje zapitahu, dali on sam tako misli? odgovoriše njim: da tako veća osvećena stran Naroda misli, i ako bi sve oni Njemu i još drugim što učenim Mužem glave pokerhali, ništamanje ovo teženje Naroda nepretergnuto i ova idea u Životu njegovom utĕlesena ostati će — po ovih i drugih uzajemnih rastumačenjah valuvahu mu: da su se od Njega o stanu naših stvarih više u po sata naučiti; nego od Naših poklisarah kroz cĕlu godinu, i žalovaše, da on na Sabor nedodje, u ostalom tako dobro medju sobom porazumiše se, da ga gore spomeniti Deak poljubi žalujuć, da niedan gromovito govorenje proti Ilirskom Kolosu imadoše, koje bi to propustio, da, Gaj ranie bi došo. — Kasnie uputiše se k- Grofu Telekiu (:Čuvaru Krune:) na kojega Madjari puno imati moraju, i tako se s- Njim također porazumi, damu na konac Starac ruku pružiše — istim načinom u salonah Kavanah od Madjarah bez svakoga poruganja, da pače s- pozornostju prijman biaše. Serblji ondašni poslaničtvom triuh izobraženih Mladićah pozdravišega. Pavlovića Učrednika Serbskih Narodnih Novin prepeti Serbizm malo ohladio je, i pomoćom još jednog' Serblja vatrenoga Ilira, k- Ilirismu po malo okrenuo — Najzadnjić od Haulika ovoga velikodušnoga priatelja i najizkrinijeg' obranitelja Naroda Našega najmilije prijet bi. — Eto! što valja jedno posĕtenje!!! (ali čije) Da pako poslĕdak ovoga posĕtenja nisu bili nekuliko umiljeni nakloni, ili potok krasnih rečih; Već ovo posĕtenje

Našu Narodnost u čisto drugoj slici postavise u mislih Madjarah, što postupak njihov od onog vremena proti Nami dokažuje, jer nenasarnivaju više onom jarostjom, kojom prie Na Nas, nego da si nebi sami sasvem protivili zgledom perviega postupanja sada nabijaju proti latinskom jeziku govoreć: da oni svakako i sa svem latinski jezik iz poslovah javnih izključiti hoćeju, i misleć, da Nama ne tuliko na Našem kuliko na latinskom ležeče jest, posledno i proti Nam oružje svoje obratiti moraše (?) relata referro; ova če te Vi od G. Gaja obilnije i věrnie izaznati, koja ja iz drugih samu Ust imam.

U Beču dana 30-a Travna 1840.

Ilia Gvozdanović

[55.]

Dana 31-a Svibnja 1840

Deržan sabor u kojem blagajna i Knjižnica pregledana. I sve u redu nalazi se. — Govor pako deržao je *G. Petar Stiić* sledeći:

Stražni uzdasi Matere nad smartju Sina.

Ležiš dakle sine! ležiš s mnogima udarci za Otačbinu pod tužnim zemlje veslom. O ja bědna! o žalostna! kuda moje zadnje upanje, kuda cvětak kreče Otačbine, kog' u stražnjih poželeću danih, koga varka, kog' vojnstvo meni zgrabi zlotvorah. Věkoviti Bože! kada traci samoćnosti, kada zamĕrtva, da tako rečem, utěha mojim naklanjase očim, kada zadnje ljubavi iskrice, koje tebi o Sine! dok još pod šatorih ovog' světa gibao si, predočiti nipošto nisam se utrudila, uzveštim, ono zadnje učotište, ona zadnje ljubavi zaseka mi ostaje, da dok danka traci meni budu svitali, dok stražnja sudbina tělo [Riječ ⟨bude⟩ precrtna] moje iz ovog' světačnog' gani života, svagda tvoja ljubav, tvoji uzdasi cvasti će u mojih pèrsah.

Rekoh

Petar Stiić m.p.

Dana 2-a Lipnja 1840.

Deržan Govor zvarhu Kneza *Nikole Zrinskoga,* skojem malu svoju jošte četu na smart za Domovinu je nagovarao.

Da Vas nebi poznao Vojaci! ter vašu po čelem svetu znanu hrabrenost nebi znao, verujte mi oružje ovo za izgubljeno bi deržao, i neznate kako nevolne nas od svuda zapiradu okolnosti, i kako nevĕrna naše zidine obkoljiva sreća. Nego Vi, koji neobladanu i serčenu stalnost do sada uvĕk pokazaliste, kada mniem novi tako rekuć kotrig duh moj uzvišuje, i tako, da dvojiti pod nipošto nemožem, samo Vas da odganjadu, i viditise, kako tverdokorno dušmanah nerazborstvo vama i dragoj Domovini približavase. Ništa nije Vojaci tako protivno, što zasadjeno u serdcih Vaših žudenja prevali, ništa tako teškoga, što ohola hrabrenost Vaša nepreplava, ništa zadnjić tako nezgodnoga, što bistar Vaš Um i vojastva umětnost nezahiti.

[56.]

Koliko su Varoši, kojih Brodišta Junaćko razhitište, koliko su bregovi snegom napunjeni, koje Vi do sad ste obišli, najhitrie potoke preplivali, mraz, soparu, i vetre z- veseljem za Kralja i Domovinu sercem podneli. Nedajte Junaci, da u ovom odlučivom stvarih naših hipu, kada zidi od topovah se ruše, a krovi pepelom postadu. Nedajte ovo od imena našeg naroda, da sada tolike strani sveta Predobitelji od lica Dušmanah bi derhtali.

Sada pako premislite molim, na Vas i milu Domovinu ter na Kralja bacite Oči, koj radi tolikih vaših junačkih činih začudiose, i koji danas takodjer istu hrabrost i stalnost očekuje. Ajte dakle Junaci ilirski ter Subića Zrinskoga, kog uvěk za Tolnačnika imaste, ter pomolećise Bogu, za Domovinu i Kralja hrabrostju sledite.

Rekoh

Rikard Kušić
Ilir iz Horvatske

Pěsma na Mladost

Kak če dati, koj života
Moga onom jest milota,
Kak će onom sada moći?
Kog' go gleda mile oči.

Još zadosta ni ulila
U njeg' umi seka vila
Još zadosta neje ah! sada
Mu nedadu lěta mlada

Naša ljubav neka cvěta
Věrnost nek nam bude sveta,
A jal, nazlob nek u věke
Idu kletje na sve věke.

pěva
Slavoljub Roneš

[57.]

Mjeseca Lipnja 1840.

Dana 4-ga Lipnja.

Deržan Sabor, u kojem kuplene knjige Schillera za Sedam forinti u Srebru, u ime kojega prikupljena dobrovoljno pokloniti izvolili su:

G. Malić--2fb, Smičiklas--30kr., Stanić--10kr., Kušić--10kr., Pajanović--7kr., Pihlerović--10kr., Stiić--10kr., Vidović--10kr., Roneš--10kr., Poturičić--10kr., Kipah--10kr., Badovinac--10kr., Ranilović--10kr. — Suma 4fb 17kr.

Ostalo, najmre 2 fb 43 kr. položila je blagajna obćinska.

Dana 7-a Lipnja 1840.

Naloženo je G.G. Blagajniku i Knjižničaru predbrojiti se za narodne ilirske novine, i *Ost und West*, za drugo polětje godine 1840. u ime našega društva.

Govor deržan po Tomi Vidoviću sledeći:

[58.]

Žela za Naukom.

Kada bi se bilo Megariancom prepovědali dolaziti u Athenu, jedan zmed součenikah Sokratevih, koji takodjer Megarianac bio je, na toliko od žalosti poburkao se je bio, da se je činilo vnogim, da njegov um od prebivališća odstupio je; jerbo simo tamo dèrči, sad pohadja priatelje, i tuži im se od prepovědi kriviènih Ateniancah, bědu svoju bělodanemi znamenji očituje, sad malo dulje postoji; što bude delao, ili kakov će tumač poprimiti, vnoga zajedno, i premišljava sobom: Anda meni veli, koj sam iz Athene izhitjen, prěpověda se kuča, u kojoj je moja srěća? dakle nebude mi slobodno od sad Sokrata poslušati? nebudem imao rěč onoga — Božjega Naučitelja — Serce, koje on u nauku najhasnovitiim podučavati, i uzdigavati počeo je, zanemariti budem morao? Stanovito mi neka bude i čisto dokončano na svašto prie nasèrnuti, i u svaku pogibel se postaviti, kako, u Athenu ne dolaziti. Zašto, da je mogao služiti svojoj [Jedna riječ precrtana-nečitljiva] želji, i koristi tumača punoga pogibelji poprimio je; — pred noćom najmre, prije nego bi se večer nannjal, u tarkosti roba oblečen, gologlav od doma svoga iz Megara u Athenu k- Sokratu doletavao je, da barem nekoje vrěme tumačev i govorah njegovih dělnik bi postao, i onda opet pred zorom u onu istu opravu oblečen odlazio je. — O čudnovite Čověka stalnosti! za učiti želje nevěrovane, za kuliko ona želja znanosti preštimavati se mora, koja plemenitoga čověka od nočnoga mira, od tako dalekoga města na kugu i pogibel pred očima postavljenu vlikla je.

Dana 14-a Lipnja 1840.

Pregledani Protokoli — i druga na Čitaonicu spadajuća —

Deržan Govor u Stihovim po G. Milošu Badovincu sledeći:

[59.]

Bogoljub plače Otca Balba, kôg ubijenog scěnaše.
(Polag latinske Drame).

Bogoljube! šta stojiš odvlačiš šta se?
Nut u vatre smart Otac ti pada!
Mater prerano zgrabila je smàrt za se.
Izgubi oba. Ti si sam sada
Od tolikog roda.

O časi! sâm evo ja za duge plače
Ostah. Tko će mi ruku pružiti?
Tko pàrvih dobah slabi tečaj ravnat će?
Tko pošteni život dat? il kîh primiti
Ču ja blagu pomoć?

Otac Lav[1] sad hrani rođenog lava
Brani janjce mati, proste páse
Po polju, cvetje, zemljé proizvor, dava,
Njih svu skarb ona uzimlje na sê,
Sve jednako pita.

Sve, štogod na ov svět daše narav mati,
Zdàržava njeg milog. Samo meni
Otca, ah nesrětnom! majku neće dati.
Ja sam, — ja sam njih za věk lišeni!
Ja užasno děte!

Al nit imam već spasenje po smaknutom
Otcu. Varam se. Jošt' još on živi.
K smàrtnome času pripravlja se on ljutom.
Idem, idem. — Duh će meni sivi
Jur moć silnu dati.

Braniti ću Otca prot vatrenoj smàrti.
Većput bo mal pas divjaka goni.
I sa otrovnim jedom zmije satàrti
Ne velike višeput sioni
Tauro se pripeti.

Idem: vojničku ću moć opirajuću
Odbit. Lava oborit. Otčeve
Okove raztèrgat. Divji odpor, buduću
Sréću Otca pretećі, probit. Sve
Budem razoriti.

Ali šta misliš smioni stàrmoglavo!?
Kamo ti je oružje? sila? ruke?
Bolje é o bolje za onog, i pravo
Novog iskat Otca, koi žuhke
Za njim toči suze.

[60.]

Iz neba něk prosi, ar milostivno
Dobri Isus sve otčinski gàrli,
I pomaže vazda, ter u nas uplivno,
Ak hoćemo, mlěko sve majke hàrli
Nam svedjer on dati.

Nut otvara, nut naručaj Děva blaga,
Sej, — božanstveno je mlěko ono.
O mnogoput srětno děte, kojeg, da gâ
Utéši, Děva je mati, i sèrdce priono
U Hristu ima Otca.

[1] Lav = Leo, ime čoveka, u prenešenomu znamenuvanju.

S ovom nadom kući idem, — ah slučaju
Gadni! — ovo é on Balba carski dom?!
Gdě é sluga? gdě priatelji? kî davaju
Razkoš? gdě zlato? gdě, ljudih hodom
Proslavljen, sad vàrt?

Kam su nestali iz slonske kosti stoli?
Gdě dvoranska risanja raztepena
Nut leže? — nut càrni veo sad oholi
Zid pokriva! — Jasnost je ostavljena!
O ludarie světske!

Tko prie je cvatući rod naš mnogo
Pěnjem štovao, něk gâ sad i žali
U opakoj srěći. Pravo é: Ubitoga
Plačimo Otca, kom Bozi dali
Lahku věk zemljicu.

Tuj si o Filode! věrni Čuvaru roda
Razorena! sustegni tvû liru.
Ter Balba sad Otca mojega miloga
Oplači smàrt. I želi: u miru
Da leži u zemlji.

Miloš Badovinac

Daná 18-a Lipnja 1840

Deržan Sabor, u kojem porad nenazočnosti mnogih ništa osobitoga nije učinjeno.

[61.]

Dana 21-a Lipnja 1840

Govor u Stihovi imao G. Nikola Hranilović sledeći:

Pozdrav Danici.

Zdravo ohola! koja svoja
Varhu neba širiš krila
Jer svakase ogriva hvoja
Kuda udari tvoja sila
Svom velikom možnostju.

Ilirskih varh sjajnih gorah
Kuda sjajne pušćaš zrake
Svi varhunci tankih borah
Odbacuju s-sebe mrake
U tamnaste ponore.

Šest godinah od kad mila
Pušćaš zrake tve u grudi
Ilirie svakog' sina
Budiš da svom domu prudi.
Sa ljubavjom izkrenom.

Kad rumena lica tvoja
Ilir na svom nebu vidi
Misli jeli svetlost koja
Može biti ka nestidi
I nehiti běžati.

Svoga obraza luči jasne
Skriti, kada s-tvoga krila
Prosvetiju zrake krasne
Kê ogriju svakog' sina
Věrnoga domovini.

Koji svojoj domovini
Pod krilose uvija krasno
Na onog' samo neka sini
Tvoga lica čelo jasno
I nekaga ogrije.

[62.]

Dana 28 Lipnja.

Deržan Sabor, o kojem Protokoli svi, -Knjige- i druga na našu Čitaonicu spadajuća pregledana i u redu nagjena.

Bilež.
PStiić

[Dalje prazna stranica.]

[63.]

Zadnji Sabor
dana 19. i 20. Serpnja 1840 deržan.
naredjeno:

1° Glavnica Blagaine od 21f 30k.sre. i 1. k. šajna dana je u spravilak G. Ravnitelja Iv. Golleša pola Obligacie **N. 1.**

2° Kluć od Čitaonice i pasku sverhu sviuh stvarih koje se u Čitaonici nalaze i koje u Protokolima popisane jesu paska izručena je G. Pod-Blag. Tomi Vidoviću polag Obvezanja **N. 2.**

3° Pribićanci odnesli su Knjige sledeće: a) Gundulića Osmana 3 děla, Suze 1 Děla, i Vuića 2 děla, b) Danice 1836, 1838, i 1840. c) Liviu 3 dela, Curciu Ruffus 1 děl, d) Šafarik 1 děl f) Schiller 6 erste Theile. Za ove Knjige zavezujese i pasku poprimio je na svoju škodu G. Malića polag Oblig **N. 3.**

4° Tkalćani a) Schiller Theile 7, 9, 8, 10, 11, 12, 13. b) Danice 1839, 1835, c) Demeter. Zavezuje se G. Stanića polag **N. 4.**

5° Nikola Ranillović deutsche Buher 215, 185, 192, 165.

6° G. Vidović ima primiti sledeče knjige, za koje se Čitaonica već je prinumerala a) Vitie od Supana dela 5, 6, i 7 *duplo* b) Sfeara Histo 3, 4, od Supana. c) Milakovica od Hiršfelda, d) Selana, e) Stanka Vraza od Čitaonice Zagrebske. f) Ilirske Novine sa Danicom i Ost und West primati ima i po priliki u Pribiće slati.

7° Čoke je kod G. Ravnitelja (16 Theile.).

Zagreb i.t.d. kao gori

I. Malić
Knjižar
N. Hranilović
Thomo Vidović
Poturičić

Juraj Smičiklas
Pred - sednik

svedoči
Rikard Gjuro Kušić
Član i naistarii Predsednik

Hvala Bogu i Slava Ilirim.

Konac

[64. strana prazna.]

[65.]

Meseca Listopada 1840

Dana 11ª t.m. dèržan pervi Sabor, u kojemu su sledeća odredjena:

1º G. Miloš Badovinac izabran za Biléžnika istoga družtva.

2º Prebrojene knjige, i u svojoj cělosti nadjene.

3ič Učinjen poziv na želejuće biti Članom u našem Družtvu.

4ič Plaćeni dugi lainski po G. G. Milošu Badovincu, i Tomi Vidoviću, i pervi položio je 50 kr., drugi pako 1 f 35 sr.

5º Tomi Vidoviću za po njemu plaćene, i kupljene knjige povernjeno iz naše blagajne 35 kr.

6º Prodane knjige Vitie, Juran, i Sofia, Russi za 2 fb 20 K sr.

Dana 18ª t.m. Sabor deržan, i otvoren po G. Milošu Badovincu shodnim k tomu sledećim govorom:

Čestita, i izobražena Gospodo.

Sastadosmo se opet onamo, kamo nas naša dužnost, naša ljubav sloge vuče. Poprimiti ćemo posao, u kojemu, i po kojemu svi jedan jesmo, onakov velim posao, iz kojega duh ilirski naše mile narodnosti u nas prelazi, i on se s tim po nami ovde uzderžava, ter, ako mi je slobodno reći, daleko u uzvišenost korace čini onakve, koji lasno izkoreniti se nebudu, koji vazda budu cvali, i odcvasti ča⟨s⟩a imati neće. O jasni slučaj! o mila narodnost! šta ti dovèršila nisi? kakove krasne stupaje si učinila? kad prěd několiko godištah bivši ružni razdor ti sama razderala, i u lěpo sloge kolo složila onako, koje više, sve i više raste, cvěta, ter nikad uviditi nemožemo, kad će dorasti, i propasti, buduć da ti njega vazda braniš, i umnožavaš, ter ako koji zarad okolnostih iz njega odide, ti jê vèndar u duhu, što čvarstie je, š njime skopčiš, a město njegovo po drugim mnogim nadopuniš. — Radosno vidimo, da mî u kolu našemu vazda rastemo, a i ono po nami gorostasno cvati, — krasnu duhu svoga ploda širom baca, i uljudnostju svojom sve malo po malo poslene pčele za med sladki iz njega izvaditi vabi, da gâ u koš narodnosti svoje spravljenoga uzčuva za slavu ljubavi uzajemne svoje. Podupirajmo novimi moći začetu stvar, branimo jû, zagarlimo jû svi

[66.]

revno, i jednodušno, da budemo uzor krěpostne ljubavi, kao što do sad biasmo, naslědnicim našim, da vrědni budemo i na dalje imena, i narodnosti ilirske, u koju najjasnii muževi stupili jesu.

Rěkoh.

Dana 1ª Studena deržan Sabor, otvoren po G. Malliću s jednom prispodobom (govor).

Nestalnost zemaljska!

Čestokrat su ljudi izvanjskim bogatstvom odviše zaslepljeni, ter mislеći, da u tom neizměrna, i dovoljna lěži sréća, nemaraju, da i oni to isto bi zadobili, da što još mole, i žele! na koliko ta zasěna čověka dovesti može, od sledećeg učimo se: Kada bi Dionizio silničkoga radi postupanja svojega svudar razglašen bio, nemanjkaše takodjer laskateljah, koji su gâ pred njim do nebesah uzvišavali, i njegovu sreću za najstanovitiu slavili; ovakovoga čisla je i Damokles bio, njegov tajni udvornik, kojeg onoliko blago Dioniza zaslěpi, da se nije stidio svaki dan mû se laskati; Ali Dioniz, u kojemu još toliko pameti bilo, da svoju sréću nije za dobru deržao upita někoč laskatajućeg se Damokla, bili on htio na njegovo město jedan dan stupiti? Ov, jedva čuje rěč, poviče: Hoću Svetli Kralju, hoću! našto Dioniz ustupi město, i zapovědi, polag zapovědi Damokla sva činiti, i njegovoj volji zadovoljiti, njega za Kralja štovati, i zaisto, Damokleš je bio od onda Kralj, njemu je sve pokorno bilo, okolo njega biaše na svaku službu dosta Dvorjanah, i on je mislio, da je od istoga nebeskoga Peruna višji u časti, i slavi postao, cěnio se je najsrětnijega, najjasniega. — Ali netrajaše dugo sréća njegova, zadovoljnost njegova, jer kada bi u premožno uredjenom goštenju sědio na kraljevskom stolcu, kad su njegovom ukusu priredjena jela najbolje u tek išla, on čas opazi varh sebe mač britki na konjskom lasu visiti, — Sada promenise želja njegova, sréća njegova bi mû najgorkia nesréća, žalost za žalostju biaše u serdcu njegovom, nemogaše dalje glědati prekrasna pitja, i jela, slast biaše mû čemer, veselje tuga, zlatne posude cenjaše mû se čemerom biti napunjene, i iskaše priliku ukloniti se, osvědočen, što znači sreća ove zemlje, uzklikne zato prama Dionizu, pusti mê! ja volim Damokles siromah, nego Dioniz Kralj biti!!!

[67.]

Dana 22a Studenoga deržan Sabor, i morao se je otvoriti po G. Milošu Poturičiću, jer pako to nije učinio, odsudjen je polag Narědbe od petoga Travnja 1840 za platiti dvadeset krajcarah u srebru.

Dana 29a deržan Sabor, i otvoren po G. Radočaju sledećom pěsmom:

Zahman ljudih svi su trudi, —
Ah, za dobrom na ovom sviti, —
Jer što već si čověk žudi,
Stim mu vid⟨e⟩še zao udes prěti. —

U bogatstvu valjda oholu
Stignut sreću sebi cěni?
A tko je bogat, on je u dolu
Punom straha, i bolězni! —

U oružju valj tu blagu
Sastojati sréću mnije?
Al kad primiš ćordu dragu,
Možeš, — čezneš, — već tê nije, —

U rumenu valjda vinu
Misli sréću svû tko steći?
Al mnozi od vina vazda ginu,
Harle u grob pred sudbom leći! —

U ženidbi mnozi svoju
Sréću steći mniju, i žude?
Al veoma otu hvoju,
S kom se udriše, ini kude!

Možebiti u ljubavi
Stoji sréća ota mila?
U razkoši, i u dubravi,
Kê se možna pěva sila? —

Al veoma on se hini,
Koj v ljubavi sréću mnije,
Jerbo koj se za nju brini,
Za njom harlećeg sram krije!!!

Janko Radočaj v. r.
Ilir iz Horvatske

[68.]

Dana 3 Grudna deržan Sabor, pregledano imanje penezno, i ostalo, ter sve u dobrom stanju nadjeno.

Dana 6 Grudna deržan Sabor, otvoren po Gosp. Ronešu sledećim stihovim:

Sve prégréške ovog života
Zaderžava zlovoljno sardce,
Zato neka bude cilj odhodka
Krépostan ostati neprestance.

Ako germljavica svět raznosi,
I prokletstvo strašno razhita,
Sve se ruši, pregréške terpeće,
Evo krépost više nema mesta.

Ona sama ostane stalna u smerti
Pelja nas u bolje živlenje,
Same vence zna nam doprineti
Po njoj nam daruvane.

Věrnost u věri uvéžbavati,
Što u réčih božjih kaže,
Sve dobro veselo ljubiti,
Jest kréposti světa dužnost.

Dana 13 Grudna deržan Sabor, otvoren po G. Saniću slédećim stihovim:

Kad poglédam milu bratju moju,
Sad imati krasnu želju ovu:
Domovinu uzvisiti svoju,
I slavu joj pribaviti novu.

Neprestajem tada molit Boga,
Da jim on da' uma krépostnoga,
Da prognu svu lěnost od sebe,
I ljúbejû kano same sebe.

[69.]

Narodnim jezikom da se diče,
Danicom se, i pésmami kinče,
Da brane š njim ko pčele medom; —
Jezik bo su dobili po dědom.

Deržite gâ, hvalite gâ mili,
Nedajte gâ inoj nikad vili,
Svud kuditi po širokom světu, —
Uništit gâ u svôm pèrvom cvětu.

Zatim u istom saboru odredjeno je, da se G. Blagajničar prédbroji na narodne ilirske Novine, i Danicu ilirsku, ter časopis némački Ost und West.

[Ovaj cijeli odlomak je precrtan, a ovako glasi: ⟨U ovom Saboru radostnim sèrdcem, i glasom primili su G. G. Članovi svikolici onu krasnu věst, po kojoj G. Knjižničar Malić Ivan izvolio je pokloniti narodnom našem družtvu Serbske Peštanske Novine za dojduće godine 1841 pervo Polětje; — na što rečeni Članovi zajedno iskreno zahvaljujemo se⟩.]

Dana 20 prosinca deržan Sabor, otvoren po Gosp. Marku Staniću sledećim govorom:

Koj je krepostan, onomu za blaženo živiti ništa nauditi nemože.

Dakle niti ja kralja za obteršena nevoljami, niti za nesrětnoga, niti za siromašnoga ikada deržati odlučio sam. Dakle niti manje velikodušnost njegova

nise trapila, niti izobraženost, niti věra, niti stalnost, niti ikakva krěpost, zadnjić niti isto njegovo pravo, da rečem: muževno serdce, koje pod tolikim krěpostih zaštitom, i pod tako oružanom rukom, akoprem tělo njegovo bi se predobilo, ono zaisto pod nipošto osvojiti nise moglo. Kaja pako Maria (Cajus Marius) videli jesmo, kojega ja izmedju srětnih ljudih za sretnoga, izmedju najvećih pako muževah za nesrětnoga ljubio sam: što blaženije čověku ništa nemože biti. Neznaš zaisto neznaš, koliku moć krěpost imade. Dakle ime samo krěposti uzimaš? a neznaš, koliko ona važe. Svaki on zaisto najblaženii je, koj se iz sebe samoga za podpuno prikladnoga derži, i koj u sebi jedinom sva postavlja svoja. Kojega dakle sve ufanje, i svěst, i mišljenje zavise od srěće, takav ništa za stalno, i dugoterpno deržati nemože, takav něk se sěti na onu poslovicu, koju jur odavna izobraženi ljudi u običaju imahu, da čovek niti jednoga svojega stalnoga nema. Onoga se plaši, i boi čověka, koj tebe na smert, ili progonstvo odsuditi može, meni pako, što se god pripeti u tak nepovoljnom slućaju, nit

[70.]

ću tajiti, da mî se nije dogodilo, a još manje zlu takvom suprotiti se. Dakle što poslovah, ili činom pokazah, ili od česa zavisiše moje misli; ako takovoga ništa nezagrěših, ništa mî se zla zaisto dogoditi nemože, da u onom stališu bi bio, kojega niti nesreća, niti neprijatelji razoriti nemogu? jeli se meni groznom smertju groziš? ili izdomovljenjem, da od bezpametnih ljudih odstati moram? Smert strahovita je onim, kojih sa životom sva izčeznu, a ne onim, kojim još neumarla slava ostaje. Izdomovljenje pako onim, kojim se odredjuje město za stanje, je tužno, a ne onim, koji sav svět kao jedno družtvo sudiju. — Tebi siromaštva, tebi nevolje ranu zadavaju, koji tebe za najblaženiega derže, tvoje požude tebe muče, tebe zlo serce na svako zlo vuče, koje zarad straha pedepsah ne izveršuješ, a kamgod poglědaš, ondě tê tvoja zloća glěda, i ti nju motriš, jer te muči, i trapi tvoju grěšnu svěst. Zato štogod je hvale vrědno, to isto i za blaženo, i za cvatuće, i našim poželjenjam prijazno suditi se mora.

Drugo ništa učinjeno nije.

Dana 27 Deržan sabor otvoren po G. Vidoviću sledećim stihovim:

Od onoga:

a) Ne Jupiter quidem omnibus placet.

Akoprem zlat' imaš vas grad
Gosti, posti, služi, niti
Budi bradast, ili golobrad,
Nemreš vendar svim drag biti.

b) Pascitur in vivis livor, post fata quiescit. (Ovid.)

Jal življenju neda mira,
Svud se paseć išće žira;
Tada već dat nemre rane,
Kad po smèrti njeg' nestane.

zatim G. Dvoržak primit u družtvo naše za člana nevotizirajućega.

[72. strana prazna]

[73.]

Poslě ovoga čitao je G. Radočaj kao plod svojega naprědka u ilirskom jeziku sledeće stihove:

Vitez Miloljubić
Balada
(Polag Šillera.)

Ah viteže moj ljubezni!
Za kog moje sardce vruće
Neprestano bez bolězni
U zažganih grudih tuče. —
Neišćite dakle ine
Vi ljubavi veće od mene
Nek sad, kâ je sve nevine
Žertvovala vami sěne.

Jer će serdce drugač moje
Od ljubavi žeznut vaše;
I veselo dosad koje
Bě, sad pit će žuhke čaše. —
Vidit moram sad vas mirna,
Mirno hodit bez radosti,
Plač u očih ja svedj virna
Presuditi nemrem dosti.

Čujeć děvu iz sve moći
U naručaj tad joj pade,
Ter na konja svojeg skoči,
I zapověd bojnu dade:
Da se sada svi priprave,
Svetom grobu da se odpute,
I ljuvenu svu ostave,
I nje cvětjom kitne skute.

Karst na parsih za znamenje,
Da se svaki njim odmiče,
Ter da puca sve kamenje,
Kud se njihova četa tiče,
Čudni čini tam bivaju
Kroz junakah desne ohole, —
Gdě se mači njih vijaju
Dušman pada svud okole.

[74.]

Vitezovo slavne ime
Med dušmanim svakog plaši,
Al svû sarčbu medju svime
On nemože da utaži; —
Tad na konja skoči svoga.
Ter se domu svom odpravi,
Gojeć nadu svedj dobroga
Svog udesa, najt' pri dragi.

Na nje vratih kući grada
Putnik slavni, i čestiti,
Rěčma groma kâ se tada
Što spěsnie vide odpriti:
»Kû ištete, tužna nosi
»Sad na sebi Božanstvenu,
»Kû si od Boga ona izprosi,
»Zaručnice znak, koprenu.

Juče dan bi onaj světi,
U kojem se ona svojem
Stvoritelju dá odněti,
Zaufa se věrno kojem;
Čujuć to, sad grad ostavi
Holi vitez svojih Dědah,
I s oružom se nabavi, —
Već se stavlja srěd pobědah.

I nepoznat svog iz grada
Van na polje spěšno izide,
Ter putnička njega sada
Vodi odora bliže u hride.
I kuću gradi tada
Bližu svoje Děve mile,
Da lěpotu njezna grada
Može vidit bez sve sile.

Od jutarnje zore jasne
Čeka tužan pun ufanja
Do večernje zvězde krasne
Sav u nadi boljeg stanja. —
Prama gradu gleda tamo,
Glěda mnoge danah sate,
Gdě ljuvenu svoju samo
Vidi, i nje sliku slatke. —

Dok se njemu kaže mlada
U naliku ruže ohole,
Dok se ona njem iz grada
Smije, on bi dobre volje,
U věk leže mirno dolje,
I utěšen sad zaspava,
Radujuč se bolje, i bolje,
Kad mu se ona ublažava.

I tak sedi mloge dane,
No i krasne strane lěta,
Veselo se zorom stane
Uživati sladost světa,
Kad mû krasna, i ljuvena
Angjeoski pogled hita,
Dok sva ličca prerumena
Kaza nalik zore od svita.

Jedno jutro glědeć tako,
Truplo spazi, gdě gâ luči
Čuvaju sveteće jako: —
»Ter mû od tuge serdce puči.
Ljubav dakle draga, i mila
Od naravi dana 'e komu,
Nikakva mu neda sila
Da se ukloni — blažen — tomu.

Měsec Veljaća.

Radi občinskih polugodišnjih izpitivanjah u kr. Akademii slavno družtvo naredne Sabore svoje deržati nemogaše, buduć da mnogi od G. G. Članovah za ove pripravljati se u svojim naucim morahu.

Měsec Ožujak.

Dana 11 deržan Sabor, odredjeno, da se G. G. Kasaonik, i Bibliotekar za pregledavanje knjigah, i novčanog imanja pristojno priprave za dojdući najbližnji naredni sabor.

Dana 14ª deržan Sabor otvoren privatnim govorom u stihovima po G. Janku Radočaju.

Čim uršе sveta ovoga?
Čim kraljestva, silne vlasti?
Čim li uglědam ima mnoga,
Kâ u rajskoj plave slasti?

Tko to svojom silom spravi?
Ja u sardcu mislim momu;
I da 'e sloga bila parvi
Temelj svem pozoru tomu.

Sloga blaga, i ohola,
Koja rěsi Kralja, i cara,
Uzvišuje tužna iz dola
Na prestolja slavah stàra.

[76.]

Tko trojansko možno carstvo
Na onaj nekad varh uzvisi?
Nego njezno blagodarstvo,
Od kog dobro sve zavisi.

Tko Ilirah grade — tkoli
Možnost carstva, i prestolja,
I junački zvuk oholi
Spravi, nek tvâ moć najbolja.

Da l' njihova čest, i slava
Bila bi se razširila?
Da njezina njim slast parva
Nije grudi razjarila.

Da li jezik svoj čestiti
Takvom slave blagom česti
Bez nje svuda plemeniti
Bili mogli tak raznesti?

Nebi, nebi sva ta bila, —
O ti dobro svih dobrotah!
Kâ si srětne učinila
Množ bogatih, i sirotah.

Ti urěsah urěs parvi,
Ti izvoru svih izvorah!
Ti moja duša slavi
Jekom poljah, silnih gorah.

Al čim veću tebi slavu
Moje sardce smiono pěva,
I čim věncom tvoju glavu
Više rěsim, bolj' da sěva:

[77.]

Tim dušmanu carskih dvorah,
Strenitelju blaga mira,
Keršitelju silnih gorah
Već poruge pamet sbira.

Ti si Sàrbsku možnost sterla
Na Kosovu bojnu polju,
Ti si tamni grob odperla
Mnogoj kruni, i prestolju.

Tko razori sve, što sloga
Svojom silnom spravi moći?
Koja dana jest od Boga,
Da je svakom od pomoći.

Oj bludnice harli! harli
Sad iz ovog světa krila
U pakao se za te varli,
Da nam dodje sloga mila.

Nego otrov svoje čaše, —
O ti klěta razornico!
Prěd kojom se ljudi plaše,
Jer si zločah izvornica.

Koja našeg blagog těla
Svaki članak něka uziri,
I ako koga nadje směla,
Ili gadnoj u neviri,

Neka sobom njega vodi
U ponore svoje tmaste; —
A ti pako slogo hodi! —
I vi **b r a t j o** zdravi da ste!!! —

Odredjeno: da se na Dogodovštinu G. Quaternika Kraljevstva ugarskoga predbroji 4 Děla 4 fb 48 kr.

Pregledana kasa naša, i u veoma dobrom stališu nadjena.

[78.]

Dana 18a Ožujka 1841 deržan Sabor: Dioniz Bastašić primit za podnaučanje o naprědku družtva našega u načinu posluvanja.

Dana 21a deržan Sabor otvoren po G. Ljudevitu Pihleru sledećim stihovim:

(polag Perg br. 38. god. tek.)

Što je miris ružah zemlji,
Što je moru biser krasni,
Što su zvězde noći temni?
To je Čehu spol prekrasni.

Živte! jezik jer štujete
Vi otacah, — mi vapimo! —
Koje žensku čest krunite,
Mi vas svedjer sve slavimo.

I dok budu zvězde sjati,
Dok ljubavi 'e kip nevini,
Čeh će svedjer věran stati
Vama, — i miloj domovini.

Benatcki.

Kasno gore tamne okoli
Uzbude se jasnim jarom:
Tak kroz Děvah krug oholi
Sine Česka slavnim žarom.

Kao kroz mirne luge sada
Trepće leteć žicah glas:
Tak učari ustam mlada
Čehkinja svaki čas.

Zato dok na Čehe sjaje
Českih očih jasni žar,
I dok pěsni pune gaje:
Bit će u Češkoj uvěk jar.

Sabina.

[79.]

Iz Indie sadi luga
Ruže tam, gdě větri viju,
Eno lica blěde, — i tuga
Glavom giba, — i one ginu.

Tam pohlěpno Děva mila
Od ljubavi dugo uzdiše,
Tam jû čeznut čini sila,
Grobu vapi: daj odprise!

Kažte, zašto Děva gine?
Zašto mèrtvo tak uzdiše?
»Od ljubavi domovine!«
»»Jel tak Češka Vas užiže««?! —

Riegne.

Zatim odredjeno: da se Synonimia, i Phraseologia proda za 1 fb 20 kr. srebra, što i bi učinjeno, buduć da u knjižnici našoj više Phraseologiah nalazi se.

Dana 28 deržan Sabor otvoren po G. Milošu Poturičiću sledećim govorom:

Verni Sučlanovi

Ako samo malo promotrimo slavno družtvo, kako važnu, kako dragocěnu stvar mi si po ovoj malenoj čitaonici preduzeli jesmo, svaki će zaisto s radostju uzkliknuti morati, da je važna stvar, da je varh svih uresah najjasnii urěs! ar po njemu samo možemo dostići za domovine mile slavu zadobiti, i razploditi cilj; ali kako možemo mi taj cilj dokučiti? znadem zaisto, i svagdašnje ⟨zaisto⟩ [Riječ »zaisto« precrtana] izkustvo me uči, da mnozi zmed nas Sučlani! znadu, ali takodjer mnozim ta stvar, po kojoj se taj dokučiti cilj može, s tamnom je zasterta sěnom, zato sam si preduzeo onim još, koji su mozbit još daleko od toga, kao potrebitu stvar, po mogućnosti osvětlati: Dakle vi znadete ljubezna bratjo! da se naša Čitaonica najbolje prispodobiti može mladjanom dàrvetu, kojega mi lainsku godinu osmoga Listopada (1839) — na veliku veoma radost svih naših vrědnih domorodacah, pod kolovodstvom našega

[80.]

evo Gosp. Prědsědnika — kojeg Bog živio na mogaja lěta! — zasadismo, i najviše iz tog uzroka, da ovo dervo našem milom zavodu (Sěmeništu) bude stup, na kojega se naši naslědnici budu mogli osloniti. Zato mi kao ovoga derveta zaploditelji najveću skarb imati moramo, da nam to darvo uzraste, da ga cěpimo sa najkorisniim hvojam, koje najplodovitiim sadom naše naslědnike budu nasladjivale, i koje s vrěmenom svoje sladonosne grane po ovom ustavu da razšire, pod kojim naši naslědnici pod njim blagi život budu uživali, i nas, kano utemeljiteljah ovoga dàrveta, blagodareć blagosloviti budu trud. Ovo pako darvo svoje grane razasterti će, samo ako mi njega s lepim knjigam urěsimo, i to: najprie ⟨irl⟩ ilirskim, slavjanskim, i ostalim hasnovitiim inostranih jezikah, ter ovak mi našim naslědnicim lěpi plod budemo ostavili, s kojim oni râdovati, i dičiti se budu.

Poduprimo dakle ljubezna bratjo! ovo ⟨družtvo⟩ dervo, zalivajmo ⟨j⟩ ga vodom sloge, da nam što skorie lěpši plod ljubavi doprinese, dàrvo velim, na kojem će nekad slavulji pěsni slavne narodnosti pjeti. — ⟨Ovog dàrveta⟩ Vi pako Prědsědniče! koj se podpor najčvàrstii ovoga dàrveta, branite gâ, i ravnajte, da cilj dohititi uzmožemo, kojeg radi zaplodismo ga; Vi pako ostala bratjo! Zagerlite novim silam uzajemno slogu, ljubav, i věrnost, koja je jedini stup, na kojem družtvo ovo podignjeno je.

Rěkoh.

Zatim pregledana blagajna, i stališ knjigah naših, koja sva u dobrom, i ožudjenom redu nalaze se. — Poslě G. Vidović zaradi nenazočnosti svoje odsudjen je na kazen platiti *10 kr. srebra.*

[81.]

Měsec Travanj

Dana 4ª deržan Sabor, otvoren po G. Radočaju slědećim stihovim:

Mojoj.

Varh svih děvah děvo mila!
Kâ si meni blag, i mio
Raj ljuveni otvorila,
Kako bi tê sad slavio?

Tko bi tvoje vedro čelo?
Znak nevina sàrca tvoga,
Bez u razblud zatji smelo,
Proslaviti dosti moga'.

Tko bi prame tvoe sione?
Kih ti glavu zlato kiti,
Bez u misli zatj, smione,
Mogao slavom svud razniti?

Tko bi sjajnost oka ⟨tvoga⟩ jasna
Kî u nalik zvězde světi,
Kažida mî děvo krasna,
Světu mogao dost odkriti?

Tko rumelen rujna lica,
Kâ najtvèrdja sardca travi,
U istoči ko danica,
Tko li može dost da slavi?

Tko koraljne usti tvoje,
Kê su nalik zore jasne,
Kad razlije zrake svoje
Varh ljubice rujno krasne?

Tako i usta tvâ ljuvena,
Kada cělovne cěljuju,
Madca slastju zatravljena
Sve krasnost⟨ju⟩ čarom truju.

Vruć kad cělov dadeš licu
O angjele moj ljuveni,
Oči baciš na zemljicu,
Meni serdce ostudeni.

Tko bi, rěkoh, mogao biti,
Rajske slasti da opiše?
Tvê nĕžnosti čar odkriti?
Da gâ slavit nebi više?

Tko bi snežne persi tvoje,
Na kih ružah věnčac mio
Rajske slasti stavi tvoje,
Dovoljno bi proslavio?

[82.]

Nije, nije moja vilo!
Takovoga pera sada,
Nit je pisca ikad bilo
U nijedna krilu grada,

Koj bi tvoje rajske slasti,
Koj lěposti čar nevini
Spěvat mogao, — nije vlasti,
Kâ pred tobom nepogini.

Pusti mene, pusti sada,
Moje srěće zvězdo jasna,
Da mî sjajiš dok si mlada,
Mojim pěsnim dĕvo krasna.

Veličinu sile tvoje,
Pusti, malo da proslave,
U ilirskom pěsni moje
Da tê světu malo jave.

O kakoću srětan biti!
Kad s ilirskog angjeo neba,
Bude mene svu odkriti
Sarca tugu, koje treba!

Ino ništa neodredjeno.

Dana 25 deržan Sabor, otvoren po G. Ronešu sledećim stihovim:

U ilirskom sedeć gaju,
Gledam kako zvězde sjaju,
Ali neka od istoka
Světlost sinuć moga oka
Svôm svetlostju obstira.

Od nĕžnosti odprĕm oči,
I pod hrastić drugi skoči,
Ter očima vidi kra⟨n⟩snim,
Gdě med drugim zvězdam jasnim
Svoja krila rastira.

Jasna světlosti carice
Preslavljena o Danice!
Otvarajuć zore vrata,
Od istoga čistia zlata,
Rodu sjaješ ilirskom.

Sve ostale zvězde jasne
Zakriše se u prekrasne
Lěpog raja perivoje,
Da světlosti skriju svoje
Do večera pretamnoga.

[83.]

[Na početku nove strane napisano pa precrtano »Dana 9 Svi«]

Dana 9. deržan Sabor, otvoren naredno po G. Staniću sledećim stihovim:

Napni napni o Iliru!
Tvoju krasnu nami liru,
Ter uzanju pěvaj boje
Od vitežke nègda Troje.

Tujti snaga našeg roda
Město pervo věk uzroje,
Jer desnicu Gercim poda,
Kôm bi pala gizdost Troje.

Ah nesrěća kâ pohodi
Zide Troje presilene!
Ljutu ranu njim porodi
Gledeć prot seb razjarene.

Mač ilirah kud dopira,
Tam tî množtvo od Trojanah
Bez pokoja, i bez mira
Uzdiže vapeć leži.....ah! —

Zar tva kleta toli ruka
Takvog k nami vodi puka,
Komu jedva odolit ⟨mogu⟩ može
Hrabrost vernih — — — možni Bože.

Odredjeno: da se kupi 2 děl igrokazah ilirskih.

Dana 13. deržan Sabor, otvoren narednim govorom u stihovima po G. Miloš Badovinac.

K slogi u kolo!

U ilirskom svi smo kolu
Bratjo! ovdě sastavljeni,
Iz kojega hajd oholu
Gon'mo zavist. Hajd ljubljeni.

[84.]

Zar nas nije majka mila
Još pri mlěku njim zaklela?
Majka Slavia! — da bi bila
Sloga naša neuvela.

Po zakletvi otoj trěba
Svedjer napřed nam stupati.
Bog će Otac nami s neba
U to ime jur pristati.

Nebojte se vragov' tmastih,
Staza 'e naša rasvětljena;
Desna 'e naša u toj časti,
Da razpàrši sva himbena.

Bèrnkali su nam pod nosom
Dušmanini dosad strašno.
Al nek sad gre, — odmah kosom
Svalit ćemo tog omašno.

Čuvat valja čast Slavjanah,
Kâ je nami dràga, i mila,
I kâ 'e silna od davnih danah
Još jasnie sad svanila.

Zar ne? ptica svaka k svojem
Jatu lěti, u koi spada.
I ja dakle idem k mojem,
Jer mî se u njem sve dopada.

Stalna, trěba, da 'e zakletva
Ona, kojom kunemo se,
Jer nas čeka silna žetva,
Koju dozrět ufamo se. —

Od istoči došla 'e nami
Jur luč světla ona, koja
Pervenstvo ima nad zvězdami
U visu rajskog perivoja.

Svaniše nam. Hajd da i mi
Postupamo. Jutro 'e rano.
Još nut sjaje nad nam svimi.
Hajd! kad nam je dopušteno.

Slav se u slavi svojoj širi
Čeh, Rus, Leh su vrědni sini,
Nebudimo o Iliri
Zadnji k našoj domovini!

K domovini naše slave
U kojoj nam ona sjaje:
Kû da dědi nam dobave
Mnogu kervcu nje stala je.

[85.]

Nemojte se njih nevrědne
Sine bratjo! ukazati.
Raztergajte one bědne
Tme moć, kâ nam slavu trati.

Jednostranost ostavite,
I u kolo mile sloge
U ljubavi svi stupite,
O premili nade mnoge!

Pak pokažte u toj stvari
Čělog světa svimi puci
Da što běše gvoždjem stari,
Da su duhom to unuci!!!

Zatim g.g. Vidović, i Briglević imaju radi nenazočnosti u Saboru platiti svaki 10 kr. sr.

Měsec Lipanj.

Dana 6. deržan sabor, i buduć da G. Prědsědnik naredni radi svojih velikih poslovah svakom saboru našem prědsěditi, i nazočiti nemože, jednoglasno određeno je, da G. Blagajničar Marko Stanić Pod-Prědsědničtva čast obnašati ima. — G. Radočaj radi nenazočnosti ima platiti 10 kr. sr.

Dana 17 deržan Sabor, i buduć da svikolici GG. Članovi ovoga družtva učiti se moraju za eksamene, određeno je, da u nedelju t.j. 20 o.m. bude zadnji sabor, koj se pred examenim bude deržao.

Zatim G.G. Stanić, i Briglević radi nenazočnosti u Saboru imaju platiti svaki 10 kr. sr.

Dana 21 deržan Sabor otvoren narednim govorom po G. Brigleviću:

Za pěnjem mî serdce gine
Odkada mê majka rodi,
U čest blage domovine
Ja rad, da mî sve izhodi.

Al što serdce ćuti, i žudi,
Pero neće da napiše.
O udesu preki, i hudi,
Slušati tê neću više!!

Sa svom silom ću odsada
Majke moje čest, i slavu,
Ka nekada po svud vlàda
Slavna u ljubav čuvat pravu.

Pět ću pěsan, i pisati,
Dok mî budu ruke moći
Mahat perom, i zmišljati
Slaba pamet u dne noći!

Zaključeno dne 21. Serpnja 1841.

[86. strana prazna, a na 87. napisano ovo:]

Za Godišta tečaj.
1841/2

[88. strana prazna]

[89.]

Za Měsec Listopad

Za školno godište 1841/2 otvoren sabor po izobraženoj Gospodi članovim dana 10 Listopada, i u njem sledeća napravita:

1. Biaše novo izbiranje častnikah, i u sléd toga Gospodin dosadašnji biléžnik bivši Miloš Badovinac uzvišen je na čast Podpredsědnika zatim Gosp. Nikola Hranilović biléžnika, Gospodin Janko Sanić na čast Knjižničara, a Gospodin Miloš Poturičić na čast Blagajnika, a ostala Gospoda članovi někoji biahu za starie a někoji za mladje Prisědnike naimenovani.

2. Blagajnica, koja kod G. Protektora Janka Goleša u spravilku biaše usled naměre opet je natrag u čitaonu primita.

3. Knjige koje u našoj čitaonici kao nepotrebne nalazile su se, kao što su kakvigod Romani i ine vremenotrošitnice, su usléd občenite licitacie prodate za 8 fb i 4 Križara u srebru.

4. Odlučenojeda se poziv za nove članove po Gospodinu Biléžniku napravi.

5. Knjige po Gospodi članovim kroz vrěme Vakaciah iz čitaonice iznešene natrag se povratile jesu bez najmanje štete.

6. Odlučeno je da se Gospodin Bileżnik za dar sastojeći u 6 slikah i jednolětnom časopisu pod imenom Češka Včela pokloniti čitaonici našem Gospodinu Ilii Gvozdanoviću kao člano spisavajućem našeg družtva u ime družtva zahvali.

N. Hranilović
Biléžnik.

[90.]

Naredbe, koje svi Članovi družtva ovoga obderžavaju, nami prečitane, zadovoljni, obvežujemo se obderzavati. U zagrebu 17 Listopada 1841.

Medunić Syl. Član

Andria Torkvat Brlić
Član Čit[aonice] ilirske u S[jemeništu] Z[agrebačkom]

Mauricio Dvoržak
Član Čitaonc.

N. Hranilović
Biležnik

Franjo Barišec
Član

Poturičić
Blagajnik

Svědočim
Miloš Badovinac
Pod-Prědsednik.

G. Gvosdjak Član

Dioniz Šooš
Član Čitaonice

Nikola Prědović
Član

Mato Mrazović
Član

Dana 17 Listopada deržan sabor po sledećem govoru Ivana Malića otvoren:

Draga Bratjo!

Ništa nemože čověku biti draže, ništa ugodnie, nego kad vidi, da dobre njegove čine drugi slěde, i cěć toga s njim priateljski i družtveno raditi nakanio je; ovakvim također načinom, što može bit nam milie, što prietnije, nego da se družtvo naše čitaonice, koju već ovu tretju godinu uzderžavamo, opet s-nekojimi novimi članovi je uzmnožilo, jer što si drugo misliti možemo, nego da novi ovi članovi vidivši i promatrivši razborito način, stališ družtva našega, želno čekali smo, i revno poslovali, samo da snami zajedno raditi, svoje sile s-nami uskopčati uzmognu, i zaista naša svarha je važna, i samo zaista upravljena, da pripomožemo i mi jednoredjenoj bratji našoj u dělu svom, i polag nje i za nju živući, u jedan red s-ostalim izabrati, polěpšati; potrebit je jezik koji će nas svarhi našoj voditi; koji nam kazao bude, što ljudi našega plemena utom ogledu naměravaju, i kako daleko stupiti možemo, jezik ovaj je jezik ilirski, kojega iz dna nemarnosti uzdignuti, i uskititi naš neka bude posao, jer samo onda pravim putom stupati će mo moći, kad narodni jezik naš, koji je najbolje u svakog je sarce zasadjen, i od praotacah kao jasna

[91.]

sačuvan svetinja, izobražim, izdělan i bogat s-knjigam svake versti imali budemo, i zato ako to hoćemo, moramo saditi, sijati jer hrast ako se neposadi čverst biti neće, a ono što je posijano, i počelo klicati, ugodnom rosicom zalěvati i brižljivo obdělavati moramo. narodnost se je naša razvijati počelo, zato neprepustimo da po našoj nemarnosti nebi što zloga bilo, hrabreno dakle stupajmo po stazi koju nam Pradji prosěkli jesu, stupajmo napred ali al na dobro al na krěpost, da videći ravnitelja ovog světa naše pravedne putove nas objači, i svojom pomoćju svada pomognu, ter tako al naš i svarhu koju si odabrajmo dostignimo. Vas anda bratjo mila uzimljemo u naše kolo, uzimljemo u kolo ljubavi iskrene, uzimljemo velin s kupa u pomoć, da ona dostignuti budemo mogli, što pako ovo može biti kojesi napred uzeli jesmo, nego naša Čitaonica, koja kako nam se vidi već cvata. Da se bratjo! ljubezna gledajmo tako iz sve naši moći samo upremo, da vredni budemo otacah potomci.

Rekoh

Napravljeno je zatim da naredba pod A. 1-a člana gdě je naredjeno bilo za svaki G. Član u družtvo dojći želeći. 2 fb u srebru položiti mora, preměnise da město 2 fb samo 1. forint velim *Jedan Forint* kao občenitu Taksu odsad položiti imade.

Zatim pako polag naredbe 2-e pod B. koja zapovědaše dosad da svaki četvertak i nedělju saborse derži, napravilo se je da samo u nedelju sabor deržise is govorom otvorise; — Zatim polag iste naredbe u koj biše napravljeno da zbog nenazočnosti u saboru imadese platiti 10 kr — buduć pako da svadje radi toga biaše sad odredjujese da se zato ništa platiti nema, nadajuć se da će svaki varli domoljub sam u sednice dolaziti.

Napravljeno je također da se deklamacia ⟨svagd⟩ svaki měsec po jednom iz medju članovah derži. Novine koje dosad samo za znamenje se čitaše od sada

se nalaže Gospodi Članovim da se od sada uvěk takove rěči u divanu upotrěbljavaju i da se tako svi skupa i jedan od drugoga rěči neobične naučavamo. Zatim odredjeno je da, svaki četvertak deržati će se predavanje ilirskog' jezika pol sata. i čitanje i razlaganje ilirskih pisaocah.

N. Hranilović

[92.]

U Nedělu dne 24 Listopada otvoren sabor Po Gospodinu Podpredsědniku Milošu Badovincu sledećim govorom:

Domoljubiva Bratjo!

Važnost nakanjenja našega, koje mi medjusobno bratinski složeni u umu našemu gojiti počesmo, ganuše mene, da ja, koji ljubavju vašom čast Podpredsědnika vašega pod predsědništvom milog našega Pod-Ravnitelja, zadobio jesam, da ja, rekoh, vami o velikoći potrěbe znanosti ilirskoga našega jezika, radi kojeg obdělavanja ovdě sastadosmo se, slovim, — da zajedno obodrimo se, da cilj koi u utemeljenju družtva ovoga imadosmo, on veliki u jeziku našemu dokučiti pobrinimose. No veći je predmet govora mojega, nego je um moj, i znanost moja, kojom vasni njega razjasnio u način umstvujucih mudrozboracah. ali dapače (što prostoserdačno očito valojem)! i za ono što u misli mojoj začinjam, manjkaju mi rěči za onako sva izgovoriti, da vi vrědni moji! iz mojih dokazah uviditi bi mogli, da po meni rečena temeljna i neurušiva, nikakovom protislovju podložena nisu. Oto od mene čekajti nemojte, jer umstvovanje moje u slaboći mojoj slabo je.

Obodreni Bratjo! narodnom ljubavju evo započeli smo novu stazu k-izobraženju: nauk ilirskoga jezika. Danas sastali smo se ovdě, da pod nastojanjem mojim veliku tu stvar izveršivati započnemo, da u sverhi našoj uvidimo, zašto nas serce naše amo je dovuklo, da poslužimo Bogu koi nas zove, — domovini — koja nas treba, — kralju, kojem smo dužni. Gledajte bratjo! tri puta, po kojim svim trim, u isti čas stupat valja, imamo, i oni su predmet današnjega govora moga.

Radujemse, i ne bez temelja i vi samnom radovati se morate, kada ovdě u družtvu razmatrujemo pervi put, kojim stupati moramo, najmre: Da služimo Bogu, koj nas zove u jeziku našemu. Spasitelj naš po světom Pavlu vrědnost svake službe, koju smo Bogu dužni u svakom struku razjasnujući, kaže: Svjakoje dihanije da hvalit Gda Gospoda. [Staroslavenski citat napisan prema ruskoj redakciji.] Ovoje temelj na koji da sgradju postaviti imamo, ovdě mi, koji svi u svakom dihanju, dakle za nas, u ilirskom, Gospoda slaviti moramo, valja, da dihanije ovo, djim jezik ovi točno razumijemo, i buduć da potrěbito je, da mi pastiri ovacah Spasitelja našega biti željujući, polag istog' Spasitelja zapovědi tako priugotovljeni budemo, da se světli luč naša, pred ljudem, da se uvidi

[93.]

dobra děla naša, da se po tom hvali Gospod, koj na nebu je, mi pervi moramo k-nauku tomu pristupiti, koj nam nepomično potrebit jest, u kojem budućnost pastirstva našega stopi, — valja da se pobrinimo za potištene po kurjacim vrazim ovce Gospodnje, koj od nas, i od nikog' drugog', račun pastirstva

našega tražio bude. — Mi pristupiti pervi moramo, jer nas Bog zove, da polje njegovo, koje nam dade, polje jezika našega maternjega obdělavamo, i revno obdělavamo, da iz toga našega polja cvětje pobrani nakiti žertvenik domovine naše u Bogu našemu, koj nas zove, koj nam predade ponos kom sam slavnoljubezljiv někad na světu obnašaše. Bratjo! vidimo potrěbu u duhovnom poslu našemu jezika ilirskoga. Naše buduće ovce su ilirske, koji od nas više potrebuju, nego što nam ikoć drugi jezik dati može.

No nemanje Kralj i domovina naša to isto od nas potrebuje, kada nami podaju ona, koja nas obodriti mogu k-jeziku našemu. Ej! nema věrnoga za nas u tudjinstvu. U špilji se svojoj najžestie lav bori, ondě bo zna, da je stan, u kojemu stoji život njegov. Zar ne? — zar nije to isto i u nam ljudim? Znano nam je, da sva ona, koja u tudjem jeziku naši stari pisahu slavna, ne narodu našemu, nego onomu, u kojega jeziku pisaše naš praotac Slavni, slava je dospěla, i tu si je narod pravedno prisvojidao, jer u njegovoj opravi, njegovom duhu, njegovom da upravrečem jeziku pisaše. — u svojem dakle slobodno si slavu svoju traži i povečavaj; — a naš mili narod šta na to da čini?! Ljude tudjinstvu u krilu svojem goji, slavu svoju tudjinstvu predati mora u način Garčkog ili rimskog» roba, koji gospodaru svojemu, iz tužno — kervave vlastitosti svoje moradoše dare nositi, da bogata Gospodara još većma obogati, makar uboštvo njegovo još ubožnie postalo. O bratjo! Zar narodnosti našoj nije svanilo sunce izobraženoga književstva! Dokle će mo još morati na našoj glavi savienu krunu slave tudjinstvu prožderljivom predati, slavu rekoh, našu, koju nam je ista narav opredělila!? netreba toga! imademo mi veće polje književno, nego ikoji drugi toli proslavjeni narod, — samo trěba ternji i kamenji věčnom jur stromom izkorenjeno, iz polja toga izbacati — Da što berže učiniti možemo, evo nas! sastalismo se ovdě pripravni stojimo rečju i činom, da obdělavamo obdělano polje književstva, kojemu sav saj svět priznaje dično ime slava, ime Slavjanski.

[94.]

U ovom dakle jeziku Bratjo! kako god sastali se jesmo, da se izobrazimo, istim duhom i nadalje stupajmo, da zaverženu sverhu nakanjena našega dokučimo, nemojte, da u središtu posla našega odstanemo od njega, — nepustite nikakovoj buri omerznuti ogrijane grudi vaše, u kojih plam uzvišene narodnosti ilirske plamti. Nepustite, da vas uvrědi vrěda kakova koja izobraženoga čověka niti obzir zaslužila nije, — a i nadalje — ljudi smo u grěhu rodjeni, — radi česa ako bi se i slučilo, što nedaj sveti Bože! Što svakoga, još skupa priskočimo, da med nami bratinski tu rapru razpravimo, i izravnamo. — Samo sloge duh jedini — Obča je naša svedjer vika — u kojoj smo domovini — sva mi dužni věrni sini!

Vas pako manji, koji ste sabrati, da se naučite materninski vaš jezik, bez kojeg, koniti mi, biti nemožemo, opominjam, da se pripravite, da vrědni budete članovi, i ravnitelji Čitaonice ove, kada mi poslani k-uzvišeniem poslu, iz nje izstupiti budemo, — učite se velim vam, da u cvětu onom, u kojem mi vami za kratki čas predati budemo, ovo kolo sloge naše, vi i nadalje deržali budete, ar znajte, da kako god fino vas sada pozvali da se od nas učite, tako uvěreni budite, da i onda, kada mi iz van Sěmeništa budemo, ne samo dobrim savětom, nego i penezom ne malim vas pomagali budemo, s tim više ako vidimo, da vi vrědne naše čine naslědujete, da ste složni, među vami se bratinski

ljubite, i u jeziku našem milome obilne naprědke činite — i to si dobro zapametite!

Složni dakle bratjo! složno! naučimo se naš maternji jezik temeljito, jer ako njega dobro neznamo svaki ini jezik, kojeg se god učili budemo, težak će nam biti, ako njega na našim osnovati nebudemo, — a zar nije istina? da svaki koji se ini jezik uči, u materinskom misli, ako temeljno o istinitosti i dobroti svojeg' izraza uvěren nije — onda će mo moći Českí, Poljski i ruski učiti, kada se naš prie naučimo, jer akose jezike ove bez njega učili budemo, tako će nam težki biti kao da niti nisu s-našim srodni, ako je pako na našem osnovali budemo, u šali, kao navadno velimo sve tri najedanput znati će mo! O ilirska bratjo! sve je dobro, samo složno složno! da što běše gvozdjem stari, da to budemo duhom mi unuci. Ukažimo to!

rekoh

[95.]

Dne 31. Listopada otvoren sabor sledećim govorom:

Ah blažena i čestita
Ilirio majko slavna!
Tvoga duha zora svita
Ori Slave trublja odavna.

Kamo nježne bačiš oči
Il k-Moldavi ili k-něstru,
Smotriti ćeš svagdě moći
Slavske majke kćer — tvu sestru.

Sěverna ti pčela zbori
Od sěvera zdravstvuj možna
Od kad Slavsko nebo otvori
Tvo Danici vrata rožna.

A česka ti pčela nosi
Slast cvětjeća zapadnoga
Od kada se glas raznosi
Tvoje slave glasna roga.

A i u tvojem sladkom krilu
Poju vile blage pěsni
U istoku odkad milu
Zvězde tvoje luč zakrěsni.

Ona jasna kruni opeta
Dědah slavnih Slavu oholu
Sireć svoja krila světa
Vapi: bratjo! složno k-kolu.

S- ove zvězde plamom jasnim
Probudi se tvoja Slava
Da sad veslom velekrasnim
Po jadranskom moru plava.

Domorodne plam ljubavi
Ilirkinje, koji vile,
I sinove tvê zatràvi,
Da te ljube da te mile.

[96.]

Uresah je ures pravi
Blagi izvor svěh izvorah,
On jedini tvojoj Slavi
Plete věnce od lovorah.

Ti si samo majko mila!
Tveh sinovah na toj světi
Stalno dobro — tebe lira
Uvěke će moja peti.

spěvah N. Hranilović
Biléžnik.

Dne 8 Studenoga otvoren sabor po Gospodinu Mavru Dvoržaku sledećim govorom:

Moja Domovina.

Onde moja mila Domovina
I mladosti ložnica nevina
Gdě u jutro kada rujna zora
Iz istočnog podignuvse mora
Čoban glasnu Tamburicu bije
I kroz goru mile glase lije
Těra stado u planine krasne
Gdě klisure palace su jasne
Rosna trava zeleni sagovi
Gospodari od šumah bogovi
Gdě ⟨su⟩ no hvoje tananih jablanah
Kolebicu rese sa svih stranah
Jasnih kulah zlatjani stupovi
A susědi visoci Dubovi.

Kad na svarhu planine visoke
Dojdje trudan on i carne oke
Tad ilirsko svi skoče u kolo
Glave reseć věncima oholo
Plešu — poje pesni vitezovah
Starih slavnih Ilirstva sinovah
Kad se pako dosta ponaplešu
I ko mili slavulji naželesu
Stado kući na popasak gone.
Kad u cerkvu zvoni već zazvone
I kad se svi Bogu pomole
Stare bake užinu osole
I kad se svi veće najedu
Onda orat na njive idedu.

[97.]

Čoban svoju proměni tamburu
U plug krivi — i veselu curu
Kerpeliti zažene u šali
Kad uzoru, tad se zavali
U lad sladki širolistne lipe
I u riru opet zapisne

I pěvajuć odidě u goru
Gdě ostane dak u sinju moru
Jasno sunce utopi zračice
I u dolu počne sumračitse
Onda kući na večeru dojdje
Opet mirno i na spanak projdje.

Dne 28 deržan Sabor u kojem deržasmo polag zahtěvanja svěh članovah javnu preměmbu u kojoj sledeća gospoda za častnice naimenovana biaše: za *Predsědnika Gospodin Georgio Smičiklas;* za Biležnika Gospodin⟨a⟩ Miloš Badovinac; za Podbiležnika G. Nikola Hranilović za Blagajnika Gospodin Tomo Vidović i Gosp. Miloš Poturičić; za Knjižničara Gospodin Janko Sanić. Odlučeni su takodjer tri Starešine, koje vazda u Saboru biti i za čitaonice dobro osobitu skàrb imati moraju, i za to odredjena jesu sledeća Gospoda najme: Gospodin Jovo Malić, Andria Torquat Berlić, i Gospodin Franjo Barišić.

Deržan Sabor dne 5 Prosinca otvoren sledećim govorom po Gospodinu Starešini Andrii Torkvatu Berliću:

Častni Članovi i verli Domorodci!

Dignuta je! mislim ona kuga svakog družtva, ona škodljiva i propasna strast, — nesloga — kroz preměmbu něki dan obderžavanu. Svaki je, mislim promotrivši poslovicu naših predědov: glasecu: da je nesloga od vraga jalnosti i neprijateljstva izsvog serca prognao, i pomisleći, da smo jedne matere sini, da jedna Slavo-ilirska-kerv teče u nami, da naši pradědovi, strahoviti oni Iliri, kojiuh Alexander veliki hrabrost pohvali, i upotrěbi, koji bič Rima biahu, našu čest i slavu uzveličavaju, da si je svaki preduzeo, samo dobro, potrěbno i koristno, podupirat. Jer možebit' da gde koji promotrio nije

[98.]

koliki cěnokrug ova čitaonica ima, odhranjujuć, i pobudjujuć na dobro domovine pitomce slavnog ovog' Sěmeništa, koji naravno ovdi potaknuti vatrom rodoljubja, kano duhovni pastiri u našem narodu branit' domovine prava, puk od napadanja neotesanacah onih *Madjarah* — koji svaka srědstva upotrebuju, za oteti nam ono, što od našeg, postanka imamo, koji smušeni, i ne misleć što smo mi njima, i što im bismo, nezahvalano sad nam hoće, da otmu ono, što nam je najsvetie, što je pervo naše dětinstva blago, i što majkinim uspismo mlěkom — materinstvo naše — Naš jezik. — To su Rimljani proti Scipionu, To Gerci proti Belizaru; samo u tom od ovih narodah razlučeni, što neimaju niti polak njihove izobraženosti. Al daleko sam se malo izgubio; na stvar. — Indi sva naša tersenja, sva děla i činjenja nek imaju za sverhu »Dobro Iliri e, u obče, na poseb pako ove čitaonice, koje cilj, kako malo pervo spoměni, opet se vratja na korist Roda. Složno dakle, samo napréd stupajmo, jer tako će mo sve zapréke preobladat, tako Domovini moć koristit; Sěti te se onog: da slogom najmanja stvar raste, a neslogom najveća, najizverstnia pada, pak će te promotreć, da se je to věk istino pokazala, u dogodovštini, i da se svaki dan pokazuje, bez dvojenja podupirat, poticat dobro našeg družtva, koje mislim da ni neslično klicama u sěmenu, kojem ugodno vrěme treba da iznikne i u plod se preobrati, koje je spodobno vatrici, koja da se poterne, poticat se mora, i tako će gorit. Promislite nadalje kako će se zahvalnim čuvstvom iz nas šětjati potomstvo i věk nas blagosivljat. Promislite, da mi ne samo za naša dobra radimo, nego da iz naših čina, najkasnie narodče hasnu imat. Vrědno je dakle da se sa svom moćju podupremo, da naš jezik grmatički vidimo i da lěpote njegove se obsvědočimo, i danas sutra u njem spomenik kakov ostavimo, da smo i mi kad bili, zato ovo poduzetje, da se pitomci u čitanju, pisanju prevodjenju našeg u tudj jezik uvěžbavaju, hvale je vrědno dostojno nadaljeg' konca.

Rekoh

[99.]

Zatim se je Gospodin Miloš Badovinac javni Biležnik radi posebnih svoih mnozih posalah svoje službe odrekao i na njegovo město bi jednoglasnim izrikom izabran Gospodin Ivan Malić — a Gospodin Badovinac uzeše čast Starešine.

Dne 12 Prosinca otvoren sabor slavne čitaonice ilirske sledećim govorom:

Domorodac i njegovi Sinovi
Ballada

Otačbini Dušman kleti
Jur se bliži, te nam prěti
Pojte dakle brante Kralja
I dom, za kê udrit valja.

Božja nek vas ruka brani
Boj bijuć ov s-dušmani
Budte stalni, budte složni
Pak ste svladat vraga možni!

Caćko sboreć rěči ove,
Vodi iz kuće sve sinove,
U njih život i sve mu je,
Al za avdih rad žertvuje!

Radosnimi pěnja zvuci
Kite i cvětje na klobuci
Stupa četa, kâ u boju
Za Slobodu biše svoju.

Nakon lětah — kad već dosta
Na bojištu žertvah osta;
Tad užasni boj bi ukinjen,
I žudjeni mir učinjen.

Stari ćaćko pred nju herli,
Žudeć sinke da zagerli,
Priatno on na drumu stoji,
Momce četah motri broji.

Četa zadnja jur prolazi
Bez da jednog' samo opazi-
Tad ćaćku — serce se stravi
Momca zadnje pita i stavi:

[100.]

Tužno taj mu izpovědi:
Pali su ti starče sědi,
Pali su ti za rod mili
Slični Lavom se borili.

Starac udes sa žalostju
Njihov sluša — i oholostju
Samcat tad se vraća kući
Grozne suze lěvajući
Spěva

Šumoslav Medunić
Ilir iz Horvatske.

odrediše zatim slavna Gospoda članovi, da se okovii na obraze slavnih vitezovah ilirskih napraviti dadu.

Zatim pročitani su stihovi, koji se kao čestitanje Visokočastnomu Gospodinu Nikoli Golešu odpraviti.

Dana 19 Prosinca otvoren sabor govorom Gospodina Miloša Poturičića; Zaradi mnogih uzrokah nezapisan.

Dana 26 Prosinca otvoren sabor⟨om⟩ po Gosp. Nikoli Predoviću sledećim stihovim:

Blažen čovek, koj se rodi,
Da izdaje nema u ćudi, —
Takov milom rodu plodi,
Sarcom ljubi, — umom prudi.

Takov, mislim: pravu sreću
Da na světu najći može,
Kog se k- slozi misli kretju,
Grudi Sloge pěsni zbore.

Srětan, rekoh: sretan! vazda,
Koji rodu sreću žudi
Taj je pravog blaga gazda
Jer dobrim plamte grudi.

[101.]

Al — što zborim? što li rěči
Po hvastavom zraku tratim
Zar se nije dio veći
Izdaicah (— da prikratim

Hvali, i hvaleć njegovu diku
Što ga sreće te lišiše,
Da ga ukloni vragu priku,
Koj na *»věru i slogu«* više.

Rěči moje —) našo u slavi? — — (!)
Kroz to samo sudit mogu: —
Ja znam, ki je vazda pravi
Domorodac bio — (i strogu

Proklet indi svaki bio,
Izdaicom, koj se druži! —
Tko bi u nědrih zmiju grio?
Da ga otrovom svim naruži.

Nakasnije kazan hudu
Pribavisi: psuć neslogu!)
Izdaicu kuneć hudu
Tako: da sad višnjem Bogu

Naružio ko je mnoge:
Odlučivši bratju od bratje. —
»Bože svarni takvom roge«
»Da se više neobratje« —

Da nebode plod nevini,
Koji samo prudit gleda
Vazda sladkoj domovini,
Tom nek sloge, Bog, duh preda!!

[102.]

Opaska:

u današnjoj najme 26 Prosinca daržanoj saborskoj Sědnici jednodušno sledeću opasku u protokolu ovom stavljamo:

Buduć u svih naših činih samo zakone po slavnom Družtvu stvorene, po Blagorodnom Gospodinu Ravnitelju kao Pokrovitelju Družtva našeg potvardjene vlastoručnim podpisam — kao temelj sadašnjosti i budućeg blago — i obstojanja Družtva našeg smatramo: i zato ove u svih činih naših obdaržavati što najtočnie za najveću i najsvetiu deržimo dužnost; — i tim uslěd zakona pod *B* 1[a] Člana G. G. Gvoždjaka kao nevrědnog, — koji je družtvo naše svojim blatnim jezikom pred dušmani svete narodnosti naše ogovarao, nas i poglavare, osobito pako Velezaslužnog G. Ravnitelja opisivao, — za naše družtvo, koje samo najčistiu Čudorednost, Ljubav i Slogu bratinsku, i prosvětu duševnu za svàrhu imade. — smatramo, — i njega iz Družtva za navěke izključujemo; tim očitovanjem: da ga niti mi, — niti naslědnici naši nikada više u broj Članovah uzeti nemogu, — ma to i najsilnie okolnosti zahtěvale; — tim više, — što se je G Gvoždjak odparto kao najveći dušman svega što se Slavjanstva u obče a Ilirstva napose tiče pokazav, i u broj se onih, nevěrnikah, koji nemisle na kletve, kojim će im prah u grobovih potomstvo proklinjati, — kao izdaica majke S l a v e zabroio, i sve što je sveto i pravo prezirat i gardit počeo.

[103.]

Za Godinu

1842.

[104. strana prazna]

[105.]

Dana 2 Sěčnja 1842 deržan Sabor, i izabran je za člana našeg družtva Gospodin *Matia Mrazović.*

Zatim dokončasmo da se predbroi na Ost und West i na Croatiu.

Dne 9 Sěčnja deržan sabor, u kojem su se prečitala dva pisma, jedno najme kao čestitanje od Gospodina člana dopisivajućeg iz Pešte *Petra Stiića.* Zatim od Velečasnoga Gospodina Vice-arkidiacona *Nikole Goleša,* kao zahvalnost na čestitanju na njegov Godovni dan.

Dne 30 Sěčnja deržan sabor, i zaključiti radi ispitah sabori do 6 Ožujka.

Měsec Ožujak.

Dana 6ª Ožujka otvoren Sabor Govorom Gospodina *Dionyza Šooša,* sledećim:

Čestita i izobražena Gospodo,
I věrni Članovi!!

Spěšnim odharliše vrěme koracim, koje bo rimskim žartvovalismo mužam, i evo ne na malu radost kako mniem sveh nas osvanuše opet vrěme, kojeg' sladke čekali smo čase, u kojem bo evo sasta smo se sada opet, sveršivši srětno hvala Višnjem polugodišnje izpite, da čistim nadahnuti rodoljubja duhom, čistim i nevinim užgani ljubavi domorodne plamom, šetjemo sada ovo drugo poletje, koje bo nam zlatno u grudih nosi vrěme, po raznih domorodnih livadah sabirajuć cvetje, kojim da krunimo i naših već jedanput vilah sjajne hrame, da nosimo inašim Vilam na sjajne žartvenice mirisno cvetje pěsničkih livadah, sjajni biser govorničkih potokah, ohole Alemah Mudroljubja krune; O dojdje vrěme, vrěme blago, u kojim mila bratjo složnim trěba da se stupa koracim, imajući pred očima svarhu onu velevažnu družtva našega, za koju, ako premislimo se pravo, zaista će malo najtji, što bi do sad učinili bili, rěči bo su samo od ustih lětele, činom pako daleko smo bili.

Primoran sam zaisto, da se potužim u prisuću sviuh, primoran sam reči; što bo se niti misléti nebi moglo — najme, da se je, kako viditi svaki može pravdoljubeć, i sva bistrim Okom motreći sve naše čine, da se rekoh ugasila blaga ona iskrica, koja jedino za uspiriti plam velemožni mile narodnosti počela je bila se žarit, pod sve ugasivati počela; vidite ljubezna bratjo! sami, što smo sotvorili, što smo učinili sverzi družtva shodno, svakim danom, město da se zaléva ona lipica, koju bo u početku ovog družtva Utemeljitelji zasadiše, město rekoh da se zaléva i da raste, ona sahne, vene, i skoroće opasti — a to li je naša nadežda, koji smo se nadali, da će velika uzrasti, pod koje milim hladom, da će se milo počivati potomstvo, da će hvalit slavna děla praotacah i Otacah svojih — o toli je podpora Majci našoj, takovim li načinom pružit ćemo joj pomoć, da se iz tamnog ustane

[106.]

neznanstva ponora, tim li ćemo joj silne suzah oterti romone, ah nikad zaista — Nije to niti iz daleka shodno družtvu našem, daleko je to zabludilo od staze, po kojoj treba gledeć na čitav izobraženi svět sadašnje vrěme stupati — nije

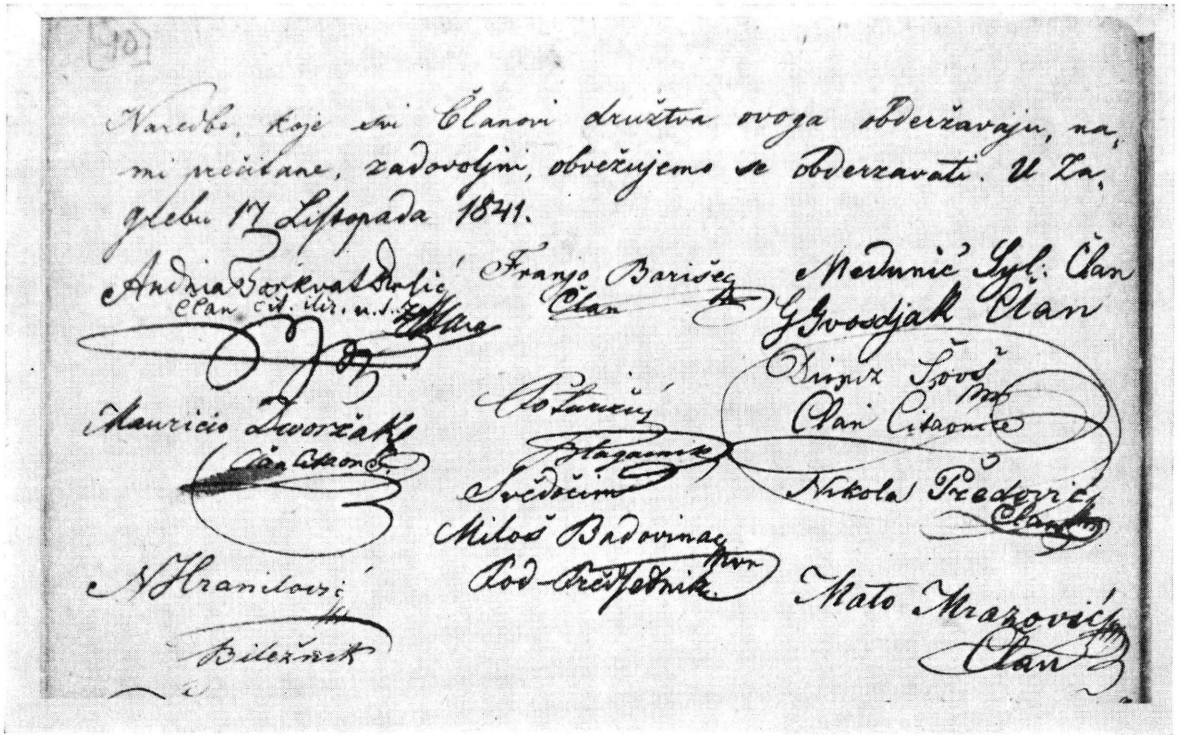

Članovi se svojim potpisom obavezuju da će održavati naredbe Društva
(v. str. 259)

tu ljubavi prama Ilirstvu, a kamoli k miloj uzajemlosti svih Slavjanah — dali tako nesložne ufamose možebit, da će Nas drugi Slavjani u svoje pustiti kolo, zar da šnjima i mi se upoznamo světom, da se i mi med izobražene Narode zabrojiti možemo, mi li rekoh želimo ozvatise pravim Potomcim slavnih onih Slavo-Ilirah, kojim bo se rimskim boriše za slobodu Lavovim, koji bo u vrěme Škendera velikoga Oca Phịlipa drugoga istim Perzianom, najmožniem za onda Carstvom gospodariše, pred kojih ljutim mačom bojaše se Nemci, koji bo toliko putah braneć věru, Kralja i slobodu velika bojna polja, za steći slavu, za vrednim se oživati imenom Slavjanah, za ostavit izgled potomstva, carnom napojiše karvjom — a mi takovim dedovim da se Potomci bi zvali mogli? ovakovim hladokarvnim sarcom prama narodnosti? — o to nam niti iz daleka neka na Um nepada! na stran indi ludim predsudom, na stran hladnim sercem prama miloj narodnosti našoj, koja bo lěpu svarhu ima, i što bo je bilo, neka prestane. A mi pako evo turobna zima počela je dizat hladna svoja — krila sa carne zemljice, milim raskošim cvetjem stupa nam na susret žudjeno Pramaletje, sva se narav preobrazit harli, a mi samo, da se veselili nebi, našoj Majci da je zima, a to neka daleko od nas bude. Novim sada počmimo dihati duhom, i to duhom narodnosti Ilirske, i uzajemnosti Slavjanske, ovo su nam svetinje, ove dve blage požude, koje nam u sarce trěba, da budu: za ovim težiti moramo, kao za svarhom družtva našega; jer stavimo si svetu poslovicu naprě, da [»]narodnost bez narodnosti, jest tělo bez kosti« i zaista najćićemo svetu istinu ovih rečih, da narod svaki, koji narodnim duhom nediše, narodnim svojim jezikom se govoriti se stidi, svoja narodna prava gazi, i kada jedni za nju danom i nočju delaju i brinese, da ju u blagom vide cvětu, drugi im se izmihavaju — oj jao narodu takovom, jao domovini svakoj, koja takve bezobrazne da reći moram sinove u svojem krilu hrani, jer bez narodnosti skoro će opasti, ako već opao nije, skoro će se izbrisati iz broja čověčanstva, to jest prestati će narodnom biti — Na ova se žalostna i sve zaista tuge vrědna smislimo mila bratjo, i zaista će mo novim se upaliti rodoljubja i mile narodnosti ilirske plamom, jer promislimo samo milu našu domovinu, na što je dospěla, u kakovoj bědi gledaše je nemili hladokervnim ćutom sinovi, gledašeju rekoh, kako ljute suze uzdiseć na Grobu mile Narodnosti, u kojeg bo je jedino po neslozi i po gadnom opala je jalu, tolika već proleva godišta — Minu lěto za lětom, dan minu za danom, kamen opane sa kamena hramah narodnosti — slavne kosti pretvoriše se u sitni prah i pepeo Otacah naših, proniknu iz njeg cvětje po grobovih višeputa njihovih, ali ljudi kosci, okrutni dušmani u cvětku ih jošte pokosiše — Premislimo i nadalje milu Majku našu, u kakovom neizobraženosti kalja se močvaru, gdě su nam knjige, gdě nam je narodnost, gde nam je isti već jezik, o skoro će se on, koji junačkim svojim zvukom poznat je světu, skoro će se rekoh pretvoriti u njeznost plahu i taštu — a kad jezika nema o onda se nenadajmo već nikada dobe bolje, jer nam nikad usvanuti neće — I tako bo opasti ćemo u težke tudjinstva

[107.]

Okove. — I da sve to plašilo nas nebi, oboružimose, i bistrim pogledajmo okom, ah kolike strašne videt će mo lavove, kako nam se groze, kako nam stavljaju listve, podmeću okove, da se ulovimo — jao nama onda, kad pod tudjim živet ćemo jarmom — Ovo nas neka zbudi — ovo si k-sercu pristupiti pustimo; i zaisto inače ćemo morati misliti, i novim se oboružiti oružem, za braniti se, za braniti narodnost, za braniti jezik i sladku slobodu — Oto pako

oružje za sadašnje ljubezna bratjo! vrěme nije ino, nego duh-mači drvnih i okrutnih vremenah pretvorilisu se u lagana perca, a junačtvo u duh Narodnosti — perom treba, da se brani, duhom pako tŕeba dirat krila Narodnosti. Sloga nam budi barjak, a na barjaku Upis »Ljubav domovine, i pod otim Narodnosti barjakom vojujmo hrabro, vojujmo ko što nam dědovi vojevaše. Pod ovaj Narodnosti barjak kad se sva mila bratja karvi ilirske slože, o tad će mo pod njim sdružiti se moći, k-stěgu opčenom uzajemnosti slavjanske — slogom samo, slogom treba, sve da se radi, a Ljubavju domovine svi da se garlimo, narodna da branimo prava, narodni da raširimo jezik — I to kada bude — uvidjet će ljudi dušmani naši — kojih hajda dobar broj imamo, uvidjet će rekoh, da nam ništa naudit nemogu, videtće, da su im svi trudi za ludu, da su tašte njihove namišljenosti. — O pustićedu nas onda, i moratće nas ako nebi i htěli, jer jedan Narod, koji *osamdeset millionah* broji, on da bi zadnji bio — to neka nebude. — Složno samo mila Bratjo tŕeba da se stupa, i svladat smo jaki sve, što nam se suprotivi, i kroz slogu věrujtemi i ljubav uzajemnu dostitćemo blagu sverhu našu; uzdignutćemo Majku iz tamnog Groba, i věnce joj blage radosti i nevine utěhe isplesti na jasnom prestolju, dat ćemo joj žezlo sladke slobode, kojim da vlada i pod svojim nas zaštituje krilom.

Rekoh.

D. Soóš.

U istom Saboru deržan Govor sledeći G: *Matho Mrazović*

Čestita Gospodo,
Domorodna Bratjo!

Ne mala radost obuzme me, kad mi po jednom iz medju Gosp: Članovah, vriednom domorodcu, i meni ljubeznom Prianu naviestiste dozvolenje, u Vaše domorodno družtvo stupiti — jer svakog spodobnog družtva glavna sverha biti mora, mniem: da koliko Granice njegovih silah dopuštaju, domorodnoj stvari. jedinostju blagih, dobro mile naše za uviek poražena propade, s-orudjem nesloge kopano? — Ne Č. Gospodo! nij dost biti, ma kojega mu drago družtva Članom bezposlenim; već zakone neoskvernjene sačuvati, polag njih se vladati, i koliko okolnosti dopuštaju u svakom slučaju koristiti — to je dužnost, to je sverha cělog družtva; indi i svakog posebnog Člana, a što ako nečini nij'više ništ, već *Machina* niemi svedok — na taj način mislim, da će svakizmed Članovah mladjanog našeg' družtva si za strogu dužnost deržati; zakone ne samo proti svakom Oskvernitelju čuvati; već samoga sebe čestje putah opomenuti na obderžavanje istih, tersitese, koliko sile i okolnosti dopuštaju, u svakom slučaju, koji se pokaže hasniti — i takim načinom k-glavnoj se sverzi primicati. — A kako se to kod nas — ako smiem pitati, kako se to kod nas radi? — Ko se na uredbe obzire — Jelise polag propisa svakog Sabora derže Govori ? ja bar zaoto neznam. Već sam višeputah imao sreću u vašem Saboru biti; nu, nisam čuo, da samo jedanput kojeg izmedju G. Članovah govoriti, kakovomu se otuda napredku nadati možemo? Mnogi krat, još prie, nego što sam Član postao, čuh Vaše družtvo hvaliti, mnokrat bih pitan u kakvom se stanju nahodi — Što da sam kazao, već veseo... dobro! ali je to onda bilo, kad niti nebi bio mogo — bez oskvernuti istinu — drugčie kazati: — A kakav odgovor bi mogao tužan sad dati... zao — A bili mogo dobar, — nek svaki iskreno misleći i nepristrastni domorodac sudi? ili se, morda ne moći o tom u saborih osvědociti: gdě je viděti mnoge, koji kao trice, svaku stvar, ticala se sta joj

drago, hladnokervno smatraju? — Gdě je ona vatra, kojem bi morali mladi domorodci užeženi biti? kojom bi morali svako dugovanje, koje se tiče narodnosti, vrućoželnosti k-persima pritisnuti? — niemaje! — a zašto je neima? Možebitise komu još prerano vidi? ili možebiti se komu naš krug dielovanja pretiesan vidi? za, da se već jedanput diela primi onom revnostju, kojom vidimo naše susěde raditi, koji neštedeći nikakvih žertvah gledaju našu kervnu bratju zasliepiti, da ih tim laglje, kad jim je to za rukom prošlo u dubljine uništenje oboriti mogu? Ne domovine žudećih mislih, i isto dobro — u razmierju silah — unapredujućih dielah, uspiešiti pomogne: da indi i ja Članom tako blagotvornog družtva budem, i koliko sile i okolnosti dopuštaju, k-glavnoj sverzi doprinesem, jur sam dugu vrěmena žudio, i eto sad vidim moju želju sad sad izpunjenu. — Sladku nadu, i iskrenu želju zajedno goji, da stupimo u Vaše vriedno družtvo, najveće suglasje, jedinost, i slogu, svetinju, bez koje ni najmanjemu se uspěhu nadati nemožemo, bez koje svako, bilo ma najrevnie poduzetje na jedanput, i nehotomce, kao sanjano dobro izčesne. Tu, rekoh, blagodětelicu, i Utemeljitetelicu svake sreće zemaljske, mislih naći na čelu poduzetjah i dielah vaših. Njojzi žertvenik sagradjen iz postojanih domorodnih željah, da svaki iz svoje grede posebne svi uskupa iz svih razne ruže saberu, za liep i nje dostojan vienac splesti, naći mnieah; ali kako, da Udivlenje izrazim; kad moju sladku nadu, moju iskrenu želju, moje

[108.]

Mnenje mogih činim opovergnutu najdem — kad u mesto Blagodětelice »sloge« nakazu" merzost" i neskladnost" koja jur naše diedove potlači i upropasti, kužni svoj upliv razprostirati — koji nam najtužnie poslědice radja — vidim; — kada u miesto, da onoj svetinji mirisni žertvenik zagradjen najdem; ovoj sotrudnici pakla iz tarnja i kupinja, koje nježno cvetje utušuje podignjen vidim, gdě joj se mnozi kao kakvom Idolu klanjaju smotrim, i osietim.

To li je sverha družtva Našega, da prokletu merzost, i opaku neslogu med bratjom razprostiremo? da nedužni naraštaj, koji pod našim uplivom stoji miesto blagonosnim domoljubnim — to bo je sverha družtva našeg — upropaštujućim duhom merzosti nadahnemo? i sad miloj našoj domovini, gdě ju baš sloga njezinih sinovah iz tmine spasiti i svietu u negdašnoj slavi predstoiti može — opet nove ponore, da u čestita Gospodo, domorodna bratjo! Skraine je vrieme; a krug delovanja prostran. — Radimo dakle, koliko je u naših silah postavljeno »svi za jednoga, jedan za sve« i tekar onda nam bude možno miloj našoj domovini, koja naravskim pravom od nas očekuje svako dobro, pruditi, onda našim protivnikom — usto pram nama ceo sviet možemo perkositi, ondaj u najvećoj nevolji na božju pomoć se oslanjajući protivnike, koji »lukavštinu za sukovarnicu imadu, u najmanjem nama ponor oboriti, kog' su nezahvalni zaslužili!!!

Rekoh

Math: Mrazović

[109.]

Dana 13-a Ožujka otvoren Sabor Govorom Gospodina *Franje Barišca,* sledecim:

Mnogočastni Gospodine Predsědniče,
Vriedni domorodci, i ljubezna bratjo Sukotrizi!!

Nemogu izustiti radost, nije mi dano zadosta izraziti veselje, kojim se do raja ushitjena ćutim, kada pred blagim Vašim Obrazom parvi puta ovako javno, kao sto sada govoriti smijem; dopustite indi Mnogočastni Gospodine Predsědniče! da prigodom ovom, koja mi se tako lěpo ukaza, najprie Vama, tako od strane moje, kao i evo u raskošju plivajuće bratje najiskreniju radost izustim, koju duboko u sarcu začutismo, kad Vas je Nebo u domorodni naš krug donielo, da nas Vi nejake i slabe Vašim razboritim i prijastrim Umom rukovodite, i onako upravljate, kako trěba, da sveti cilj, da blagu svarhu postižemo; jerbo, kao što malena na širokom moru buri i větrom izvaržena ladja utonuti mora, ako mudrog' Upravitelja neima, koj ju svojim věštim upravljanjem i iz sréd nepogodah izpeljati znade: tako i nejako naše družtvo, nikada prave svarhe postići neće, i vazda pogibelji Uništenja podverženo bude, ako pravog Rukovodje imalo nebudete — Ali ovi ste Vi blagi Presědniče; ovak' nam je svemoguća ruka pokazala u Vami! Vi nas indi rukovodite, Vi nejake upravljajte, Vami našu malenu Muzu, Vama nas, Vami naše družtvo izručamo, koje se sa dubokog' sna probudjiva! Vi nastojte, da svetu onu svarhu postižemo, koju opredělismo, kada se tako u domorodno kolo sastasmo, rečom, Vi nam put pokažite, kojim udariti trěba, da i mi danas sutra světu izobraženost postižemo, te tako miloj našoj Majci ilirskoj prudni budemo. — Nu! da onoj tako svetoj sverzi, kao što je narodno izobraženje, jurve ovde nepodarti temelj položimo, trěba milena bratjo! da si čistu bratinsku ljubav, rajsku ono Boginju, koju nam je jur Spasitelj světa, dobro znajući, da se bez nje ništa dobra proizvesti nemože, tako vruce preporučio, i istom smartjom potverdio, da si ovu rekoh duboku u sarce zasadimo, jer bez ove neima sloge! a gdě neima sloge, neima verujte ni dobra ništa! Ljubav bratinska, i nje najmilia seka, blaga najmre sloga neka nam vazda na sercu i pred očima bude, šta god radimo, š njom radimo! neka nam ona luć u mraku, sunce pako danu bude! ljubimo se, i složni budimo, pa ćemo i najjače sile nadvladati.

Rekoh ..... F: Barišec

Napravljeno zatim:

1-o Da se kupe Lužičke narodne pěsme.
2-o Da se predbroji i na narodni Lužički list
3-e Da se pribave Starožitnosti Slavjanske.
4-o Da će se u sledećem saboru zakoni družtva našega pretresavati.

[110.]

Izabran zatim jednoličnim glasom svih gospode članovah Gospodin Lavoslav Šram za urednoga našeg družtva člana.

Dana 20-a Ožujka deržan Sabor, u kojem medju ostalim sledeća su napravljena:

1. Da se Sabor radi Uskersnih Prazdnikah tja u pervu Nedilju deržao bude po Uskersu. Zatim odlučismo, da se Zakoni po G.G. Bilježnicih s- uvodom do bližega Sabora prepišu. Zatim

2. Zaključismo, da svikolici zmed G: Članova nešto prevedena ili izvorna, kao stim najboljim sredstvom sverhu našu dokučiti, napraviti izvole; zatim

3. Akoli bi se koji od te radnje desili, i svoju zadaću do zadnjega *Svibnja*, kada će se sva ova pregledati, napravili nebi, *jedan forint* u srebru u Blagajnu položiti ću du polag ove Točke, koju jednoglasno svi skupa odobrismo, prisiljeni biti.

Dana 3-a Travnja otvoren Sabor Govorom Gospodina *Mauriciu Dvoŕaku*. sledećim:

Pozdrav i Molba Proletja.

Zdravo dasi Pramaletje milo
Ti liepih perivoj vremenah
Dobro u naše došetalo krilo
Noseći nam lěpih uspomenah.

Veličanstvom tvojim moje grudi
Nadahnute, pěsanče ti pěti
Ter se u tebi sladka narav budi,
Sve iz nova počimlje živěti

Tvoju slavu (posle te naděli
Tvorac světa nebeskom leposti:)
Umjetnu pěsnici su pěli
Čistim sarcem nevinom Kreposti.

Sad mladjanih listicah u ladu
Sad na krasnoj potokah obali
Dto dto kolo plesat znadu
Dto dto Dafno mladjan se razgali

[111.]

I moje Te oko sada vidi
Jak u lěpoj svečanosti mila
Po sred gajah i visoke hridi
Nježnostju se šire tvoja krila.

Tvojim duhom napuni nam grudi,
Tvoj nam miris sarca nek zanima,
Gadne strasti i ohole ćudi
Tvoja ukroti nježnost nada svima:

Jerbo gledaj kako svi Narodi
Varh tvoje se raduju došasti
Svaki kako na susrěd ti hodi
Majka sloga s- sinov okolasti.

A moja ti Pramaletje milo
Sama samo u nevolji bdije
Žuhkim suzam lěrno moći krilo
I od stida lěpo krilo krije.

Zaspali pěsnici joj mili
Ki tvu slavu znadoše pěvati
I junaci padoše joj cili
Za kime suze (vazda) će lěvati

Po okrutnoj neslozi nad svime
Gnjevnom jalu nemilo su pali
I slavno si u ponore ime
Tamne tmine navěke zakopali.

Njoj se smiluj indi milo sada
Tvarda sarca tvom nježnostju travi
Duh ilirski da u njoj zavlada
Stup da im je svetinja »L j u b a v i«

Čini! da se N a r o d n o s t raširi,
Rodoljubja da se plam uspiri,
Blaga sloga da nas jednoć smiri,
I Majka u svom krilu uziri

[112.]

Medne opet da zapoju pěsni
Po srěd Gajah i lěpih livada
Da ljubavi iskra nam zakrěsi
Gnjev satare i jal savlada.

Miloj Majci da se plač ustavi,
Lěpo da joj proiznikne cvetje,
U slobodi da nam se proslavi
I okruni věncem sloge veće

To nam milo Proletje uradi,
A mi će mo te slavit jošte bolje,
O daj sloge cvetjom nam nasadi,
Krasno Ilirah narodnosti polje.!!!

II. Zatim napraviše GG: Članovi, da će svoje zabave do sverhe Svibnja měseca kao za zadovoljiti Naredbi zapovědajućoj svake pol Godine kao plod svojega truda, po kojem se sverha Čitaonice dostiže napraviti, sledeća si izabraše; kao

G: *Ilia Gvozdanović Predsědnik* o narodnih pěsmah u obćenitom njihovom pučkom životu.

— *Ivan Malić:* od preganjanja Kerščenikah pod *Neronom* i *Dioklecianom*
— *Vladimir Hranilović: Vladimira II* Kralja Slovinskoga život.
— *Janko Sanić:* Tragoediu latinsku.
— *Miloš Poturičić:* od horvackih Banah.
— *Franjo Barišec:* o Mohamedu
— *Lavoslav Šram:* Dogodovština Carah Aust:
— *Dionys Šooš:* Dogodovštinu od Arabah.
— *Vladimir Predović:* Opis Žumberka.
— *Dionys Bastašić:* Kratki opis Kraljah Horv:
— *Mauricio Dworak:* Opis Petra Abelarda.

III. Odlučismo, da se dade napraviti Okvir na Ulazu:

IV. ito... da se dade Děla Šilera i Češka Gramatika zvezati.

V. Da će se u budućem Saboru pretresati o Molbi verhu uzetog nam děla Čoekeova, i nove Čitaonice.

[113.]

Měsec Travanj.
Ništo

Měsec Svibanj

Dana 15 Svibnja deržan Sabor u kojem sledeća zaključena biahu:

1. Da se dadu Stihovi za Gospodina Ravnatelja tiskati, u koju svárhu

2o Da će se iz našeg družtva Blagajne 1 fb. položiti.

3e Da se imadu Gospoda Bilježnici pobriniiti da opomenu od strane družtva Gosp. Briglevića, da on svoj dug bi izplatiti izvolio.

4o Za utemeljene Matice ilirske predložismo⟨mo⟩molbu da se polag volje svakolicih nešto u tu svárhu doprinese:

Gospodin Ilia Gvozdanović izvolio položiti 1 fb 40 kr

— Ivan Malić	..	..	1.—	—	—
— Janko Sanić	..	..	—	30	—
— Miloš Poturičić	..	..	1.—	—	— —
— Vladimir Hranilović	..	..	1.—	—	— —
— Dioniz Šooš	..	..	1.—	—	—
— Mirko Baneković	platio		—	30	—
— Vladimir Predović	..	..	—	30	—
— Lavoslav Šram	—	—	platio	30	—
— Neboslav Bastašić	platio			30	—
— Andrija Laboš	platio			10	—
— Ilia Boić	platio			20	—
— Franjo Latković	—	—	—	30	—
— Danilo Rašić	—	platio	—	10	—
— Franjo Barišec	..			40	—
		ukupno	8 fb.	40	kr
— Dwořak Mavro	..	..	5 —	—	—

[114.]

Zadnji Sabor deržan 24-a Serpnja 1842 u kojem odlučismo, da

1o Tkalčani dobiju sledeće knjige za čitati:

(Papst = Pius, Peter der Grosse, Alexander der Grosse Erober[er] Erenleze, Protestantismus, Madjarismus Telemah II děla, Französische Revolution, Anleitung zum[zur] Übersetzung de II. Schielers [Schillers] — Werke 13— —19incl. Švear III. Tri děvice. Suze od Gundulića. Helena od Palmotića, Dubravka od Gund: Šafarik Geschichte der slavischen Litteratur. Ariadna od Gund: Pěsnički Věnac od Kaznačića Jedjupka od Gjubranović. Juran i Sofia. Svetislav i Miljeva. Miloš Obilić. Izbor od Mikloušića, Kačić, Pripovedke od Russi. Litteratura od Seljana. Dika od Stipića, Pokušenja Dramatička, Tamburaši. Mali Ilir).

2. *Laboš* Vitie IV dela [»dao je« dopisano olovkom.]
3. *Poturičić Phylosoph: Morali, Verner, Methaphysica Phylosoph: Imre-Historia kroatio oc. Bačka Vila II. Grammatika od Babukić-Danice VII Lužičke Pěsme-Česka pčela.*
4. (*Sanić: Slovar,* pesme i pripovedke od Vukot: II. *Diple* — Šhiler 6—9. Narodne pěsme od Vuka)
5. *Hranilović. Horatius II. Gramm: česka. Sprachkampf in Ungaren Schreiben von Carl Sny[?] Shiler 4. 7. 8. Osman od Gund:*
6. *Gospoá: Prědsědnik: Starožitnost Kanižlić Serbische Zustände Anka i Stanko.—*

Zatim Glavnica Blagajne od 2 fb 30 kr: u srebru predana je G: *Tomi Vidoviću,* skupa Svědočbami od *Novinah*

[115.]

Godišnji tečaj 184$\frac{2}{3}$

[116. strana prazna]

[117.]

Povrativ se iz praznikah izobražena Gospoda članovi otvoriše dana 6^{a} Studenoga obćeźledjeni sabor pod Predsědničtvom Velečastnoga Gospodina Ilie Gvozdanovića u kojem sledeća za obču čitaonice dobro zaključena biaše:

1. Obderžavaše G. Članovi navadnu svakogodišnju Častnikah proměnu (Reštauraciu) u kojoj za Gospodina Predsědnika potverdjen biaše pervašnji G. Gvozdanović. — Za Podprědsědnika odabraše članovi Gospodina Miloša Poturičića; za Bilježnika pervoga Vladimira Hranilovića za drugoga pako G. Neboslava Bastašića, za Blagajnika sceniše odabrati Gospodina Janka Sanića, za Knjižničara Gospodina Neboslava Sooša za pervoga, za drugoga pako Mavru Dvoržaka.

2° Za starie Prisědnike bi odabran Gospodin Tomo Vidović i G. Vladimir Predović. Lavoslav Šram.

3^{e} Da se Računi po Gospodinu Blagajniku u red postave.

4° Gospodi Knjižničarom bi naloženo knjige sve u svoj red staviti, i od njih u budućem saboru Gospodinu Predsědniku i ostalim Gospodi Članovim račun položiti.

5° Bi naloženo Gospodi Bilježnicim da i oni svoj Protokol u red postave.

6° Naredni sabori u slěd raznih okolovštinah imadu se do několiko ukinuti.

7° Bi odlučeno da se poziv učini, koji bi u naše družtvo stupiti htěli.

8° Naloženo bi Gospodinu Blagajniku da on Duge lanjske putem zakonah potraži.

9° Obećavši Gospoda Članovi za G. Vladimira Predovića, koji radi srědstvah pomanjkanja družtvo je bio nakanio ostaviti, potrebitu sumu za njega postaviti.

I zatim lěpim zaista govorom nagovarajući nas Gospodin Predsědnik sabor zaključi. —

[118.]

Zbog raznih okolnostih sabori nebiahu ⟨p⟩ nastavljeni. [U riječ »nastavljeni« umetnuto »sta«]

[119.]

Za godinu 184$\frac{3}{4}$.

[120. strana prazna]

[121.]

Dana 1. Studenoga 1843. daržan bi po slavnom Družtvu sabor u kojem sledeća biahu napravita.

1. Daržan bi izbor novih članovah: skojimi skupa za godinu 1843 biahu svi sledeći:

   Poturičić Miloš Predsednik, Hranilović Vladimir Bilježnik pèrvi, Predoević Vladimir Knjižničar, Bastašić Neboslav Blagajnik pèrvi, Smiljanić Janko, Garapić Danilo Blagajnik drugi, Laboš Andria, Stiić Marko, Boić Ilia Bilježnik drugi, Rašić Danilo, Latković Franjo.

2. Zaključeno da se pozovu svikolici Župnici da polag mogućnosti něšto družtvu našem prinesu.

3. Da se taxa utemeljiteljna radi okolnosti odpusti, i samo měsečna plaća nastavi.

4. Bi poziv napravljen da se slika kneza Janka Draškovića kupi, za koju svàrhu Gospoda složiše 3 fb i 30 kr srebra.

   Dne 14 Studenoga bi odpravljeno pismo Družtvu u Kralj. odhranilištu u obziru stanjah obodviu najme: našeg i njihovog Družtva.

   Dne 23 Studenoga 1843 bi po Gospodinu predsědniku izvanredni Sabor sazvan, u kojem se je naprie pročitalo pismo dopisivno od Družtva Čitajućeg' u K. odhranilištu. — Zatim bi predloženo da se predbroji na Zabavnik Ilirski za

[122.]

godinu 1844. za koju plemenitu svèrhu složiše Gospoda Članovi potrebne novce.

na dalje bi takodjer predloženo da se je pismo uslěd uredbe 1. od 1º Studenoga ove godine odpravilo Gospodinu Župničkom Naměstniku Ilii Gvozdanoviću.—

Dne 24 Prosinca 1843. otvorena 3. Saborska Sědnica ove školne godine, u kojoj Izobraženi Gospodin Knjižničar i Član sledećim govorom pozdravi Družtvo:

Izobražena Gospodo Članovi.

Radujem se veoma, što eto mi se srěća ukaza medj vami I.G.Č. u ovom malenom našem ilirskom Kolu, što se njega istog tiče, nekoja, koja kratkim mojim umom dokučiti mogoh, progovoriti, — al što rekoh progovoriti, — ne zaisto ne, — jer niti iz daleka se prispodobiti govorom nemože, ako promotrimo glasovite one rimske govornike, ako promotrimo Cicerona, koji najglasovitii za ono vrěme govornik biaše, ako promotrimo Demostena, koji bèrbljav biaše kroz uvěžbavanje samo iz ljubavi prama domovini, kasnie rěč čistu zadobi, i mnogi Drugi, koji iz nijedne druge sverhe danom i noćju radili su, nego iz jedine te, da svojoj presladkoj domovini što ostave, i da potomstvo čim usrěće, koji děla njihova cěniti i hvaliti će du znati, i da isto i oni slično tako ⟨na⟩jedanput domovini na primĕr njiov posvete se. Ali evo promotrimo vrěme ono, promislimo

[123.]

dobu onu, u kojoj ovi slavni za svoj brižljivi narod muževi živili jesu, promotrimo zatim dobu ovu, u kojoj mi jesmo, napravimo odnimak, što ako uradili budemo, nedvojim da svaki iz medju vas I.G.Č. lahko upaziti neće, kolikoli

godinah, kolikoli stolětjah jedan slavni za svoj narod brižljivi muž živiti može. Živu evo još i sad svi!! i živiti će du dok svět ovi stajao bude, akoprem těla kosti na prah i pepeo obratila su se. — Ali sam sebe pitam kud tumaram? Kudli bludim po inostranskih deželah. — Zašto idem iskati ono u tudjinu, što i kod kuće imadem, pitam sam sebe, dali mi nemamo nijednoga pěsnika? — Nijednoga govornika naroda našega? skojim da se ponosimo, kojega da za primĕr uzmemo, odgovaram hrabreno i sigurno da i mi imamo Slava dědovim našim! — Pěsnika, koji sa svakim rimskim pěsnikom uzporediti se može. — Obazrimo se samo na děla onoga neumàrloga Pěsnika Ivana Gundulića, lasno će mo opaziti da se usporediti može nijedan pěsnik š- njime, buduć da nijedan narod takvu Epopeu něma, ko što on nami najzahvalniem potomstvu ostavi. Obazrimo se zatim na děla Palmotića, Gjorgjića, i ostale, koji niti najmanje nerazličavajuse od rimskih pěvaocah, ali evo preminuše jao preminuše! nego samo tělom, duhom pako živu kod hàrnog potomstva. Obazrimo se zatim na sadašnje vrěme lahko upazit će mo one ljude za svoj narod, za svoju narodnost brižljive lave, koji danom i noćju bdiju za svoje proti navalenju

[124.]

dušmanah. ⟨narod⟩ Prestavimo si samo onoga neopisivog zmaja proti svakom dušmanu domovine njegove Ivana Kukuljevića, koji neumàrlu si slavu pribavi zarad vatrenog domoljubja svoga pri potomstvu, koji mu nepostavi spomenik iz derva porušivog, ne iz kamena, koji s- vrěmenom uništiti se može, ne na pisano na tablu slave pozlatjenimi slovami, koje lupež misleći: da je zlato odtargnuti može; nego mu stavi spomenik u najdubljoj strani serca, koji će město odvětka iz sèrca u serce brat sestri, otac sinu, predavat će, spomenik ovaj nikada dok čověčanstvo, dok zahvalno potomstvo stajalo bude, dokle rekoh sèrce ilirsko u Iliru kucalo, dok bratu Slavjanu po žilah Slavjanska kèrv razlěvati će se, dotle će slava ovoga muža, kao čvàrsti i nepredobivi spomenik neporušiva ostati. Proskèrbio si je on Slavu ne samo što polje slavesnosti, široko tarnjem za gradjeno kèrčiti s- oštrom sikirom počeo je, nego takodjer duhom svojim, mnoge zapréke narodnosti našoj potero je, kad u občinskih spravištih nato rekuć (što od mene daleko nek bude misliti, da i naši drugi domorodci istim korakom istim duhom narodnosti našu neobdělavaju) svimi za primĕr služiti može. Stavimo si ga pred oči svaki hip, svako okatrenutje naslědujmo ga, učimo se od njega domovinu ljubiti, što je najmilie za nju dati; stavimo si duboko u sèrce one rěči, kojimi se je izrazio »da ako svi š-njim u toj stvari misléti nebudu, i ako prosili nebudu svi zajedno za Consilium, da će iz domovine otići, i da voli po světu ići, nego domovinu u ovakovom tužnom stanju gledati« evo promislimo samo ove rěči braćo! zar nećedu ganuti svakoga za ljubav domovine, na obdělavanje, toli nam sladke i nevine narodnosti. Stavimo si ga rekoh pred oči, naslědujmo njegova děla, i ako ih sada i mi raditi nemožemo, zasadimo barem svako u

[125.]

najdublju stran sĕrca, za da, kad nam moguće, bude to isto uraditi budemo. Evo to su oni primĕri, koje ako promotrim niti iz najdaljeg' moja besĕda govorom se nazvati nemože; ali kèrstite ga, kakovim vam drago imenom, mene svakako ljubav domovine, kao člana družtva našega, prinuka ovdě ju iz jedine naměre, koju tu iskricu u vas upraviti. Točim govorih, za najnuždnie nalazim,

da vas pozvane učinim na toli svete zakone naše, bez kojih nijedno družtvo, a niti naše obstojati nebi moglo: koje naši utemeljitelji izmedju kojih samo jednog jeditog medju nami imamo, koji medju nami nevěštimi, kao goreći stup u dubokoj tmini svetise, njega, kao izkusnoga u svemu poslušati, njega kao utemeljitelja verh svega cěniti, preporučajući mu se, da nas kao Predsědnik vodi po putu zakonah k- toli žudjenoj prosvěti, i k- sladkoj narodnosti našoj, i da nas na obderžavanje zakonah uvěk, koliko to putah opazi, opomene; Polag raznih okolnostih premda nam sve zakone točno izveršiti nie moguće, obderžajimo ipak one, koje obderžavati možemo; i ovim će mo jednim zahvalni biti moći utemeljiteljem, ako vide, da smo kao věrni potomci, žàrtve one, kojimi su obilno naresili knjižnicu našu, dobro upotrěbljavali; i po tom danas sutra lěpe plode, koje iz njih pocèrpimo prinesti dar miloj majki Slavii.

Rekoh

Vladimir Predoević
v. r.

Slědeće jošte zaključiše Gospoda članovi u ovoj sědnici.

1. Da se u budućoj sědnici, koja će zbog izpitah u ožujku obderžavati knjige i sve pregleda.
2. Da se knjige nedaju čitati onimi koji ih čuvati neznaju.
3. Slika malena Presvětloga G. Kneza Janka Draškovića prodana je za 20. G. Stiiću Marku.
4. Da se čestituje G. Gvozdanoviću i G. Pihleru, k-novoj godini.

[Pod 5. dva retka teksta nečitljiva — precrtana.]

[126.]

Po sretnosveršenih ispitih sakupiše se opet u 4. saborsku sědnicu dne 3. Ožujka 1844 G. Članovi, u kojoj sledeći govor deržan je bio po G. Ilii Boiću podbilježniku:

VIŠJI DUH.

Srětan čověk! kroz věkove
Bistrim umom koji prati
Tašte ozbiljne světa osnove
Pokoj sveti kèrvne rati.

Tisućah mu raznih slikah
Sada u sebi blag roj stvori
Iz kog kasnie u neprilikah
Pakao zalah pun ga obori

Sad junakah slava bojna
Um mu u sědu prošast vodi
Da na diela sni dojstojna
Gledeć roje u Slobodi

Sad ga primèr Zrinjskog slavna
Tome sada ljubav roda
Ljudevita sad luč davna
Sad Pavlovih sto nezgoda

Grije mu sàrdce: grudi užiže,
I za věncem čezne slave; —
Sad mu u sèrdce mač bie niže,
Sad s-osvete gine prave.

Lira sad ga — sada pěsni.
Skih se Davor slavi bojni,
Sad glas pějuć o ljuvezni,
Il prot nebu spěv pristojni;

Na grob vodi mudra Ivana
Gjorgje sladkog ol Palmote,
Serce u znak da im zahvalna,
Cvět usadi vili ki... ote...

I čim ovo sve promatra
Sve da je taštost, svěst mu kaže,
Sva ona jasnost sva ona vatra,
Da su jezik, koim svět laže.

Sve da čezne, sve da gine,
Sad je eto sad ga nije,
Te se samo vide i čine,
Te ih nestane posle il prije,

[127.]

Al prem da je sve umarlo
I běguće svět što stvori,
Te po času il pak hàrlo
Najkasnie se u grob obori,

Višje je něšto što nije od světa
A učini svět da obstoji,
I na kô ê něšto narav speta
U kê se krilu svak čini goji

A to je něšto duh višjega,
Koji u ljudih sve proměnja,
Te učini najsniežiega:
Da se k njemu bliži, uspěnja.

Ovaj duh je ki upravlja
Sve na světu dobre čine,
Ki na volju svěh ostavlja,
Il će u propast ili u visine,

Ovi hrabri i uspiri,
Na pravedna ljude děla,
On zle svadja, dobre miri,
Krěpi, slebi, žge ko strěla,

Zato: svàrha nek je svima,
Pak mil će mo rod ljubiti, —
Te ga obranit prot ljutima,
Buram — zao, kim na njeg hiti.

Rekoh

1º Zatim bi odlučeno da sledeći zakone naših utemeljiteljah odsad svaku nedelju saborske daržati budemo sědnice.

2º da se zahvali od strane družtva blagorodnomu G. Ljud. Pihrerolovićiu za u dar prikazanu družtvu sliku Pres. G. Kneza Nužana Alberta.

Dne 10. Ožujka deržan sabor i otvoren po G. Danilu Garapiću podblagajniku sledećim govorom:

Ostavljeni zaručnik

Něko doba odhrani majka dvě kćeri krasne, pervoj Miléva a drugoj Marta imena poda, ove dvě ružice ziviše neko doba bogabojeći i krěposno, a viděca někoč starija, da njezina seka odlazi od puta prava, opomeni nju, ali zaman — Marta ljubiše susedovog sina Světozara, to je verlo starijoj pomučno bilo, što nje neljubi, naumi nju u propast navesti. Kad to začu mladja pove svome ljubovniku, da njoj o glavi njezina sestra Miléva radi, na to se razjari Svetozar, pa naserni mačem goručim na Milévu. Kad upazi Miléva, kakva se poběda nad nje glavom vija, beżżati poče, ali tko će uteći sokolu, ulovi Milevu za vrat,

[128.]

i hoće da ju razsěče, ona kleknu pred njega i pomolimu se govoreća: po Bogu brajane oprosti — nije istina što ljudi govore. Odgovori Svetozar, ta kako možeš ti kazat da nisi kriva, a nit neznaš zašto te hoće poseć mač junački, od straha Miléva odgovorit nezna. Reče njoj Svetozar, nema u tebi spazenja, ti si hotěla razdružit moju ljubu od mene i mene si htěla gorko šnjom zavaditi. Opet reče mu Miléva, ta Isukàrst je grešnikom oprostio, slěduj ti njega jednakim načinom, tim rěčim gane, sàrdce razjarenog junaka, i oprosti joj, ustani gori. Izusti Miléva, za pet godinah ćeš viděti, da će se tebi Marta iznevěriti, dalje ništa, otidje.. Nakon dviuh godinah mirno živiše, ali niti je lagala Miléva, Marta poče gospodariti šnjime, i akoprem niti njegova ljuba nebiaše, ipak sve njegovo u rukuh je imala i najposlě na toliko dotěra, Marta svoj posao, da niti mu jedanput s koricom kruha nepodvori, a što i više, hodio je napogol, poderpan i svakojaka. Mati Marte nehtěde više za svoju mladju kćer znati, a ljubovnik nesamo da ju otěra, već ju i slabo oděvenu pusti, ali kamoće suza nego naoko. Hoće Marta, da ide opet k Materi, i da se u nje ruke preporuči, nu Mati ju pokara i rěče, beše ti ljubit' onog' do konca, kog si i počela, nebi ti išlo, sad onako ko ribi, ka se izvan vode nalazi. Pravo ti, dapače prirečje veli, oni, koji malim zadovoljni nisu, većeg' vrědni nisu, — tako i ti, što ćeš početi sada, on te je ostavio, drugi te neće, a u ki način bite ja mogla trpiti, dasi pametna uzelabi junaka kô i Miléva, te nebi sada išla, terćeća od nemila do nedraga. Majka buduć u tulikoj žalosti i to izusti ispusti dušu. Kći pako uze Materino blago, i tako ostaše do smerti bez druga. Zatim bi odlučeno, da se taki na iskru predbroji, što i učenjeno je. —

Dne 16. Ožujka 5. saborska sědnica děržana, i otvorena govorom slěděćim:

Mojoj Domovini

K tebi rad bi domovino mila!
Svaki glasak slabe moje lire,
Svaki uzdah nemoćnih mi sila
Zlo il dobro pěvo da dopire. —

Oj slobodan zašt' nisam ko tica,
Zašto duh moj ko tih větrić nije
Da ono pěva iz duše što mi iztiče,
Tvoje ljubavi kad me vatra grije.

[129.]

Zašto bědnom nije mi slobodno
Vàrhu groba — tvog — koggodj pět sina,
Za te umrět kojem bi ugodno
Ti komu si bila sve jedina.

Al dost su te mila proslavili
Žàrtve obilne — kojih kàrv junačka
Mač nepravde — carevah — nemili
Razli, — tašte slave za igračku. —

A te žàrtve tko su nek udavna
Bili doba *Pero* i *Kàrst* ljuvezni —
Njiovom slavom kad si dosti slavna
Što neslavne moje će ti pěsni? —

Rekoh

Vladimir Hranilović
Biléžnik

[Dva retka teksta iscrtana i nečitljiva.]

Dana 24 Ožujka 1844. privolenjem svikolikih biše zaključeno: da se u Protokol ništa ne smije pisati; izvan što jednoglasnim privolenjem se po cělom Družtvu odobri; u suprotivnom pako slučaju zajedno odlučismo da se za prestuplenje ovoga zakona pedepsa ustanovi od 20 Križarah u Srebru.

Poturičić
presědnik

Sabor bi otvoren po G. Andrii Labošu slědećim stihovim:

SLOGA

Domorodna bratjo mila
Primih jurve i ja perce
Skojom rečju, dobra bila
Il zla da me tažim sàrdce

Srětan triput i stokrati
Ja se cěnim odkad meni
Duže srěća ne uzkrati
Věnac svami vit' rumeni.

[130.]

Věnac! věnac! sloge blage
Koja prostran put otvara,
Svakom, ki nežudi nage
Želje sladost, da ga vara,

Kao orao ispod krili
Kvočke pile kad ugrabi,
Ona skače, tarči, cvili,
Za daih naće kriči, vabi.

Za pokazat sloge moći,
Ke u sebi ona skriva
Jedna šaka nam svědoči
Ljudih, zemlja ke pokriva.

Tako mlogi kod Rimljanah,
Za uvesti slogu blagu,
Medju pukom svakih stranah
Goji lisu želju nagu,

Po krěposti mile sloge
Gnahu nage rimski puci
Cělog světa puke mnoge
Daržeć jarme ispod ruci

Al težko je ublažiti
Lava strašnog', děcu komu
Lovac uzme, kad tražiti
Kutu ih počme u svakomu.

Po čemeru vaj! nesloge
Zbace jaram svikolici
Podjarmljeni, ter ih Boge
Pogàrdihu pred ih lici,

Slogu dakle gojit trebi,
Do žudjenog cilja doći
Želeć, jerbo kasnie nebi
Sile bilo skupit moći.

Rekoh

[131.]

Izobražena Gospodo! -

Radovao sam se već odavna, da i na me red doći može u Slavnom ovom družtvu, koju rěčicu za mile mi toli domovine, i njezine svete narodnosti dobro progovoriti; — ova pravedna želja kako vidim izpunjava mi se zakonim, na kojih svi naši čini u ovom malenom hramu Slavjanskih boginjah čvàrsto osnovana biti moraju, akoli svàrhu, koju vrědni utemeljitelji, koju predšast-

nici naši, koju mi, i koju će i věrno, na koliko se ufam želiti dokučit' potomstvo, postići žudimo. Običajemo mi ovdě samo se krasnim, punimi narodnoga duha i slobode govori nasladjivati, i tim bolje mi je žao davam danas i ja nečim lepšim poslužiti nemogu; ali se tešim i tim što znam da ću ad vas kao veliko dušne bratje Članovah izprositi moći, da će te mi i oprostiti, znajući dobro, da duh Čověka tesnimi je granicam slaboće i nesoveršenosti omedjašen, ja govor moj samo sam polag onoga osnivao gde se kaže za umirat serce Čověka, najbolje je srědstvo uvěsbanje duha. »Čuda i dobro govoriti veli mudri Palmotić jest značaj dosetljive glave, malo pak dobro govori onaj, koji čuda misli, čuda i zlo jest gnjev uznemirenog serca, malo i zločesto jest nesreća budale; — Govornici i Pěsnici! Vaša sverha veli nadalje onaj mudrac Ilirski; neka bude dobro govoriti, mudrac neka čuda misli, a pravedan neka čuda radi. — i ⟨svět⟩ savět ovoga velikog Slavjana ja, kao zahvalni potomac vazda, tako i danas slediti sam dužan; neću ja govoriti, niti sam nakanio o ljubavi Domovine; jer veoma mi dobro poznato, da je to vami vredni Članovi bolje kamoli nego meni znano, neću govoriti ni što smo Domovini dužni, i kako ju ljubiti imamo, buduć da sam i o tom predobro uvěren i znam, kako vaša serca za nju tu vazda plamtila dosad i odsad plamtitiće: Jedno samo što mi je već odavna na sarcu ležalo molim da mi dopustite, da se upustim ovde pretresati pitanje, i to takovo pitanje na koje prem da znam, da svaki izmedju vas izobražena Gospodo odgovoriti nije pripravan bez svakoga zatezanja, do daljneg promatranja, i pak se ga nestidim, prem da je već mnogo puta i na ovomu mozbiti mestu onjim govoreno, i ja danas ponoviti i to sam na manjem bolje i tanje razložiti znam ja, da ćete mi reći da stvar koja se nei jedanput čuje, i uradi, makar najlepša bila, akose višeputah ponovi, Čoveku dosadjuje, ali molim vas što se je na světu još se ikad slučilo i reklo što se nije po sto putah ponovilo; dobra stvar, dobra pisanja, ako se ma kuliko putah ponavljala bezsrastno mi starpljivom sercu sve ugodnia.

[132.]

ugodnia na kuliko ja barem mislim; biva; i tim se těšeći da će te mi ipak oprostiti ako što i ja danas sam rečena govoriti se usudjujem. Pitanje moje mozbiti i tako bas s-zakoni društva, ovoga neće slagati, znam da će mnogi mi izmedju misliti vrědna Gospoda; no ja kao Slavjan odgovaram, — da što se slavjanstva tiče, sve na narodnost Ilirsku po razměnju više ili manje se preteže, a ⟨i ako nije mozbiti⟩ na narodnost što spada, spada zajedno u krug dělovanja našega, i jest i ako nije mozbiti, moralo bi ipak biti predmet najparvlji mislih naših i zabavah [Umetnuto je »va«] našeg serca. — Pitanje moje je da vas duže nemučim, što domorodac Slavjan, bio on ilir, Rus, Čeh ili Poljak raditi mora kao Domorodac kao Slavjan. u sadanjem věku na ovo pitanje. — ako bi odgovoriti dovoljno htěo, nebi samo malim ovim govoričkom vam sada u ovoj našoj sednici, smio nebi samo trebao dva tri arka o tom napisati, nego bi mi trebalo celo ovo ljeto svaki sabor ovde na ovom svetom mestu besediti, ili bi mi trebalo, čitavu o tom knjigu napisati. Zato dopustitemi između tisuć i tisuć izrazah za odgovoriti vam, samo da nekoje navedem, i tako mislim da ću najbolje zadovoljiti vam, ako najpre te malo i prošastnost Slavjanstva, zatim u sadašnjosti, i ondaj na kuliko buduće bude i u budućnost obazremo.

Već u najdavnie doba ako smatramo narode Slavjanske najdemo ih već u 5.6.7 stoletju, gde medju ostalemi narodi Azie lepe one kolĕvke čovečanstva, u izobraženu se Europu preseliše. Odma u početku svoga došastja u Europu blagostanje domaće, brižljivosti i revnost, kojom polja obdelavahu, i Slaviu skoro Paradizam Europejske lĕpote napraviše, pribavivšisi množinu dušmanah. Po padnutju, nešto radi vainskih gromovah, nešto po prekomerju razsipnosti gospodujućeg Rima, skojimi toli raznih i kervavih ratah velika Slavia je bila, najprie okrutni Goti, Panoniu za onda naših Otacah Domovinu navališe, s- Slavjanim mnoge rĕke junačke kervi najprie prolivši, najkašnje se kadih svladati nemogoše snjima najme Slavjani složise, za da paklenog dušmana dostojno dočekati mogu dušmana, kojemu dogodovština ⟨Slavianska⟩ Čovečanska para neima, ali na karvoprolitje, ili razjarehu sirovost ili na divje i živinsko prie negoli Čoveče pogledaš okrutničtvo Dušmana, koi je ondaj baš po azii sto jasnih prestoljah u prah oborao Careve i Kralje pod noge gazio, prolivenom kervjom jaukom i vriskom u teških robstva verigah uzdisućih narodah nebo ⟨gazio⟩ kužio ono, po kojem je obilno nekada miris patriarkalne dobe se razlĕvao, kuda su cvale lovorike po grobovih Aleksandra Leonide Kvira i Cezarah, da dušmana, koje je ko što rekoh po azii orio, i na mladjahnu Europu okervavljene ruke pružio, za da i njoj verige stavi na ruke, te joj divjom nogom za vrat stane, i ugasi žedju karvju po najviše slavjanskih i Švabskih narodah, docekaju temu suprotstane. Divji taj Dušman, naprokletni hajduk

[133.]

i nezasitivi kervopija bio je Atila vodja Hunah, naroda gadna i sirova i zbilja udari na Slavjane — no složise s- njima, kad ih posle kako im ko što dogodovština kaže, sto i sto lepih gradovah srušio, mnogi juriš učinio, svladati pod sve nikako nije mogao, Ahila pade Huni biahu potučeni, i Europa se oslobodi od smrada, ali ne pod sve, jer i dan danas mozbit još se koji desetak nalazi, i naši su bljižni susedi, najme *Madjari* kojih su pravi potomci ko što im isti njihovi spisatelji svedoče, onih sirovih Hunah, za ovimi dojdu Avari, njeteško za dugemi i strahovitemi bojevi nadvladaše, ne to u devetom stoletju navale i franki, komu nije poznat Dragutin veliki [Riječ »veliki« umetnuta] onaj onaj možni samosilnik Sveta. 2-a On udari na Slavjane predobi ih, mučio ih je, pokerstišeše, prem da ondaj još ne svi ipak veća stran još i u 7 stoletju mučio ih, ali ne dugo, hrabri Ljudevit slavjan slobodni, kojimu dodijali beše franački okovi sinu kao zora na merklom Slavie obzoru to se za 7 letnim bojem skerši jaram franačka. Sad smo pod samimi našimi vodjami bili, no žalibože da godovština i čini u ovom veku kao što pri svih narodih tako i pri nas tamnom je koprenom zasterta; to nam je ipak znano, da zraka izobraženosti čarobnom svojom silom stalivlji led, koji u sirovih srednjeg veka časovih grudi Čovečanstva tako zauzimaše: da do punog sebičnosti ⟨kervju⟩ kervožedji, i predsuda serca, nije mogao dopisati duh višiih ponatjah, učiniše, da premda malen broj, ali ipak krepkih muževah na tamnom nebu znanosti i prosvete samu noč je po nešto bio zasvĕtio, Europa na kraju već 15 stoletja počela je opet dizati zatrudjenu glavu, kao oholi jedan sužanj sapet bivši u verigah, i izgledati lĕpsu budućnost. Zora je pucati stala i narodu slavenskom; na njezinom nebu pokažu zvězde, Kopernik, Zvezdoznanac Poljak, Kakonovski pĕsnik takodjer Poljak, Češka je u vreme Rudolfa 2-a Cara slovesnosti zlato doba uživala, kasnie u 15 i 17 stoletju ustane i u Ilirii Vitezović

Kerčelić Gjordjić Gundulić Zlatarić Palmotič i ini, u 18 ustane u Ruskoj Petar Veliki glasoviti Puškin. I to je Slavjanstva stanje u davno doba uzeto [Riječ »uzeto« umetnuta] ⟨(dědovi prisiljeni biahu savijati vence bojnom davoru)⟩ kasnie doćim drugi narodi gradiše hramove vilah, naši dedovi prisiljeni biahu savijati vence bojnom Davoru, noge i kervave ratove vodiše po najviše s. Turcim, zatim nastade trideseto lětni ili Verožakonski rat, u kojemo takodjer padoše Slavjani najme Česi u zadnjoj bitki na bregu belom pod vlast Němacah, malo kasnije utopise Poljska u vlastitoj kervi

[134.]

pod vladom ruskom, austrianskom i pruskom. Ruska stenjaše od nekada još uveke u verigah neizobraženosti Iliria sama ostala je ponešto vesela bila, ali pade i njezina sila na Kosovom polju, zatim kasnie doljne strane predobi, okrutni polumesec, i tako do u najranie doba vidimo i to samo poveršno smatrajući u obće slavjanske narode plačuće nad grobovim nekadanje Slave. Iz ovoga prematranja za naše pitanje odgovoriti dosta razlogah se oštroumnom smotritelja ukaziva, medju ostalim vidimo svagdě narode Slavjanske, od parvoga svoga postanja krěpku žestinu, junačtvo postojano, Slogu ako ne uvěk, to bar kad prilika je k tomu. Sovog matranja zaključiti zajedno možemo i to što nas najviše radovati mora, čim se samo mi Slavjani ponositi smiemo, najme gledajući naše slavne dedove vazda ljubiti, žertvovati sve na žertveniku blage boginje najme slobode, ta sloboda je perva stvar na světu, kako veliki Herder kaže zdravoj duši. Slobodan Čovek kaže, da se upoznaje na Čověku, i da kao takav najbližnje je stvorenje za bogom. Veliki mudrac Kant izreče jednom kad vidi u društvu gde se je mladic neki zaslepljen budalaštinama světa sav gnjev u opakih ženah podao bio; Čoveče štuj slobodu, jer kad nju prezireš, prezireš sam Sebe, a kad prezireš sam sebe prezireš i onoga koi te stvori te uzporedi za sobom i reče ti da Vladaš kao Kralj na Světom: Ova lepa majka bila je starim Slavjanim sve; što zaista malo ćes pri kom narodu najtji. — Zaludu ćes ju izkati pri berbljavom francezu, njegova sloboda je samo u rečih, njegovoj je značaj berbljavost zazmitrenost [U riječ »zazmitrenost« ubačeno je »re«] i prekomerna vatrenost. Pri talionu licemernost, lukavost fini utisak više od toplog zraka negoli iz obiljnosti. Pri Švabi gadna je i pogerd vredna podmuklost razuzdanost putenost i bludnja, njemu je terbuh verozakon, jelo i pilo molitva. Ponosimo se dakle što smo slobodni Slavjani, budimo i mi slobodni duhom, rečju i činom, nu pri svem tomu nezaboravimo ni nepristojnu učtivost i zauzdanu Čudorednost. Ovo nas smatranje uči da smo dužni za slogu sve žertvovati, za slobodu naroda i najljutjoj naroda smarti parkositi; nadalje uči nas i to da se spomenemo, da nezdvojimo u svakom i najmanjem i nama ⟨suprotivnim⟩ nepovoljnim slučaju. Vidimo bo kulikosu Slavjani, mili pradedovi naši kervi

[135.]

prolili pod Rimljani, pod Goti, Huni Avari, franki spanjolci i trideseto letnom rato, i hiljado bi još navesti mogao primerah, gde su gvozdeni treskovi lupali, gradove im razorili, knjige im žgali, ko što naprimer Česim jedan 6.000 knjigah bezsramni Švaba sažgati dade, Poljska razcviljena, i na tri komada razdeljena god: 1773 još zdvojila nije, Luzičani, Moravci, Polavčani 200

godinah grozno su plakali pod Karnom Seksiom. 36 kraljah nemačkih, koi sve sile upotrebiše kroz dugo ovo vrěme dva stoletja najme, da ih ili posvabče, ili izkorene, ali nisu nesretnici ovo i Mučevnici Slavjanski pred svim se ovim zlom preplašili, no hrabro su i postojano cuvali u nedrih neizrečeni onaj ures najme Slobodu, zakljinao u proročanstvenom někom duhu, da ćemu osvanuti za toli nezgodnom moću puńom gromovim blizkanjem i pucanjem jasni skorom dan, ali jesulise i prevarili, nisu zaista jer viditćemo, Poljake ruse koji 200 godinah pod mongolskim jarmom stenjaše, viditćemo Čehe, Moravce, Polavce, Luzičane i druge, što su bili i što su sada. — Višnja providnost, koju zaludu Cověčanskim okom gledalibi, tečaj cěle narave tako uredi, da niš na světu dugo obstojati nemože; Sunce zapane, noć nastane, ali jeli da zdvojimo u mraku, zar da nezterpljivo čekamo zoru. Zima svu radost naravi uništi, i bi reć slušajući ručajuće bure, gledajući ledene snegove, da nikada proletja nebude; ali sve se menja i ko što ove neme stvari isto tako se menja i svaki posebni Čovek sad je sretan mnogi ljubijumu noge ljudi, ali pade drugi ljuljan na plošt povijan Naupinom uzdignese na prestolje od Carevah istotako kao posebni Čovek, i čitavi jedan narod terpi mnoge nevolje cvili i jauče pod udarcim věkovah, ali vreme raniga ali zajedno i leči. Gde je oholi Rim, gde je gizdava Grecia, ponosita Cartago, bahata Šparta. — Bilisu gospodovalisu Svetom i sad jim jedva i imena znadu. Uzdižese gerčka evo naprotiv vidimo kao phoenix, gradi sada čim se tolikim vremenom 400 ⟨sto⟩ evo već prodje godinah, od kako je verige asmanske nosila izkeršivsi, na razvalinah stare svoje slave iz lovorikah junakah svojih novo premda sad još malo kraljestvo, s nadom ipak da će akoli samo složni budu i veliko biti. ali ćemo na navadjam više razlogah, čemu da vas mučim znate vi ovo sve i bez mene, no ja zajedno čim to poznajem velim i molim vas da mi oprostite, jer Čovek kad mu je dobro odviše rad na zlo zaboravi, i naprotiv kad mu je zlo misli da mu više nikad dobro nebude, to se isto i snami sad dogadja, nas sad gnjave, grozidu nam se ali uvereni smo po dobro da je to samo delo nekih posebnih ljudih, i da će ovi pasti, jer zločest groš neide dugo po rukah, dođe u ruke bogatom a on ga baci,

[136.]

Zločest igralac samo dva tri puta na pozorištu prevariti je kadar obćinu. I tim podupreni podupiru nas još mnogi zdravoga razuma, i bezstrasno serca razlozi, dokazuje nam to dogodovština od najdavniih věkovah, uči nas i svakdanje izkustvo no vreme je znam, jer sam vam mozbiti i dojadio već, da ostavimo prošastnost i po tom kao sveršivsi stran pervu moga govora, treba je da i na drugu prelazimo, te da bacimo, te da bacimo i u sadašnjost t.j. u 19 stoletje našu pozornost na narode slavjanske; koje dok vam kazivao budem molim vas vredna gospodo da se sterpite, tim bolje jer ću govoriti samo takve stvari koje su, dobro mi je poznato, svakomu izmedju vas poznate, mnogimi iz medju vas i više i bolje nego istomu meni, Razgovorimo se o onom šta vidimo oko sebe, veli mudri Šiler, pak nam neće veliko vreme biti, i veliki Viland kaže: Razgovarajmose i ponavljajmo stvari sto put već govorene i ponovljene, a one će nam time ugodnie postojati, samo ako li čistim sarcem smatrali i ponavljali budemo.

Bacimo oko na kraj obraz Europe pogledajmo sve one zemlje koje se od Elade pak tja do za Volgu zatim od jadranskog ili ko što ga latinski i gerčki

klassici nazivlju ilirskog i Carnog mora, pa sve do izstočnog mora tamo do za arikongelsk, i u svoj ovoj širini i duljinih tulikih zemaljah stanuje narod slavjanski, sve ovuda posadjeni su lovori po grobovih slavjanskih junakah, nije niti jedne mozbiti grude Zemlje koja po sto puta vedrom slavjanske kervi posvetjena nije svuda ovud gledamo napise po grobicah veličanstva i Slave kao nadpise i dogodovštine slavjanskah umkah. I medju 200 milionah ljudih, koji Europu ⟨zauzimaju⟩ naseljuju zauzimaju 80 skoro millionah veliki narod slavjanski, ostavili smo ih u pervoj strani govora moga u 17 i 18 stoletju još u tvardom snu, ostavili smo ih u grobskih tminah duševne izobraženosti, nešto pod teškim jarmom bezsramnog Švabe, nešto pod vladom Rimskom stenjajuće, nešto u tamnicah i robskih verigah, skoro skoro pasti imajuće otmanske sile. Izgovorili smo i smatrali ih varh grobovah njihovih nad silnim jednim junakom, koi je, posle kako zatrudjen tolike delivši negda naslonio glavu, te pao u san duboki, spavajući tako dugo, dok ga opet neprobude gromovi mnogi, dok se nepotrese zemlja okolo njega, tega zbudi na novi Život, jaka sila pripravljena na nove majdane. Ovim junakom prispodabljam ja narod slavjanski.

[137.]

Sniva on u dubokom snu, i to samo gledeć duševne prosvěte, doćim su se drugi narodi zabavljali perom oni su se mačevim, dok su drugi linirali po artii da na njoj napišu i posiju hranu duševnu svojemu potomstvu, oni su rezali kervavim oružjem brazde, po koih je mesto tinte tekla karv u ratih, doćim su drugi narodi knjige pisali u miru, narod slavjanski bditi je morao u nemiru, i čuvao Europu a najbolje gizdavog Švabu i nezahvalnog madjara, od napadanja aziatskih Čoporah od Mongolah i Turakah. stajao je on kao jedan Čversti i neporušivi ⟨stup⟩ zid, kao dub visoki u dubravi svim buram, grozom potresati i nezgodom je ovaj gorostas, ovaj junak najme narod Slavjanski i to samo što se duševnih ko što tuliko putah rekoh, ali ko što za dugom Zimom ugodno proletje za dugim ratom blaženi mir i pokoj za dugom i tamnom nocjom vedri i jasni dan, za toli dubokim snu zbudise u novie doba u 19 stoletju narod Slavjanski. Napoleon veliki onaj Alexander franceski, strenitelj nepravde razoritelj taštosti, nepriatelj i zakletni dušman robstva, ljubitelj slobode, silnom i krepkom moćjom, kojom samo jedan Xerxes ili Soliman ustupio bi se bio zaherdjali već stožer Europejske veličine, uzdermao iz groba pravdu iz sna ozbiljnosti, iz tmine prosvětu, iz noći Zoru. — Derhtela pred njim Europa sličnoj mladjanoj Děvici u verigah speta na kolenih klečeća, molila je silnika Napoleona da joj život oprosti, tresao se je gizdavi Osmanlia, derhtao je nesretni Talian i jokao je bezobrazni tašti i nepravedni Švaba. uzderma i probudi Napoleon na novi kao život narode Slavjanske, njemu toli mile i drage, akoli samo izuzmemo Ruse, Napoleon posle kako skerši čuda bojnih lovorikah, te stavi novi temelj blagostanja Europejskom na najveću Žalost pade. Od sna probudjeni narodi trubljom vojničkom raztreznivat se počeše. Sad stopram narodi Slavjanski stupiše na prozorište dogodovštine narodah za toli dugim vrěmenom, dosad su samo borili se daleko od svega što se duha tiče. Şad je dušman pao napočivali su se dobitnici već na lovorikah i stupili su na stazu intellectualnu i društvenog razvitja. Sad se miče i medju slavjani čustvo narodah, sad su opazili i oni što Čovečanstvo od njih pravedno zahtěva. Zato daj Bože! da nebi samo jedan već na drugoga neporazumljivim okom gledao zbog zemaljskih vremenitih

[138.]

i potom kratkotrajućih sverhah, nego da bise složili u duhu. — Ljubav uzajemna počela je hvala Bogu sve dalje i dalje se razprostranjivati, i daleko sve na potajnih stazah kao više neko bitje i čustvo nemajući ko mi slobodna tica u zraku granicah saveršenstva svoga. U novije doba ustaju sve po malo iz tamnih grobovah, u koih sudbina světa i věkovah nepravedno sahranila biše Slavna Poljska uzdigla se je bila pred 20 godinah da zbaci jaram Samosilnosti, ali je opet pala noćim je pala zajedno se je i zaklela, da nije to zadnja tnurta bila, nije zadnje pokušanje za pribavit si slobodu, znase veoma dobro — da će se izbaviti čim skorie. Češka izhitila je ako ne u diplomatičkom i političkom životu, to barem u duhovnoj i narodnoj prosvěti teških svabah jaram, tisuć i tisuć sada plamti grudih za narodnom srećom českih Slavjanah, prije kojisu najveći nadušvabe bili sad su domorodci, i to vatreni domorodci — Gledajmo i tražimo para i to ne samo u Monarkii Austrianskoj nego u Europi u sadašnje vrěme jednom Safariku, Palacku, Ivan Kolaru i inim drugim spisateljim odavde zaključiti možemo kakva sreća domovinu očekiva onu, kojoj toliko jasnih i semu světu radi ućenosti svoje poznatih zvězdah, s Česim děle sreću i nesreću Moravci Slezaci Pomoranci i Polavci u Pruskoj kraljevini uzdigoše se i Lužički slavljani, bliže se i oni duhom uzajemnosti Slavjanske oduševljeni u kolo Slavjanske Sloge. Komu nije poznato sadašnje stanje gorostasne i severne Bratje naše Ruske; niedan na světu narod, kako učeni Publicista slavjanski Jordan učitelj slavjanskih jezika na sveučilištu Lipskom veli, tako se berzo na vrat i na nos izobraživao nije ko što se izobražuju Rusi već od jedno 67 godinah, podignito je u neizmerno velikom broju učilnicah narodnih fabrike tergovina cvatiti je počela sad u Ruskoj na jedanput tako da joj se svi čuditi moraju, i zato da na kratko zaključimo narod koji se tako izobražuje, tako tergovinu i obertnost uvaživati je počeo novimi sasvim silami zaista čemu se ima nadati drugomu nego dobru. — Zaostajenam još i domovina naša, stanje kakvo je znano nam je svima, To samo molim Gospoda Članovi, da neka izměre stališ naše Domovine pred 10 godina sdanašnjim i viditiće kakva je to razlika, u ostalom znam ovde da sam nagazio i zabasao medju samo ternje, ali niš zato, neću da razlažem po tanje, to samo kažem da se sterpimo za malo vrěme, jer nas lěpa budućnost Čeka, kojoj se svaki komu je narodnost Ilirizam i slavizam na temelju dobrom u sarcu postavljen, da zdvojiti samom skupa neće. Daleko, da daleko je pružio Ilirizam svoje ruke, odviše je na čverstom temelju osnovan, za da bise ikad već

[139.]

srušiti mogao, vlada u njem živalj kojega nevidi svaki osobito onaj koji bez sakakve kombinacie prosasti sa sadašnostju poveršno ga samo smatra, Serbia se diže, Bugarska se buni, u Bosni i Hercegovini gori iskra i čim samo prilika bude pretvoritće se u plam; krainci misle na nas, Dalmatini pružilisu nam ruke, Slavonci se združiše s nami, mi se strašimo neznamo sami česa, zdvajamo bez uzroka, nećemo se ogledati okolo, gledamo samo na Zagreb Turopolje i Šti Ivan, a neznamo kuliko slavjanskih sercah za nas bije; neću dalje mučim, jerbi našto nabasati nego što nespada na ovaj krug, i to je sadašnost Slavjanskih narodah upisana najkratje z- budućnostju, u ostalom molim učtivo vrednu Gos. Članove neka sami misle što nas očekiva, akoli samo još čuda i Čuda govoriti no nedopušća mi zasada niti vrěme, niti sterpljivost vaša, jer

vidim da sam vam dost dugo dosadjivao, i to samo moliti se vas usudjujem Gospodo moja s mio limose da smo slavjani, oni slavjanski, Zore pucaju na sve strane, biti će skoro i dan, a kad dan svane poznati će brat brata, ogerlitićemo se svi skupa, i onda što će nam drugo izostati nego izplesti venac iz ružicah uzajemnosti sveslavjanske, te ga prinesti u hram dje nas ceka majka naša mila slavia. Ogerliti ćemo ju za toli prošlih opet věkovah, sterti ćemo joj suze, samo sloga samo duh za slobodom neka nam je stvar sveta — a onda neće falit proročanstva Petra Veliko Ruskog Cara koi reko: hoće i mora Slavia gospoditi Světom. — A mi o ljubezna bratjo koji smo po naravi odredjeni ili koji se bar na to odgojivamo u ovom lěpom ustavu, mislimo na zvanje naše, pripravljajmo se za razlučit moći tmine naroda našega, koi je neodavna zaboravljen stenjao u tugi bez slovesnosti, bez narodnosti rečju u bedi, mi koji smo si predstavili postojanom smionostju kerciti staze pogledajmo na ovaj izperni svět, pun lukavštine i prevare. Bog veliki onaj Car Carah naknadjuje već noći, koje ćedu nam pomagati na svetoj ovoj stazi stupati srětno. Akoli kada i poćutimo, da nemamo dovoljnih silah i sredstavah za narod, tešimose time, da odvažna volja i odlučena postojanost sve uradit može, veli učeni Čoke i Čovek može sve što hoće, samo ako njegova volja napromenjena stoi, ako se ničesa neboi, a smarti najmanje, može Čovek sve samo ako je prost od predsudah ako znade zločestih strastih terpiti u svoje vreme, smislimose da polako zoreti mora, što dobro biti kani, jedan posao samo u budućnost nek nam uteha u nezgodah, podpor u volji bude, Cas nše měnj, i časy: k-wyteztwy on wede prawdu, vreme sve menja i vremena, k-dobitina vodi pravdu veli učeni Kolar Otac uzajemnosti.

Rekoh
Vl. Hranilović

[140.]

Dne 29. Ožujka bi otvorena 7 saborska sědnica u kojoj govor Gospodin Predsědnik Miloš Poturičić zbog raznih okolnostih dàržati nije mogo. Biahu pak u ovoj sědnici sledeći zaključki ustanovljeni:

1. Da se zbog uskàrsnih světkovinah u buduću nedelju Sabor odgodi, i na buduću pàrvu po uskàrsu prenese, s tom opaskom da se govor koji bi se na uskàrsnu nedelju dàržati imao, dàržati ima i na budućoj sědnici zajedno s-onim, koji se onda dàržati mora.

2. Da se tretji svezak od kola kupi, i da se na četvàrtoga predbroji.

Dne 14. Travnja otvorena bi 8. saborska sědnica, u kojoj G. Janko Smiljanić sledećimi redci sabor otvori:

Utěha Ilirii.

Bliska, garmi. — munje ore.—
Po srěd tàrnja ruža usklije
Ona uzcvate, -al ju obore
Gromi,— sad je,— sad je nie,—
Tako i ovi sav svět harli,
Lěpih samo stazom nada,
Sad ga u krilu srěća gàrli
Pak nezgoda stre ga i svlada.

Krije se u cvietju zmija ljuta
Te se čini ko da spava, —
Čověka po cvět da prignuta
Lakše ugrize tim lukava.

Tako u tvojem majko mila
Kriu se krilu gadni izrodi
Tim da bi sréća im poslužila
Grob izdubsti tvoj slobodi — —

Al nebojse slavna sladka,
Znav i da je opakost — vazda⟨je⟩
svaka
Grozna — směta ali i kratka
Da ju je dobit kasnie pravda jaka.—

[141.]

Grom uzdàrma dobre stvari
Samo propast kad im ruti;
A ne, kada blěskom kvari
Samo oko njih zlobne ćuti. —

Kad ugrěsih zao se ruši —
Ti na sàrdce desnu stavi,
A u nezgode lěvu pruži
Smiuć se taštoj taštih slavi, —

Mir za bojom već je mio—
Veseo ustaje, zlo ki sniva,
Sàrce; — u kom se je gnjev sam
krio,
On čim ode više uživa.

Koi tarpljivo! — jer će tebi
Srětnii time glas udriti, —
Vedrii tim će dan na nebi
Slavske tebi zore odpriti; — —

Skoro stat ćeš Majko mila
U gospodstvu i u slavi
Stalno ko žal, koga sila
Běsnih valov nepoplavi. —

Ti ćeš mirno vedru glavu
Dizat k suncu kroz sve oblake;
Vapeć: glejte hudi! slavu
Moju gori-dolj vas jake. —
Rekoh

Dne 14. Travnja 1844 zbog nedàržanog govora u svom redu bi za platit osudjen 20 kr gos⟨pod⟩: Danilo Rašić. —

Zatim bi odlučeno:

1º Da se predbroji na Antologiu od Grofa Pocića,

2º Da se ⟨predbroji na⟩ kupi knjiga izdata Ljud: Vukotinovićem pod naslovom »Nauk za pučke škole«.

Dana 21. Travnja bi 9. saborska sědnica otvorena, u kojoj Gosp: Marko Stiić sledećim govorom otvori sabor,:

Ljuvezna bratjo!
Věrni Domorodci!

Premda podobro moju poznat slaboću, kajti pako vatra, koja u grudih mojih neugasljivo [Riječ »neugasljivo« rastavljena s 141. na 142. stranu.]

[142.]

prama miloj našoj Domovini plamti, meni mučati nedopusti, primljem evo perce u ruke, da ono što od davna već poćutih, vami mila bratjo predstavim. Věrna indi bratjo! svàrhu mojeg današnjeg govora vami u tihih rěčih kazati

mogu. Ljubav Domovine, drugo sloga i u nevoljah, to su one rěči, polag kojih svaki pravi Domorodac uvěk dělati mora; jerbo svakome čověku moraju tri stvari svete biti: Bog, narod i jezik njegov. — To opazimo i pri živinčetu, da ono gnjezdo, koje si je lastavica lani dělala, pak na drugo lěto pohadja, ako je pokvareno popraviga, i cělo lěto ostane, — Ako dakle bezrazumna ptica toliku ljubav proti svojem gnjezdu (koje je njoj Domovina) u sàrcu nosi, kako nebi jedan čověk, koji od premilostivog ravnitelja světa s tolikim dari nadaren je, koji po razumu svojem svu živinu nadilazi ono město, gdě je pervu iskru světlog sunca vidio, gdě iz dětinstva po malo u zreliu stupio dobu, gdi je kruh i odhranjenje dobio, kako velim nebi ono město ljubi, proti dušmanu zadnjom kapjom kervi branio, i uvěk štovao. Onaj dakle čověk, koji za Domovinom, za svoj ljuvezni materinski jezik u grudi svojih ništa nećuti, onaj se prispodobi sa živinčetom, on je još gori neg bezrazumna zvěr. Drugo pako bratjo! budite složni u nevoljah, i duboko si usadite u vaše serdce i plamtećim pismom zapišite; jerbo sloga je pàrvi temelj svakog družtva, a nesloga je vrag, koj sve uništi, što ne samo u dogodovštini staroj, pri Macedoncih, Rimljanih, nego u novoj takodjer dobi opazimo. Vidimo Rimljane koji vladaše nad svietom, vidimo Macedonce, koji takodjer gospodovahu cěloj skoro zemlji, vidimo gèrce, pred kojimi derhtala je nègda Europa, vidimo tolike primère, da nesloga svako družtvo bilo jako kako bilo uništiti može. —

Rekoh

Zatim bi predloženo po jednom Članu, da bi se Historia pod naslovom *Livius* (römische Gesch[ichte]) i *Griechische* G.[eschichte] kupila, što i bi odobreno.

[143.]

Dana 28 Travnja otvorena deseta saborska sědnica govorom Gosp: Vlad: Hranilović

Misli u veče

Dan se u zabit krie večitu
Měsec s zvězdam sunce svlada
I kao da nebi ništ na svitu
Sve u pokoju mirno 'e sada

U tom miru u toj tišini
Rajskim punće čarom grudi
Hladak ugodan u planini
s-ružam sam se u šapt usudi

Mednim isti Slavuj glasan
Kraj potoka od bisera
Tihim Raže svoim usdasom
Mir blaženi od večera

A ma miso u daleke
U Kruge od neba vie se tada
Želeć: kroz sve da bi vieke'
Griala sàrce do naslada

Da: kao što sunce čim k-zapadu
Odlučnim těkom svoim prispie,
Sverha tako da b'neskladu
Došla u ljudih ki se Krie

Do ko sjajni měsec čara
Sjajnih zvězdah množ kraj sebe:
Isto tako da se stara
Rodu bit'svaki od potrebe

Milo večer o kakoli
Ugodnosi svakom stvoru:
Čistim sàrcem kako moli
Svaki u lěpom tvom prostoru

Sladko pukoj ti naravi
Klasu u polju, dubu u gori
Tarnu u Gaju, cvetu u travi
Nosiš i Čoeku ki t' čist dvori.

Sve zapréke gnjev i boli,
Brodan morska sred pučine
Barzo zabi ti akoli
Tvoje kad mu kažeš veličine

[144.]

Pastir trudan ki dan cěli
Beži rujno paseć stado
Cic postane, kad veseli
Tve mu se kaže lice mlado

Rečju: lěpo moje veče!
Ti si onaj časak sveti
Koi se briniš rajsko čveče
U svačemu razastreti

Oreć polja koseć trave
Umoran težak čim počiva
Kad ti dodješ zamni u stane
Tvorca svoga ljubezniva

Ti si onaj raj ljubavi
Ki sve u slozi čistim sarcem
Dvoreć istini život bavi
Blažiš tvojim pověrtaicem

Mudrac pěsnik, ki pri knjigi
Ceo soparan dan potrati
Ti čim svaneš svakoj brigi
Svàrhu stavi, igre setati

A ti mili moj narode!
nesretan u krilu ki si sreće
Poglej kakvu slast nahode
Sva stvorenja kad je veče,

Te promišlja tvoje urese
Zvězde mesec, nebo i zemlju
I duh mu se berzo uznese
K-duševnom u raj yeselju

Vi něverni majke sini
Osobito dobro glejte
Te svak kaži po istini
Jel te uživa slasti svete

Zlobno sarce u kom nesloga
I za bratskom žedju kàrvi
Stanuje — raja slast ovoga
Neoseća nit ko u prahu Čarvi

[145.]

O kako ste vi u sreći
Prem velikoj jao nesrětni
Večer nikad čim neizleči
Červi iz grudih neokretni

I zar će te tako uvěke
Bit ko kamen i tvardji od njega
Zar u roda i Božje dike
Nećte do časa iskat stražnjega

Ki svu rodnu majku neće
Ljubit neljubi kaj ni Boga
Nit njegovo sveto veče
Nema utěhe sèrcu zloga

Vi slobodno da uprav velim
Nenavidni bit možete
Svemu na světu cělim
Nesretnijeg od sebe naći nećete

Tica u zraku, riba u vodi
Lav u šumi sarna u gori
Veseli se u slobodi
Glas večerni čim zaori

A da čovek sam na světu
Ki je nad svimi skori pervi
Nebi uživo slast tu svetu
Ku i u prahu žiju červi

I tim vrěme je bratjo ohola
Da za obće dobro sreće
Sred rodnog sě lepog kola
Postavite jenkrat veće

I tad će kazat Světu
Da ste ljudi od istine
Da neslogu marze kletu
Sàrca vaša — robske tmine

I ondaj će lěpše pesni
Sred slavenskoga pěvat gaja
Ilir kad mu rod ljuvezni
Poznat neće zlobe raja

[146.]

Tadće mila Domovina
Srětna u Svetu verh svog biti
Kad će iz grudih naših tmina
I ljubavi se plam stvoriti. —

Rěkoh

[Rukom i tintom iscrtan neki kao ukrasni ornament nepravilnih oblika.]

Dana 5. Svibnja 1844 otvorena jedanaista saborska Sědnica govorom Gosp. ***Ilie Boića*** slědećim:

Ljuvezna Bratjo!
Vrědni sučlanovi!

Čim uréše světa ovoga nada mnom nebo u zraku viseći, poda mnom Zemlju sa ostalim stvorenji, kud naposlě mogu, ugledam, zaisto začudim se i rěčem: Bože! kolike si razne narode, razna koléna i običajah tvojom tvojom mogućnostju Tebi samomu na slavu i diku stvorio« Ali jedno im samo fali, čim da ispunjuju želju Tvoju, i sebe srětne čine, drugo im pako obiluje čim svoje Tudjinstvu podaju. Usrětio si otče blagotvorni i dobrostivi nekoje blagom onim zemaljskim, slogom najme, kôm prava dědovah kô věrni unuci i potomci praotacah Svojih prot najljutjem napadniku čversto i neoskvernjeno uzderžati mogu, kojom najmanji i najslabii narodi iz tminah zemaljski raj ugledajuć, baceć okove tudjinstva popeše se na najviši verhunac ne samo veličine i moznošti vanjske već iste izobraženosti, kom isti mravinci čèrnu prodiru zemlju, ter si obitalište na njoj sagrade, po kojoj i najslabie ptice najvećeg i najjačeg gavrana iz zraka na tla obaliti, i ugnjesti kadresu. No naprotiv pak nadario si někoje kugom onom věčitom *neslogom* najme, kojom najmožnia carstva u male deržave, dapače samo u malahne strane velikih deržavah spravljaju se, po kojoj se carski prestol i dragocěnosti njegove u stolicu prosiačku obraća kojom carske krune u prah i pepeo u prah satvaraju najjača i najveća društva razděljuju, kojeduhom silno někad rimsko carstvo, gerčki

prestol i možnost njegova propaše, koja slavno někad i cělim svetom dermajuće *ilirsko carstvo*, što nas ne samo dogodovština, već isto svakdanje iskustvo uči, razori, i na to spravi, da samo još jedan pèrst od velikog onog těla i mnoštva ostaše«.

[147.]

Ovo indi ljuvezna bratjo! promatrajući prisiljen sam već užgan plamtećom ljubavju prama miloj i toli presladkoj Domovini, nego samo da dužnost svoju ispunim kao věrni sučlan malena ovog društva, prisiljen sam rekoh ne kao da vi ova znali i već čuli nebi, koliko mi preslabe moći dopustile, i na koliko umom dokučiti budem mogao, samo dva pitanja, i to: Šta je ljubav Domovine, i učem ona zastoji predstaviti, i u najužem smislu razložiti, jer u potanko ovih razlaganja, niti mi um niti papir, niti vrěme nedopušta. Da je ljubav Domovine perva dužnost za Bogom, nedvojim, da mi svaki izmedju Gosp: Članovah dopustiti neće, a znam bo takodjer, da zna, da ona ne zastoji samo u vanjskoj slici i u rěčima, već više u duhu jer šta nam hasni onaj domorodac, koji u narodnoj oděči vas dan okolo hoda, nezna zašto nosi odělo ono, pod kojim pradědi někad naši hrabro vojevaše za toli presladku Domovinu i dobra kralja, nezna šta je domorodac i šta je dužan da čini, ako ime iskrena domorodca nositi hoće, nadalje isto nas iskustvo uči, da mnozi izmedju onih, koji pod narodnom oděćom iskazuju se, da su pravi odvětci starih praotacah svojih, na kih desnicah srebernimi napisano bi pismeni »rodjen sam za dom, Kralja, i Ognjište« koji ti se iskažuju, da kô ljuti Lavi i běsni Tigri napasti će du onog, ki bi im prava otacah svoih napastovati htio; a kad za kratko vrěme eto ti onog u vučoj koži, koji se je prie u spodobi mirnog jagnjeta krio i pretvarao, za kratko velim šeta prot tebi golim mačem, paklenim strělama, i okervavljenimi špicami, ište priliku, gdě bi tebi, ali predragoj ti materi vàrh svih materah Domovini najme nauditi mogao — no naprotiv vidimo opet takove kojih duh i čini pokazuju, što su? i tko su? a molim vas bratjo! koji su takvi? Zaisto da cěl dan ispitavam, drugog odgovora dobiti neću, nego jadni ovaj: oni su sami takovi, kojima obće dobro je svetinja skupa takodjer koji vlastitu sebi slavu steći, za najvěće prokletstvo derže, i za načelo imaju svedj ono: da su prah i pepeo, iz kog su stvoreni, i u kog se obratili budu koji vazda mislidu, da su ono bilje, koje na jedanput izgine, i višega něma, danas je, sutra ga već cerna zemlja sa svojimi pokriji krili, i slava vlasti ta sebi pribavljena skupa šnjim da se pretvori u sad iz kog najposlě cervi potrěbitu ránu zadobivaju. — Slava pako koja se zadobija po zrokuvanju obćega dobra cěloj Domovini věčita i kroz mnoga stolletja neizgovornimi načini proslavljujese, nju si unuci i potomci za primĕr uzmu, i pod nje barjakom vojuju, za dom, kralja, i ognjište. Bratjo indi

[148.]

mislimo uvěk i pred očima deržimo, da smo sinci majke *Slavie*, koja nas u krilu svojem vlastitim mlěkom na korist i obranu ne pako na škodu i pogibelj odgoji, — smislimose da smo u duboki San pali, iz kog se samo onda probuditi budemo mogli, kad nam ljubav majke Domovine *Svetinja*, a *sloga vodja* svega dobra bude.

Rekoh

Dana *9 Svibnja* deržan izvanredni sabor, u kojem bi naloženo Gosp: bilježnicim, da na list gospod. *Iovi* [*Ivanu*] *Maliću* bivšem Članu odgovore, u kojem onmoli, da bi mu se knjige, koje on u Zalogu Društvu ovomu položi, odpravite, i u město njih dug svoj u gotovom novcu isplatiti je hotio. —

Dne 12. Svibnja bi dvanaesta Saborska sědnica otvorena Govorom Ilie Boića sledećim:

Krěpost i Sloga

Trublja ori, glas dolita
U razmětne světa strane,
Da e' slava nedobita
Ku krěposti sjajne ograne.

Ono je duplje, 'z kog izvira
Čist kladenac, ki izticе.
Da čověku màrtvu ispira
Grěhe, živit kî mû priče.

Ona je kruna, kom se okruni
I ověnča onog glava,
Kî nje svetlost neoskruni,
I nju zove »pravo Slava«

A združena kada stoji
U naručju blage Sloge,
Tad mogućtva silna osvoji
I prociene zlate mloge,

Silna Carstva i moguća
Ona stvara u ništara
I dostiže sva beguća
Satira ih, plěni, i hara.

[149.]

Al prodjoše věki i dobe
neumarla u kih slava
Mač i Štiti kao predobe
Oderžahu, bita e' prava:

Dušman papir mač bi pero,
I slog čarna kàrv tudjina,
A kô je koga jače tero
To krěposti bi jedina.

Al nadojde doba mira
U koj pero sad vojuje
Sad na město trublje svira
Nova knjiga; ka putuje

Po različnija Světa strana
Ljude kupi, na boj zove
Da na konja skaču vrana
I tudjinske zbace okove. —

Rekoh

Dne 19.ога Svibnja deržana dvanaesta saborska sědnica, i otvorena govorom Gosp. Vladimira Hranilovića sledećim:

Slavia

Čas za časom ode věk za věkom,
Sěda prošast sakri se u tminah,
A sadašnjost nosi čašu lěkom
Svět da leči prošlih od krivinah.

Karvni rati u gvozdenoj ruci
Noseć munje i gromove ljute,
Sve što světa počitahu puci
Pobacaše běde sred rasute.

Divje pandže okrutnih narodah
Sto prestolja u propast oboriše,
Sjajnih kulah, sto jasnih gradovah
Na pepeo i prah pretvoriše.

[150.]

Rim oholi u taštosti zginu,
Slavnu Troju vĕkov tĕk zarobi,
Svu carigrad izgubi milinu
A nezgoda lĕp Kartago zdrobi.

A Ti Slavio! ime puno slasti,
Hramu vila, kolĕvka junaka, —
Kroz sav burni tĕk taj s oholosti
Dobra dobrih — a zlih zriuć paka, —

Sĕdu si nam sačuvala glavu
Ku lovorim vrĕme ti nakiti
Ti si u stanu staru bila Slavu
Od pradĕdah unucim doniti.

Istina je: Sve da kud se slĕva
Elba, Volga, Adria, i čarno more
Do Arkangelska, i iztočnih, zaĺĕva,
Sve iza Tatrah pak do Atos gore. —

Ovuda se vàrh grobovah svoji:
Padši tĕlom vaŕte slavi duhom,
Sve ovud kàrvju tvôm pisano stoji:
Slava, nauk Slavjanskim unukom.

Da čuda si preterpila Slavna,
Od nepravde tvojih nepriateljeh,
Koji tebe zaterti odavna
Zla i gadna bi — i još je — želja.

Rimljan hudi, frank i Hun pakleni
Turčin — Němac i Avar nevĕrni
Prelomit ti hteše vrat pakleni
Te naraštaj tvoj zaterti verni:

Nie u tvojem nit najmanje krilu
Grude Zemlje, karv koju ti nije
Slavnih Sinov posvetila milu
I iz kê sad ti svake lovor krije.

I dočim su tak narodi světa
Po tvom krilu, klali i morili
Lišili te sveg što si imala sveta
I u grob te rušili nemili.

[151.]

Kao čvàrsta srĕd mora klisura
Kao teŕstika vĕtrovim gibana,
Perkoseći nepogodam bura
Stojala si hrabra postojana.

Sve zlo Ti si Slavio! sladka mila,
Svu nepravdu nezgode i vaje.
Prem žalostnim sàrcem preteŕpila
I obranila od sveg 'na sve kraje.

I sad kao dobitnica slavna
Smiono gledaj u prošast vrĕmena,
I nijednog nećeš naći dana
Gdĕ te neĺĕska, kâ' god uspomena.

Na vĕkovah sad si razvalinah
Gradi prestol s-slave lovorika, —
Da kad s-dĕce tvoje predje tmina
Duha — i Sloga tva zasija dika.

I narodi, kad upaze světa
Što si — gdĕ si — kud tva širiš krila
Kud se tvoja rĕč govori sveta
Odkud, kako i našto s' dospĕla.

Neće moći sàrdcu odoliti
Da ti u kolu svom města nedadu,
Zajedno šnjima da možeš tražiti
Luč — i u njem Istinu i pravdu. —

Rekoh.

Dne 26ogа Svibnja radi raznih uzrokah nebiaše 14.a saborska sĕdnica deržana.

Dne 2. Lipnja bi otorena 15.[a] saborska sědnica ⟨otvorena⟩ govorom sledećim:

Čudni lov

Ah! smionstvo preveliko
Krila tvoja na daleće
Stereš, Sliko i priliko
Kipa moga ki u lov teče.

Sliko smina kipa moga
Ki nemisli ko nit štoje
Neg bez svakog čuvstva svoga
Lieti ⟨zvieri⟩ hro gdi zvieri stoje.

Zeca, kunić, mudru liju,
Vuka, lava i ljutog tigra
Iz gvozdene posvud biju
Cevi zerna, to mu'e igra!

U raskošju tamo milom
Sad sim sad tam harlo skače ⟨silom⟩
Pticu ubija sad tam silom
Sad mu noge zvier tu tlače.

[152.]

Sada vepra tmasto čelo
Na nišan si ravni uzima
A sad jur gre k-njemu smielo
Kog bez straha rukom prima

Pod oblake sad čarne,
Vedro nebo ki koprenom
Svojom kriju, soko šarne
A od zgara leti splenom

Tako tako terči i lieti
Kip moj svuda s nerazbora
Zaman daždj i vihar prěti
Onomi ki je bez umora

Tarčeć prispie medju tvoje
Hraste dube i doline
Fruške gore, gdje no stoje
Vile rajske sred miline

Kano morski kad sarditi
Se u tišinu stave vali
Prestanu kad od njih biti
Napajani vodom žali. —

Brodar k nebu zdiže oči
Od truda sav preobladan
Za dane mu sad pomoći
Ke želiše vaskolik dan

Tako i svuda lieteć kip moj
Posried šumah i dolinah,
Prěko briegah ravnaše svoj
Tiek prek istih klisurinah

A u žudjen hlad kad prispie
Tanciehhojah vite jele
U ovi način sad vapio
S-ustim svojim trudnim vele:

»Tebi Bože ki kralj jesi
Sviuh Kraljah i daržavah
Ki stoluješ na nebesi
Ruka kog me uzdàržava

Tebi sviuh stvoritelju
Stvarih jesu ke nasvitu
Ki znaš istu moju želju
Hvala iz sarca vruća hiti.

Hiti za tu pomoć koju
u lovu si mi pružio
I za ovu širu hvoju
Pod kom sam se hlada užio«

Ove rekav rieči glasno
Posred dana sunca tracim
Rasvitljen ki bi prekrasno
Začut orit glasom jačim

»Ah Čoveče nestoj — radi
Sve što radom je na slavu
Domovini plod da mladi
Zahvalni tvoj nosi glavu«

Tako nitko siste gore
Prie odlaza k meni reče
Rieči »Zbogom ostaj« ore
Glas utiehe me največe

Kano pčela hàrlo lěti
Prieko brěgah prieko polja
Klisurinah, prieko kleti
Želju spuni do prestolja

A kad k-željnom cilju dodje
Puna slasti i veselja
Tad obilna zmedom podje
Nazad kud ju vuče želja

Tako i ja u lov žudjen
Trčim letim bez kàrzmanja
Posred guste šume nadjen
Zvěr da bijem bez štentanja

Stom gorućom željom kada
Opit jur dodjoh tamo
Sàrce oči, i grud mlada
Kud me željno vuče samo

Veseo kad tam pticu ubijem
Leti kad još mertva ždàrva
Jur tam zernama zvěr lijem
Smartjom i ona jur se karva

[153.]

A pod fruške gore jelu
Kada dodjoh riečci lovim
Město zvieri tad u smělu
Glasom kliknuh biesedu ovim:

Pod visokim vedrom čelom
Pružaju se Čarne oberve
A pod ovima oči smielom
Gizdostju se strukom kerv

»Ah ti bože vàrhu sviju
Božih liepih i Boginjah
Kakvi se to glasi viju
Pod oblacim ovih tminah

Raisku sliku i liepotu
Ovu u zrak zdignu krila
A ja osta zamišljen tu
Misleć što je rekla vila

Zar za srietnim lovom amo
Zato dodjoh vuk da simo
Zec i Medved opet tamo
Smielim těkom tarče mirno

Za mal časakkao iz sna
Za njom zdižem glavu moju
Al gdie 'e bila svietlost jasna
Tu oblak stre tminu svoju

To bit neće -nu sta vidim
Pred damnom je rajske slike
Vila liepa nju da slidim
Ili slete udes prike?

Kano zemlja viek potamni
Sunce oblak kad pokrije
Ali miesec kada tamni
I zviezdice oblak skrije.

Mnieh da Duša je u meni
Vilu od vilah kad opazi
Koja kano ptić ljuveni
Urnebesa nogom gazi

Tamno tako lice moje
Postalo je kada vilu
Oblak uze u krilo svoje
Liepu, čistu, tanku i bilu.

Zlatna kosa nuz ramena
Gizdava se je spustila
Lica běla i rumena
Usta su njoj nadvisila

Pun veselja i žalosti
Od tud idem k-domu momu
Od vidjene tu svietlosti
Pričat putu slavjanskomu

Domorodci dakle svaki
U sarce si nek usadi
Rieči Vile koje jaki
Stup će biti nas od sade,

Zdravje i život za rod dati
Viek nek budu u pripravi
A prot svakom sparsim stati
Ki je štetan roda Slavi.

Rekoh

Andria Laboš

U ovoj sědnici odlučeno ništa nebi, nego Gospod: *Vladimir Hranilović* i *Ilia Boić* obsudjeni su radi nenazočnosti pedepsu platiti od 10 kr u srebru, polag Zakonah uredbe **B.**

[154]

Dne 9. Lipnja otvorena 16 saborska sědnica u kojoj, buduć da Gospodin *Vlad. Predoević* — govora imao nije, polag Zakonah **B** uredbe obsudjen je za platit pedepsu od 20 Kr u srebru;
U ovoj sědnici takodjer bi Gospod: *Janko Smiljanić* obsudjen zbog nenazočnosti pedepsu platiti od 10. kr. u srebru. —
Zatim odlučeno bi, da se Gospodinu *Galcu* zahvala podnese zaradi poklonjene knjižice pod naslovom »što nameravaju Iliri« — Nadalje Gospodin *Vlad: Predoević* poklonio je Društvu 4. fb. u srebru, zašto i iskreno zahvaliti se jesmo. —

Dne 16. Lipnja otvorena 17. saborska sědnica govorom Gospod: Danila Rašića sledećim:

Jugoslavjan Zori Dalmatinskoj

Čim se ukaže Zorah zora
Slavjanštine plemstva stara
Dalmatinskie vàrhu gora
Ide stupa sve obara
Što joj k svarsi prěti pute
Kame, dervja, čverste ljute. —

vaj sad Bog mi nepodade
U spodobu da ju stavim
Lěpa stasa lěpe lade
Kô putnicu da ju slavim
I to mi je što mi fali,
Što mi nježne grudi pali.

Ej Hervati bratjo mila
Hodte u kolo sloge od mile
I Slavonci čast vam bila
Složte snašim vaše sile
Da brat bratu sad pomože
Što učinit sam nemože.

Od izhoda do zapada
Tog světa se narod svaki
Tamna iz groba diže sada
Baca okov zal'opaki,
Sladka da se od tudjine
nam podkopa Domovina
Ej Slaveni bratjo mila
Robstva duha to bi bila.

[155.]

Za tim odlučeno bi, da se do ispitah sabori deržali nebudu, nego pred vakaciami da se još jedan put naći imamo u sědnicu, u kojoj se tako knjige kao i sva ostala na Čitaonu spadajuća prigledati imadu.

Dne 21. Lipanj 1844 Dàržana stražnja saborska sědnica za školsko lěto u kojim govor dàržan po Vladimiru Hraniloviću zatim pako u obziru obćenitog čitajućeg družtva dobra slědeća zaključena biahu:

1. Pregledani Protokoli Knjižničarski i Blagajnički u kojem parvašnjem nadjeno u cělosti u Knjižnici [Nečitljiv neki broj i tekst iza njega.] 385 velim tri sta osamdeset i pet zatim vani 19. Dakle sveh ukupno 404. u obziru poslědnjeg ⟨najdj⟩ ostavljeno u gotovom novcu 1 fb i 8 kr veljoh jedan Ranjčki i osam Križarah u dobrom srebru.

2º Ključ od čitaonice kao takojer 1. fb i 8 kr predano G. Vladimiru Predojeviću.

3. Knjige, buduć da se mažu i gube u vrěme praznikah zato bi jednodušno zaključeno da se nikomu pod nikakovim uvětom nedaju.

4. Da se odgovori G. Jovi Maliću u obziru njegovih Knjigah. [Riječ »njegovih« rastavljena, a između »nje« i »govih« nečitljive, dvije riječi.]

5. [Neispisana.]

S tim zaključujemo u ime Boga naše lětošnje saborske sědnice.
Neboslav Bastašić, Vladimir Hranilović 1. Bilježnik Druš., Vladimir Predoević, Andria Laboš, Stiić, D. Garapić, Rašić, Član, Ilia Boić, Podbilježnik.

[156. strana prazna.]

[157.]

Godišnji tečaj 1844/5

[158. strana prazna.]

[159.]

Dne 6 Listopada 1844 deržana 1ª saborska sědnica, u kojoj napravita biahu. 1ª Deržano izabranje časnikah i primljenje novie Članovah, izmedju kojie izabranisu ⟨za⟩

Gospodin	Sanić Janko	Za	Presědnika
”	Hranilović Vladimir	za	Podpredsědnika
”	Predojević Vladimir	”	Knjižničara
”	Bastašić Neboslav	”	Blagajnika
”	Garapić Dako	”	Podblagajnik
”	Boić Ilija	”	Bilježnika
”	Stiić Marko	”	Podbilježnik
”	Šooš Neboslav	”	Prisědnika
”	Katkić Ognjevit	”	detto
”	Bosiljevac Marko	”	detto
”	Smiljanić Janko	”	detto
”	Rašić Dako	”	detto
”	Latković Franjo	”	detto
”	Laboš Andria	”	detto

Dne 13. Listopada bi 2. saborska sědnica, u kojoj sledeća biše odlučena:

1º Da se Gundulićeva Osmanida kupi,

2º Da se na bačku vilu 3. dio predbroji,

3. Da se Danice od god: 1843 svezati imaju,

4. I Bastašić zbog nederžanog govora obsudjen platiti pedepsu od 20 kr u srebru.

5. Da se dopiše Družtvu saveznom u Kralj: Odhranilištu, u kojem se službenom dopisu javiti imadu sva ona, koja u pervih ovih dvih saborskih sědnicah zaključena biahu, sučtivom zajedno molbom,, da i ono uslěd saveznih zakonah i nas svojim dopisom o stanju Družtva svoga ⟨osved⟩ ubavěstiti blagoizvoli. —

Dne 20 Listopada otvorena 3, saborska sednica govorom slědećim:

Pastir
(polag Hanke)

Briegu travom na visokom
Pramalětnog posrěd dana
na ine ovie pazeć okom
stah zamišljen jutra od rana

[160.]

Zahman zaman svetle tvoje
Sunce trake na me pruža
Zahman svuda jer mi stoje
A po srednjih divna ruža

Zahman hvoje svud zelene
Oko mener nježni staše
Ptice zahman sve šarene
Glase od pěsmah svuda slaše.

Zahman isti potok svojim
Žuborom me veseliti
I ku radost grudim moim
Želio je věk uliti.

Ter ljubavi traci koji
Zrokovahu velu radost
sad mi sade žuč sred moji
grudih, ki mi truje mladost.

Ah udove Anka Elene
Anka strela od ljubavi
i ushice nje medene
Oči žarke plam ko plavi

Sardca kad se mog dobavi
Za njega mi ljubav dade
Plamo istvoga od ljubavi
Me i njeno sarce pade!

Ali slučaj vaj žalostan
nesmiljeno nas rastavi
Bože! svakom pram milostan
Uzdah vapah čuj Ljubavi!!!

Rekoh
Ilia Boić

U saboru ovom imadosmo sréću viděti Sliku G. Simeona Čučića bivšeg ravnatelja ovog sieminišta prikazanu ovom družtvu od G. Tome Vidovića. —

[161.]

Dne 27. Listopada deržana *četerta* Saborska sědnica otvorena govorom slědećim:

Milena bratjo!

Slavni Sučlanovi

Stupivši z svom radostju u maleno ovo ipak svetom vatrom domorodne ljubavi napunjeno narodno družtvo, bivam i ja kao pravi i věkoviti Član ovog izobražanstva hrama svim dobroustanovljenim Zakonom podložan, kojimi zakoni rekoh i meni nalaže se, da na žertvenik majke mile naše Slavie položim i ja žertvu ovu malenu, no moje slabe moći nisu do onog stupnja blagoréčnosti dospěle, kojom se slavni i nezaboravljivi Gundulić Palmotić Vitezović itd. služiše, do onog rekoh stupnja, nisu žalibože doperte, za da onu misao koju ćutim nad novo izabranim ovo svakim danom na višje izobraženosti stepen stupajuće družtvo upravljajućimi častnici, kao i ostalim Članovim izrazim; — Slogu samo sledimo bratjo! po neslogi bo propade Domovina naša, koju da mi věrni potomci pradědovah svojih opet u priašnjoj sjajnosti i Slavi viděti možemo, ništa nam drugo neostaje, već sve moći tamo obratimo, za da tako dugo po tmini tumarajući teda na pravu praotacah naših stupimo stazu, tako k prosvěti stupajući, da nas i potomstvo naše věkovitimi Slave lovorikami Krunilo bude.

Rekoh
Marko Bosiljevac

U saborskoj ovoj sědnici bi zaključeno: Da se sabori zbog raznih uzrokah svaki měsec samo jedanput derže 2º Da se *Teuta* kupi, što bi i učinjeno.

Dne 25. Prosinca deržana 5. saborska sědnica govorom slědećim otvoreno:

Majki i bratji. —

Sad ustaj mila Slavo!
već ti puca zora
I u tvojih gora
Rog je zaorio

[162.]

Haj bratjo! věk, zove, bacimo okove,
Dan da sine, od istine, prodre uma tmine.

Sa slave ti je lovori
Izkitjeno krilo
I zato blago milo
Slavjan da negori:
Hajd bratjo! věk zove, bacimo okove,
Dan da sine, od istine, prodre uma tmine.

Dost su nas dugo nesloge
Zla svakakva u tmina
Učila: što je Domovina
Da niš ni bez sloge:
Hajd bratjo! věk zove, bacimo okove,
Dan da sine, od istine, prodre uma tmine.

Sad se valja da zbudimo
I narod ki spava
Na dědovah slava
Razsvětit trudimo;
Hajd bratjo! věk zove, bacimo okove,
Dan da sine, od istine, prodre uma tmine.

Rekoh
Vlad. Hranilović
Podpredsědnik

Dne 5. Sěčnja 6 Saborska sědnica, otvorena govorom slědećim:

P⟨r⟩sveta
Udaljenoj Dragoj

Prem si Milko! naučena
Izvarstnie pěsni štiti
Kiem još dalko ma mladjena
Vila mora ustupiti
Dokle stigne čest i diku
Bit nalična tvom Pěsniku

[163.]

Ipak Ti se na koleni'
U sniženstvu molim sada
Na mlohavu i mu okreni
Pěsan ovu obraz rada,
Ku me pěvat čista i blaga
Nuka Ljubav pram Teb draga!

Jer Ti si ono rajsko cvetje
Koje u zimi i u lěti
Momu oku pramaletje,
Mom srdašcu hram presveti
Mojoj duši medna hrana
Ma Ljubimka preodabrana

Ti si vrelo mojih pěsama,
Ti si sladka domovina, —
Zmed svih děvah ti si sama
Mog pěvanja predmet pravi,
Ti si sladka ma ljubavi!

Tebi o dušo! presladjana!
Tebi i miloj Otačbini
Neka bude posvećena
Svaka pěsan, svih moih čini
Ako izvoliš sardce moje
Bitće uvěke Milko Tvoje!

Što pěsnikah i još više
Zborit bi Ti sladje znali,
Al ma ruka prije nepiše
Dok se serdce nerazpali
Jer što drugom muza udili
K - tomu ljubav mene usili.

Zato slabu pěsan primi
I u njojzi serdce moje,
Ko Te ljubi nada svimi
Sav Svět radi děve koje. —
Pa posveti i Ti meni
Tako svezak jur ljuveni!!!

Rekoh. Ognj: Hatkić

[164.]

Za ovim slediaše sledeći govor:

Majki Ilirskoj

Věkovi se zlatni promeniše,
Dan za danom, čas za časom slědi,
Prošastnost u slici sakriše
Starice, nas od kuda sad gledi;

Tako i ti naša majko mila
Ilirska se u věki nam mènjaš! —
Ako malo si vesela bila
Već se taki u plaču ubijaš

Radosno sad plešeš po dobiti
Lovorikah iz kojih osnivaš
Hram Višnjemu, ki Ti dobit hiti —
A niz lice sad suze prolivaš.

Svega Světa sad treseš stožere,
Narodi ti klanjaju se mnozi
Sad te opet njihova požere
Ćorda pred kom sva derhćešu grozi

Sad si raku u verigah kopaš
Malo zatim kada dušmanina
Okrutnosti u jaram uklepaš
Dvoiš — jeli tva to Domovina? —

Nad dušmani sad pobedu imaš!
I za mala dečicu u krilo
S materinskom svom ljubavlju
primaš
Koju dušman proganja nemilo! —

Al' vaj evo dušmanin sad leti
2 1

[U gornjem stihu ispod riječi »sad« napisan broj »2«, a ispod »leti« «1«. Ispravljen stih bi trebao glasiti: »Ah 'vaj evo dušman leti sad«]

Kervavi mač u desnici noseć,
s kojim želi Kervnik vele Kleti.
Svu dečicu izvarć smàrtnoj tmini

[165.]

Leti, leti, da u tvoje grudi
Karvavi svoj nož usadit može
I da mu Bog duh na način hudi
I jezik tvoj zaterti pomože

On u sabi i tu želju goji:
Običajim sinah put zatvorit
Ter junačke, gde im serce stoji,
grudi meso u mehko pritvorit! —

Kad se više nikoga ne bojiš
Po livadah Ti cvate ružice
A Ti na nje milo gledeć stojiš
I prebireš na tamburi žice

Al cvatili dugo jesuli? ne
Ter dušman ih nogami pogazi
Ki želiše više Domovine
Svoim britkim mačem da porazi

Jer da cavtu na mesto rosice
Da izčeznu po njih se razliva
Kàrv junačke iz svake žilice
Trava i Cvet svud u karvi pliva!!

Tak su glasi ki slavu nosiše
Nestalni, jer posvuda bežeće
Vrěme grade ruši, ki resiše
Te ko Zvezde po nebu leteće.

Mnogu si Ti radost pretèrpila
Terpi sada premnoge žalosti
Uteši se neplačnam mila
Majko naša! plakaćeš još dosti

Neispiraj suzmi naše rane
Dosta jernas zbog nesloge peku
Tvoje suze teći kad porane
I nam tad se pretvore u reku

Verige si Rima ti skàršila
Ki s radovo kad Ti sužnja breme
Dade, jer si sav narod strašila
Mačedonca oholog u vreme

[166.]

Odbila si sretno nož kojim su
Triput deset Švabski Kralji proti
Tebi, juriš bili Ko prot Risu
Desnica ih tvoja dok neskroti

Hoteli su oni s-tvojom karviom
Sve darhtuće napuniti žice
Nego su ih od one tvim sàrcom
Nakane tve desnice odbile.

Rekoh
Andrija Laboš

Zatim Gospodin Predoević i Latković zbog nederžanog na svoj red govora obsednji su za platiti pedepsu o 20 kr u srebru.

Bi zatim zaključeno 1º da se na narodne novine predbroji 2º da se 1i pervi Sabor dojdući derži na naše novo lěto. 3º da se na Vrazove pěsme predbroji. —

Dne 12. Sěčnja deržana 7. Saborska sědnica, otvorena govorom Gospodina Damjana Rašića slědećim:

KRIEPOST

Ah blažena i čestita
Rajska kriepost! bez obzira
Ka si slava viekovita
I Gospoja blaga mira.

Jednom Slavu, drugom srěču
A tretjemu lovor viješ,
A s ovima da čest veću
Domu radi, samo bdiješ. —

Prestol daješ onom, ki je
Rob tudjinca znao biti
Samo ki se krio nije
Taštom Slavom i dobiti —

[167.]

Ti si staza, kom prolazi
Svaki onaj, koi želi
onog samo da porazi,
Ki mu rob da e njegov veli —

Ti si onaj grom nemili
Kopje oštro, mač priljuti
Pod kim dušman ljuto cvili
Sam se od muke jadan guti —

Ti si blisak, ki razori
I na pepeo ona obratja
Ni grom koja neobori
Niti potres neisprevratja —

Ah narodu ti ubogi
Kroz věkove, ki stvar ovu
Bacaš u kraj, a u neslogi
Slobodu si čekaš novu —

Kriepost dàržat za stvar svetu
Mora dužnost perva biti
Za uběći tminu kletu
I Slobodu za dobiti. —

Zatim bi odlučeno 1º da se na pěsme Oštrožinskiove predbroji. —

Dne 19. Sěčnja deržana 8. saborska sědnica, otvorena Govorom slědećim:

Ilirska mladež svom Kralju.

Stvog prestolja světli Kralju,
Koga uvěk Ilir ljubi
Nove věsti nam se šalju
Ime *Ilir* da nesgubi —

[168.]

To je što žar sàrdcu mome
Danas vatren donesoše
Koi pěsniku mladjanome
Mlade grudi upiraše —

Ilirska te mladež slavi,
Svud se tvoja Slava širi,
Svaki viče da smo pravi
Tebi věrni věk Iliri —

Setjaš se Ti dobro stari'
Naših hrabrih pradědovah
Zato milost tvâ nadari
Lěpo sàrdce njih sinovah —

A k nàsrne dušman na te
Poběde ufanja negubi.
Ilir pripravan je za te
Umrět; jer te ljubi —

Zato tebe světla Kruno!
Pàrvu pěsmu ja žartvujem,
sarce, skojum mene tvoga
Srětnog podajnika valujem —

Ilir za te kad vojuje
To je za njeg sréća i slava,
Pak dušmansku kàrv proléva
Dok i njegva ode glava —

ak je bila zgoda ikada
Tebi ljubav očituvat
Doista došla je sada
Kad će tebe Ilir štovat. —

Rekoh
I Smiljanić

Zatim bi zaključeno 1º. da se Sabor poradi ispitah nebude deržao do *1.* Ožujka. 2º Da se Danica god 1844 vezati dade,

[Iza toga izrezana tri lista tako da ostatak strši u visini 10—15 mm. Kako izgleda, bila su ispisana do kraja.]

[169.]

istinu velim ovih riečih danas polag mogućnosti moje, znajuć dobro, da blagonaklonim vašem očekivanju zadovoljiti neću u najužjem smislu raztumačiti prepustiti neću. I to čim samo jedno oko hitim čim jedanput samo zavirim u Dogodovštinu prošlih viekovah, nebrojene vidim *Svojljube*, a naprote mnoge *svietoljube*, onaj imade poslovicu »Sve za se« a ovaj »sve za sve« onaj misli, da su svi ljudi za se stvoreni, a ovaj štima, da je on za vas sviet rodjen; onaj, sudi, da se vas sviet uprav na njega proteže, a ovaj je stalno uputjen Da se sve na vas sviet pretezati ima; jednom riečju: onomu je dosta, da samoga sebe srietna učini, a ovaj želi srieću i blaženost na sve sliednje stanovnike kruga zemaljskoga jednako raztegnuti, i razprostraniti; onaj ovoga misli i želje za prazna očitovati nestidi se; ovaj naproti nedvoumi, da će doći vrieme, skojem se ovo promieni, što polag viekovitih svete narave zakonah dugotàrpno ostati nemože; t.j. da će bez svake dvonjbe niegda svanuti onaj dugočekani danak, kad će se kvar i zloba Svojljubnosti, a korist i dobrota Svietoljubnosti razborito razpoznati; i da će ova cielo pokoljenje coviečansko s-svoimi svojljubimcem posve nepoznanimi srieće temelji objačati i nasladiti; ova sva kad promotriti počmem Gospodo moja! uzdahnem i riečem: Bože Otče mili! kakvim smetjem napunio si vas ovi sviet, najslavnie narode i daržave najmožnie nadario ovim prahom coviečanstva »Svojljubim«, koje mu je pàrva i temeljita, i polag koje sva svoja, mišljenja i činjenja ravna, poslovica »sve za se« koji ništa, što jedino na njegovu sreću služilo nebi, neradi; mnoge sa sobom minula odnesoše stolletja, i vriemena ih tolika ipak iskorieniti nemogu, ali u zao čas, kad ih vriemena i viekovi terpe, moramo ih i mi podložni viekovim u naručju našem gledati, i jednodušno zasad samo vikati: O nesrietni i zasliepljeni svojljube, šta ti nije znano, štaje Domorodstvo; zar ti nepoznaš Domorodstva? Zar možebiti tvoj temelj Domorodstva stoji u priričku »ubibene ibi patria;« što ti nije znano, da je domorodstvo u tom postavljeno, da svaki u svojoj najmilijoj Domovini ljubi i gàrli čitav sviet, i da se u svom narodu brini i stara o cielom coviečanstvu, t.j. da ono miesto, i ono družtvo, za kojega je narav odlučila, neostavi, nego da ljubavlju i marljivosti dužnosti svoje za veliki i jedini cilj svega coviečanskoga pokoljenja polag mogućnosti zveršava ondě, gdie mu je viekoviti narave zakon naznačio

[170.]

posebni način, kojim se kakti Član na korist cieloga tiela gibati ima. Da je pako Svojljubnost prava kuga jednog naroda, da po njojzi upropašćuje se ono, što se s kervavim zadobi mačem, toga dokaz nije nam od potriebe pri tudjem tražiti narodu, znamo bo, da naši pradiedi Stari Slavjani biahu mirovni i svietoljubni, i zato isto u dubokom snivaše snu oposried svojljubnih narodah; ali uvierenismo, da narodi neostanu uviek svojljubni, i kada jedanput žarko prosvetjenosti sunce tamne budalaštine noći savlada, narodi poznajući krivnje svoje, ogàrlit će unuke pervih praotacah Svojljubnosti Europejske, i tada će sviet znati, šta su i tko su Slavjani, koji su za druge narode, za svojljubnu najme bratju gradove zidali bez ikakva mermranja i oholne ponositosti. — Ali reći bi mogao tko, rodoljubiva Gospodo moja! da svojljubnost nikakva kvara niti Domovini, a niti posebnim ljudma nepravi, buduć da tako *svojljub* kao i *svietoljub* želi sriećom nadaren biti. Tima na kratko odgovoriti nestidim se, da je istina, da tako *svojljub* kao i *svietoljub* jednako za sriećom hliepi,

no u sriedstvi, za ovu dokučiti i šnjom baratati, velika je razluka, buduć da svojljub srieću stignuti jednio takvima kani sriedstvi, koja bi samo njega srietna načiniti mogla, jerbo njemu »Sve za se« jedini i sveti je priručak; svietoljub pako těži za srećom samo na toliko, na koliko oli obćem čoviečanstvu, oli Domovini svojoj ona srieća na korist bi bila, on ono za prokleto derži, šta se na obće dobro upotriebiti nemože, zna bo, da on nije drugo, nego mali dielak cieloga nerazdielivoga tiela da se njegovo dobro i blagočestje samo uzaimnom združenom i sjedinjenom silom i kriepostju dokučiti more, i zato stara se za dobro drugih ljudih, kak ti za svoje, jerbo sam njiove pomoći potriebuje, za dokučiti onaj blaženstva stupanj, koji je na ovom svietu svàrha tersenja. — *Svietoljubni rok je »svi za jednoga, jedan za sve«*

Rěkoh

[171.]

U ovom istom saboru, buduć da radi pomanjkanja Priedsiednika, koji nas je ostavio, drugi se izabirati morao, izabran je za istoga Predsiednika: *Gospodin Vladimir Predoević* bivši dosad Knjižničar, a u njegovo město izabran je za Knjižničara: Gosp. *Andrija Laboš.* —

Zatim jednodušnim privoljenjem pristupio je u naše kolo Gospod. *Vladimir Dragelj,* koji jednoglasnim »Živio« pozdravljen biaše.

Dne 20. Travnja deržan sabor, kojega, buduć da polag reda svoga Gosp. *Bosiljevac* navadnim govorom otvorio nije, obsudjen je na pedepsu od 20 kr u srebru. Važnoga ništa nenapravismo.

Dne 3. Svibnja deržan sabor, kojega buduć da Gospodin *Garapić* govorom svojim otvorio nije, obsudjen je na pedepsu od 20 kr. u srebru. važnog ništa odlučeno nije.

Dne 10. otvoren sabor sliedećim govorom:

Predspěv Slavske kćeri od Kolara iz českogslavjanskog

Ah tuj leži zemlja pred okom mojim suze ronećim
Někad kolěvka, sada naroda moga raka.
Stoj nogo! posvetjena města kamkoli koračiš,
S oblacim, Tatre Sinu, uznesi pogled junački
Al još nadje k velikom prislonise dubu ovomu
Koi pàrkosi pogubnim još dosada časom
Ali gori od časov jest Čověk, koi žezlom gvozdenim
U ovih krajih slavio tvojih pritiska Šiju.
Gori je nego divji boji, gromi, od vatre běsnii
Zaslěpljenac na svoji ki kida zlobu pleme.
O věkovi davni kao noć kraj mene ležeći
O krajino svake Slave i sramote obraz
Od Labe izdajne do ravnicah viste nevěrne
Od Dunaja do Baltičkih pěnečise talasah i
Miloglasnih hrabrih Slavjanah kud se je orio
Prije nego zamukne kao žàrtva nesloge jezik

[172.]

A tko su lupeži ti za kê vapi osveta k nebu?
I koje osramotio u jednom narodu Čověčanstvo cělo?
Stidi se zavisna Teutonie ti susědo slave,
Tvojesu grieh taj bezakone učinile ruke?
Nije bilo nikad dušmana žući i kàrvi
Ki bi prolio više neg'k pogubi Slavie Němaz.
Sam slobode tko je vriedan, slobodu zna cěniti Svaku
A tko drugim nalaže verige Sam je rob gadni.
Il spinja ruke il jezik kletim verigam
Sve jedno tudje gazi nogom pravice
Tkoje prestolja obarao ljudsku tko kàrv zaludu lija
Po svietu tko je nesrětne davora palio plame:
Tajsi robstvo bio Gott iliti Skita zasluži, —
A ne onaj divjim Kije primĕrom dao mir četam.
Gdiste sad ovdě bivši někad mili narode Slavjanski
Narodi u pomorju more a uzsadu kiste iz nje pili
Sèrbah hvoje tihih — obodrotskih carstvah potomci
Gdě koljena Aileov, gdě sad unuci Alkrah —
Na široko po desno gledam, strogo na lěvo zaludu motrim
Zavstunj moje oko Slavjane u Slavii traži
Kaži dube ti Sěnasti hrame njihov pod Kimsu
Odavnih věkovih palili žàrtve Bogom:
Gdisu narodi ti gdě Kraljestva, gdě njihovi gradi
Ta pervi se oni u sěveru zbudili život ovomu
Iedni učahu ubogu Europu vesla i sidra
Dělati, i k bogatim prek mora broditi žalom.
Drugi iz dubljinah světle izkapaše rude
Više na Čest Bozim, negoli za potrĕbu ljudih
Tamo podniavahu orače oni da njive
Nose klase zlatne brazditi zemlju plugom.
Ovi lipe sveta slavie dàrva kraj Cestah sadiše
Da putniku i ugodnim blaže mirisom.
Muž Sina učio je graditi Varoše u njih tàrgovinu vodit
A kćeri Svoje učilesu skati platno žene. —
Narode Majstorski kakovu zato sad imaš platju
Věnaz vijen iz preziranja i potvore tvoj je odvět.
Kao pčela med zanjušiv u koš se tudji ukrade
Garnu Svi skupa da mater i dětin pokolju
Tako se i ovdě lukavo sused uvuče i verige
metnu na vrat gazdi te u vlastitoj Kući učiniga robom
Gdě je krasna u zelenih gajih pěvala pěsme Slavjanka
Sad su mukom umukla usta joj němim
Gdě su mramorne stale gromovnog dvorane Peruna
Sad iz razorenih dělaju stupov pseta si lieve
Gdě je k nebu dizala staroslavna Arkona těme

[173.]

Razvaline sad drobi tuj tudjega gosta noga
Razoreni ovdě gdi Stahu hrami Retre pověsme. —
U tuzi sad rije gnězdo si gušter i zmija.
Slavskog Sina ki u ove prispije kraje,
Slavjan nepozna nit bracka vlastitom bratu pruža ruke
Rěč ga tudja razžali iz ustah i lica Slavjanskog,
Vid mu gleda slavjana, a sluh prevaru bolanu Kani
Da lako preduboko utisnula Slavia znak snom svojim
Da neima města gdě bise namazati mogli za Čas.
Nisu Slavjani životom a nisu ni Niemci
Pol ovog pol onog Kao god Šišmiš imaju,
Koi poměšane silom narode u jednu vojske,
U svemu jedan luč i život očevidni. —
Tako obitava u Krajinah Osmansko pleme Hellenskih
Konjski tako vijuse na visokom olimpu repih
Tako poruši domišljen Europčan dva Indie Světa,
Za izobraženost uzev im značaj, zemlju, boju i rieč
Narod i Slava izčeznula, jezik i Bozi su iznikli;
Samo još postojana Stoji priroda jednaka.
Gore rěke gradovi Sela samo svoje ime Slavjansko
nehtěše izmněniti, ali toje samo tělo, duha nima Slavskog
O tko će doći iz ovih grobovah zbuditi život snijući
Tkoće pravednom k vlastitom pomoći odvětku kod vieka
Tkoće nam kazat město gdě je lěvo svu kàrv za narod
Miloduh něgda, tkomu stup něm na spomenu Stavi
Gdě razserdjen na novistim otčevskom prostitom
Vojujućim Slavjanom kruk je prodičio Slavjanstvu Svratah
Kud je vitežkim mahao Bogislav u ratih mačem
A u pokoju za obče tvoriv Zakone dobro
Ah neima ih više nima Štropotom vrača junačka im ruka
Plužnim po nazvahna traži ostavke željezom
A njihova se sěna nad tvojom o vrěme ljuti ništetom
[Izvan retka »Po maglom«... dopisana riječ »Sivi«.]
Sivi i Po maglom se groznom suzama vije,
I vitće se dok svuda jednaka stat će sudbine vaga
Dok kàrv unukah u mišica gnjitiće
Ah ko studeno moralobi biti k narodu sàrdce
Ki ovdě suze kao nad grobom dragog neba roniš.
Ah svak umukni Sad i Smutjene suzami oči
Na budućnost bolju nek hiti u plaču,
Najveća je nesreća u nesreći tužit nad nesrećom
Rajši těsimo činim Sloge nebesku Serčbu
Ne iz žalostnoga oka iz čvàrste desnice cvati nada

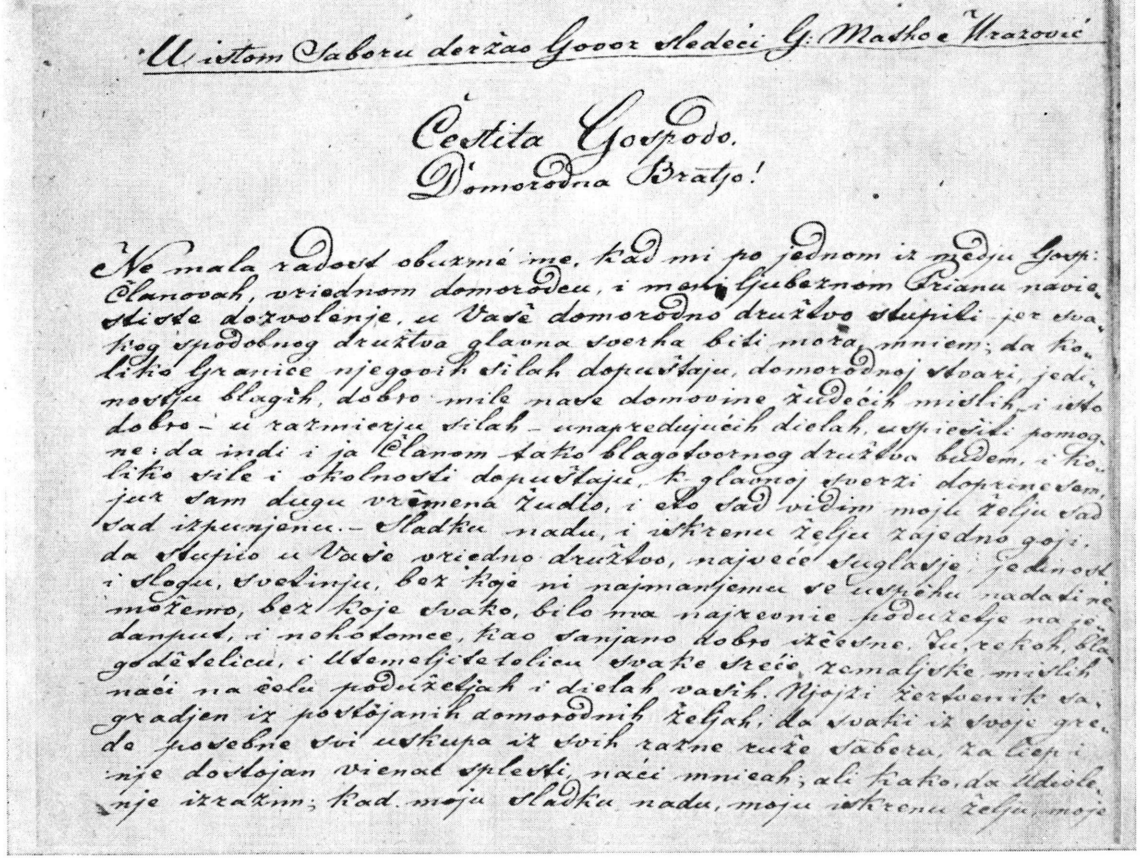

U istom Saboru deržao Govor sledeći G: Matko Mrazović

Čestita Gospodo.
Domorodna Bratjo!

Ne mala radost obuzme me, kad mi po jednom iz medju Gosp: Članovah, vriednom domorodcu, i meni [illegible] Prianu naviestisse dozvolenje, u Vaše domorodno družtvo stupili; jer svakog spodobnog družtva glavna sverha biti mora, mniem; da koliko Granice njegovih silah dopuštaju, domorodnoj stvari, jedinostju blagih, dobro mile naše domovine žudećih mislih, i isto dobro – u razmierju silah – unapredujućih dielah, uspiešiti pomogne; da indi i ja Članom tako blagotvornog družtva budem, i koliko sile i okolnosti dopuštaju, k glavnoj sverzi doprinesem, jur sam dugo vremena žudio, i što sad vidim moje želju sad sad izpunjenu.– Sladku nadu, i iskrenu želju zajedno goji- da stupio u Vaše vriedno družtvo, najveće suglasje, jedinost i slogu, svetinju, bez koje ni najmanjemu se uspjehu nadati ne možemo, bez koje svako, bilo ma najsveonie poduzetje na jedanput, i nohotomce, kao sanjano dobro izčezne. Tu, rekoh, blagodětelicu, i Utemeljitelicu svake sreće, zemaljske mislih naći na čelu poduzetjah i dielah vaših. Njoj [illegible] zertvenik sagradjen iz postojanih domorodnih željah, da svaki iz svoje grede posebne svi uskupa iz svih [illegible] ruke sabora, za liepi i nje dostojan vienac splesti, naći mnieah; ali kako, da udielenje izrazim; kad moju Sladku nadu, moju iskrenu želju, moje

Početak govora člana Društva Matije Mrazovića održanog 6. III 1842 (v. str. 270)

[174.]

Tako nekje i Skoro zlo okrenutse može u dobro
Ljudi mogu s Ceste zaći, mogu zabluditi,
A Čověčanstvo cělo kjednoj svedj stupa Sversi
Vrěme sve minja i vremena k dobiti vodi ono
Što sto věkovah bludnih gradi, jedan Čas uništit može

Rěkoh
V Hranilović

Zatim zaključeno bi 1° da se Vukovih piesamah 2i dio kupi 2° da se predbroji na najnoviu knjigu od A. N. Gostovinskoga pod naslovom »Putositnice« —

Dne 18. Svibnja otvoren sabor sliedećim govorom, kojim Gospodin A. Laboš siednicu je otvorio:

Čestita i izobražena Gospodo Članovi:

S ovimi niekoliko riečma naumio sam, akoprem daočekivanju vašem zadovoljiti neću, obsviedočem sam moj bo mladjahan duh s-raznimi teškoćami obkoljen ako možebiti od neznanstva po ništo oslobodjenom ali nikako izobraženom duhu shodnog što proizvesti nemože, zato rekoh naumio sam si igračicu — sudbinu — prispodobiti sa putnikom, jer kanogod on umorno od dugog hoda tielo pod grane listjem bogate lipe, u prijatnu i kao niekim čarom k sebi vabeću spustivši sienu, scieneć se od svake neprilike, od svakog zle zvieradi progonstva uvaljena u mirnom tom naravi počiva perivoju, i sad pogleda na male berza potočića slape, koji nuz kamenje u vele prijaznom žamoru što prije žele u hladna odrazna cvietja odvitih jelah pod debelu siencu sipajućih verbah okruženoga jezera utopiti se njedra, sad baci oko na zelene širokim listjem obilne grane, po kojih svaka ptičica kon predragog si ljubimca mile izvodi piesmice, ter tako s žuborom milozvučnih glasovah oživljuju nieme stiene niema drva i preobražuju širu goru u stan vilah i prebivalište sirenah, sad se pase oči po cernoj zemlji, iz koje niedarca lagodnim povietarce proizmiču ružicu, sad još jedanput krenu oči na sveti strom, koji kano ponosita vila zlatnu kosu, ponosito spusti listje svoje na zabavu ugodnom, ki žar sunca ublažava hladku, ter skupa na visoku svoga tvorca Stolicu obazrese, komu poslie vrućih uzdasih šalje tople molbe svoje, a kad se jur svud dobro razgleda, počme premišljavati, kako je tamo na putu sreo znanca, kog jurve mlogo godin

[175.]

vidio nije, kako je ovdie i ondie, gdie sad mirno stado pase, u stara vriemena žestok boj vodjen bio, kakove je opet tamo za čoviečanstvo a tamo opet za Slavjanah dogodoopis razne starine vidio dok mu najposlie oslabljene jur tako oči mirni san nezaklopi. — Tako i ja mila bratja: pripravan na put, koji bi me do prosviete dovesti mogao, buduć da u rodnom miestu ni malo za to nade gojio nisam, uputio samse za dokučiti ožedjenu svèrhu k vama po kèrvi i jeziku srodnojmi bratji Hervatskoj, i zbilja nije me prevarila nada, jer dok ovdie vierni majke Ilirie Sinovi sponosom našinstvo zagerljuju, tamo tudjinstvo

zauzima naručaje mile mi bratje; dok ovdie po očitih miestah i većih sastajalištih ilirski glasovi zrak probijaju, tamo inostranski jezik pervo zauzima miesto, dok ovdie danica sa zlatnimi traci razsvětljuje grobnice milih pradiedovah — tamo još cerna magla na toliko mi pokrivaše bratju, da još ni najmanje zore ni najmanjeg' probudjenja od tvrdog neznanstva sna nadati se je mogo, i tako samo ovdie učio sam se stopram što će to reći Domovina, šta Domorodac šta ILIRIA, a što dušmani naši? i tako druga jur teče godinah, od kad su nieżnom hladu pod grančicom od toli burnih vriemenah od toli kervnog dušmana očuvanoga stroma nalazim, pod kojem sad pokažuju mi se prošla vriemena u slici burnoga mora, kojega valovi ljuljaju s-najdražim nam blagom nakercani brod put propasti, nu koji ne po upravitelju svomu, no po mudrosti brodara iz čeljustih očitoj propasti iztergnut k žudjenoj približuje se luci, sad mi se pokaže sadašnje vrieme u slici mirnog mora, dočim samo još niegde i niegdi opazivan i udaljen jur orise prošle oluje šum a brodari raduju se što su si život od očite oslobodili propasti, opazivši luku sve žile upiru, da još niekoliko puta složno s-veslami vodu zagernu, ter tako jur jedanput na kopno stupe, sav mi se predstavi mlad no vrhuncem sive jur oblake dosizujući strom kojeg pod grančicu eto i mi skupišmo se, daga uživajući ugodna hlada po vriemenu ako ne baš sada, vodicom zalivati počnemo, nu ovo zalivanje jedino po SLOZI obilnim, plodom uroditi će, za to ako želimo mila bratjo! svèrhu, (⟨u kojem⟩) zbog koje u Svetom ovom prosviete hramu sastajemo se, dostići, slogu za vodjušinjedno proglasti imamo, i ovako z-našimi uskliknuti piesnikom:

Nebojmo se bratjo mila
Naš će vodja Sloga biti
Kud udari naša sila
Naš se mora vrag rušiti.

[176.]

Zatim odlučeno, da se Gospodinu *Perizu* radi Šilerovih dielah *šestog* komada službeno piše, za da se isti dio 6. Šil. knj. što skorie istom slavnom Družtvu odpravi.

Dne 25. Svibnja otvori siednicu Gospodin Predsiednik sliedećim govorom:

Čestita i Izobražena Gospodo Sučlanovi

Nebojmo se bratjo mila
Nas će vodja sloga biti
Kad navali naša sila
Moratiće vrag padati.

Ovako čuh pěvati u zadnjem u ovom svetom Slavjanskih Boginjah hramu jednog iz medju ljubljenih gospode sučlanah, koje reči tako duboko do sàrca doprešemi, da si ih već ondaj za vodju mojih nekuliko rečih, koje naumih danas medju vama izobražena Gospodo izustiti, izabrati za najsvetiu dužnost smatrao sam; kojem terhu akoprem znao sam predobro, da poradi slabog i nevještog moga uma zadovoljiti neću, ipak slatka i milozvučna rieč ona, Sloga, prisili me nekoje slabe odiste ove rieči misli medju vama izraziti; kojimi uvěk

mili, i kao bratja dragi biste, u kojih takodjer ljubav ufajuć se, da će te ona, koja još polag nevěštog moga uma dokučio nisam, da će te rekoh mladjahoj dobi mojoj koja se stopram razvijati i sa světom i ljudima upoznavati pričela jesi pripisati. — *Sloga*, reč sveta reč milozvučna tako istim načinom i odurna i merzka je ako nije skopčana sa bratinskom ljubavlju, jer sloga onde biti nemore, gdě brat na brata marzi prezirega, njega u svakoj prilici upropastiti utamaniti žudi nemože biti niti nemožemo kćer obljubiti majka još ogerliti nismo; — Bratinsku indi ljubav najpervo gojiti moramo medju sobom zatim »Sloga« zaisto pomanjkati neće; bratinski savez najpervo uradimo, na što tužiti se nemožemo jer evo primĕr liep pokaže verli naše sloge, ljubimci, ki želju pokažuje u ovom našem maljenom druztvancu biti i bratjom se našom zvati, i da tako užji savez medju nami i njima napravi: Zato primismo u bratinsku ljubav našu pružismo im ljubavnu desnicu našu uvodeć ih u kolo najpervo uzajamne ljubavi zatim pako *Sloge* u kolo naše, u kom ljubav narodnosti, kao kolo vodja sa božanskim ognjem grudah naših život na ìgru domorodsku nam budi, ljubav pako Světa sve nas Brate dĕla, sàrca vežuć, da se kolo nerazkine. Koi indi u slogi biti neljubi mi druga bežeć samom sebi živet žudi, taj protiv naravi, koju Bog napisao je upiraše — i takvog smĕlim glasom »izverzak« nazivati možemo. — jer ako bezrazumne zvĕradi svake u svoje versti društvu živeti ljube kulika većma Čovek taj narave glas nasledovati mora. — Čovek koga stvori Bog na sliku svoju i ures mu dade uma, da spoznavsi svoju sebi predstavljenu sverhu duha svojeg sile odavija i razžirava na Slavu Božu, koji sjedinost i stvorenje svoje upisao je — Kuliko većma velim, da sebi naličnimi družtvo gojeti mora, koji zaisto ni jedne inače cĕne niti vrĕdnosti neima, no onu samo skojom sreću podignuti družtvu Čovečanskomu žudi, najviše pako vrĕdnost čověka zavisi od onuda, da svekulike čine svoje upravlja na koristnu i bogoslavnu hasan družtva, kojeg član je, i u kom živi, — i ako takov član

[177.]

[Istim riječima »takov član« počinje slijedeća stranica.]

takov član nije, zaista ništa drugo nije, nego prikov samo sreće Čovečanske, jer koji sebi samom dĕla, njegova dĕla niti ljudi, niti Bog nevidi, nu moguli takova dĕla važnost kakovu imati, neka upita svaki svoju vĕst, i kazat će mu bez dvojbe: »Čovek zadnjie; kog će Bog u vrĕme upitati, kaži: gdi su dobra dĕla života tvoga? t.j. neće pitati Bog što si radio sebi, no što si radio na Sreću bratje tvoje i to na Slavu moju«? Na taj uma svaki svoga glas motrivši lasno dokazati se može, da je prva dužnost razumnih stvorah, u družtvu složnom živeti, družtvo gojiti, u njem raditi tako, da čini dobra i dĕla slavna jednih na sreću sviuh dospĕti mogu, u njem se tako ljubiti, da je jedan pripravan za sve a svi za jednog uraditi makar što. Nijeli dakle onaj izdajica samog sebe i nevrĕdan da ga zemlja nosi, koji neslogu sivajuć bratinski svez družtva razkinuti, kojeg Član je razpasti sotvoriti bĕsni.

Gojimo indi bratjo mila! svetu ljubav, ogarlimo slogu, koja duša svakog družtva je, z druge opet strane mili moji sučlani! dobro takodjer ksàrcu uzmite što će reći slogu ljubiti? Slogu ljubiti pravoje: ne u sàrcu samo, no takodjer svaki hip takodjer sčinmi — jer onaj slogu pravo ljubi, koji nju predstavlja. osobnom dobru, koji njojzi žartvovat kadar je sve svoje požude i želje: jer što ja želim, što meni godi, to je dobro jedinom meni; *sloga* pako je dobro

tako moje, kao cělog družtva najveće. — Zato bratja draga! imajmo věk pred očima, kada mislimo da nas brat uvrědi, žartvujmo vazda sarce Slogi, na osvetu nepomislimo jer inače slogu zaludo će mo zvati; zaludo za njom ginuti pred očima imajući »Sloge« dobro najveće potarimo predsuda koji radjaju neslogu pomislimotako gardo viděti je Brata boriti se protiv bratu — a kako opet suprotivno rečije, tako se ljute da što jedan misli to i drugi. To samo ako bratinska ljubav bude goreła u sàrcah naših, i nje vezala, očekivati možemo tako ožudjenu svetu »Slogu« a po njoj dobre plodove, kojima imami drugimi i miloj našoj za slogom razcviljenoj majci Slavii donestićemo liek, i tako će mo svi jedno dušno zapěvati moći. —

Nebojmo se bratjo mila!
Naš će sloga vodja biti
Kad navali naša sila.
Morati će Vrag padati. —

Rekoh
V Predoević

Važnoga ništa nezaključišmo

Dne, 5. Lipnja otvoren Sabor govorom sliedećim Gosp. Damjana Rašića:

Prosvieta

Za prosvietu, istinu i prava
Za jednakost i miso slobodnu
Tamburicu napet domorodnu
Sveslavjanskih piesnikah je slava

Divne zgrade, — veličanstva puni
Dvori svuda — po sokacih vàrvi
Mnoštvo ljudih; — sve bi reć, se buni, —
Sve da u boj diže se Kàrvavi; —
U boj bratjo! u boj reć bi da se
Dižu ljudi po gradovih slavni; —

Vàrve, tàrče, viču zovu, svak' se
Sa zanatom prosti — muž izbrani
Mudriom bavi, brinji, — glej duboko
Ovaj zamišljen hoda, — a iz čela
Sjaje onomu zviezda, — kom široko
Oko sebe bratji svieti, — biela

Da i njemu dobra svane zora. —
Hajd u selo, — van da iz grada hodi
Udalji se iz gradskih žamora
U selu, seljan sladkoj u slobodi
Gdi ore, zemlju, plodne njive vlači
Tam još zorom kopajuć ti pieva

Veseo težak; — kam god ti se rači
Gledat čut ćeš, kako se razlieva
Čut nevina u piesmi pastira.
Plodna polja livade zelene
Stada obilna? — rečju božeg mira

[178.]

Blagoslov se od stiene do stiene
U sto rajskih prelieva milina —
Sve ti javlja, da se nieštо više
Ovdi, — da ak nieka veličina
Hram raskoši božje ratvoriše! —

U obče pako, — obàrtnost, narodna
Slava, — slovstvo, dàržavnost i rečju:
Sve ide najprie! — svemu je srieča kobna,

Sve počiva, u zlatu, kamih,
cvie⟨tj⟩ču!
Plodonosne ravnice ispisa
Liepa umietnost puti gvozdenimi;
A po riekah, — kao da bi izrisa'
Bàrzim ticam zrak — plava bàrzimi
Po talasim Korablja, — na suhu
I na mokru blaženstvo otvori
Luč prosviete čovečanskom duhu.

Blage čuti! — slasti božanstvene
Mila narav! — zlatjana sloboda! —
Rajska luči, — duše prosviečene
Koja blažiš velikih naroda'
U tvom Krilu, pod zaštitom tvojom
Raskoš neba mirnoj — sviesti
cvati, —
Na pokritoj blaženim pokojom
Bdiju uz to samo vieki zlati! —
Duša blag raj — a sàrce veselje, —
Um luč, — a duh zrak slobode sladke
Uživa! — grud već u krilu zemlje
Blaga andjelska bar za čase kratke
Kuša! — ah stoputa srietni kraji
U vas bog prebiva — vi u bogu
Samo tiela vam su znati vaji —
Duša i sàrce nema boli — — mogu
U vas lasno podiči se sva kâ
God na dobro cielog čoviečanstva
Teže, — u vas nesloga opaka
Nepriepriečiti tražit *Luč* božanstva.
Kraji srietni! da, vi ste prispieli
K svàrsi, — u vas zviezde slavne
sviete —
Vami Krunu zraci su izpleli
Jasni traci *duševne prosviete*

Sada k tebi s vračam mojnarode
Ugasnute skoro u suzah oči, —
Sarce tužno, — sad svoje nezgode
Tvoje rane, vaje, i nemoči
Strahom niekim gledat spieši, —
da te
Pita, — kakov u tebi se vije
Duh: — ki život, — kakove zanate
Il kakov ti zrak prosviete sije? —
Zalud nebo, narav, i umietnost
Svu svu raskoš, raje i radosti
Razvi, — tebi to sve biedni! —
žalost
Krije u sebi — nema ciene dosti; —
Ah nisu nisu slavjani nesrietni
Svi-Čeh-Poljak-Rus-bdije-Ti samo
Ti Ilirio! ti spiš, — il umietni
I znanstveni traci, oči kamo:
Hitim čeznu; — ah ilirski puci
Kažite mi, ah kažite, tko je
Za koga ste handjarom u ruci
Bojak bili *tiela?* — kažite koje
Sile *Silu duha* vam ustave?
Jao mučite! — Lice vam rumeni! —
Suze uočih na grob vamse liju
Vaše vine. — Narode studeni! —
Plači, plači, — lovor zla ti viju, —
Ovih zala *sam sam* ti si uzrok —
Tva nesloga — tva odviše vruća —
Karv, — tva neterpljivost što si
ubog —
Kriva je mnogo. — — — —
Vlastita što kuća pada
Pada, vlastnik kriv je — al ne uveke
Tako i ti sam si si najviše — — —
Ktomu i *drugi* — boji — zgode
prieke
Parvih vriemen svu močtvu skàršiše
Al neču te neču korit biedni! —
Dost te kori tudjin nezahvalni....
Kom si bio brat prijatelj ugledni
Ki bi pao bio da te nije; —
malan! —
Da! neču te garditi narode!
Jer si slavan, slavnii nek svi
drugi, —
Ki te kore — ki se sried slobode —
Koju ti im dao si — tvojoj tugi
I Tvom vaju podsmievaju zlobni...
Već te slavni! Zaklinjem na onom
Najsvietie što mi je — turobni
Što svoj stališ ugodnom promienom
Uvienčat može: — te tendici i slavi
Uzvisiti na miesto, koje ti
Bog — ki zalud nestvori te — ostavi
U svietu; — Bog ki za cilj tvoj
svieti
Dokučiti, — učvarsti te, u zlu i
dobru
Da ti živit priviko, — odluči. —
Ti ćeš se uzvisit, samo dobrog pobru
Izberi si slobodu do *luči.* —
Luči, luči ka ti duha tmine
Nek razjasni — um rasvieti, sàrce

Oplemeni; — Da *luč* od *istine*
Traži rode! preziri udarce
Ki ti prete k njoj, jer su ti prazni
Tašti, — ljudski, — ki izginu
hàrlo: —
Da! — k Istini stupaj! neka razni
Neplaše te puti! — — tamo vàrlo
I spiešno hodi, — pozoran —
uvieke! —
Pried očima imaj samo svietu
Svàrhu — Istinu. — orla magle
prieko, —
Vietri Bure odnesu — po svietu
Višjih Kruzih bludi, — al sve kada
Stane, — k suncu — kamo je
težio, —
Dodje: — Tako tebe nek nesvlada
Jednih zloba, — drugih jal nemio, —
Ponos ovih — a onih nesloga, —
Ne, ne, slavni! ti na *zlo* nepazi
Nego *Dobro* gledaj! — ovo od Boga
A ono je samo od tvojih vrazi. —
Upropasti trame Davorove; —
Sve oruže skarsi razdiobi:
Pak podiži Mudrinji dvorove —
Kupi oruže shodne — novoj —
dobi! —
Učionice, Knjige, rečju i činom
Vojuj samo s neprijatelji duše, —
Szlobom, strastmi, opačinam,
tminom,
Jer te tvoje blagostanje ruše! —
Tielo neka gine; jer zaludo
Njega resiš; — ono viek ostane
Prah i pepeo, — mala zemlje gruda:
Al duh — duh je stvoren da nepane
Već da živi u slavi na vieke! —
Duh! da ovu svietin stran i viečnu

[179.]

Resi! — za njegove traži lieke
Rane! — *Pravda* i *Istina* sriečnu
Čine dušu silna carstva u pepeo
Pretvoriše sve bogatstvo svoje
A *Istine* i *Pravde* lovor veo
Liepši jači postade — u pokoje
Viečnih jazah tisuć pokoljenah
I rodov pade: — a jedna jedina
Istina ostaje bez promienah.
U svih svojih rajskih veličinah. —
Svladaj Kralje — poruši prestolja,
Skerši žezla i razmàrvi krune
Tvojih vragovah! neš tvojih nevolja
Pogubiti; — jer sve ovo trune; —
Ali jednu k viečnoj pravdi istini
Prodri stazu; — jedno samo zerno
Posij u duh roda — zrak jedini
A hram duha — da občuva vierno
Luč *istine* i *pravde* unesi: —
Pak si više učinio hasni
Nek s Perna zlatom il
Kamim pucim u dobah tja kasni!
Da znaj rode! dà tmina nekrije
A nit smije kriti dugo svieta
Jer bog hoče uviek *svàršenije*
Da je bitje njegove! — *Prosvěta*
Dà *prosvieta* rieć je i odluka
Višnjeg! — sve štogod je nesvàršeno
Nosi u sàrcu smàrt; — a blaga ruka
Svàršenosti nad čim bdije streno
Bit nemože! — *Dobro Pravda Istina*
Još u klici, — još je u cvietu
sriečno;
Nit ga vrieme nit prieka sudbina
I kad skvari:, jer je *više viečno!!* —
O ovom blagu, o ovih zakladi'
O ovom raju, —Narod naš li samo
Da neznade? — on da negre
k pravdi
I istini gdie luč stavi hram? —
Tamo —
Gdi Bog svakom miesto 'e odredio
Gdi su ini manje zasluženi
Njegov dali samo grom nemio
Sudbe bije stališ rastuženi: —

Ah ne, ne, to nikad nesmije biti
Zgodopis bi Narodah nam svio
Vienčac odsude — — ki smo
prosvititi
Mogli, — i nijedan ipak nije htio. —
Zato bratjo! Slavo Iliri slavni,
Kvam se obratjam: jer u vas je nada
U vasizvor utiehe — izbrani
Vi ste moč da vaša tmine svlada, —
Grieh razmàrvi, opakost i zlobu

Izmedj bratje iskorieni;*) gorke ljut muke
Ke u neznanstvu narod naš podnaša
Kàrvju vape k nami da se vierni
Druzi barže složimo, — čaša
Puna je veče — oblak varh nas čarni
Vie se i skoro ako ga ljubavi
I bratske sloge sunce nerasparši
Gradom če nas, ko sve u naravi
Ito je dobro — ubit lasno — skàrši! —
Van spredsudi van zlobom i jalom
Te miesto njih luč ljubav i Slogu —
U narodu — ki je svim pečalom.
Ugodio — sijal za ulogu
Imaj svaki! — Pak če novo sunce
Nova raskoš rod naš učarati
I Ilirie sve ogrijat vàrhunce. —
Složit će se nesložni Hervati —
Slavonci će slavu svu tražiti —
Tužni Sloven iskat če slobodu, —
Dalmatin če lienost utažiti —
Vàrli sàrbljin tražit če prigode
šume —u plodna da polja pretvori, —
Bošnjak, Bugar, Hercegovac biedni
Gledati će lance da razori
Robstva — Cernogorac če ugledni
Na oružu tiela — pokazati
Da on i duhom viešt je i kadar biti! —
Da, da, tom se svemu mi nadati —
I pravedno — — možemo: srušiti
Samo valja, sve što *pravdi istini*
Protivi se; — složno samo mila
Bratjo! svaki i *rečju* i *čini*
Kaži *složna* što je u stanju
Europa neka zna mladjana:
Da je slavjan za svaku prigodu
Gotov; da je usto od sna davna —
I da traži Prosvětu svom rodu!!!

*) Simo dodaj sliedeča:

Vi ste vi ste
Po svom znanju — Duhovnici, — dobu
Upoznajte — i vrieme, — na iste
Slove i rieči pazite, — i svietu
Vidit če te dužnost svoju — koja
Kao takvim — nalaže — — Prosvietu
Da u naroda duh svedj — bez pokoja
Unašate! — *Duhovnik* u *duhu*
Neka traži lovor bog sam reče; —
Bog je dakle! k-kojega posluhu
Luč nam kaže, zapovieda, — srieče
Dali srieči naroda tražimo! —
Domovina: Ka nam preda u ruke
Sav svoj zaklad; — to isto da činimo
Od nas traži. — Gorke ljute muke

Rekoh

[180.]

Dne 8. Lipnja deržan sabor, u kojem odlučeno bi:

1º Da se saborske siednice poradi ispitah do stanovitog vriemena odgode.

2º Da se u ime Družtva Dru Petru Stiiću kao utemeljitelju prigodom njegove sviečanosti godovne čestituje.

I Boić
Biliežnik

Dne 19ª Sàrpnja u ime Svete Trojice zaključujemo lětošnje naše Sědnice 1845 tim odlukam:

1. Da se dadu knjige za praznike timi uvěti: Da se jednom knjige predadu, koji će od njih dati račun morati. —
2. Tko knjigu pokvari takovu naknaditi mora, i to ako tko knjigu svezanu pokvari takovu novu kupiti imade, a nesvezanu morati će svezati dati.
3. Da se ključ predade G. Blagajniku N. Bastašiću zajedno sa ostankom Blagajničkog imućtva.
4. Novine se imadu predat [Nečitljivo — tintom premazano.] Križevčanom; suvětom da ako bi ili koji broj ili novinah ili Danice ili se izgubio ili izmazao takav se nadoknaditi imade. —

Zaključeno dne 26 Serpnja 1845

Vladimir Pred[oević]

U knižnici ima 400 Knjiga koje predajemo skljućom G. Bastašiću
po
Ilii Boiću
Bileżniku

[181. strana prazna.]

[182.]

Napisano samo:

Za Godište 1845/6.

[Iza toga izrezan jedan list.]

[183.]

Miesec Listopad

Dana 5. Listopada bi otvorena 1ª saborska siednica, u kojoj samo Predsiednik izreko je rok buduće reštauracije, i pretresivanja ostalih posalah na 12. ovog mieseca.

Dne 12. Listopada deržana bi 2. saborska siednica u pribitnosti 11. nižepodpisanih Članovah, između kojih kao što bi u pervoj siednici rečeno, izaberosmo Častnike, bez kojih naše Družtvo biti nemože.

Člani: Hranilović Vlad. Šooš Neboslav, Predoević Vlad. Bastašić Neb. Dragelj Vlad. Bosiljevac Mar. Laboš Andria, Garapić Dane, Rašić Dane, Boić, Ilia, Latković Franjo.

a) Između ovih G. Članoviah Čest Predsiednika primio je Hranilović Vladimir.

b) Čest Podpredsiednika: Predoević Vladimir. c) Čest Biliežnika: Boić Ilia

d) Čest Podbiliežnika: Latković Franjo e) Čest Blagajnika Dragelj Vladimir

f) Čest Protublagajnika: Bastašić Neboslav. g) Čest Knjižara: Laboš Andria h) Čest Podknjižničara: Rašić Dane i) Čest Fiškuša: Garapić Dane.

Ostali su pako Prisiednici. —

[184.]

⟨NB.⟩ U istoj siednici 12. Listopada bi za Fiskuša izabran G. Dane Garapić, koji na sve paziti ima, što se govori u Saboru, i takovomu, koji bi se ustupio riečma, koje se neslažu sa svetinjom ovog miesta, budi pogerdnimi, ili takvimi samo, koje bi ma najzadnjeg Člana uvriediti mogle, služio, i takovomu velim nametnuti globu o 5 velim *pet* Križarah u srebru. —

Zatim. poslie kakobiše Protocoli, knjige, kasa i ostala pregledana i u dobrom redu nadjena, odlučeno bi, da se imaju Gosp, Knjižničari pobrinuti, da se predbroji na knjigu pod naslovom »Kalendar« i na »Iskru«.

Dne 19. Listopada deržana bi 3. Saborska siednica i otvorena govorom Gospodina Predsiednika, koji radi raznih uzrokah upisan nije.

Zatim bi zaključeno, da se imaju kupiti Historiae Meynert ostalih komadah 7, — i Pučka predavanja, koja su dosad već putem štampe na svietlo izišla. —

Dne 25. Listopada deržan bi sabor, kojeg, buduć da Gosp. Ilia Boić narednim svojim govorom otvorio nije, obsudjen je polag naredbe dana 5. Travnja 1840 napravljeno na globu o 20. kr. u srebru.

Zatim bi zaključeno, da se knjige nikom vanjskom, polag Uredbe dana 13. Studenoga 1839. napravljene, niti istim onim, koji su pervo Članovi družtva ovoga biti, tako nazvanim »Starim Članovima« za čitati nedaje, buduć da je ovo družtvo uviereno, da se tako mloge knjige ne samo potergaju, nego i izgube. A tako isto glede družtva daljeg

[185.]

Siemeništa zakon je taj ustrojen, da akobi koji Član istog družtva koju knjigu, od nas potražio za čitati, takovomu da se knjiga pervo neda dokgod Naš Knjižničar od njiovog ali Knjižara ali Predsiednika pismeno nedobije naslov knjige, a i ime i prezime onoga, koji bi takovu rad čitati. —

Miesec Studeni

Dana 2^{og} Studena deržana 5^{a} saborska siednica, koju buduć da Gospodin Vlad. Dragelj narednim govorom otvorio nije, obsudjen je polag naredbe da na 5. Travnja 1840 napravljeni na globu o 20 kr. u srebru.

Važnog ništa nebi zaključeno.

Dana 8^{a} Studenoga deržana 6 saborska sědnica, u kojoj buduć da Gospodin Garapić Dane govor deržao nije, bi obsudjen polag naredbe na globu od 20 kr u srebru. Drugo ništa nije zaključeno.

Dana 16ª Studenoga otvorena 7 saborska sědnica govorom Gospodina Prědsědnika sledećim:

Mila Bratjo!

Na široko desno, il na lěvo motrio, zaludu Zavstunj! moje oko u Slavii Slavjana traži Ah gdě su ti narodi? gdě kraljstva, gdě gradi njiovi Oh tko će doći, te zbudit iz ovih grobovah život novi. Raztuženim ovako sàrcem sědi i proslavljeni otac uzajemnosti Sveslavjanske pita sam sebe; kad je strělovito puno suzah bacio oko svěčitim sněgom pokrite kolěvke Slavjanske visokih Tatarah na ravnice medju Labom i Salom. Uzderhtalo mu je u grozi někoj sàrce, zacvilio je, kao što cvili majka nad grobom jedinca miloga, nad rakom Slavjanskih plemenah — koliko sam putah proštio ove njegove redke; toliko putah utàrnula su u meni sva čuvstva, prestale sve misli, i jedino težki uzdasi tumačili su sarcu bědnu slutnju razplačene duše. Nije bratjo! ovo laž, tako mi najsvetie prosvěte

[186.]

Primite u ruke ovu Knjigu, proučite sudbinu Slavjansku; i imali od kamena sàrce izzažati ćete u njem několiko svetih suzah, kojim ćete porositi cvěće nad grobom prošastnosti, prošastnosti lěpe i slavne, ali tužne i žuhke. Nije meni toliko ležeće kao ni nijednom vami nad toli sědom prošastnostju, jer bila ona kakova mu drago, lovori su ju, hvala i slava, kao věrne Slavjanah drugarice odpratile u zabitnu věčitost. Ali na prošastnosti utemeljena budućnost; budućnost, zlosrětna ova varalica, lukava i zlobna ona, ona nam zapaliti mora sarca. Jer tko je izmedju vas toli dobri prorok, da kazati more, za dva ili tri věka jeli tko izmedju vaših unukah proklinjajući prah kostih vaših neće pitat nad grobnicam našim, gdě su narodi ti, gdě kraljestva, gdě gradi njiovi. Nesrětnj potomki, akoli ovako pitali budu? — Mi pitamo »O tko će doći, te zbudit iz ovih grobovah život novi? Oh unučad pitati već neće moći. Mi plačemo, ali suze naše pretvarajuse u biser dragočěni, bivaju sladkim sanom o srětnijoj dobi a suze praunukah bit će ulje lěvano u vatro. Nas sladka nada pita, a njih će možebiti trovati spomena prošlih lětah. I ovo je ovo nad čim je plakao veliki Kolar nad čim raztužit se mora svaki pravi Slavjan. Nu reći će gdo, briga ova najmanja je nijese bojati nikoga, sad nisu vremena bojna, sad nema barem u Europi većeg od Slavanjah naroda, tko će nas? Trutli valja němac, (?) izivàrti u ognju razbludah Talian, ili větrasti Francez, ali tromi Englez? Slabi su narodi ovi, snaga njiova spodobna je okresanom dàrvu, koje biveć odavno palo bilo, da neima dobrog korenja u dobrom zemljištu. Gdě naprotiv narod slavjanski mlad je i jezgren, čil i svemu obiknuo; — Jest jest sladke i pune balzama rěči su ove za brižno sarce raztuženog varhu budućnosti svakog slave sina; Priznajmo mi ovo, da narodi Europejski, ma bili oni zdravi i jaki, nikada više klati, žgati, topiti i ubijati, ko što su pradědove naše nas neće; — ali kamo sréće da bi nas potukli oni, akoli se samo mi nebi sami, jer smàrt od njiovog mača za nas nevine bila bi Dobit (:triumphus:) veća, nego što je Vespertian slavio nad predobitjem Jerosolima;

[187.]

Smart ova bila bi smàrt nràvstrena (:phyzica) ali' smàrti ove se mi bojat nemamo. Smàrt naša ako bude ⟨biti⟩, biti će sramotnia, bit će zuhka bit će grozna, smàrt najme ćudoredna (moralis) Ove se bojati imamo bratjo! ova je ka nas raztužiti mora; tim bolje dočim svakim danom; spodobna požarljivom jezeru, koje podmuklo oko sebe podjeda daleko i dugo obale zelene, — otvara vrata šire jezera svoga. Netreba nam iskati razlogah daleko i dugo; ta poznati su svakom, koji su ma koliko boravi usmatranju otačbine svoje. Bacimo oko samo u razcviljenu Domovinu našu zaderhtat će nam u grozi nad dubokim toli martvilom duševne izobraženosti nad tamnom onom sěnom, koja nam zakriva još daleko, gosto sve, učem su prosvěčeni i izobraženi narodi najviši stupanj postigli. Prosti naš narod cvili stranom nad teškim verigami robstva, većeg skoro negoli najdivljieg plemena divljih kanadarah; što milioni u karvavom potu mukom i trudom u godinu danah izkapa i izažme iz krile čarne zemlje, to jedan ručak razbludnog velmože ili razkošnog vlastelina jedva nadomesti. Dočim mislim na izvor svega zla, koje tàrpe bratja naša, naša, da dočim na zrok mislim, mislim zajedno i na udělovanje. Zrok glavni je neizobraženost, golema nemarnost u podučavanju prostog seljana; Da ovo su rane u ovimi ranami neznadem ja bolje lěkare nego buduće učitelje naroda, a te u vas Gospoda moja mnijem da nalazim; zato vas molim dokažite mi jesamli promašio svàrhu, ako govorim od bolesti pred lěkarim. Nisam těšim se u vas je nada za polaštice ove, zato mila Bratjo ugledavšise najprie u krug plača i uzdisajah bratje naše, — bědan izmĕrite sile vaše, razveselite se nad visokim zvanjim vašim. I kad to bude, kad poznate tuge i žalosti njegove, uvažitćete, zvanje vaše; — i kada to tri parsta na sàrce promislimo, popitajmo bez svake nadutosti savĕst našu, jeli smo što uradili za sveto zvanje ovo, jeli smo mislili i kad što se od nas očekiva; to kad razmislimo, zrelo i ozbiljno, osupnuti ćemose, porumeniti ćese od stida, jer odgovor na sve ovo biti će, — Učinili smo ništa! No ovdě znam da sam

[188.]

nagazio na nešto, — Reći ćete mi, da sam bědna i potištena varalica, da sam očiti i bezobrazni lažac, — Daj Bože! merzim na varalicu kao na vraga, a na lažca kao na Madjara, ali Švabu. Dane i noći tratimo u pripravljanju k visokom zvanju našem; Čitamo, učino, prolazimo jao na predavanju, Knjige su zabave naše; Jest istina i ko što ako se nevaram u priašnjem mom govoru kazah, čitamo mi i učimo, — ali za ispite bědne, potrošimo 10 měsecih spodobni Razkošniku, koji proda u jednom hipu sve svoje imanje i blago, za da jednu samo bogatu opravu za svečanost, koja ima kazati, tko je najbogatii, skrojiti si dade, Svečanost dodje, on izjaši bogato obučen svět ga gleda i divi se blagu njegovom. — dva tri sata i svečanost prestane, vrati se kući, kita [Ispravljeno slovo »t« u »š« — »kiša«.] pane, odoru mu skvari, i on je bez odore, bez imanja, siromak uvěke, žartva kàrvna svoje taštosti; I svět kojimu se je malo prie divio, i klanjao, upoznavši se sudbinom njegovom prezire ga i žali; ovom razkošniku spodobni smo i mi, koji deset měseci kako rekoh potrošismo da jednu ili dvi ure kazat možemo da smo junaci; Prodje izpit dva tri tjedna minu, ami stojimo oni opet smalom samo proměnom, koji smo stajali pred deset měsecih! Knjige su zabave naše ali kakove? — koje ništa nevrěde, iz kojih se učimo jezik, bez da govorimo, Govorničtvo bez da smo i slabi go-

vornici, Pěsničtvo polag kojih zakonah da sada napravimo pěsmu svět bi nas izsmijao, i rugao nam se gore nego onomu seljskom učitelju, koji prilizat se hoteći svojemu pokrovitelju obeća mu, da će mu Magarca štiti naučiti. Učimo mi i druge velike znanosti mudrosti naravoslovja itd. načela, ali kako, skakvim uspěhom, ne da se něšto naučimo nego da postanemo mudraci, Dušeslovci, nravoslovski, da tako danas sutra pruditi možemo rodu i čovečanstvu; već da nepademo u drugi ali tretji red. Ovo je svakdanje iskustvo! Ali reći će te mi, to je tako uredjeno i mi raditi moramo, kao što namse zapověda. Jest pravo kažete! Priznajem i ja žalibože sam to ko što vas svaki; ali me uči izkustvo i ko i vas svakog, ako se promisli da bi i inače moglo biti. —

[189.]

Da smo mi ikada pomislili o pravoj izobraženosti, da smo i kad pustili svetoj iskri, koja je potakla želju možebiti kad u nas u plan te pretvoriti, koji bi zgrijao sàrce naše na sve što je dobro lěpo i slavno, nevěrujem niti samom sebi, da bi onoliko zlatih časah, koje u noriah? koliko vaša bratska ljubav i sterpljivost opominje. Da bratjo! nisam nakanio uvrěditi time nikoga, ako istinu kažem pred vami, koji ste istine ljubitelji, no polag duše kazati mogu, da mi boli sàrce, kad u mnogih izmedju vas, veliku od naravi razboritost, bistro oštroumnje zrělu i razsudnu pamet, rěčju sposobnosti, kojimi ih je Bog nadario, da bi mogli danas sutra u svojoj vàrsti pàrve zvězde na vidokrugu slovstvenog našeg neba biti. Danas si osnovu napravi tu ću Knjigu proštiti, ovo ću prevesti, ono ću se na pamet naučiti i već bi mislio hvala Bogu došo je momak k-spoznanju najsvetiih dužnostih, uraditće nešto? ali žalibože! već sutra premisli si drugo, već mu se ono, što je jučer za najlěpše deržao, najgardje čini, svoju osnovu proměnu i větrasto od njega odstupi. Něma u njem postojanosti, koju ipak svaki čověk trěba kao oka u glavi. — Tuže mi se drugi i mi nismo još čuli filosofiu nismo čuli Teologiu, nemoremo čitati Knjigah, jer ih nerazumimo. Ali Gospodo i bratjo! oprostite ako nećete meni a vi oprostite bar Rodoljubu i članu, pitajućem vas, jeli leti mladi Slavulj ili druga koja ptica odmah kako opernati na veliki dub? Ne! mislim da će mi svaki razuman odgovoriti; nego leti najprie po šikarju po niskom garmju; majka narav ustrojila je u svemu, što je u njoj něku sličnost, tako medju nami i pticami; mi kad pričmemo čitati neidimo odmah na velike knjižurine, na děla filozofička, nego ostajmo pri malih pripovědkah, ništa zato akoje izvana napisano »Moralische Erzählungen für kleine Kinder« nepazimo mi na naslov, i nemislimo, da je to suprot našemu

[190.]

značaju, ako takvu Knjižicu u ruke primimo, nije zaista, dapače na čest nam služi, jer upoznajemo sami sebe, da smo još u učenih stvarih děca — a norse te ipsum, est maximiae artis. — Naći ćemo mi u ovakovih knjižicah mnogo, i za serce i za duh izobraziti, naći ćemo mi u njih najkrasnie slike naravi, i da na kratko rečem, naći ćemo primère za život naš ravnati putem Krěposti i istine. — Pred svim pako valja da smo postojani, što danas namislimo to valja da sjutra nezahitimo. Zatim ako hasan kakvu iz čitanja imati želimo trěba dobro razmišljati stvari, koje čitamo, dobru Knjigu pet šestputa zajedno pročitati, ali reći će mi tko, da to je sve dobro, samo da imamo vrěmena,

Gospoda, imamo dosta vrěmena, samo ga valja razděliti, pak pri onom razděljenju ma što bilo ostati. Ovu i ovu uru će učit stvari školne, koje su pàrve i najsvetie, zatim ću čitati, zatim ću si izpisivati, što sam čitao u kratko, sad ću to prevesti itd. I ovako Gospoda postignut ćemo malim trudom bez svake sile i uštàrba zdravlja i zakona sveti cilj naš, zakoga nas je odabralo čověčanstvo, mi smo jedanput stali na stazu izobraženosti, valja nam dakle na njoj naprědovati. Sveta je i slavna naša svàrha, puna je staza ova ternja i kupine, vijuse po njemu zmije otrovne pune jada i čemera: ali zajedno posipano je cvěćem mirisnim, puna je slasti i razkošja. Kakva radost obuzima sarce čověka, koi tisuć bratje svoje izvede, i izbavi od věčne propasti, što nećuti muž koi uvrědjenomu čověčanstvu rane zaléčiti može?
Kakovu radost nepoćuti duša onoga koji gonjen dobrotom sàrca, krěpostju duše potaknut, otire suze bědnih, i těši u tugah i nevoljah plačuće? Velika je to zadaća, velika slast, koju blaženstvo samo izobražen ćutiti može. Povekšava izobraženost života onoga, polěpšava i osladjuje. Ono gladi ljudem postupanje k- uzajamnom obćenju, uklanja iz sàrcah svu divjač, sirovost, nepristojnost, i time više posvećenih i izobraženih ljudih dàržava jedna broji. Prosvětljen i izobražen

[191.]

čovek nepometje i neprezire istina Bog zemaljska blaga i radosti, nego ih smatra samo kao srědstva k-svarti, [Ispravljeno slovo »t« i »h« »svarhi«] a ne svarhu istu, veće on blago nalazi u čistoj i izobraženoj duši, kudgod gleda po světu svigdě mu cvati radost; u hramu naravi gdě lěpota, gdě moć i mudrost višjeg stvoritelja ugleda; u družtvu izobražen čověk sad rěčmi druge ra[z]veseljava, sada od njih bude razveseljen; Rěčju jedna Kaplja duševne izobraženosti je skuplja i dragocěnia, nego čitava jezera putenoga života, jer ova će sagnjiti i presahnuti, postat će prah i pepeo, — a Kaplja ova prelejat ćese u more věči⟨s⟩tosti, i bit će věčna kao Bog, koji otac prosvěte i izobraženosti što od nas zahtěva veleć: Budite sàver⟨s⟩eni, kao otac naš nebeski saveršen jest. I odovud mila Bratjo uviditi možemo, što je izobraženost, kakva slast je biti izobraženom, uvidili smo kako s malim troškom kako smalim trudom ovu srěću, ovaj jedini pravi zaklad sčitanjem, dobrim razděljenjem vrěmena, spostojanom i odvažnom voljom udaljeni od dětinskih i taštih praznobajkah ozbiljnim u svemu postupanjem postići možemo. I zato mislim, da neima u vas Gospoda moja koji bi mi zaměrio tako na dosadjivanju s mojim govorom, kako i na smionosti kojom sam se usudio vas prem Vami jednak u svemu polag slabog mojeg uma nagovarati. Akoli mi tko zaměra, molim ga kao Brata neka Bratu oprosti: nisam ja kriv, što vam dosadjujem, no sàrce jedino, koje želi pomoći rodu, rodu razcviljenom, nenagovaram nikoga no obćim vam samo misli moje, što sam kao član Slavnog ovog Družtva, čim se ponosim i ponosit ću se do stražnjeg uzdaha obćiti dužan. Uspirimo indi svetu iskru znanja i izobraženosti; zakunmo se svetačno, da ćemo od dana današnjega odbaciti staru nemarnost, dětinjsku šalu, i hladnokàrvnu nehajnost za naucim

[192.]

te poprimiti se sa svim novimi silami, kao ljudi od oka ozbiljno svega što je lěpo i dobro. Naše vrěme razdělit ćemo tako da najznatniim stran žartvujmo koristnim školnim naucim, zatim jednu stran Koristnjih Knjigah čitanju

i časopisah, tretju izpisivanju i prevadjanju, a možebiti i izvornom poslovanju, a što nam od ovih, koja uzvišuju duh, te mu daje neku osobitu plemenitost i prednost, što nam rekoh od ovih, koja smo kao članovi ovog Družtva što najstrožie učiniti dužni, izostane ono stopram žartvujemo světu i njegovom razkošju; I to kad činili budemo, mirna će nam biti savěst, veselo sàrce, jer će nam svědočiti da netratismo zaludu mladosti lěta. Uzhitjen biti će duh naš, jer će biti uzvišen, i plemenit, ukrašen božanstvenim alemom, pred kojim tamne i u bědni se pretvaraju prašak bogatstva i imanja zemaljska, te sjaju samo veličanstveni uresi věčite srěće. Ovako i ovim načinom Gospodo moja odgovorit ćemo mi moći danas sutra visokom zvanju našem, kao naučítelji, kao izobrazitelji naroda, ovako pripravit ćemose dostojno za obnašat moći one goleme terete, za koje podnašati domovina nas hrani i odgaja. Ovako obskerbit ćemose spotrěbitim lěkim, skojim lěčiti imamo rane uvrědjenomu čověčanstvu. Ah što najviše ovako sigurat ćemo ju bedemi, koje nitko nikad niti razkoš, razsipnost i tmina predobiti neće biti kadar. Ovako oživit ćemo vse milione mile bratje naše sada u dubokom martvilu neznanstva čame, i okrutnim svojim zulumčarom kao slěpe orudje služe. Ovako utěšit ćemo raztuženog na Karpatih Pěsnika, koji pita »Ah gdě su ti narodi« Ovako, ovako utěšit ćemoga i pokazat da smo mi oni za koje on pita »Oh tko će doći te zbudit iz ovih grobovah život novi? Da smo mi oni kojimi je dirnulo u sàrce naricanje njegovo. Pokažimo da nismo ostali gluhi z zdravimi ušěsima, i slěpim zdravim očima, već da smo čuli trublju věka koji otvara novu dobu, i novu sreću u sebi narodu slavjanskom; Da smo viděli bědе i nevolje, rane i udarce, plač i uzdi-

[193.]

sanje bratje naše, bratje nesrětne i bědne. Dajte, o dajte, tako vam slave dědovah slavnih, š-njom vas zaklinjem i svetim prahom neumarlih prosvětiteljah slavjanskih, ustanite primite život novi, i ravnajte misli, ćuti poslove k-slavi i k-Izobraženosti naroda, naroda, od koga za sada Europa neima većeg, ali neima niti sirovieg, — neka nam se prosvěti, neka uskarsne, i neka se klanjaju njemu, kojimi se on klanja sada, neka bude velik kao u tělu tako i u duhu. U njem sunce nikad nezapada, — ah neka mu ovo sunce bude sunce prosvěte i izobraženosti!!!

Rekoh
Vlad. Hranilović

Zatim odlučeno da se imaju Gosp. Knjižara postarati, za da se na riečnik Ilirsko-niemačko-talianski predbroje.

Dne 23. Studenoga deržan sabor i otvoren, Gosp. Andrie Laboša govorom sliedećim.

Izobražena Gospodo!
Mili Sučlani!

Neimam zadosta riečih, skojima bi mogao izraziti onu ćut, koja mi napunjuje mladjahne grudi, dočim vidim, da se jur približio onaj blaženi Čas, u kojem mila bratjo! dozvoliste mi u ovom svetom miestu, u krugu čvàrstih, koje u vas ne bez uzroka pazim, podporah blagostanja domovine naše, niekoliko rečih

izustiti; — ali iskreno ispovieditì moram, da mi i one rieči, i oni govornički izrazi manjkaju, skojimi bi mi bilo moguće obielodaniti onu tugu, ono nezadovoljstvo, koje mi, kano oluja ladjicu na širom moru, uskoleba grud, kad promislim predmet mojega sadanjega govora. Istina bog nisam ja sposoban, da bi bar Četvàrt, dio od toga predmeta očitovati mogao, nemam

[194.]

viešto Cicerona pero, kojim bi mogao barem i ono nekoliko mislih, koje mi se umu predstavljaju, dostojno izraziti, ali ipak zaufan u vašu uljudnost, poprimam se tog posla.

Predmet govora moga sačinjavat će jedina rěčca, i to ona, koja užiže svakog domovinu i slobodu ljubećeg sina grudi svetom vatrom, koja ga potiče hrabrim groznu smàrt prezirućim sercem, čvàrstom, zlobnom začetniku grozni užas pretećom mišicom na obća domovine nepriatelja navaliti, ter ili u bojištu za slobodu dično opasti, ili opake njegove namiere uništiti. A šta je ino moglo stolikom smielostju nadahnuti grudi starih Gerkah, koji se usudiše suprotstati za 408,900 ubojitih ljudih jačemu nepriatelju, koji im pretiaše poraz najmilie domovine, najdragocienjenog blaga — slobode —? Zaista ništa drugo nego jedina priverženost k *slobodi*, strah pako robstva, kojebi jamačno sliedilo, da se nisu svečano zakleli prie umrieti, nego verige nositi. Odkuda, da si za predmet odabrah ono, na što svaki, koji je ikoliko *slobodu* okusio, màržnju govoriti mora, najmre — robstvo — razumiti se može.

Nu misli možebiti, koji izmedju nas, da sam bez ikakva temelja izustio, da mi predmet taj žalost kakovu i nezadovoljstvo prouzročuje; tom bi se moglo odgovoriti, da neima u njemu iskre Čovječtva, da neima u njemu iskre bratinske ljubavi, jer što mi brata nesrietna čini, to zaisto nikako mene usriečiti, ili mi kakvu radost dopriniesti može, a što nam je ubogi u robstvu razcviljeni Bošnjak, nego brat po kàrvi i jeziku? Da je robstvo težki za da upitam, u čemu sastoji blago ovoga svieta? jamačno bi mi svaki odgovorio, da ne u bogatstvu, ne u nasladnostih i razkošju, nego jedino u zadovoljstvu sàrdca, u oplemenjenju duha, jer na što mi silno bogatstvo? Ako neimam

[195.]

jedan Čas, u kojem bi se vesela i bez straha ćutiti mogao, na što mi pod mojom oblastju? ako bi uviek nezadovoljan još za prostraniimi granicami mojeg gospodovanja hlepio, a, da su teške Tantalove muke, nitko nedvoji; — nu i bielodano je, da, zbog prirodjenoj jur nam prirodi k svemu što je zlo, k svemu, što na duševnu propast smiera, ma i s najmanjim zadovoljiti se jedino ako ne posve, bar nešto izobraženi duh može. — A pogledajmo na biedne u Kairvanu ali Tunisu kano màrvu prodane nesrietnike, dobro ih promotrimo, pak što će mo u njih upoznati? to — da se od něme živine jedino z darom mišljenja, da najmre ne samo koja su im pred nosom, nego koja se mnogo prije dogodiše, upoznaju, razlučiti mogu; — jer što naměnjenje si posle svàršuju? to i druga živina, kad ju Čoviek šibom prisili, radi, što si bolji udes izgledaju, i to u živini upaziti možemo, neimaju ti nesrietnici nikakve bolje idee, po kojih bi se od nieme stvari razlučiti mogli! Nu nije se niti čuditi, jer dokle je tielo u verigah, i duh slobodan biti nemože; — ali zašto bi po drugih stranah svieta priměre tražili, kad ih žalibože još u Europi najti možemo, bacimo pogled na

nesrietnu pod Osmanskim jarmom cvileću si bratju, pa ćemo se uvieriti, da do serca ovih nesrietnikah luč izobraženosti, dopréti niti je mogao, niti će ikad u ovih okolnostih dopréti, odkud mislim, da se razumiti može: da taj babilonski zid, koji, svakom oplemenjenju duha, svakoj izobraženja iskrici vrata zatvora, ne drugo něgo jedino robstvo kazati se može.

Ali sa žalostju kazati moram, da i u istoj našoj domovini, u domovini slobodnoj mnogi stenjaju pod teškim robstva okovom. jer promislimo jednog, koji s početka popuštavao je uzdu pohlepam tielesnim, dok se nije već sa svim utemeljila privàrženost

[196.]

u sredcu njegovom jedino tielesnim pohlepam, razkošju, bezposlenosti, i mnogim drugim manam, koje preprećuju, ma najmanje prosvieti k sàrdcu približiti se bez dvojbe uvidit ćemo, da se takov nesrietnik u vele gorjem robstvu nalazi, negoli Osmanskom samosilju izvàrženi Narodi, nego i u Kairvanu prodani nesrietnici, koji domovinu, otca, majku, brata, sestru, za uviek ostaviti prisiljeni su. Od ovih verigah bolje se Čoviek, ma od ikoje čemerne zmije, čuvati mora, jerbo iz njih se iztèrgnuti veoma je mučan posao, što jur stari mudroljubi upoznaše, dočim obladanje samoga sebe za najveće slavodobitje izjaviše. Kako se pako možemo od ovih verigah osloboditi? jedina se pred nami vijuga stazica, po kojoj nam je potriebito koracati, najme da se sad u cvietu mladosti naše priučujemo k poslenosti, jer tko kako se u mladosti nauči, tako pod starost radi, a ako ćemo se sada početi lěnariti, ako ćemo se sada prezirati, jamačno ćemo pod starost najveći bezposlenici, najveći odurnici Čoviečanstva postati, odkud sva zločinstva sve mane proizviru, ter tako ćemo skučiti vrat pod jaram gospodovanja tiela našega, koje će prepréčiti duhu po višnjih sveta kruzih letiti, što slobodan duh za najveću si slast upoznaje.

Rekoh

Dana 30. Studenoga deržan sabor, u kojem buduć da Gosp. Franjo Latković govorom svojim ga otvorio nije, obsudjen je na globu s 20. kr. u srebru.

[197.]

Dne 7. Prosinca otvoren 10. saborska siednica Govorom Gosp. Podpredsiednika sliedećim:

Mila bratjo!

Kolikoputa u ovo sveto slavjanskih vilah miesto stupim, toliko višeputa ponovi se sladka uspomena sladki spomenik zahvalnosti prama utemeljiteljim malog ovog družtvanca, koji nam ostaviše knjižnicu za izobraziti um i oplemeniti serca naša; ostaviše nam vèrhu toga zakone mudre, t.j. pokazali nam su put po kojem gore navedenu sverhu postići možemo, — zakoni ovi tako na tverdom temelju osnovanisu da porušiti se nikad nebi směli. — Po marljivom obderžavanju zakonah ovih postigli smo već niešto sverhe, postiglismo to da knjižnica naša već dobar broj knjigah imade. — Po obderžavanju zakonah mogući smo postići našu svàrhu i nikako drugačie. — nemislim bratjo ako reći smiem ovde da mi vlast imali nebi zakon kakav sa svim svega ili uništiti, ili pre-

inačiti, ili novi zakon stvoriti, ne daj Bog znam bo da svakom družtvu sloboda pripada kakovgod zakon stvoriti, tako isto ili ga uništiti ili preinačit; nego jedino to razuměvam; da zakon ustrojeni već jedan put dok se neuništi ili pak nepreinači da ga rekoh obderžavati tako dugo svakog Člana družtva takva najsvetia je dužnost, dobro nam bo je znano, da nikakovo niti najmanje družtvo bez ustanovljenih zakonah dugo vriemena obstojati moguće nije, već davno ili pervo ili poslie uništeno biti mora. — Reci mi tkogod, što ovaj biesni? Zar mi neobderžavamo zakone kao najsvetiu stvar — Neću tajiti bratjo to, da u vami svakom věrnog izveršitelja zakonah, vidnog Člana tako domovine kao i družtva ovog malenog najdoh; to jedino to napomenuti nakanih, da se mnogi stide ono raditi, što mu zakon

[198.]

zakon tako družtva ovog kako takodjer zakonma za dobro i potrebito nalazi, i to tverditi bit će predmet mog govora.

Po doveršenom po ukusu našem i zaslugah poslu reštauracionalnom, nastavismo kao što nam zakoni nalaže siednice uredno t.j. svaku nedelju polag zakonah morao bi svaku nedelju jedan izmedju Gospode Članovah govor deržati. Zavirimo u naš protokol ove godine, videt će mo, koliko govorah imamo, — sa žalostju reći moram, makoliko se siećati mogu, da nijedan do Gosp. Predsiednika niti zuba otvorio nije u tu sverhu, već svaki se preporuči Gospod. Biležniku i Blagajniku, da ga u svoje lištre zabileže, da je obsudjen na 20. kr. — Zrok ovoga iztražívajući poradi čega to biva? dokučiti umom mojim slabim nemogoh do ovog vriemena dok i mene ta sreća nestigne, te da i ja sva svom mojom znanostjum sabranom jedan govorić ispetljam, da s njim pokažem, što važem i koliko proučih knjigah — vrieme ovo probudise u mene neka nemirnost, probudi se brižljivost, pričmem misliti o predmetu, koji da vodja bude moga govora, više satih i više danah bi misao moga zabavljenja o iskavanju predmeta, koji da vas mila bratjo ovdě sakupljene zabavljati bi moga misleći ovako o predmetu: za dugo vriemena na um mi pade, pitat samoga sebe što si? koga si roda? ova pitanja do skora mi dadu predmet, od koga mogo rieč povesti, — od ljubavi mislih najpre bratinske, zatim pako Domovine, ovako sam sebe tiešeć hvala bogu da sam si vodju našao, najedanput mi nesrětnom na um padne, ti si prošaste godine čitao sve govore, koji su u protokolu, počem si od utemeljiteljah do ovdašnjeg vriemena, pak si upazio, da izuzamši niekoliko piesamah i nekojih prevodah, da rekoh svi ostali za slogom, ljubavju tako uzajemnosti, kao takodjer domovine jamču. —

[199.]

da su svi govori na jednom nakovalu kovani, jer ako ne iste reči tako sigurno iste idee više govornikah upotrebljava; za tolikim indi vapenjem opet da ja vapim sa svim svega suvišno mi se bi vidilo, to je pervo, a drugo veoma mi je dobro poznato, da svaki izmedju Gospode Članovah ako ne bolje tako sigurno ko i ja znade, što je dužnost njegova, ko Člana Domovine, ko Člana družtva ovoga. — Ove kad me misli objatiše, sa svim u zdvojenje me dopratiše, što mi naum iznenada pade zakon kog ustrojiše naši Upravitelji razboriti, da govor može biti ne samo izvorni nego takodjer i prevod; dakle mogao bi mislim sam sobom pograbiti kakovo liepo dielo u ruke, pak iz njega sastavak kakov liepi prevesti. — Ne — odgovorim sam sebi, jer način govorenja ovaj uz

shodištih ovih naših sa svim svega iz navade izajde, stidi će se bo mnogi izmedju G. Članovah prevod ovdie govoriti, i ako ili sposobnost ili razpoloženje ili pako predmet mu manjka, kao što to višeputa biva za izvorni kakov govor napraviti, tako onda voli 20. kr. položiti, nego kakav znanstveni Članak prevesti, misli bo da se to s-njegovim umom neslaže. — Neću proti tomu biesniti, što u blagajnu doprinesu, već to samo napomenuti želja je moja, da ovim načinom svèrhu postići nikako mogući nismo; postitćemo ju stranom samo što će mo moći na način takav broj knjigah povekšati, i tako nasliednicim našim veća sredstva pružit ćemo za postići lakše svàrhu a što se nas tiče postići nikako ju nemožemo, jer izobraziti um i oplemeniti serce možemo samo Čitanjem i pisanjem; — pisanjem rekoh, a šta da pišemo? Knjige, diela kakova — za to sposobnosti neimamo još sada; moramo indi manjega šta poprimiti, da je ovako manjim uviežbavajući pripravljamo za većega što po primiti, zato pako postići po mnenju mojem najshodnie mi se vidi prevod, jer prevadjanjem prevoditelj tvoj struku hasan, što se njega samoga tiče imade, 1º uviežbavase u jeziku onom iz kog prevadja, u onom 2º u koga prevadja

[200.]

3ᵉ po prevodu dobije styl bolji i ovo posliednje je najpotrebnije, za danas sutra spisateljem postati. — Ali ne samo što se njega tiče i prevoditelja tiče, ima korist, već takodjer Članovam, kojima prevod svoj priobći, korist veliku prouzroči, dade im bo priliku ono se naučiti, što oni možebiti čitali nebi poradi različitih okolovštinah. — I prevod po mojem mnjenju mnogo se mi shodnii vidi na sverhu našu, što svakog Člana najsvetia dužnost biti mora, nego bi izvorni govor, jer izvorni govor kad dielamo, negledamo na zakone blagoriečja, nego mislimo samo da što napravimo, samo da se kazni izbavimo, — Ovih iz uzrokah nakanih vam mila bratjo predstaviti mnjenje moje, da više nijedan bez govora biti nesmie, ili *izvornoga* ili *prevoda,* zašto molim vas zakuni ste se svi u (mojom) ovom svetom miestu svećano sa mnom, da će svaki, koji izvorni govor napraviti nemože, da će rekoh kakav znanstveni sastavak prevesti, što ako uradimo, bojati se ništa nemamo da nadvaditi dušmana našega najme *neznanstvo* najprě, ovim načinom postati će mo izobraženi Članovi Domovine što takodjer věk od nas zahtieva, tako radovat će se Domovina nad napriedkom sinovah svojih.

Rèkoh
Vlad. Predoević

U slied govora ovoga, buduć da sl. ovom družtvu vlast pripada ne samo nove zakone stvarati, no i stare popravljati, zakon onaj skojim je svaki obvezan bio *Član* u slučaju *ako* govora nebi imao na svoj red, platiti u blagajnu 20 kr u srebru, bi u ovoj siednici ovako preinačen: svaki izmedju G. Članovah *mora* na svoj red sabor govorom ili *izvornim,* koji po G. Biležnicih u protokol upisati se mora, ili *prevedenim,* kojega si *sám* takov

[201.]

na danom mu od G. Biležnikah papiru prepisati dužan je, i od njih kao rukopis spraviti se ima, otvoriti. —

Boić
Biležnik.

Dana 14. Prosinca otvorena 11. saborska siednica govorom G. Dane Rašića sliedećim:

Poštovani Gospodine Predsedniče!
Rodoljubiva Gospodo Članovi!

Govor Gospodina Podpredsednika u poslědnjoj sědnici slavnog ovog družtva deržan na tolikome ganu, da sam si napervostavio od dana današnjega kolikomi najviše vrěme, školni poslovi, koje za pervu dužnost moju smatram, i druga ovamo spadajuća dopustila, budu, sve ovoj svetoj košnici potečihse pčelah žártvovati. Zbor ovaj naš, u kom se sad nalazimo, někim pravom ozvati mogu košnicu radećih pčelah, o kome predmetu z dozvolenjem G. Članovah obširnije progovoriti biti ću slobodan tim više, buduć sam uvěren, da oni svakoga, govorio on kako mu drago, rado poslušati nikad prepustili nisu, a osobito ondaj, kad im je poznato, da k onoj svàrhi, iz koje družtvo ovo obstoji, i iz kojega mi polazimo, vodi: stvoritelj svega ovoga, što očima gledamo, stvorivši živinu načini odmah razliku nekakova med njom: jednom poděli dušu neumerteljnu i razum, a drugoj ovo oduzme: pervo medju ovom město zauzimaju pčele, one su jedine izmedju nerazumne živine, koje na spodobu ljudih ne prisiljene ali nato dovedene već od narave prinukane pod predvoditeljom kraljice svoje zvane verst samovladanja napravljadu; po dugotrajnoj zimi najvećoj nepriateljici svojoj, kad topao od juga došavši vjetar led i sněg zatěra u prestaro obitalište, kad lepiri po mirisnih livadah belim svojim krili treptati počmu, kad šarene ptičice po lugih ugodne pěsme svoga stvoritelja slaveć začmedu, kad skoti iz svojih dupljih od dugotrajnog sna prebudjeni novi život živěti počimadu, kad rekoh sva ova, i nebrojena druga nastanu, svaki kog višnji darom nadelijo je spaziti može, kako nikad zadosta načudjene poslenosti pčele po poljah i livadah brunče, i snašadu u košnicu raznobojnu

[202.]

cvětje, koji po udaljenih městih, po ternju i šikarju, po jarugah i planinah kupidu, odkud i sebe po zimi hraniti, i drugim hasniti mogu; nego imade i med njimi polag izrečbe Učiteljah narodah. Uvěk ćete medju vama siromakah imati, koje bez svake skerbi truda i pota samo sede u košnicu, i tudji trud uživadu, ali pitatće tko, pak takove nikakva pedepse nedostigne: da ko i ove s-vremenom nagradu za svoj trud primidu; Sa ovim svim što ovde u kratko prebrojih, nimati družtvo ovo kakovu spodobu? ima zaista, ima. Zbor ovaj ima maticu, ima poslene pčele, samo jedino u tom se razlikuju od njih, što one neku tretju verst žiteljah imadu, od česa hvala višnjemu, on medjutim pust je. Spavalismo i mi bez sve šale u dubokom snu, od kog nas probudi slavulj, koj iz zagorskog gaja izpernu i premnoge, medju kojima smo i mi, svojim božestvenim, pevanjem tako oveseli, da od onoga vremena sve većma i većma njemu spodobni postajedu; — bila je i nas obsterla noć, kojoj mutni oblaci měsec, zvezde i sva nebeska luč davajuća znamenja tako obastreše, da po tmini bajajuć, ko slepac plot, tako i mi put, koji nas i u jarugu zavesti je mogo, sledelismo, nu spomoćju Boga Velikoga i kreposti začetnikah narodne prosvete noć ova se je ovedrila, i sada nam sjaju zvezde, koje pokažuju put k-izobraženju duha i nesterpljivno čekamo u rumenoj zori postavljeni, hoćeli nam skoro osvanuti dan, dan slobode, prosvete i uzajamne ljubavi, što medju-

tim dugo čekali nebudemo, jer naravno za skorom naskoro mora osvanuti dan, gazili smo i mi po mrazu i ledu se sklizali, kog vendar topao jug predade besnoj buri, nekoga odvede tamo gde ga město ide, pak nam je osvanulo blago sunašce, i sja u dubljinu serca proderlo, i sada samo gledamo, kako cvate livade pune dišećeg cvetja, kako naši lepiri krila svoja razprostirati počimljedu, i jedan drugoga natěrati nikad neprestaje i svakog germa pojavljujedu se slavulji pěvajući slavu svojih pradedovah, naroda sebi srodnoga veličinu, njegove zgode sreću i nesreću; izkerčene su većom stranom bašće, u kojih revni vertlari zasadjuju lěpe ružė, od kuda sabiramo cvětje, i u košnicu snašamo, kog posle iz mesta u mesto prenašamo, dok na posledku med iz njega sladki neizcerpimo, kog nasitjeni drugima podeljujemo, i snama u vekivečnost odnosimo med ovaj kakogod je sladak, zaista stoji i kervavog pota, dok se sabere: istina je, prostranesu livade po kojih ga kupimo, ali pervo, negoga snesimo u košnicu, proći nam je kroz germje i šikarje,

[203.]

kroz ternje i kupinje, kroz klisure i planine, sve ovo nesmije nas ni malo prestrašiti tim više, ako promotrimo, da u tom lovor neumerle u spomene kojom će nas potomci naši okruniti, je položen. I zaista, kuliko god putah stupim u ovaj sveti hram, mislim da se u mirisnoj bašci nalazim, u kojoj kudgod oči bacim, samo cvetje i ruže zapazim, ovo je dakle vert, po kom danom i noćju šetati, i neprestano miris razbojnog cvetja kupiti moramo, ovo je vert u kom u daljena biti mora svako preziranje, svaka meržnja, svako napadanje, pak samo bratska ljubav, medjusobna sloga, gospoduvati, što ako činili budemo, poslatće višnji svoj Blagoslov na nas, izobrazitićemo duh i oplemeniti serce, pak ćemo postati večni Članovi Domovine, izobraženi podupiratelji narodnosti, koja svakom pravom Sinu Domovine pervo i najsvetije blago biti mora. — Na posledku to još samo od Gospode Članovah i ostalih slušaocah najsniženije poprositi postupam se, da mi oproste, što ne onako, ko što su očekivali, govor moj izveo nisam, i što im slepleno ovima nekoliko rečima dosadjivati usudiosam se obećavajućim, da budući put kada probesěditi sreću imao budem, nečim ugodniim nje oveseliti tersitću se barem na toliko, da barem s- velikom nesterpljivostju čekali nebudu, ko što sada izgledavadu, hoćeli se tom smeću jedanput sverha približiti.

Rekoh

Zatim bi zaključeno, da se svaki *izvorni govor* na pamet govoriti mora, *a prevod* samo po volji. —

Dana 22 Prosinca deržana 12 saborska sědnica koju Gospodin Neboslav Šošsprevodom otvorio je, koji se naći može pod brojem 1. drugoga ništa važnoga odlučeno nije

Dana 28 Prosinca obderžavana 13. saborska sědnica, koju G. Neboslav Bastašić prevodom, koji pod brojom 2. viditi se može, otvorio je. Nadalje u ovoj sědnici bi zaključeno:

1º Da se predbroji na knjigu »Pèrvenci« od Preradovića

2º Da se kupi knjiga »Duhovne pěsme od Vicića.«

Dana 4 Sěčnja deržana je 14 saborska sědnica, koju G. Biležnik Ilia Boić s-govorom na pamet govorenim otvorio je slědećim:

Čestita Gospodo!

»Društvo bez zakonah i overšivanja zakonah strogoga obstojati nemože«, ovo sam već višeput izustiti

[204.]

čuo ovdie, i neporušivimi dokazi dokazivati. I zaisto ako je što svetinja kojega društva, to moraju biti zakoni, koji ako u kom tako zaisto u meni su našli iskrenog štovatelja, i zato ja ne iz drugog nego samo iz tog uzroka, što mi jedino strogo izveršivanje zakonah vazda pred očima tako da reknem svetinja jedino velim iz štovanja zakonah dne 7 u 10 i 14 Prosinca u 11 saborskoj sědnici ustrojenih, nakanio sam današnju saborsku sědnicu govorom mojim otvoriti. Ali pervo nego o onom rěč povedem, na čem je govor moj osnovan, preporučujuć se u blagonaklonost Vašu, moliti usudjujemse, da akoli nebi onako, kao što od mene očekivate očekivanju Vašem zadovoljio, da, velim to mojim slabim i mladjanim silam pripišite. Neću bo ovdě govoriti o filozofičkih kakvih stvarih, već samo na koliko mi slabe moje duhovne sile dopuste, osnovat ću vas moj govor na dokazih *šta je jezik i u kakvom savezu je jezik s narodom.*

Da je jezik tumačitelj svega onoga, što čoviek ćuti misli i věruje; da je jezik dragocěni dar nebesah, koi nas šnjima u užji savez dovodi i u njemu uzderžava, tko će mi opoverći. Jeli koi med nama, ali ma u čitavom izobraženom světu, koi se u tom s mnom složio nebi: da je jezik svetinja naroda, dokle on živi, dokle se on cěni i poštuje, dokle i narod živi, dotle razuměti i sjediniti se može. — Imade na hiljade izobraženih muževah, najverstniih Philosophah, koji, akoprem o drugih stvarih različna mněnja světu očituju, ipak glede jezika se u tom slažu, što jednodušno očituju: da je jezik božanstveno orudje za koga podučiti i pedepsati, za prosvětiti i izobraziti svakoga koi zato čut ima, On je orudje, po kojem se svaki narod odhranjuje, i izobražava, orudje, skojim se čověk nauči red i poštenje ljubiti i cieniti, skojim se uči biti poslušan, krěpostan, slavan, marljiv i silan. I da u kratkom rečem: Tko jezik naroda svojega podigne, i tako izděla da shodan bude za najkrěpčie izraze ćutenja, svake bistre i plemenite misli, onaj pomaže, da se najmudria i najlěpša občina razširiva, ili da se kao takova sjedini i čverštje utemelji. Svaki neka dobro precěni, kolike važnosti jezik, i da si svaki, koi jezik koi obljubi i nauči naravno i mnogo i od nagnutja i od duha onoga naroda prisvoji koi jezikom tim kao materinskim govori. Neće zaisto ni stablo ono uspěti, kojega s-jedne strane Afrikanski žar, a s druge ljuta samojedska zima bije. —

[205.]

Svaki narod ima za se svoje dragocěnosti, biser i drago kamenje, a to je materinski mu jezik, bio on manje ali više izobražen, skojim je on u takovom savezu, u kakvom je jednog čověka duša i tělo, jer kaogod, kad duša s tělom se raztavi, ovo izginuti mora tako i narod ako mu se materinski jezik njegov ukine, prestaje biti narodom, u materinskom bo jeziku vas jedan narod jedino i neizključivo svàrhu postići može, a ne drugim, slavni bo i cělom Slavjan-

stvu poznati muž Franjo Ivan Svoboda o narodnom ili materinskom jeziku ovako medju ostalimi govori: Věrozakon i druge učene znanosti, po kojih čověčanstvo svèrsi svojoj zadovoljiti može, u nijednom jeziku s-takvim uspěhom naučiti se nemogu, kak u onom, kog nam sam Bog na put života našega darovao u maternjem naime, u narodnom t.j. kog su nam věrozakoniti Bogomili i vitežki naši predji kao najdragocěnije blago ostavili. Veli nadalje isti slavni muž: Sveta je, i sa hiljada dokazah potverdjena istina, da bi se mladež najpervo i najizverstnie svoj vlastiti jezik učiti morala, i da bi se děca nipošto tudjim nego prirodjenim materinskim jezikom naučati morala, ako želimo pravo i pristojno kako trěba detci odhranjenje dati. I zaisto ako čija tako stanovito materinska rěč snašim životom je saraštjena, i snašim iskustvom skopčana, i zaisto ništa tako duboko do serca nedopira, nego sladki materinski jezik, on bo našemu serdcu govori, a tudji govori samo našoj oštroumnosti i razumu, onaj ima svoj stan u cělovitom čověku, a ovaj svoje gospodovanje samo u pameti i na ustih. Odkud izvoditi možemo, da je narodni jezik snarodom tako usko skopčan, kao duša i tělo, kao koren stabla i njegove grane, ovo su dva iskrena priatelja koja od početka svoga pa do padnutja dobro i zlo medju se diele, izmedju kojih ako jedan pogine, i drugi jednaku sudbinu steče.

Znao je to Karlo XII Kralj Švedski, koi akoprem u francezkom jeziku sve višje i nižje znanosti učiti je moro, ipak svoj narodni jezik tak cěnio je, da nikad u drugom nego jedino u njem govorio je sa svakim, koi je knjemu došo, bio kog mu god naroda, radi kojega rodoljubja kad bi ga bio knez njegov Linchold ukorio, veleći, da će u smeću pasti, ako on s-francezkim poklisarom u tajnoj audencii francezki govorio nebude, na što mu on zapaljen ljubavju prama milom svom

[206.]

materinskom jeziku ponosito odgovori: Ako ja kad dodjem kralju francezkom u pohode, onda ću se šnjim francezki razgovarati, dodjeli pako poklisar njegov k-meni pristoji se mnogo više, da on meni za volju švedski, nego ja radi njega francezki se razgovaram. —

Jer koliko je njemu do fancezkoga jezika stalo, toliko je meni i još više do mojega. — Zaisto vrědan naslědovanja primĕr, ugledajmose indi u njega bratjo moja, sledimo mladog ovog ljubavju prama sladkom svom materinskom jeziku začaranog kralja, tada ćemo lako onim odgovoriti, koji domovinu našu *siromašnu* imenuju veleći: Siromašna ilirska domovina! ti si si nezahvalne sinove odgojila, ti na město pšenice kukolj žanješ, na město cvětja koprive, a na město grožđja vinjage bereš tada ćemo velim smělo onim odgovoriti moći. Nije tako, evo već smo se za narodnost, i mili narodni jezik tako zauzeli, da ga za svetinju našu dàržeći pred svima drugima najveć cěnimo, i najnježnie njegujemo, i skorom ćemo svami na jednom stepenu izobraženja biti.

Rekoh.

U ovoj sědnici bi takodjer odlučeno, da se buduću nedelju sabori za pervo polětje zaradi izpitah zaključiti hoćedu. —

Dana 11 Sěčnja deržana je zadnja pervopolětna u broju pako 15 saborska sědnica, u kojoj G. Vladimir Dragelj slědeći govor polak načinjenoga zakona na pamet govorio je:

Izobraženo Gospodo!

Nedvojim da svaki izmed vas mila Bratjo! neusterpljivnostjum serca čekao je onu uru kad bi ja mogao progovoriti nekuliko rěčih, u ovom akoprem malom ipak s velikom vatrom prama ljubavi domovine napunjenom Družtvu, buduć da me niste još imali prilike nigda čuti, nego bojimse takodjer da me više niti nebudete želili, jer viste priučeni, kako visini, da se ščim važnijim podvorite, to pako od mene za sada tako daleko, da se zaisto stidim polag moga slaboga uma gledeć na vas progovoriti koju rěč, nego ipak, ako na ona vrěmena promislim, na one okolovštine skoim sam bio prepréčen svama udioničtvovati, i kad promislim da sam med mojom najmilijom bratjom, koja mi neće toliko zaměriti, — onda ipak usudjujemse sigurnie progovoriti u onom svetom hramu někuliko rěčih sve tako polak moga još za sada slaboga razuma.

[207.]

Kakvu radost u mojih grudih stupivši u ovo družtvo počutio sam, kad sam promotrio najvažnie krěposti, kakosu počele cvatiti, koje su toliko i tuliko godinah tumarile po tminah? onda z- uzhićenjem velikim serca moga čekam ono vrěme, u kojem moguć budem izraziti, što ću teško ikad dočekati, jer ako promislim pred deset godinah, koju mu budi varaš, zaisto u čitavoj nebi našao takove naměre za svoju predragu domovinu, kakove već sad u ovom malenom družtvu, med nam se bo sloga, bratinstvo, i ljubav prama najmilijoj nam Domovini razprostire, to pako ako bi bio iskao pred 12 godinah u čeloj našoj Domovini, zaisto nebi bio našao, njima bo nije bilo ništa drugo na pameti kak zabave svakojake. —

Dakle mila i u sàrcu ljubeća bratjo! samo nadalje tako naprědujte, kako ste počeli s- Vašim Družtvom, onda zaisto nagradu veliku priskerběti si hoćete, tako po onih, koji Vas budu naslědovali u ovom da tak reknem svetom hramu, jer će te tako oslobodíti i izpeljati iz tminah, i iz tumarenja znanostih, koje su se do sad po našoj najmilijoj nam Domovini čvarstvo razprostirale, kakogoder po našoj najdragšoj i najstarijoj majci, koja već dugo tugujuća i cvileća za pomoćjum zalamat će, i ponosit će se snama govoreća: O hvala budi Bogu! da su se i moja nejaka i pospana děca već jedanput iz mene zmisléla, i nezahvalnost odhitila, jer sad ću se hvala budi Bogu laglje pred mojim drugaricam koje su me dosad napastovale zarad njih ponositi moći.

Dakle ljubezna bratjo! veliku njezinu prama nam požudu videći zakunmose, da ju nećemo nikad više zanemariti, a još manje ostaviti u potrěbočah, stim bolje, buduć da se moremo zaisto šnjom ponositi gledeć na njezine drugarice, ona bo je kao na primér jedan veliki hrast, kog su grane na sve strane razprosterle, i inače ono ščim se moremo ponositi takodjer ja sudim da nam draga mora biti. Dakle odsad budmo majki věrni, budmo joj uvěke na pomoć, nepustimoju više u tugi cviléti, kakti na primér kakovu siroticu, jer isti Gospodin Bog od nas zahtěva, da smo joj věrni, da ju štujemo, i da joj zahvalni za dobročinstva, koja su nam po njoj podéljena ovo kad učinimo ondaj zaisto tak pred njom kao i pred drugim budemo u velikoj slavi.

Rekoh.

Drugo nitša u ovoj sědnici zaključeno nije.

[208.]

Zbog urednih naukah učioničkih, iz kojih su Gospoda Članovi navadne svoje sědnice za vrěme ustaviti, i za izpite se pripravljati morali. Položivši indi obilnu žartvu marljivosti i pomnje svoje u hramu muzah Rimskih povratiše se opet u kolo vilah Slavjanskih, — te 16 saborsku, a pàrvu za drugo pollětje sědnicu otvori vrědni Gospodin Starešina fiškus Danilo Garapić svećani ovaj pàrvi sastanak narodni slědećim govorom:

Ljuvezna Gospodo Članovi!

Približilo nam se je ono sladko vrieme, koje mi velikom radostju u sercah naših očekivasmo, i u kojem mi mnogo više raditi možemo, nego do sada, za postići onaj cilj onu svàrhu, kojom bi presladkoj Domovini našoj hasniti i nju zdravit uzdàržati mogli, no da nebi koji možebiti reko, da ja mislim, da je samo ovo jedino vrieme, u kojem je moći što o Domovini raditi, ne zaisto, moći je i izvan (nje) ovog o njoj raditi, i misliti, tim bolje sada, kada smo fala Bogu naše ispite srětno doveršili da ju ljubiti, od svake napasti braniti, i njoj zahvalni biti moramo, to je svakom poznato, koi se želi vriednim sinom Domovine zvati, za priliku nam neka bude nekoja izmedju něme živine, ko što vidimo ptice, koje u jeseni prisiljene su nju ostaviti poradi nestalnosti vrěmena, ipak misleći na nju i kako bèrže proletje dodje velikim veseljem nazad vra-- tjajuse, da ju urese velikim i glasnim popevanjem, većom još skerbljivostju pobiraju po dalekom svakojako perje i sebi gnjezda dělaju za lakše uzderžati svoje mlade, tim bolje je dužan čoviek kao jedno razumno stvorenje tersiti se za uzderžati Domovinu, sebi i potomcim svojim slobodu pribaviti, ar je svakom poznato, da je svaki za slobodu i pravicu a ne za robstvo stvoren. Za postići ova ljuvezna Gospodo Članovi potrěbno nam je, da se marljivo uviežbavamo u čitanju knjigah, osobito što se ilirskih tiče, jerbo je svakoga perva dužnost svoj materinski jezik dobro znati, a onda tudje se učiti; k tomu još imam to primětiti s učtivom molbom, da bi izvanredno Gospoda Članovi radili, i prevode slavnom ovom družtvu poklanjali, jer znamo da je ovo ona prava staza za postići onu svàrhu,

[209.]

kojoj se naša Domovina punim pravom nadati može, tada će nam potomci grobove s- cvětjem uresivati. —

Nego imade i takovih, koji vele, naša Domovina 'e mala, šta nam hasni toliko za nju raditi, ali se svaki takoi vara, i takvog ja nenazivam sina Domovine već izdaicu, jer mi dobro znamo, i vidimo da nas dosta ima, nego k tomu je jedino vruća i goruća kàrv potriebna: uzmimo si za priměra slavnog onog ilirskog junaka Nikole Zrinskoga pod Sigetom, kojeg slava nikad poginuti neće, i pitajmo se, jeli bi se bio on morao predati Solimanu, koji je vodio dvě sto hiljadah sa sobom, da ga predobi, i u pepeo obrati, ali slavni ovaj junak, koji je imao malu šaku pet sto samo, nije se uplašio, već junački na kèrvavom bojištu dočeka Sulimano, hoteći š njim pokušati sreću, u kojoj polag sve svoje slaboće ipak 60 hiljadah Turakah glave je mentovano. — Naslědujmo indi i

mi ovog junaka, pak će mo postat strah naših Dušmanah, mi pako, kuda se ogledamo, posvuda našu bratju vidimo, koji će pristat k nama i vojevati za slobodu i Domovinu. —

Rekoh.

Važnog ništa nebi zaključeno. —

Dana 8. Ožujka otvorena 17. saborska sědnica govorom Gospodina Predsědnika slědećim:

Smàrt za svoje.

Gusta šuma. Bukovje visoko;
Pod bukovjem već je rosna trava;
A junačko baci k nebu oko
K zapadu se sunce približava

Trublja bojna strašan glas razlěva,
Zveče mači, — ljute čiču strěle, —
Kopja prašte, — plam s oklopja sěva,
A romoni potok kàrvi vrěle.

Po potoku silni steži plove
Tanki štiti; perni buzdovani;
Vrištu konji; — i na milost brěgove
Reć bi da htě jaok ranjenih gani.

[210.]

»Udri, udri; zadnje nam je vrěme
Ili danas ili već nikada
Glupo ovo nezahvalno pleme
Valja ruka da sloboda svlada« —

Tako vojska kralja Golubana
I junaci slavice se bore
U banovskih klisurastih stranah
U sredini od Petrove gore.

Samo složno složno hajd junaci
Asiatska nek se kàrv razleva
Vičuć junak leti sa vojaci
Gdě najveći grom i vatra sěva.

Bojni vapaj do neba se vija
Zvek oružja jauk ranjenika;
Još se nezna dobit bit će čija, —
Sad još veća započe se vika.

Kao da sněba sve zvězda polete
Zemlji preteć pepelom pošasti; —
Stěne dàrvlje, kao da oblacim prěte
I za slomit svět, da sad će pasti.

Jedni vape běžmo! — al smo pali
Drugi: Složno složno bratjo viču;
Sloge vapaj sva sàrdca razpali,
I priašnji svladani odmiču.

II.

Najsitnie zrake već pobira
Jasno sunce po vàrsih zapada;
Ako izuzmeš větrić što prebira
Svuda dubok mir i pokoj vlada.

Na kraj gore lěpa je ravnica
Kraj ravnice goleme klisure;
Tu sta junak bělorujna lica,
Nuz lice mu kapi znoja cure.

[211.]

Na mač se je britki naslonio,
Niz njega mu càrna kàrv secědi;
Knebu gleda; težko 'e izdanio
I sam sobom tiho probesědi:

Proklet bio ki ukapa Slobodu
Tudje ugrablja, ljudska pravi gazi,
I da mu uspěhom kàrvne želje urode,
Jedne kàrvi bratju vadi i mrazi.

O da proklet stoput proklet bio
Ki na vatri nesloge i strasti
Pali žàrtve u kih rod; — nemio
Gleda udes si, i věčne jaz propasti.

Za te rode! sedam već godina
Najveć s rodnom bratjom bojak
borih, —
Tvoje děce, a ne dušmanina
Svladat bludnju bi mi posao gori.

Za te zemljo borismo se sladka
Znajuć dobro da opakost svaka
Grozna 'e i směla ali je i kratka
I kasnie dobit da 'e pravda jaka.

Veseli se veseli o mila!
Jer sad stojiš u Gospodstvu i slavi
Smiona ko žal, koga grozna sila
Valovitih burah nepoplavi.

Sad podigni ověnčanu glavu
S suncu pravde nad jala oblake
Gore š' vidit tvû priašnju slavu,
Dolje u gnjevu vragóve opake.

Sad odpaše mač i kapu skine
Svlači s sebe ruho dragocěno
Digne glavu nebu u visine
I na po desno prikloni koléno:

[212.]

Višnji Otče! tebi slava budi
Tvoje snake svladaosam silom
Što mi od davna sàrce vruće žudi
Dobio sam tvoje ruke dilom.

Sladki rod sam od zla izbavio
Od nevěrnih oteo ga ruku,
Vratio sam pokoj mu premio,
I ranu mu izlečio žuhku.

I sad samo to te molim bože!
Da Hàrvati na Oružju jaki
I u duhu se i ljubavi slože,
Da neufa prot njim se svaki«.

Još je htěo, — ali ljuta strěla
Ciknu iz strane, i rěč mu preséče, —
Pade k zemlji, — a kàrv mu iz těla
Kao iz česme bàrz potok poteče.

Tàrgne strělu od sàrca; gdi udri,
»Tva je« reče »nezahvalni rode«
»Tva 'e nesrětni« i tim presta mudri,
A duh věčnu u slavu mu ode.

Rekoh
Vl. Hranillović.

Zatim bi Gosp. Biléžnicim naloženo da, buduć stari »Zakoni« polag kojih do sada se ravnasmo, podpunoma sversi ovog družtva neodgovaraju, sadašnjim okolovštinam primérne »zakone« satvore, i u budućem saboru ih u obći pretres predadu. —

[213.]

Dne 15. deržan Sabor i otvoren govorom *prevedenim* od Gosp. *Franje Latkovića*, koji se u knjizi, u kojoj je samo prevodim město, pod brojem nalazi.

Dana 22. Ožujka otvorena 19. saborska sědnica govorom Gospodina Andrie Laboša slědećim:

Čestita i izobražena Gospodo,
Slavni Članovi!

Neima veče radosti, neima raskoši sladje za věrnog prijatelja, koja bi tople mu grudi svetim, ugodnim, i vele raskošnim někim ćutjenjem većma razžariti mogla; nego je radost, i sladka něka raskoš, koju onaj trenutak u krilu svom hrani, kad on u družtvu svojih věrnih jednomišlečih prijateljah, u krugu da se točnie izrazim, věrnost, slogu, slobodu ljubeče bratje, otvoriti može najtajnii glasak čistoga serca, — da, bratjo, sretan je to čas, kad on věrnim svojim prijateljom sobčiti može bez bojazni ono, što bi ga medju potištenim robovim licuměrstva nesrětna, grěšna učiniti moglo. — Ja pozornim okom motreči čine i rěči vaše, čestita Gospodo, koje kano zdravo sěme na plodonosnu njivu sipate iz ustiuh Vaših u mladjahna za izobraženjem hlepteća sèrca mladje bratje Vaše, iskreno ispověditi moram, da ovo maleno nu s ljubavju Domovine spojeno naše družtvo, zanikakov medjusobni savez, koji bi si nekorisne, mnogo manje opake kakove naměre za cilj svoj odabrao, nederžim; nego da ga, kao i svaki, ako ikoju mervicu razuma čověčanskoga posěduje, priznati moram za družtvo jednomišlečih prijateljah, za družtvo ilirske slobodu ljubeče bratje, koja dobro upoznaju, da su svi jedne iste matere »Slavie« ponosni sinovi, nepazeć na to, što je jedan u Žumbregu, drugi u inoj častki Horvatskoj, tretji u Srěmu, a četverti u Bačkoj perviput světlost sunca upazio, perviput medeni zvuk slavskih glasovah čuo, — da, čestita Gospodo, upoznajem ja Vas ovdě sakupljene za slobodne sine jedne matere Velike Ilirie, koji si svetu stvar »blagostanje Domovine i izobraženost«, po kojoj najsigurnie ono promicati može, za svěrhu skupštinah ovih odabraste. — Srětna se i stoputa srětna scěnim, što mi se je srěča, koja s hladnim ćutenjem maćuhe prot' nam ukazivati se navadna je, tako umiljatim licem približila, da sad ovdě u Vašem krugu město zauzeti, dapače probesěditi mogu. — O blaženi časi! tko se nebi od radosti ganuta ćutio, kad slobodan slobodnoj svojoj bratji najdublje otajštvo serca svog bez svake bojazni odkriti može? I zato stranom što mi se je jurve med⟨ju⟩ perve rěči na više mestah rěč »sloboda« iz perva izmakla, stranom pako, kako će se još mnogi izmedju Vas sětjati što sam u poslednjem mojem govoru, někoje misli o »robstvu« izrazio, uredno mi se vidi, da danas, kad mi svetinja naših zakonah besěditi nalaže, někoje misli izrazim, koje mi se o suprotivnom prijašnjem mom' govoru, najmre o »slobodi« o najdragocěnijem tom' biseru gradjanskog života, koji stoji predamnom kano Andjel s rogom obilnosti u ruci, premišljavajućemu predstavljaju. O kojoj dočim nezrelo premišljavao budem, molim, da bi me s Vašim posluhom milostivo udostojili. —

Ako je istina, da se stvar jedino procěniti može po količi srěbra oli zlata, s kojim se zaměnjuje, da pako toga neimana

[214.]

světu tolika gruda, mislim da čemi svaki dopustiti, za koju bi itko svoj život položiti, svoje roditelje svoju děcu za uvěk ostaviti pripravan bio: bez svakog pogreške straha rěči mogu, da je na svetu Sloboda najdragocěnije blago; jer nju nijedan narod u nijedno vrěme, kao što nam dogodovština narodah svedoči, za ikakvo blago prodati niti pomislio nije, narod rekoh, jer što se někoje izrodice učiniti nesrame, zato slava cěloga naroda pocerniti se nemože, nesmije. — što ćemo najbolje upoznati, ako promislimo koliko milioni za slobodu odkupiti kano cěna pasti ni najmanje uztezali se nisu. Bacimo samo oko u dogodovštinu tako prastarih, kano i noviih vrěmenah, pak bez dvojbe nači ćemo

digod ju otvorili uspomenu, kano neuvehli lovor, s kèrvavimi upisami slovami, na neizbrišivu slavu onih vitezah, koji kano žertve kèrvavim obliti znojem na bojištu hrabro za slobodu opaše. Da mimojidjem boj, kojega je jur u prastara vremena Patriarh Abraham proti četirim kraljim vodio, da s vlastitom ali sluga svojih kèrvju bratu svomu Lothu slobodu odkupi, da mimoidjem mnoge kèrvave bitke, u kojih potokom se je proléval za slobodu kèrv junakah, o kojih celu knjižurinu napisati bi mogao, neću napominjati kèrvave prizore Egipta i ostale Afrike, gdě da tisuče i tisuče slobodu životom svojim platiti dèrhtali nisu, da druge narode poznali nebi, jedini Poeni dovoljno nam svedočanstvo daju; neću rekoh, iz tudjih krajevah i tudjih narodah dogodovštine bezbrojne, kojemi pruža, primére navadjati, jer to i iz našeg kako u obče slavjanskog, tako u pose ilirskog naroda u izobilju cèrpiti mogu. — Vratimo se samo u dobu rimskog skupnovladanja, vidit ćemo kako se za slobodu lije kèrv ilirskih junakah, vidit ćemo kako po kopnu i moru vervi mnoštvo oboružanih zatočnikah, i nepazeć na odperti pogibelj u najgustje spěši neprijateljah čopore, a malo bliže vidit ćemo opet za koliko životah žudjahu odkupiti slobodu iz pandjah okrutnih Frankah osobujno pod Ljudevitom, ali zahman, jer ju je nenavist i zloba izdajcah vlastite kèrvi istèrgla im iz rukah i na novo u pandje kervoločnih Frankah izručila. — O neslogo kolikim si ti junačke desnice u okove stisla, koliko putah bratju pod teški jaram robstva prignula?! O neslogo nebilo ti traga! Ali da bi nam i ovi dokazi i primèri o neizrečenoj dragocenosti slobode manjkali, koja, mislim da se neću prevariti, polag občeg mnjenja, kano i čověk, (akoprem ovaj žalibože kupovao i prodavao se je) kupiti i prodati nemože, kèrv prolita praotacah naših, s kojom u Kosovom polju, kano i u céloj Ilirii svaka grudica posvetjena je u vrěme tolikih bojevah s divjimi mohamedanskimi čopormi, koje su ne samo za svoju već i za célog kèršťjanstva slobodu bili, da rekoh, kerv ova vapila bi u nebo za pedepsu tolike lahkověrnosti kličeć: Nezahvalni potomci! Vi pomisliti možete, da smo mi s toliko tisućami životah slobodu, kano kakovu ništetnost vam branili? ako vam mi njenu vrědnost pokazali nismo, tko će vam ju perom, rječju, oli činom ikada bolje pokazati moći? — Od kolike je sloboda céne, mislim da je svaki već iz oviuh jasno uviditi mogao, a ako nije slěp i gluv neka pogleda proti ledenom sevěru na milu bratju

[215.]

Poljake, neka premisli, šta rade i zašto? pak će bez dvojbe uviditi, da im je isti život bez slobode nemio, nesnosan — Može biti rad bi već tko upitati: što je daklem ta sloboda, kad se za nju toliki životi, a polag toga takodjer silno blago na uzderžanje, osebujno u bojne čase bojnikah trati? Nedvojim ja, čestita Gospoda, da bi se medju Vami takovi nalazili, koji baš nikakov slobode pojam imali nebi, ali isto tajiti nemogu, da někoji barem ne ponajbolje slobodu u gradjanskom životu od slobode t.j. da me točnije izrazim od nutarnjeg iste réči znamenuvanja, kano proste nikakvim zakonom nepodvèržene razuzdanosti razlučiti mogu, zato ću gledati, da smisao slobode, nu koliko mi mladjahne u točnom opisivanju stvarih neuke sile, dopustile budu, bar iz daleka napomenem.

Sloboda je najdragocěnii biser gradjanskog života, ona je, ako se věrno i pozorno upotrěbljava, pravi andjeo, koji nesamo pojedinog gradjana poštenje, pravo i blago, nego i célog naroda čuva i brani. Ali da tko nebi s prave staze

zabasao, slobodu u gradjanskom životu, kano što sam gore napomenuo, od nutarnjeg iste reči znamenuvanja dobro razlučiti trěba, jer nije ono slobodan narod, gdě jedan drugog poštenja, imetka, zdravja, dapače istog života bez svake kazni lišiti može, ter gdě te za prekèršenje zakonjah, kojim je kod takove slobode već odzvonilo, za učinjeno ma največe zločinstvo, osim grižnje vlastite savěsti svaka pedepsa mimoilazi, — nije to sloboda, nije, to je prava anarkia, to je srědstvo, skojim se kano sa sikirom stablo, podseca narod, dok se sasvim nesvali, slavi njegovoj stup nepostavi, do kojeg a ne dalje krila si rastirati može, a tako isto ime iz dogodovštine narodah neizbriše. Sloboda pako u pravom smislu osniva se na temelju zakonah, na temelju prava, jednakosti i občinske koristi, narod koji takovu slobodu ima i nju upotrěbiti znade verhunac srěće, slave i sigurnosti postići može, sloboda pako, znati trěba, tim je plodonosnija, ćim su gradjani višji stupanj izobraženosti dosegli; od kud — promotrimo samo stanje sveta, stanje narodah, uvidit ćemo, kolika je razlika med barbarskimi i izobraženimi narodi! — Divji Beduini, koji se po pustinji sahari skitaju, imaju, istinabog, takodjer někoje sigurnosti za svoje osobe i imetak, ali za što? što ji je dovelo na takovu ideu? zaisto ne drugo, nego nuždа i strah, — neznadu oni, da je svaki dužan zbog čověčanskog dostojanstva sugradjanah svojih u miru, — nedotaknut — ostaviti, dapače još promicati ostalih imetak, i poštenje, neznadu da život sugradjana ne uništiti, već braniti ljubav bližnjega nalaže, nego to kod njih ako i biva, biva samo iz straha kaštiga, iz straha, da nebi polag tudjeg i njegov imetak propao, — neznadu oni, da sloboda ne sastoji u bezgraničnom uživanju razuzdanosti, nego u znaměnitom štovanju. — Kod izobraženih pako narodah ovo uprav na opako biva, nije kod njih iz straha pedepse imetak, poštenje i život svakoga gradjana siguran, nego iz jednakosti, uzajemnog štovanja — ljubavi bližnjega. — Od kuda uviditi se može, da sa slobodom takodjer i dužnosti mnoge skopčane jesu i to nepripadaju samo u višjih častih postavljenim članovima gradjanskoga

[216.]

života, već svakom građanu, bez svakog obzira na stališ, dobu, ali rod. — Sada po rastumatjenju slobode u obče, mislim da neće suvišno biti, napose također nekoja od naše slobode, koja mi pod pero stupe, napomenuti. — Naša sloboda, kano što Vam je poznato, osniva se na temelju municipalnih pravah, koja pradjedi naši vlastitom kervju braniti, i nama njihovim potomkom sačuvati znadjahu, i koja unovija vrěmena proti neprijateljskom nasèrtanju někoih zanešenih ultro-madjarah slavni i imena pradědah dostojni potomci braniti znadu,— lěpa je ovo sloboda, nu žalibože ne za svakoga, jer ubogi seljanin stenje, tako rekuć, pod jarmom robstva — pod jarmom spaije, od kojih jur u mnozima zadnja se je iskrica čověkoljubja ugasila, raspalio pako žar koristoljubja! — Ovu municipalnost našu ako koji okolnosti naše u prošla vrěmena podpuno promotriti lěni inostranac, osobito Němac pogleda, čudi se, da smo u duševnih silah razvitku za ostalimi narodi tako daleko zaostali, — i žigu tuposti i lěnosti nam prižigati nesrami se, po ćim samo těsan okrug znanosti, da bolje rečem, po ćim samo tupost svoju izražuje; — takove, mila bratjo, uputiti bi trěbalo na marljivo prevratjanje dogodovštine prošlih vremenah, koja je napunjena s kèrvavimi boji, koje najviše, da nerečem baš sami Iliri voditi morahu, proti okrutnim cělom kèrštjanstvu poraz prětečim čoporim Turakah, proti istim Madjarom

u vrěmena izabiranja Kraljah, oli inih revoluciah, proti němcom, kako i u novija vrěmena proti Francuzom, koji ⟨su⟩ se jedva pred nepunim pověkom utažiše, u ovakovih pako okolnostih nije bilo vrěmena, da bi se ruka s laganim perom po papiru šarati učila, nego morala se je uvežbavati s teškim buzdovanom i britkom ćordom věšto mahati, nije se onda kod nas kano sada u devetnajstom věku čověk polag duševnih, nego polag tělesnih silah měrio. — I zaisto ponositi se možemo, da su nas tako plemenite zapréke od nasleduvanja drugih narodah obustavile, s ćim smo zaisto mnogo da pače najviše na žertvenik Minerve doprineli; jer ostali narodi kano: Francuzi, Němci, Talijani jedino Ilirom zahvaliti mogu, što su u miru duševne sile razvijati mogli. — Nu hvala Bogu! sinulo je i pred naša vrata sunce, zatvorio se je hram Davora, pa i mi možemo već stupati za ostalimi narodi, a to nam je i dužnost; — jer bez izobraženja čovek svoju dostojnost umaljuje, potrěboći si lěka pružiti nezna, i tako ma najveća sloboda jalova ostati mora. Što se mene tiče, ja tverdu nadu gojim, da Iliri, koji si neuvehle lovore u bojna vrěmena zaslužiti znadoše, niti sada u vrěmenu duševnih bojevah za ostalimi narodi zaostati nečedu, s tim bolje, je tako slobodu, kano i sposobnosti za taj cilj dostiči potrěbne mnogo izverstnije od ostalih narodah poseduju, — ali Gospodo moja, u ovom poslu netreba se dèržati poslovice: »bez jednog cigana može sajam biti« nego ako sverhu, koju nam je isti stvoritelj predstavio prije dostići želimo, ukupnimi silami nastojati moramo; da najprije naš duh potrebnimi znanostmi izobrazimo, posle pako jur pripravni, druge rečju ali perom izobraziti tersimo

[217.]

se. — Nadu Domovina naša kao i ostalih narodah, jedino u mladeži gojiti može; jer ako se mladež nju ljubiti, braniti i uzveličavati priučavala nebude, slavu, koju su joj predji s mačom ili sperom osvetlali, ova će zacerniti, nju pače po međusobnoj meržnji i neslozi u ponore tminah zakopati, kao da joj traga ni glasa igda bilo nije, — ovomu pako zlu najsigurnii i jedini lěk je »domorodstvo« i ovoga plod »izobraženost«; — Jest, Čestita Gospodo, domorodci moramo biti, — ali kako ćemo toga imena vrědni postati? — Kamo ćeš? rad bi me može biti tko upitati, kamo ćeš najedanput iz Zagreba u Pariz, iz slobode na domorodstvo? — Nu nisam ja od moga predmeta odstupio, dèržim ga se ja, kano slěpac plota, niti bi rad o dviuh predmetih, kad mi mladjahne sile jedvai o jednom proběsediti dopušćaju, govoriti; no buduć da sam gore napomenuo, da su sa slobodom takodjer i mnoge dužnosti skopčane, koje se pako kano rěke u moru sve sastaju u domorodstvu, iz ovoga srědišta onda někoja napomenuti primorana se vidim, koja, da Vam nebi s mojim neslanim promišljavanjem još dugo dosađivao, najkraće napomenuti tersit ću se.

Kano svaki čověk na dva družtva spada, najmre na rodbinu i občinu, — ovaj krug njegovog dělovanja ne samo što je mnogo prostranii, nego je i mnogo plemenitii, od pervoga; jer k rodbini po tělu, k občini pako po duhu prinadleži — čověka bo rodbina u pervih njegovih danih odhranjuje i oděva, ali někoji samo kamenje na temelje izobraženosti stavlja, občina ga pako u javnih učionicah, oli u drugom kojem zavodu k izobraženju vodi, i duh mu oplemenjuje, da u pervomu se bolje tělo odhranjuje i njeguje, u drugom pako družtvu duh — a nakoliko je duh, jer je od boga, višji od těla, koje je iz zemlje, na toliko občina rodbinu nadvišuje: tako svaki Ilir s dvim domovinam spadati ima, perva mu je Iliria, druga pako Slavia, koja se nad drugom vije? ostavljam

čestita Gospodo razsuditi, — nu to valjada nitko odvojiti neće, da nam obe veliku korist, veliku slavu pružaju, zato to niti napominjati neću, nego taki prelazim na ono, koja smo mi dužni gledeć na nje izveršivati: — Što se perve indi t.j. Ilirie tiče, nju s dětčinskom ljubavju gèrliti, proti nèpriatelju braniti, blagostanje i [Jedna riječ precrtana — nečitljiva] slavu njemu, da ju i strani uvide, promicati i osvětlavati bez svakog obzira, rečju: za nju živiti i mrěti moramo, — ali kako ćemo ovo predzadnje promicati? dabome s krikom i vikom po sokakih, s razbijanjem po nočih, rečju: s klatarenjem ne napréd, nego natraške stupat ćemo; jer k tomu potrebna je neutrudljiva marljivost, osobito kod nas, koji smo se jedva pred nekoliko godinah zdizati počeli, — k tomu indi potrebno je, da svaki u svog dělovanja krugu čim najviše učiniti nastoji, tergovinu promicati, poljodělstvo pobolšavati, s čednim deržanjem drugim primĕer dati, nad sve pako svojim izobraženjem literaturu i ćudorednost podpomagati svaki izobraženii gradjanin da si za dužnost smatra, mi pako;

[218.]

buduć da sada neimamo drugi posao, moramo marljivo školske i ine znanstvene knjige čitati, dare uma razvijati, i u slogu se uvěžbavati, da bi se danas sutra ⟨u⟩ i na nas sladka naša Iliria koliko toliko osloniti mogla, — koji bar ova točno izvèršuje domorodac u užem smislu reči se može Gledeć na Slaviu k izveršivanju dužnosti naših jedini je put uzajemnost slavjanska, koja nam nalaže: da bi svaki između nas ostala slavjanska narečja t.j. českí, poljski i ruski naučiti se tèrsio, knjige slavjanske ljubio, kupovao, čitao i tako u duševnih silah š njima jedan narod sačinjao; jer kano što Seljan u svojoj literaturi ilirskoj veli (na str. 46) »Ilir neka nebude samo Ilir, nego Slavo-Ilir, neka ljubi i čita ne samo ilirske, nego i poljske, českе, i ruske knjige« i taki dodaje: »Samo onaj, koji ova četiri glavna narĕčja razumie smio bi se punim pravom pera prihvatiti, i slavjanskim spisateljem biti«. — Neću dalje o toj uzajemnosti slavjanskoj govoriti, stranom, jer bi Vam još dugo dosaďivati morao, stranom pako, jer se nadam, da će se koji drugi, koga je Bog s boljom sposobnostju nadario, tèrsiti o tom obširnije progovoriti, ja još samo to dodajem, da u uzajemnosti toj najgorljivii moramo biti, ako smo radi vrědni postati slavnoga i prekrasnoga imena Slavjan, iliti Domorodac u širjem smislu. —

Ako indi neželimo si viditi jalovu Slobodu, ako si neželimo věčiti ukor i nehotice u dogodovštinu zabilježiti, ako neželimo, da bi nam potomci pepeo isti u grobovih proklinjali, budimo d o m o r o d c i, b u d i m o s l a v j a n i. —

Rekoh

Zatim zaključeno: da se za Gospodinu Ilii Gvozdanoviću preminuvšemu 16. Ožujka pogodjen zèrnom nesmiljena tudjina na Reštauracii Zagrebačkoj 29. Serpnja, za věčitu uspomenu revnosti njegove, kojom je on vazda Slavno ovo Družtvo podpomagao, i kojemu je ne s manjom koristju *Dvě* godine predsědio, u občinski Biléžnički Upisnik *Spomenik* stavi, i težku ovu zadaću uzeti na se Gospodin Predsědnik blagoizvolio je. — Poslě toga biahu »Zakoni« pretreseni.

[219.]

Dne 25. Ožujka deržana bi Izvanredna sědnica, u kojoj biaše nastavljeno pretresanje »Zakonah«.

Dana 29. Ožujka deržan sabor i otvoren *Prevodom* Gospodina Podpredsědnika, koji se u knjizi, u koju se samo *prevodi* upisuju pod brojem nalazi. — Zatim odlučeno: 1. Članovi Slavnog ovog Družtva za najsvetiu Dužnost smatraju, izobraziti se u duhu věka sadašnjeg, a po tom i narodu našem, koji još u prahu neznanstva tumara, na koliko im duševne sile dopuste, doskočiti; Uslěd toga jednoglasno bi odlučeno *prevesti* jednu za *narod* koristnu ćudorednu knjižicu, koja će se poslě Božića iliti na početku godine 1847 putem štampe na světlo izdati. Radi toga Gospodin Predsědnik za svetu ovu svèrhu dostignuti obradova' nas s knjižicom pod naslovom »Zehn Gebothe« i ovu za lětos prevesti preduzesmo si. Zakon ovaj preteže se i na dojduće godine. —

2. Da se Basnih 4-ti dio kupi, biaše Knjižaru naloženo.
3. Buduć da se licitacia Ilie Gvozdanovića preminuvšeg 16. Ožujka knjigah približava, a naša blagajna nemoćna je tolikomu trošku odoliti, zato bi za kupovanje istih knjigah na gorirečenoj licitacii složeno 10. for. u srebru velim *deset* forintih u srebru.

Radi Svetakah biahu sědnice ukinute do 26. Travnja.

Dne 26. Travnja deržan sabor, otvoren govorom Gospodina Damjana Rašića slědećim:

Ljubezna Bratjo!

Već u prestara vrěmena mislili su i razmišljavali někojih narodah mudraci, kako na koi li bi način i kakovimi srědstvi mogli čověčanstvu doskočiti, njega izobraziti, i iz okrutnih verigah neograničenog samovladarstva izbaviti. Za ovu svàrhu postići pisahu knjige, nastojahu sagraditi samostane i razne zavode, u kih bi se mladež sve malo po malo izobrazivati i potrěbitimi znanostjami provedjavati mogla; učverštjavahu gradove neprodàrtim zidinami, da tako od napadanja vanjskih despotah

[220.])

sěgurni budu. Pa jesu li ovi njezini trudovi štogod doprineli? Čisto malo, ali sasvim ništa! jer dočim su oni ovako nastojali žudjeni cilj postići, i dočim su zadaći svojoj temelje polagali: podigošese iznenada okrutni kàrvopije, kojimi ta samo slast biaše, da si nad podanikim vlast neograničenu občuvadu, da druge što bolje gušiti, nad njim samovoljnie carstvovati, drugog tlačiti, sve i isto mu tělo oduzeti, njegovom kàrvju svoju žedju umiriti, uzmognu, te da svoje umie kàrvavima slovami u knjigi dogodovštine upisano ostave; ovakovi rekoh kàrvopije podjarmiše narode, koji o prosvěti raditi počeše, i okrenuše ih u stališ barbarstva tako, da, akoprem su pred padnutjem svojim slavni i moćni bili, ne samo, što im slava i moć ova izumire, već i ime pogine, da ga još dan danas samo kao kakove ostanke izumàrlog těla nalazimo; kàrvopije takovi upropastiše zavode, utamaniše carkve, razoriše gradove, kakovih žalostih priměrah isti naš dom nam pruža, i u razvalinah ih ostaviše, da tako, gdě se pervo palače gospodarah světa nalaziše, ondě sada tàrnje raste. — Sto i sto putah teciaše kàrv čověčanska na potoke, toliko i toliko putah podiže se brat prot bratu nadvlada ga, i vlastitim ga mačom razkoli, dapače okrutnost někojim sàrce na toliko uzpiri, da mirnim okom gledati nemogahu, kako drug druga

ljubavju kàršćanskom gèrli, već nastojahu ih medju sobom zavaditi, i odtud korist za se vući. Ovako prodjoše stoletja i stoletja, kroz kojih tečaj sve na skorom grane ljudskog pokolenja ubiašese od nemila do nedraga, i dočim danas ovdě dom svoj poznavati počeše, već sutra běhu prisiljeni ostavit ga, i drugi si potražiti. Poslědica nevoljah ovih je i ta, što još i danas puno dosta narodah na ovom krugu neznadu šta je domovina, šta li prosvěta, a od slobode ni ponatja neimadu: već ko slěpac za palicom, tako i ljudi oviuh narodah idu na zapověd predstavnikah svojih — makar ih i u ponor zaveli; pa akoprem spodobno šta već danas kod nas nebiva, i ako prem su barem ponešto do nas zrake prosvěte doperle, ipak ima, žalibože! u nas takovih još ljudih, kojim je dom tàrbuh, a ljubav prama njemu briga da ga napune. —

Ne kao da bi ja hotio koga izmedju Vas podučavati, ali ga poticati na veću sinovnu

[221.]

ljubav prama otačbini svojoj, poznato bo je meni, da u svakom izmedju Vas kuca vruće sàrce za ono, što je njegovo: već buduć da su me misli onoga što dosad izustih na ovaj predmet dovele, odlučio sam, koliko bude moguće progovoriti o ljubavi, koja svakog pravog sina domovine sàrce obuzimati mora, što dok na kratko pretresavao budem, molim sàrdačno sve skupa, da mi Vašu blagonaklonost neuzkratite. —

Dogodovština, odkud razloge za potvàrditi kakovu stvar càrpiti običajemo, zadàržava puno priměrah, i izbraja vàrle one muževe davnih i obližnjih věkovah, koji takovom ljubavju prama domu svomu plamtiše, da su isti najmilii život najvećim pogibeljima izvàrgavali, dapače i istoj se smàrti žertvovali rajši, nego od ljubavi prama domu svomu odstupiti. Pa zašto su oni to radili? Sětćali su se bo dobro, da je domovina ono mesto, na kom pàrviput svet ugledaše da je město, gdě su parvi put sladjane glase majke svoje slušali, i njezinim mlekom zadojeni bili, da je město, na komu pradědovah svojih prolita kàrv sa zemljom uměšana počiva, koju za nedopustiti nepriateljem svojim razgrebsti, deržahu si za najsvetiu dužnost, da je nadalje město gdě se nalaze svete kosti praotacah svojih, koje kao kakovu svetu reliquiu neoskvàrnjenu občuvati biaše im najveća slast, da je na poslědku město, na kom nemoćna děčica sa majkami svojima, sědokosi starci sa staricami u miru radibi počivati, kog im takovi pravom ljubavju prama domu svojemu gorući sinovi pribaviti nastojahu, makar ih i istog života stalo. Tko bi ova, koja ovdě u kratko napomenuh i mnoga druga simo spadajuća dobro premislio neznam makar mu i od kamena sàrce bilo, nebili ako bi samo priliku imao, ono isto uradio, što učini slavni i neizbrisivog u Dogodovštini imena narodah Atenianski Codrus, o kom ovako se piše: Kad je nekoć rat među Ateniancem i Doriancim nastao, parvo nego se započe, poslaše obe strane poklisare u Delfu, da onde popitaju orakulum, tko će predobiti; i što bàrže zače Codrus Kralj od Atene, da upitan orakulum to odgovori, da će ona stran dobitnikom postati na kojoj pàrvo kralj pogine, odmah se obuče u pastirsku oděću, i da sugradjanah i podanikah svojih

[222.]

kàrv nedodirnutu ostavi, pa ipak dvojnu budućnost kraljevstva svog prepréči, unidje u tabor nepriateljski, i počega uznemiravati, da su protivnici prisiljeni bili ubiti ga, što učine; spoznavši Dorianci truplo kralja Codruša, poběgnu kući, bez da bi se kap kàrvi izvan Codrove prolila, i ovako si neumerlo ime i vrědan primer ljubavi k domu pri potomcih ostavi; odkud vidimo, da mu je dom milii nego isti život bio. Šta je radio neumàrli Jure Kastriotić kad je spazio propast, u koju ga nakaniše okrutni Osmanlije toliko i toliko putah stermoglaviti? šta drugo, već jaklenom štano se kaže ljubavju k- otačbini svojoj oživljen sabra malu šaku svojih hrabrih vitezovah, kojih broj negda i negda po 20 putah Turci nadilaziše, i opre im se potuče ih, pak dom od obće pogibelji izbavi, i u slobodi ga uzderži; zato bi zmaj od Epira ozvan. Ali zašto ja ovdě uznemiravam već od davna i davna sperhnute kosti stranih ovih junakah, budući da je i naš mili dom nama po karvi i jeziku združene nebrojene takove muževe porodio, koji nam dovoljnih primérah pružaju, kako da i mi njezini potomci raditi imamo, da ih vrědni postanemo, kojih čine ako dobro pretresavali budemo, opazit ćemo kuliku ljubav u pàrsih prama domu svomu nosiše. Šta je dělao u vrěme franakah Ljudevit? Nijeli sam sebe žertvovao misleći, makar i mene osveta proguta, morda će bratja moja s-mojom kàrvju oprati svu medjusobnu razpru, te će se sjediniti i protiva ukupnomu nepriatelju se podignuti, i ovako si dom nezavisan pribaviti? Zašto je on to radio? pitam ja, jer ga pališe ljubav prama domu, komu slobodu nastoja priskerbiti. — Jeli more ikoi na cělom světu živući narod većeg ljubitelja doma svoga naći. — Šta je bio Toma Erdödy pred kojeg mačom oholi Osmani darhtaše, i komu se pokoriše ne jedanput, što je on otačbini svojoj učinio dovoljno je poznato svakomu, koi je i malo u dogodovštinu naroda našega zavirio, kolikoputah izbavi slavni ovaj muž buduć ga ljubio dom svoj od kuge Otomanske, dapače i od navalah združenih u političkom smislu zanešenikah. Šta urade tako za dom svoj, ko za cělo keršćanstvo knezi Šubići Zrinyski? kojih slava i ljubav k-domu svomu tako velika biaše, da tko bi hotio poveršno samo pojedine njihove čine izpisavati,

[223.]

mogo bi njima cěla děla napuniti. Tko se neséća iz pradědovah velikoga sadašnjeg Muža Grofa Janka Draškovića? Jeli nenalazimo prevraćajući listove po Dogodovštini stotinu primérah ljubavi, kojom dom svoj miliše. — Pak da i neuzimamo na um vitežke ove ljubitelje Otačbine, te da prahu kostiuh njihovih počinak pustimo obratimo se k-živućim nerazumnim stvorim, opazitićemo bez dvojbe, da i oni od Majke Narave usadjenu ljubav města, na kom se izlegoše, i na kom obitavaju, imadu. Popitajmo jednog Afrikanca, jeli ikad u svojoj Domovini bělog morskog medvěda spazio, pak upitajmo u suprot Samojeda, da li je morda u ledenih brěgovih svojih ikad tromog lava porod vidio, svaki između njih odgovorit će nam: da nije, a zašto ne? Jer obodvoj ovoj zveradi tako je omilio prostor, gdě se rodiše i pribivaju, da ako izuzmemo izvanredni slučaj, ni drugdě jedanput živěti nemogu; to isto biva, i sa ostalim živućim naravnim tělesim. Vidilismo indi, Ljubezna Bratjo! što nam je dom, i kakova od njega dobročinstva primamo; čulismo nadalje osobitie i nama bolje poznate one Vitežke muževe spominjati, koji su bili pripravni sve učiniti

iz ljubavi prama otačbini svojoj, zašto slava i ljubavi priměri njihove tako dugo cvasti će u grudih potomakah njezinih, dok sunce sa zvězdami na visini nebesnoj stajale budu. Priměrom dakle praotacah naših, pa priměrom pobuditeljah narodnoga razvitka našega sěćajmo se iz velikih darovah, koje nam dom pruža, te pravom ljubavju prama njemu oživljeni sve većma i većma ju uzpiriti nastojmo, i tako ju učverstimo u grudih naših, da, akobi od potrěbe bilo rajši se istoj nemiloj smàrti žartvujmo, nego se je odreći; što da u kratko rečem: Ljubav naša, neka bude tako velika, kakovu pěva glasoviti sadašnjega vrěmena pesnik Franjo Šimagović:

Otačbino, Otačbino draga!
Tebe ljubim vàrhu svega blaga,
Šta je srebro? šta je biser, zlato?
Ah pred tobom sva su prah i blato.
Ti si biser, ti si moje sve,
Otačbino! iz sàrca ljubim te.

Rekoh.

[224.]

Zatim bi naloženo GG. Knjižničarom, da se na⟨pàrv⟩Hektorovića predbrojiju, i tako se ova sědnica doverši. —

Dne 3 Svibnja deržana sědnica, i otvorena Govorom Gospodina Neboslava Šoóša.

Non solum nobis nati sumus, ortus nostri partem Patria vindicat, partem amici, Cicero.

Znano je svakome dobro, svakdanje bo izkustvo ne jednoga ili dva, već sve bez razlike uči, niti bez klete smělosti ikoi tajiti može, koja se čověku najbolja i najpriličnia, makar i takova nisu, barem kao takova se kažu, i za njima kao nesrětnik u gorkoj tuzi stavljen za onim, što ga těšit, i što tužnog opet razveselit može, kao bolestnik za sladkim lěkom, od kojega moći obavěšten je, da će mu ožudjeno zdravje povratiti dàrhtajuću desnicu neustàrpljivo pruža, da tělesne sile umnoža, nje krěpčie učini, te tako dragocěni svoj život produži. Jest, to svaki čini, no i činiti mora, komu je drag život, i koj razum tamo i tako upotrěbi, gdě i kako upotrěbiti ga mora, to jest ako ono za dobro spozna i za dužnost si smatra slěditi, šta zrěli razum njegov ne samo dokuči i pravedno odobri, već i to kao takovomu učiniti mora. Bacimo pogled na neodraslo i nevino dětešce, u kom se jošter svetinje iskra, koja razumom nazivamo, nije razvila niti razvijati počela, pak ćemo viditi, kako veselo drobne svoje ručice pruža za svim, u čem milinu, krasotu, ma bila i takova, koja propast nevinog ovog stvora za sobom vuku, nahodi; nepustimo mi, da nam se već naraslim ovaj za sad još stvor tako smělo ruga, a to uvěk čini kad mi zdravim razumom nadareni istog kako valja neupotrěbljavamo, već nesmotreno kao bezrazumni u takovih dopadnosti nalazimo, koja nas upravo u ponor baciti najpripravninia jesu. Nepustmo rekoh, da nama na posměh rade, lahko ćemo ovom zlu doskočiti, samo kad smotreno ono za dobro primemo. Za srědstvo

tělu krepost pribaviti kako valja upotrěbimo ono, što se pravedno imenom srědstva nazivati može, te tako bez dvojenja život naš, koi je. »*conditio sine qua non*« produžimo. Život rekoh je »*conditio, sine qua non*« svàrha naša nije,

[225.]

da samo jeduć i pijuć dane sprovadjamo, upotrěbljivamo samo ona koja sile těla umnožati, krěpčie učiniti, i isto život produžiti moraju, jer i to isto němo živinče radi, ono tàrbuh svoj, kad ga praznoga ćuti, napuni, žedju ugasiti nastoji, kad mu pogibelj prěti, sve sile upotrěbi, da zapréke nepriateljah uništi, napasti protivnikah odoli; plemenitia je svàrha naša, plemenitiem bo darom, duhom neumarlim nadareni smo, njegovom pomoćju jedino takova děla učiniti možemo i moramo, kojima uvěk sličnii postajemo onomu od koga nebeski ovaj dar primismo, ovo je svarha naša, ovo je predmet za kojim těžimo, na ovoj stazi valja da tuliko radimo, koliko nam sile naše tělesne i duševne dopuštaju; — U ovom dělovanju tako srědstva, koja život suzderžuju i produžuju, kao takodjer i isti život kano srědstva smatraju se te u ovom smislu život je »*conditio sine qua non*« Jer kao brodar bez vesalah i bez broda po moru putovati, a bez mora ili rěke na brodu u ožudjene Krajeve dospěti nemože, tako ni mi bez srědstvih život uzderžati, a još manje produžiti, a bez života svàrhu, za kojom toli těžimo, postignuti kadri nismo. Kad ćemo dakle neumorno raditi, da svàrhu postignemo, onda pravim pravom moći ćemo kazati, da živimo, i to tako, kao što se stvoru razumnom živiti pristoji, *tako radi, kako ti zdrav razum kaže*« (: Koje Mudroljub imenom supremum moralitatis principium naziva:) — živit ćemo drugima, jer ćemo njih u dostignutju, svàrhe podupirati, njih iz tmine neznanstva izvesti, na polje moralnog života dovesti, Krasan primĕr njima pred oči staviti, da i oni podobnim načinom činiti nastoje, da sugradjanom u sàrca duboko iskru ljubavi medjusobne i prama miloj otačbini usade, da se medju sobom istinski ljube, jedan drugomu u pomoć hrabru desnicu pruži, da gibanje dušmanah pozornim okom motre, svàrhi paklenoj, na koju gibanja njihova směraju, krěpko još u vremĕnu nadu prekine tako ćemo sugradjanom našim, a po njih miloj domovini pruditi, te ispuniti skladki izraz Cicerona »*Non solum nobis nati sumus, ortus nostri partem Patriae vindicat, partem Amici.*

Rekoh.

[226.]

Zatim u istoj sědnici bi zaključeno, da G. Biléžnik u ime družtva piše Blagorodnomu, Visokoučenomu i Velečastnomu Gospodinu Doktoru Petru Stiiću poradi knjigah, koje on iz Čitaonice naše za čitati uzeo biaše, da takove buduć da duže vrĕmena kod njega jesu, pošalje. —

[Tekst Zapisnika od 10. svibnja čitav precrtan, a glasio je ovako:]

〈Dne 10 Svibnja deržan sabor i otvoren govorom Gospodina Protukasaonika Neboslava Bastašića, kako slĕdi!

Mila Bratjo!

Vesela Vaša lica veliko uzhitjenje u meni probudjuju! ali veću brigu upàrte svih u me oči očekavajući: o kakvom predmetu govoriti naumih? Veliki zaisto strah me obuzima, kad pomislim, što kuditi, štoli hvaliti najprobitačnie bi bilo? — Malo su mi poznate okolnosti tako cěle matere Slavie u obće kao i na pose pojedinih njezinih kćerah, i to mnogo manje negoli mnogim izmedju Gospode Članovah. — Što znajući, Gospodo članovi, gorostasnost naroda Slavjanskoga, poznajući zajedno moju nesposobnost, za da bi se u rěšenje takovih predmetah upušćati mogao, lasno će du mi oprostiti Premlad sam ja još, za da bi u sve nutarnje i vanjske poteškoće Slavjanstva zaviriti mogao. —

Malo rěčih imam, za da bi sve slavne čine Slave Matere bělodano pred oči slušateljah staviti mogao a pak da bi više sposobnosti posědovao, nebi se usudio to učiniti pred takovimi, kojim su bolje sva ova poznata nego meni, nebi se rekoh usudio učenie od mene učiti. Zato ovaj predmet za drugi put izvàrstniem govorniku ostavljam. Od ljubavi međusobne, sloge i prosvěte vidimise suvišno u ovom městu i družtvu govoriti, koje već od svoga postanka ima simbol: »Sve za ljubav, slogu i prosvětu«, Vidimise suvišno govoriti onim ono, što mi sami već višeputah govoriše. Siěmni onda, da bi najbolje bilo, da preduzmem drugi predmet gori spomenutim suprotivan, gděću zajedno nastojati i moći dokazati potrěboću Sloge, ljubavi i prosvěte, a ovaj će biti! Oholost i temelj njezin svojljubnost. Prie vendar nego se upustim u razlaganje ovoga predmeta najuljudnie molim Gospodu Slušatelje! da me bez svake strasti i predsuda poslušati blagoizvole. — Svaki pravedno misleći i najmanju Čověčanstva i izobraženosti iskricu imajući čověk previdi i dokuči: da je najveća i najpogibeljnia svih naših⟩

[Dva lista izrezana. Bila su ispisana.]

[227.]

[Precrtan tekst sa stranice 226. nastavlja se:]
⟨koi ova dobra višeputah promisli, onoga će ostaviti licumerna svojljubnost, u onom kleta gizdost klice svoga čemera razploditi neće moći, i onda da smo složni, da nam je Domovina na ovom světu parva svetinja, skoje izgubitkom i mi poginuti moramo. —

Rekoh.

U ovoj sědnici ništa pretresano nebiaše. —⟩

Dne 24 Svibnja deržana je sědnica, koju Gospodin Blagajnik Vladimir Dragelj slědećim izvornim govorom otvorio je:

Mila Bratjo!

Ja sudim, da u sadašnjem věku teško bi se mogao ikoji čověk naći, samo »ako je isto prosvećen« koji bi mogao biti tako tvàrdog sàrca, da se nebi velikim uzhitjetnjem radovao, ako bi makar samo iz daleka smatrao, kakvom brižljivostjum i uspehom priobćujete svakojake sklapnje pobirajuće po Slavii naših starih Dědovah ovom světom hramu. Koje su bile već po nemarnosti njihove děce skoro sasvim uništene, kakti goder na primer jednog Jablana

perivoji, kad već tako usahnu, da nit je više od one visine nada kroz kratko vrěme, ku su prie obstirali, kamoli odveće; — ali eto ti najedanput iz njegovih žilah pustuse iz nenada drugi, odkojih se može nadati mnogo bolje naprědovanje ko od pàrvih! zato i ja kao radostjum prisiljen někuliko progovoriti ću rěčih o slavi ženah, buduć o tom nije još ni jedan na kuliko se ja sěćam govorio: Ljuvezna i izobražena Gospodo! nedvojim, da svakom izmed Vas poznat je duh ženah poněšto: zato hoću da samo na kratkom ob tom govorim někuliko besědah. Već u starinska vrěmena duh ženah bio na tuliko izobražen da su čitava delja izpisale někoje, kao na primer jedna Poljakinja Karš, koja kad nebi bila mogla živlěti kot se pristoji za razumno stvorenje, buduć joj je Tkalac muž bio, pak sve zapio, štogod je ona imala i on zaslužio, počela je pisati i izdavati knjige stakovim uspěhom, da su ju, dočim je muž njezin u vojsci bio, u glavnom gradu svuda u izobraženih i domorodnih obiteljih prijateljski primali i vidjali; a nekoje pako pustivši Knjige primilesu oruže u ruke, da se uvežbavaju, kako bi

[228.]

laglje napastim nepriateljah suprostavile se, ako bi od velike nužde bilo. Ali zaisto nisu se privarile buduć kad bi Rimljani jednoč navalili sa svim silam na naše Predje, da ih ali unište, ali pod svoj jaram sprave, i tako svoje kraljestvo razprostrane: naši Predji sa svom moćjom takodjer su im se suprotstavili, ali spazeći, da neće ju nadvladati tuliku silu, poběći su hotěli, da tako s-běgom barem život svoj občuvaju, nego u zao čas, jer ščim bi oni počeli běžati, spazeće žene uzelesu u ruke koje motike, koje sikire, koje puške, da pače někoje iste kose svojih sinovah i muževah, pak alarmom navaleće na te nepriatelje Domovine usta vile su běžeće svoje muže s-nagovaranjem, da je bolje pošteno poginuti, kak da budu pošlje sužnji Rimljanah tancali kako oni budu zviždali, to čuvši někoji s velikom vatrom navalilisu na nepriatelja, one pako žene, koji nebi ganjeni zarad potištenja duha i prevare Domovinom i Slobodom, potukle su ih zato najviše, da im sramotu nezadaju i drugim, koji su bili pripravni opet za slobodu boritise sumnje za preobladanje neuztokujući nepokažuju, i tako goreće za dom i rod preobladaše neprijatelje, što se nebi bilo nadati, a još manje slučilo, da nije bilo vatrenih ženah, kojim je domovina najviše blago, i za koju su sve pripravne žertvovati. — Nadalje promotrimo mnogo štovana Gospoda! Špartanke, koje su bile u duševnih i tělovnih stvarih tak na glasu, da su ih muževi u mnogih stvarih više cěnili ko sebe, one bo suse tako uvežbavale s oružjem i s-Knjigom, kao šivanjom ali s predjom. Ovo preštimanje spazeće Gàrkinje jednoč, kad su došle u Špartu, govorile su posmijavajući: Vi ste jedine, koje gospodujete nad vašim mužma, na što su pak Špartianke odgovorile, mi smo bo takodjer jedine koje muže radjamo. — Ovo dakle izobražena Gospodo Članovi! ako pazljivim i bistrim umom promotrimo, ufam se da će svaki izmed nas dopustiti, da ženski spol morebiti domovini od velike koristi u svih stvarih tak duhovnih kak tělovnih, što nam i Špartianke svědoče, ščim bo one su duh svoj pokvarile, i zanemarile domovinu, zanemarili su ju takodjer Špartianci, buduć ih nije imao tko iz malih noguh na ljubav Domovine poticati. Svaki je izmed Vas bez dvojmbe već okol pete godine života svoga, da bolje rečem, ščim berže mogao je ustmeno udioničtvovati. znao je, da je tako baš kakgoder u 20 ali u 30, buduć nas je mati već u tom u mladosti uputila? ali

[229.]

što je Domovini svojoj dužan? zaisto neznao, niti ju je poznao; — jer ščim berže oslobodio se je od dětinstva, da je mogao belo od càrnog razlučiti, već je počeo u tudjoj Domovini uvěžbavati i poznavati ju bez da bi od svoje makar najmanje, pojam imati mogao, ali nit je mario, buduć bio je ob tom u mladosti već zaslěpljen, za kojim mnogi zmed nas žaluje današnje vrěme. — Tulikom zlu i nemàrnosti Domovine akoli tko pitao, da tko je krivac bi mu odgovorio za zaisto nije nitko više kak majka děčice, svoje jer ako je ona čvàrsto u pamet darziju, i slědiju svakad k-razumu dojdu koja su od materah svojih u mladih danih čuli, osebito ako ih za dobra spoznaju, zaisto bi još ovaršče gojih ljubav pramu Domu dočim smo u njem rodjeni, odhranujemose, i življene doveršujemo. Spazeći anda od kak velike hasni je Domovini ženski spol u svih starih jamčiti i žuditi moramo, da one što bàrže upaliju se i primeju ljubav prama domovini; čez kratko vrěme moćiće se naša sviuh skupa Slavjanah mati s-nami ponositi tak, kak bašća nakitjena, svakojakim dragocěnim sadom i mirisnim cvitjem; svakom bo ondaj će biti poznana Domovina po něšto, koi kada k pameti saveršenoj dodjemo još bolje i u drugom smislu ćemo ju poznavati i cěniti. —

Rekoh

V. Dragelj m p.
Blagajnik

Nadalje u istoj sědnici věćali su Gospoda Članovi, koi bi dan sabore zaključili, buduć da se za drugoga polětja izpite pripravljati moraju, i tako bi ustanovljen rok na 14 Lipnja. —

U Zagrebu dne 24 Svibnja 1846.

Franjo Latković
Podbilježnik

Dne 31. Svibnja deržan sabor, kojega bolestju preprečen Gospodin Fiskus Danilo Garapić govorom svojim urednim otvorio nije.

U istom Saboru pročitan bi službeni list od Dra Petra Stiića kao odgovor na službeno pismo poradi knjigah pisanomu 3. Svibnja 1846. —

[230.]

Dne 7. Lipnja otvoren sabor govorom izvornim Gospodina Predsědnika:

Mila Bratjo!

Imade trenutaka, kad taknuto sàrce čověka čarobnim někim glasom najtajnija svoja ćutjenja svěmu širokom světu odkriti bi htělo; u takovom trenutku uzhiti mu se uzvišena duša u višje krugove mislih i ponjatjah, — i čověk reći bi postane odvažan za pravac, kojim je sva svoja priašnja upravljao ili ostaviti ili proměniti ili na novo ga utvàrditi i obodriti: Svetu ovu istinu spoznao sam onomadne, kad obljubljeni govor milog našeg Druga i Blagajnika sve nas kao u něku směću postavi. Svaka slava bila je kao Sveta něka iskra tinjajuća u tronutoj grudi i izuštjena podžigala je sèrdca, i razjasnila najtajnii kutić savěsti. Govorio je věrni naš drug, o gadnoj opačini, koja po njegovom mnenju pod-

grizla je tolike plemenite klice světa i ljudih. Svi njegovi razlozi bili su zdravog razuma i čista sèrca obilan plod: i zato bezbožan bi i grěšan bio svaki hvastavac, koji bi se ovakovom zrělom sudu protiviti mogao, i šnjim u odsudi slagao se nebi; zato izpovědam iskreno i javno da su njegovi razlozi i moji, njegova odsuda nad gadnim ovim izvàrstkom covjěčje ćudi, da je i moja: ali dočim to ispovědam pred čestitim licem vašim molim dapače zaklinjem vas ljubavju bratskom, kojom podnašate tàrpljivo slaboće bratske, da i meni posluh vaš neustegnete, dočim g[o]vor ovaj milog našeg brata sasvim iz druge strane smatrao, i skorom protivno njegovom govoru govor deržao budem. Govorio je on o gizdosti, te želim i ja, samo u drugom smislu, on ju je obsudio a ja ju neželim ne samo neobsuditi, dapače nastojatću dokazat — u koliko to kratkoća vrěmena — slab razum, i tàrpljivost vaša, dopuštala bude — da nije samo gizdost opačina, pače da je najveća Krěpost, i da kao takvu svaki, a osobito Domorodac pribaviti nastoji, kazatću zatim, kako si ju pribaviti možemo, i od kolikog upliva je u razměrju s nami kao sa Slavjani (njegovo) njezino privlaštěnje. — Pàrvo indi pitamo šta je ta gizdost;? o kojoj velimo, da je krěpost Gizdost u smislu, u kojem ju ja uzimljem »je samog sebe razumna cěna« t.j. »razložna pouzdanost u vlastitu snagu ćudorednu. Da je ova gizdost, koja se inače nazivlje ponos, krěpost, kaže nam najprie zdrav razum, — zdrav bo razum kaže »radi kako misliš da je najbolje, ako nepoznamo same nas, ako neslědimo zdravi naš razum, ako nismo priatelji prosvěte, iskrenosti i istine i Slobode; da pak čověk, koji ovaj ponos něma t.j. koji sam sebe razumno necěni, nepriatelj je prosvěte, vidit ćemo mila bratjo! ako se pozovemo na svakdanje izkustvo; ako smo dobro smotrili čověka — koji je lišen ovog svetog uresa — zar ga nevidismo, kako je postao potištenim robom svoje lahkoumnosti, zaboravio ję velim na sveti cilj svoj — jer duh njegov mal je i potišten, kojemu je svako brěme težko, svako dělo nesnosna muka, svaka dužnost golemi strah, svaki pogled u budućnost tamna grozna noć, — Zaboravi on da je stvorenje nezavisno, — i čelo mu nikad vedro nije, jer cernina zlobne njegove duše nerazblažiga slobodnom misli, — Blatni jezik negovori drugo nego što mu nevěrno sèrce zbori, — něma u njem iskrene rěči, koja, bi se pověriti mogli — njegov tàrbuh sva je jadna

[231.]

svàrha, kojoj da ugodit može neštedion najgadniim se srědstvi izdajstvom i nevěrem poslužiti. Duboki *nakloni;* — koji su da s velikim Herderom rečem: *prava muka za boljeg čověka* Laži verolomstvo, očarnjivanje, robsko gmazenje u potištenom prahu puzljivosti i prilizavanja značajne su biljege njegovog života, i potom daleko od uzvišenog cilja svoga, koji jel *čast, i slava.* Rekoh da je i potišteni rob lahkoumnosti svoje, i zbilja kad smotrimo bezsramna ova stvorenja u krugu s-ljudma poštenim, i posvetjenim, ukažu nam se poštena, — iskrena, — mudra, — govorljiva, — zašto;? jer nikada svoja vlastita mnijenja neizraze — no prisluškuju samo, što će ovaj ili onaj reći, gdě će većina biti, — i onda samo potvardjavaju, nemareći na nutarnji glas savěsti — ono što drugi rekoše; — netvàrde oni to, kao da su sami o stvari osvědočeni, nego strano da drugim nešto za volju učine, stranom pako, da se vidi njiova, dakako, — izvanjska revnost, i pomnja, i odonud se vidi da je rob lahkoumnosti, jer ne slědi svoj um no um tudji — ne slědi iz osvědočenja već iz licumernosti, — negovori da izpravi dobro, već da odoli strastnoj potištenosti.

I evo vidimo ga da je u njemu ono, što zdravom razumu sasvim se protivi, a kao takov zar može biti priatelj prosvěte? — Nemože, prosvěta podiže hram u čistom sarcu, žartvenik je njezin mirna savjest i slobodan duh kao žertva spaljena podiže duh svoj u višje, blažene světe, — Ali neprijatelji je on i svake iskrenosti — Drugo — bo misli drugo govori, dàrži se za priatelja, čim s tobom govori odmakne li se od tebe rugatise i psuje, nekaže ti kao izkren priatelj pogrěške već ih hvali u tebi pred tobom, samo da ih lasnije drugom odkriti, i pred světom te očàrniti može, — i što je najgore, — uvuče se više putah laskavimi rěči i u dubljinu sàrca onih, s kojimi se druži, — věrnim se čini, radi za volju i više putah i više, — i zbiljam dočim u njem věrnog druga, i izkrena priatelja misliš, ništa drugo u njemu ti nije nego jadovita zmija, koja ti se ponizi i gmizi, dokle ti se do sàrca dočepi, — a onda te čemerom otruje, — Nema u njemu istine, jer malena je i uske pàrsi njegove za nju, zato ju niti netraži nikada, već kao Slěpac plota tudjih rěčih, — tudjih izgovarah; — a što ću reći o slobodi njegovoj? — može li on biti priatelj slobode, kad kad je nepriatelj prosvěte, istine i iskrenosti — može li ga uzhititi slobodna rěč, slobodna misao s slobodan čin? Nemože! jer sve ovo se ukažuje njemu kao tlapnja ( ) [U zagradama neispisano.] kao zanešenost (fanatizam) i sanjaria izcvàrtog mozga, — a bez slobode bez istine može li on ljubiti družtvo, domovinu, čověčanstvo, — jeli mu světa ikakva stvar pod suncem, nema zaista ništa, Boga Domovinu zatajat će on za jednu rěč svoga poglavice, ugnjesti će čovečanstvo i pravdu da on svom želudcu ugoditi može, — Smijat će se, ako svet rusio oko njega, — ako bratja u karvi mu se prala, samo ako on svoju i najgadniju svàrhu stime postići može — nemari on, i ledenim sercem gleda svaku sreću občenitu, i upropastit je gotov samo mu pruži priliku. — Gadna su ova pseta gmazeći robovi proklet izrod čověčanskog pokoljenja-a zašto? jer su zaboravili da su ljudi, — da im je čudorednost svàrha, — da im je dužnost cěniti same sebe! — I eto smatrajmo sve ovo mila bratjo! i vidit ćemo sta je čověk, koji sam sebe necěni, tojest koji si neprivlasti čudorednu ponositost, i vidimo najbolje obrativši oči od carnog potištenog ovog priatelja tmine

[232.]

tmine, zlobe, zaslepljenosti, i robstva, te si predstavimo u duhu krěpostnog jednog priatelja prosvěte, iskrenosti, istine, i sladke slobode, tojest premislimo čoveka s pouzdanjem samog u se i srazumnom cěnom svojih sposobnostih. Sličan othi koji sledeć zraku zlatnog sunca vije krila nebu u visine, traži istinu razgriblje utrobu zemlje, — carstvuje svetom, — kao stvarjom sebi od Boga za uzdàržanje i razveseljenje podělenom od sveta se uzvisi, te se popne u nadzemske raje veličanstvenog kruga nebeskog, — i tamo u kruzih Zvězdah traži prosvětu rodu čověčanskom. — Uzvišen u Strastih ljudih slobodan slědeć svoj zdravi razum, nijedna mu žàrtva prevelika nije. Zlato, dragocěnosti, da. — traži kàrv — traži život isti od njega i věruj da ćeš naći krěpostne sile i ćudoredne snage u njem, koja će ga gotovim učiniti svakoj žàrtvi rado podverći se, — pitat ćete samo, jeli se tu radi o poštenju brata, o sréči priatelja, o dobru čověka, — o slozi i naprědku družtva, — o utěhi mile Domovine, — i eto ti ga neodgovarati rěčma laskavima i praznima, već pitanja slěde děla-jeli traži svoju u tudjoj koristi, il ža čine gleda naknadu? ne-Slava njegova sastoji u blaženom miru spokojne savěsti, njegova naknada su sama dobra dela, — ovaj srětni sin Slobode potaknut je nutarnjim někim žarom, — koga sobći

svemu, što je oko njega. On traži prosvětu, uči i traži, radi i posluje. Dobrim svojim primĕrom potiče: štuje on iskrenost, dapače obožavaju kao jedinu krĕpost, koja je sasvim potrĕbita za uzdàržanje blagostanje, i sporazumljenje Družtva i priateljah, — svetu istinu cĕni kao najsvetiu dužnost i srĕdstvo k svàrsi obće i uzajamne srĕće — Neda se on zavesti nikomu i ničemu, i istinabog sluša on mudre savĕte drugovah svojih, ali neštedi ih zato, što su ih priatelji njegovi izrazili, već zato, što su oni dobri i spasonosni bili rečeni po komu mudrago, — on netraži da se komu dopane i priliže što istinu govori, već ispitava svoje sàrce, pozove se na razum, dirne savĕst, i osvĕdočivši se, da je stvar pravedna, neběli si glave, komu se dopane ili ne, — brani ju bez straha negledeć na ništa-samo na to, da odgovori svetoj dužnosti i zvanju svojem — A nad slobodu mu većeg blaga nĕma — i njezin, zvuk je njemu prava razkoš, — njezino zvanje trublja andjelah! — Neću dalje da vam dugim govorom nedosadjujem, — ovo ozbiljno i zrĕlo prosudimo i vidit ćemo, jeli ova sva nisu ćudoredna jedna krĕpost - krĕpost velim, koja proizlazi iz razumne cĕne samoga sebe, — t.j. ponositosti. — Razlučavam ja od ovog ponosa gadno samoljublje :(Egoizam): — da ovo gadno Samoljublje razlučiti valja od ponosa u plemenitiem smislu, — jer dočim plemenitu cĕnu samog sebe smatram za najveću-krĕpost i štujem kao jedini amanet, koji jeka dar pojedinog svakog čoveka usrĕćiti-čovĕčanstvu služiti-tim nemožem ino nego màrzko Samoljubje kao najpotišteniu opačinu i grĕh-prezirati i proklinjati Svojljub nesluša nikog i zaslĕpljena je hulja. — a čovĕk ponosit sluša Savĕte, i čovĕk je u svakom smislu plemenit i vrĕdan. — Ovu dakle krĕpost pribavitsi dužnost je svakoga a osobito pravog domorodca — te ćemo uvidit, ako promislimo šta je domorodac dužan. Zar mu nije najsvetia dužnost poznati svoj narod, — ovaj narod ljubiti — t.j. njegovo blagostanje promicati, njegovu narodnost razvijati — Narodnost — o sladki zvuče! a šta je narodnost, i kako se

[233.]

počne najprije i odkud razvijati. Svaki narod ima svoje običaje, navade Narodne Svečanosti i obrede, da što više i isti broj oděla, — koga su mu dědi i praotci kao sveti zaklad ostavili, — i u tom stoji njegova Narodnost, i kao voda po žlěbovih teče i u teku se vremenah uzdàržava, i svoj život time naznačuje i počem se od drugih narodah razpoznaje i naznačuje. Oni su kao stupi narodnosti; branioci njegovog života, i budna straža njegove nevinosti i čistoće, a ključ k narodnosti jest najprije jezik — jer narodnost i jezik tako su uzko medju sobom spojeni, da jedan bez drugog stati nemože, jer u jeziku prebiva duša naroda i narodnosti — tko jezik ljubi, ljubi i narodnost — a tko narod ljubiti hoće, početi mora od jezika, i to su življi narodnoga bitja, — i ova sva domorodcu blaga su uloga — ostaje mu još i to, da čovĕk kao čovĕk dužan se je za čest i srĕću čovečanstva, kojega je član briniti, njegovu prosvĕtu promicati, njegove bĕde i nesrĕće slahkoćivati, i ublaživati, — a čovĕčanstvo zastoji iz narodah, i želih čovĕk ljubit čovĕčanstvo, mora ljubit svoj narod jer narod je častica čovĕčanstva, i pravi nastoj k prosvĕti — k izobraženosti čovĕčanstva, — a moželi čovĕk bez krĕposti ove, o kojoj mi govorimo najme bez razumne cĕne sebe samog ljubiti svoj narod, moželi on ljubiti svoj materinski jezik, ovaj sladki glasak našeg dětinstva, ovaj sladki boži dar, — moželi se on čovĕk zvati? ne — nemože, on je Zvono bez bata, dĕrvo bez ko-

rěna, kebar bez domovine, Zvěr bez savěsti, — a to tko je — jeli on domorodac? Jeli on ispunjava svoje dužnosti. — Ne, zašto ne, — jer něma ove krěposti u sebi, — pribavit si ju je indi dužan. — Ali pitat ćete me, kako si čověk pribavit može ovu dužnost (krěpost): — Moja bratjo popitajmo sami sebe, zašto se nas svaki neda psovati, neću rěći mladjim od mene nego ni stariem bez ukorah, — zašto svaki do sebe něšto darži, zašto svaki misli, i ja sam čověk, kao i drugi, — i bolje nego tisuća i tisuća drugih, koji mi zapovědaju i ugnjetavaju ako ne mene, bar moju bratju, t.j. druge ljude? Ovako se popitajmo, — i odgovorit će mo si lasno na pitanje, kako si pribaviti možemo, da razumno sami sebe budemo cěnili, i po tom izveršivali sve ono, što kao ljudi izvàršivat dužnismo, da odgovorimo svetom zvanju našem. — Popitali mo se indi, bi ti će nam odgovor, — i zato do sebe něšto dàržimo, jer smo ljudi svi od jednoga boga, na jednu svàrhu rodjeni — t.j. jer smo svi jednaki, svi skupa jedna gruda zemlje, jedna hrana cervih i zmijah — k čemu indi nevěra, k čemu prilizavati se čověku, i za njegovu volju gadnoj potištenosti izdati sve, što je oko nas, — odrěći se věčne Slave — te město lovora i dobra po smerti glasa, proklestvo i suze sugradjanah i kasnog potomstva. —

Dosadio sam vam već vidim govorom mojim, ali oprostite mi i oprostit će te mi zaisto, ako promislite od kolike je važnosti, od kolike nužde, da se uzvišena ova iskra naravi — ova izvàrstna pouzdanost u nas, u našoj mladoj pàrvoj taku rekuć

[234.]

dobi u mladjanih naših grudih uspiri — da potrebno je da se ljubav za sve što je dobro, lěpo, veliko i slavno u mlade duše naše ucěpi, — u našoj dobi sposoban je čověk za vruću ovu dragocěnu vatru, koja je u starih onih Slavjanah u pàrsih silnih onih junakah goréla, i plemenitu želju za Slavom u njih pobudjavala. — Čitajmo knjige plemenitih Činovah, — promislimo krěposna i golema prošastnosti děla, i stavimo si ih živahno pred oči, — i udělovat će ona u nas — bez da i osětimo — uzhitit će veliki čini, slobodne misli prosvetjenih ljudih, velika děla slavnih narodah, dušu našu na udivljenje, i potaknuti će sèrca naša na naslědovanje. Svaki mladić čim takove priměre u dogodovštini pradědovah svojih nadje upalit će se, — i htěti će postati velikim mužem, koje krěposti u drugom cěni, ganut će njegovo mlado sàrce, i htěti će ih sam naslědovati i pribavit si ih. — Veli *Kollar* kaže: Razumno Slavoljubje u mladiću lěp jamac za njegovu Znamenitu budućnost. —a slavni Gaj veli: Štuj mladića ki se neklanja rad, i cěni sam sebe — taj bo se pripravlja biti Domorodac. Da je krěpost ova bila u najdavnie doba osobito u našem narodu gojena i cěnjena, odkrimo samo spàrhle màrtvačke koprene prošastnosti, i otvorimo razterganu knjigu, gdě su zapisana imena glasovitih priměrah. *Pred hiljado četiri sto* i još několiko godinah pripověda dogodovština gojio je neki Dalmatinski plemić Sina Tetrića — koji kao mladić ubio je vojvode rimskog dva sina zato samo što mu ovi rekoše da su Dalmatinci robovi Rimski. Divio se Honorio Cesar Rimski nad tolikom ljubavju i Častohlepjem mladića, oprosti mu život, i reče mu otcu, da će ovaj samo svladat moći nepriatelje i oslobodit svoju domovinu — ono proročanstvo ispunilo se je. — Tetrić poraste i rad junačtva svog postane vojvodom Istrianskim, *704* godine udare kàrvoločni Hunni na Dalmaciu, Tetrić bojak bijući pogodjen bi strělom usrěd čela, — svlada Hunne i pohiti u Rim, kàrvavim mačem u ruci razpuštenom u kàrvi ugreznutom ko-

som, Hunskom strělom zabodjenom učelu, reče: Ova sréla neće mi poći iz glave dok nevidim narod moj slobodan, ovo junačtvo oslobodi Dalmaciu 756 god. kad je Žezlom Horvatske branio naš Narod Budimir sveti Kralj ilirski potuče jedan Bugar 30. Gàrkah zato samo što ga nazvaše barbarskom Huljom — Gàrcki Car obilno ga naknadi — a Budimir mu posla lěpi dar zato, što je branio Čest svoju i svoga naroda. Po smèrti Julia Cesara 3920 god. po Stvorenju Světa — što je potaknulo hrabre Dalmatine — bojne Maćedone — i silne druge Slavjanske narode na 50 lětni Boj sa světom trěsućim Rimom, — tko hiljadu i još nekoliko god. pri narodjenju Isusa uzvisi junački duh u Belovesu da u parkos svoj strogosti i pripověda Garkah i Rimljanah sazida *Senj* kao gnjezdo, gdě su se legli, kao něki Dogodovspisatelj Zmaji i jastrebi, koji su žderali prie Rimske a posle cěle skoro kroz tolika najme više nego 8. stolletja Aziatske Čopore. — Sva ova i tisuć i tisuć koja bi navesti mogao jasno nam kažu i govore od kolike je važnosti ⟨i⟩ krěpost vazda bila razumne cěne samog sebe. Narodi boriše se proti narodom za ponos ovaj — koji

[235.]

se inače, kad se o cělom narodu veli, Narodni ponos nazivlje bez ovoga ponosa narod je izbrisan iz knjige živućih narodah, — a narod sastoji iz posebnih ljudih, — posebni indi ljudi valja da cěnu ovu kao svetinju kao amanet najdragocěnii uzdržat nastoje. — Od kolikog je upliva u naš narod Slavjanski, kolikoga nami trěba; mislim da sami znate, bolje nego ja, ako što promislite, — kakova prošastnost temelj je naše srěće; — ako promislite sadašnjost; i odovud povirite u krasnu kobnu budućnost. Što se nas tiče, i družtva ovoga, nemožemo ino nego zahvaliti Višnjem Bogu, da smo svetoj ovoj dužnosti dosad věrni bili, da něma među njima nijednoga tako potištenoga roba, kojim bi gadno prilizavanje, i odavle izvirući robski nakloni, puzeća licuměrnost, gmazeće očarnjivanje blatni jezik, zlobno sàrce, tašta gizdost, i ine kojih me strah samo napomenuti otrovne nakaze bile omilile. — Nastojmo dakle i odsad hrabri biti i postojani u toj lěpoj krěposti, — dapače nećěnimo ju ine deržimo samo za nas, već ju učimo po svuda — Učimo ljubav i Slogu, — Budimo govornici prosvěte, — Zaštitnici iskrenosti, — razploditelji i branitelji istine i pravde, — Ah budimo — budimo nada svim slobodni — Slobodni u rěčih, i činih — Bacimo na stran svaku i najmanju sěnu proklete nepouzdanosti, nesporazumljenja i màržnje. — Budimo Čisti kao potok, jer njemu priliči naš narod. — Kao sreberni potok čist ko biser iz kamena svoga izvire, smuti se, muljem i blatom zakali naraste od čemera, zamaže se žučom i kàrvju pokrije se màrtvimi tělesi i najkašnje izčezne u pěsku il uteče u veliko more zaboravnosti, gdě mu něma nit glasa ni traga: Ovako je i narod naš izišo iz rukuh stvoritelja svoga čist i nepokvaren; — ah nedajmo ga pokvarit nedajmo mu se zakaliti — jer ako se pokvari i zakali jao nama, — jer po našoj će se krivnji pokvariti i mi ćemo uzdahnuti nad njim s usklikom! Bedni Narode! nikad nikad više povratit se nećeš k čistoći izvora svoga! ah zaplači! svaki nekrěpostni čoveče, kad pomisliš nemoć i slaboću svoju, — budimo slobodni i krěpostni — čuvajmo se — bdimo — pred svetom kažimo — vičimo, da se nestidimo naroda našeg — i tad odbacivši svaki smrad iz sàrcah naših zagàrlimose, pružimo si desnice, — te tako složni u ljubavi rukom u ruci šetjimo veselim sèrdcem k srětnoj budućnosti Majke naše slobodne Slavie. —

Vlad. Hranilović.
Rekoh

U istoj sědnici odlučeno, da se knjiga ilirska pod Naslovom *Pijanac*, a němačka od Jordana »Agramer Landtag« kupi. —

[236.]

Dne 14. Lipnja deržan je sabor, i otvoren Govorom izvornim Gosp: *Andrie Laboša* slědećim:

Mila Bratjo!

Tamna magla zastirala je još prie četvàrt stoletja široka polja slavne někad Velike Ilirie! brat brata prezirao je, seka seku poznavala nije — svi su bili kao odcěpljena uda jednoga těla! — Isti potoci pošiljali su nuz žalostan romon težke uzdahe vis oblakah, dapače stidili suse srebàrne svoje vale spoiti sa burnimi talasi ponosna Dunava! — Cvět stidio se je u dubokom snu neznanstva i tuposti bludećemu Domovine sinu, koji sam sebe poznavao nije, milim svojim mirisom ugodan časak pribaviti! — Sve je stranputice stupalo, dok se neukaza na tamnom vidokrugu danica bolje budućnosti, danica bratinske ljubavi, sloge i prosvěte; — dok se neukaza rekoh, i nerazprostre zlatnu svoju kosu, po rumenih obrazah Ilirah, koji iz dubokoga sna tàrgnuvši se opaze veličanstven njezin pogled, upoznaše vodju svoga, upoznaše dobru i svetu naměru njegovu, zgrabiše u hrabre desnice, u kojih su někoi britki sevali mači, lagana pera, ter do mala raztěraše nad milom otačbinom podobro guste medjusobne màržnje, proklete nesloge, glupe neznanstva tmine. — Glas o tom boju kao čaróbna něka sila zatravi mnoge junačke grudi, ter leteći na laganih krilah uvuče se i u ovaj ustav, gdě na toliko razžari nevine mladeži grudi, da je vatrenom ljubavju domovine potaknuta, odlučila utemeljiti malu istinabog — jerbo se ništa sovàršenog na svět nerodi — knjigoohranu, koja bi se imalo od godine do Godine po G. G. članovih čuvati i povekšavati, oni pako iz nje càrpiti ljubav domovine bratsku slogu i dragočěnu prosvětu rěčju, càrpiti duh věka. Pa zbilja, nisu to ostala pia desideria jer evo, věčita im slava! — i mi sada iz one iste košnice sàrčemo med duševni — med, koji nehrani prah i pepeo — tělo ovo nego duh, koji kano po rodjenju postati po pokvarenosti izčeznuti nemože. — Šest je već putih, odkako se je ovo družtvo sklopilo prisilio G. G. onaj čas, koji graniči školsku godinu od praznikah ostaviti ovo sveto město, — i toliko putih ih je preveo opet preko ovog ožudjenog praga čas, koji otvara vrata na tramih boginja umětnostih, — i evo sedmi već put približavase žurnim i neumornim korakom onaj mah, koji će i nas prisiliti ovom čarobnomu městu »zbogom« izrěći — približava se rekoh i već se směši munjevitim pogledom svojim na žalost i tugu, koja će nam cěpati, dočim ćemo ostavljati město toli obljubljeno, město duševnih zabavah naših, město, na kojemu nas poslednji put ove školske godine s — urednim govorom! — To me jedino těši, što ćemo si moći — ako Bog i sréća i dade — poslě dva meseca

[237.]

opet med ovimi istimi zidi z — radosnim uzklikom »zdravo došo pružiti desnice; — ta me utěha oduševljuje i potiče da što najdostojnije zaključim uredne ovogodišnje sědnice naše; — čega radi mnogo sam premišljavao kakovi bi si predmet izabrao. sad mi pade na um, bratinska ljubav, no buduć da je prava mati sloge, o kojoj su već više g. g. Članovah rěč poveli, surodjena

mise vidi; sad mi pade na um »dangubica« no i od odbacih, stranom zato, što su dangubice medju nami redki kano běli vrabci; stranom pako čověčnosti radi, ne pristoji bose mladjemu starije naukom učenije od sebe podučavati, i nagovarati; onda setih na moj poslednji govor, u kojemu preporučih uzajemnost slavjansku veštijemu govorniku opisati i razjasniti — Budući pako da je moja nada ostala glas vapijučeg u pustinji, primih se već sam toga golemog posla, s — kojim, mislio sam, da još najdostojnije ovu godinu zaključim. — Ali i taj uzvišeni pojam ostaviti i na sretnija vremena odgoditi strah — da ću po zraku ribe pecati! prinudi me tim lakše; što smisao uzajemnosti ove dobit, sredstva, i podpore točno od istog otca njezinog. I Kolara opisane nadjoh u danici Ilirskoj od godine 1836, ali žali Bože šta još sasvim neznatni utisak u nas učini, ta pomislimo već jedanput, da ilirstvo bez uzajemnosti slavjanske samo zoru — s — uzajemnostju pako jedino běli nam dan vodi!! — Što bi dakle izmedju tolikih predmětah, koji mi široko otvaraju govorničtva polje, odabrao — sam neznam! — Ali světost zakonah prisiljuje me několiko rěčih izustiti — Govorit ću dakle o razlici Domo- i Rodoljubja samo molim vas mila bratjo da nebi zavikali name s Diogenom »Muži Mindinjski zatvorite vrata, da varoš neizadje.

Domo i rodoljubje iliti: ljubav Domovine i ljubav Roda na raznom su temelju osnovane i razni stopon ljubavi, koju od nas zahtěvaju zaslužuju. Ljubav domovine niče iz prirodjenog nam nagnutja prama rodnomu městu, městu u kojemu smo slasti punu do groba nezaboravnu dobu děčinstva proveli, osniva se pako na materialnom našem blagostanju, jer iz nje, što imamo, dobimo, ona nas hrani, ona nas oděva, ona nas lěpotom svojom razveseljuje, ona će nam kosti u svoj naručaj primiti. Ljubav pako roda proniče iz razuma i izobraženosti, i jest duševni něki nagon prama rodnoj bratji, bratji skojom nas veže jedan jezik, jedni običaji, neosniva se ona na materialnom kakvom blagostanju, nego je upustila korěn svoj u isto serce čoveka, u onu skrovnu moć, koja nas sili nježnije svoje, nego tudje zagàrliti, ona nam vraća jedinu radost, koju ćutimo, kad i ma najmanje učinimo, što sugradjane naše naš rod, našu bratju razveseliti, oli joj korist kakovu pružiti može. Šta ima indi razuman Čovek većma ljubiti, zemlju ali puk, otačbinu ali otčin narod? Izgubimo li domovinu odgovara slavni Kollar, možemo ju opet naći, ali narod, i jezik nikada i nigdi: domovina jest sama u sebi mertva zemlja, inoplemeni predmet — ne čověk — Narod je naša kàrv, život, duh i pod [⟨nogom⟩ precrtano] met (Subjektivitat) Ljubav domovine je nešto prisiljenoga, slěpi prirodjeni nagon: Ljubav naroda i narodnosti je više plod razuma i izobraženosti, neću ja dokazati sotim, da domovina ljubavi nezaslužuje, i da svu našu ljubav jedino k — narodu i narodnosti obratiti imademo, Bože sačuvaj! iz ovih rěčih samo to se razuměti ima da narod i narodnost veću nego domovina ljubav zaslužuju, što će iz slědećih još jasnije biti. Ljubav prama Domovini negoji samo čověk, nego takodjer rastje i zvěrad: Mnoga se stabla i bilja nalaze, koje akoje iz svoga podneblja u drugo, iz toploga u merzlo, ali iz merzloga u toplo prenesu i presadu, za kratko vrěme uvehnu, osuše se i iztrunu ali

[238.]

ali pako pretvorese u drugo. Roda, lastavica i mnoge druge ptice ostavljaju prekrasne pokrajine, i vratjajuse u rodna svoja města, popravljaju siromašno gnjezdo, gdě bi mlade svoje izlegle, mnoga zvěrad prie bi se pustila usmèrtiti, nego ostaviti zemlju špilju, ali pustinju, ukojoj ugleda světlost světa, u koja

posle lova ali inače traženja hrane umorna si je umarala tělo, prenešenu pako u drugu pokrajinu u duši želja za rodnim městom. Tako isto *samo jedan* živi u svojoj kolibici ledenoj sa ženom i dětčicom svojom mirno i zadovoljno, nemisli on na toplie pokrajine, nemisli na velelěpne zgrade — hrabri Dalmatinac nestraši se neplodnih svojih klisurah, koje mu narav oprědeli, nego diže na njima kućicu i spokojno provodi život i krugu čeljadi svoje. Ugnjeten Bugar neuklanjase od straha pred Turčinom iz svoju kućice, jer ljubav prama njoj pobědi iste protěre *Despotisma,* i nebi ju zaměnio sa velelěpnom palačom, bojni Cernogorac nederhtće, kad trěba za svoj dom, za svoje goleme hridi pripasati britku ćordu, prebaciti diljku, nego je istim životom odkupiti pripravan. Tako najdivlji ljudi iste ljubavi pune bacaju poglede po zemlji, koja im dade život, za nepriatelja pako i tudjinca imadu jednu rěč i jedan pojam.

Domoljubje dakle kako se vidi, ljudi nemaju vatrenie dapače hladnie od Ljubavi one, s kojom živina i bilje gerli svoju Domovinu, svoje rodno město; Naproti pako nenalazimo ništa kod živine što bi mogli nazvati ljubavju naroda; ljubav bo ova neizlazi iz prirodjenog nagona, nego iz poznanja samoga sebe, iz premišljavanja i pojmih, ova pako Životinja neposěduje, neuvidja plod družtvenog života, neuvidja ništa, osim što joj neposrědno u oči udara, i zato živina većma je priležpljena k svojemu obitalištu, sa smradom i gadom napunjenoj špilji, nego bogatuš k svojoj sjajnoj palači i razkošnom imanju.

Da ljudi narod svoj ljube, njega drugom predpostavljaju, proslavit ga nastoje, sami po sebi znati možemo, medjutim uzmimo iz starih vrěmenah, da nebi koji mislio, da se je ta ljubav samo u sadašnje doba pojavila, uzmimo za dokaz Gerke, Rimljane i Židove koji nam pružaju i preteranog rodoljubja dosta primerah. Gerci deržali su sve narode za barbare, poludivljake, poluljude, robove, oni su tverdo mislili, da nijedan narod, izuzamši gerčki, neima ćutenje za pravom junačtvom i slobodom. Rimljan roba nije niti za osobu spoznavo, nego za stvar, kao što zakoni njegovi o tome svedoče. Žid nazvao je ine narode Goim t.j. pogane, nečiste, robove, neprijatelje! On je svakog preziro koga nije židovka rodila! Tako su ljudi ljubili već u stara vrěmena narod svoj, ali iskra čověkoljubja nije jim serca obasjala; jer samo da svoj narod proslave i učverste, sve ine pogerdjivahu i ugnjetavahu! nije se našao pěsnik, koji bi uskliknuo: Samo slobode tko je vrědan, slobodu zna ceniti svetu. A tko drugim nalaže verige sam je rob gadni. Čega radi mislim da je već prispelo vrěme, da i u neprijatelju upoznamo čoveka, i neuzimamo ga za uzor rugote, za uzor gluposti i razuzdanosti jer Rodoljubje bez čověkoljubja ništa drugo nije, nego gadna svojljubnost izvor gnjusne gizdosti i nadutosti.

Rekoh.

[239.]

U istoj sědnici odlučeno 1º da se »Izverstni popis i.t.d.« od Begrya kupi 2º Němačko-Horvatsko-Slavonske rěči od istoga Begrya.

3º Bi izabran *odbor,* koji izviditi i pregledati mora sve protokole, i *operat* svoj u sědnici, koja je na 7. Sàrpnja urečena predati: za Predsědnika istog odbora bi izabran Gosp. *Bastašić,* a za druge Članove odbora Gosp. *Rašić* i Gosp. *Garapić.* —

4. Zadnji Sabor pred Praznike da se 16. Sàrpnja obderžava.

Dne 23. Lipnja bi sazvana sědnica i deržana poradi lista Gosp. Kukuljevića, koja se pod brojem ovogodišnjih službenih i privatnih listovah nalazi, na koji mu bi odgovoreno u smislu slědećim: da ćedu mu se Knjige samo pod tim uvětom dati, ako do Praznikah sve što bi odlučeno plati. —

Dne 7. Sàrpnja deržan izvanredni sabor, u kojem bi zaključeno, da se Gospodinu *Jurkoviću* poradi izgubljene knjige »Schreiben des Grafen Zay« piše. —

Dne 16. Sàrpnja bi deržana zadnja ovogodišnja saborska sědnica, u kojem bi *operat odbora* za pregledavanje protokolah izaslanoga pregledan, iz kojega smo uvidili, da su svi protokoli, Knjižnica i Kasa u svojem redu najdena. — Zaključeno nadalje 1º Da se Novine z Danicom Gosp. *Rašiću* izruče 2º Ključ, blagajna i knjige izručene su Gosp. *Bastašiću*. 3. Knjige uzeli su slědeća Gosp. Članovi:

Bastašić 5, Dragelj 13, Garapić 10, Hranilović 2, Laboš 13, Predoević 17, Rašić 9 i to raznih, kojih su imena u svojem městu naznačena. —

[240.]

4. Dane su također *začastnim* t.j. bezplatnim Članovima knjige, kao što je već drugdě naznačeno. ———

Vladimir Hranilović
Predsednik.
Gromovit Boić
Biléžnik

[Dalje čitava strana (240.) prazna.]
[Stranice 241. i 242. prazne.]

[243.]

Godište 1846/7.

[Stranica 244. prazna.]
[Između stranice 244. i 245. izrezana dva lista.]

[245.]

[Završetak teksta sa izrezanih strana precrtan. Od toga dva retka nečitljiva, a ostalo glasi ovako:]

[. . .]⟨Blagoréčnost, što Gundulićevo pěsničtvo, što svih mudracah mudrost? — ako nam je sàrce tvàrdo ko kamen, ako je zlobno, ako je jadom obrašćeno? ništa, jer smo onda ne na korist Domovine nego na štetu, nakaze smo u koži ljuckoj, kojih se svaki bojati mora, zato pravedno kaže mudri Čoke: Treba da čověk živinske strasti odbaci, onda da se izděla i prosvěti.⟩

⟨Rekoh⟩

[Potpis nečitljiv]

Pèrvo nego bi Predlozi gorenavedeni u pretres uzeti bili, započe se obnova polag običaja i zakona Častnikah Sl. ovog Družtva, i sveršena bi od prilike ovako:

Imena i prez.....	*Časti*
G. Vladimir Predoević	izabran za Predsědnika
G. Neb. Bastašić	" " Pod-Predsědnika
G. Vlad. Dragelj	" " Podknjižničara
G. Laboš Andria	" " Knjižničara
G. Dane Garapić	" " Fiškuša
G. Mile Poturičić	" " Prisědnika
G. Rašić Dane	" " Protublagajnika
G. Boić Ilia	" " Bilježnika
G. Franjo Latković	" " Podbilježnika

Čast Blagajnika uzeo je na se Gospodin Pod- Predsědnik. — U Saboru dne 25. o.m. deržanom na vlastitu prošnju primit bi za Člana Družtva G. Franjo Vranešić kao Prisědnik ujedno.

Zatim pretresivanje gorinavedenih u govoru svom predstavljenih po Gosp. Podpredsědniku predlogah odgodjeno je na pervi Sabor t.j. na 25. o.m. —

Dne 25. Listopada otvorena bi tretja saborska sědnica »Prevodom« Gosp. Ilie Boća, koji se nalazi u knjizi pod naslovom »Službeni prevodi« god. 1846/7 pod brojem 1.

Zatim kao što u Saboru dne 18. o.m. deržanom pretresivanje [Riječ »pretresivanje« rastavljena »-sivanje« na drugu stranu.]

[246.]

učinjenih u istom Saboru po Gosp. Neboslavu Bastašiću predlogah na današnju sědnicu odgodjeno bi, preduzeto bi sada, ito, što se pèrvog predloga tiče, Članovi Sl. ovog Družtva uvěreni, da usled zakona pod kojim se nalaže, svakoneděljni sabor govorom oli izvornim oli prevedenim, otvoriti, svàrhu svoju nikada dokučiti nemogu, odlučiše:

»Da u město govorah izvornih, svaki izmedju G. Članovah kao znak kroz čitavu godinu radnje něšto oli izvornoga oli prevedenoga kao *rukopis*, čisto i dobro prepisano, u Saboru měseca Sàrpnja deržanom, pokaže, i Knjižnici pokloni.«

Što se drugog predloga tiče, G. Članovi uvidjevši, da je usled odobrenog prvog predloga svakoneděljni Sabor suvišan, odlučiše:

»Da će se od sada *Ureâne* sědnice deržati samo *četiri puta* nagodinu, i to: početkom měseca *Listopada, Sěčnja, Travnja i Sarpnja.*« —

Zatim bi G. Knjižarom naloženo da se predbroje na *Naše Vrěme, Uzajemnost Slavj., Pěsme od T. Blažeka, Atlas Slavj. jezikah,* i na *Samouka;* a da kupe: *Narodne običaje Slavonske, Kolendar za puk, Historia od Davidovića;* Četiri slike hrabrih něgda ilirskih junakah sa okvirom od *M. Stanića,* i to: Sliku M. *Obilića, Vukašina, M. Kraljevića, i Gundulića.* a i knjigu pod naslovom *Vorlesungen Mickievič*«. i da se predbroje početkom nove god. *na Narodne Slovačke Novine i Oral Tatranski, kao i na Narodne ilirske Novine i Danicu.*

Boić
Bilježnik

[Trećina stranice prazna.]

[247.]

Usljed odluke od 25. Listopada 1846. sazva Gosp. Predsědnik Sabor. Dne 1. Sěčnja 1847., u kojem poslie kako bi Blagajna, i drugi *Zapisnici* pregledani, i u dobrom redu nadjeni, odlučeno bi:

1º Da se »Universal-Dogodovština od N. Rottecka« kupi.

2º da se predbroji na »Izbor starinskih pěsnikah od Ljudevita Gaja« —

3. Naloženo bi Gosp. Podpredsědniku, da na novu Godinu, kako od strane čitavog Ustava, kao i u ime naše Čitaonice Gosp. Ravnitelju ovog Ustava čestita, i u istoj Čestitki da mu u Zaštitu njegovu ovo Družtvo kao novo-došavšemu preporuči.

Dne 3. Sěčnja nastavljeno bi daljne pretresivanje stvarih na Družtvo spadajućih, medju ostalimi bi zaključeno:

1º Da se »Danica god 1846« vezati da.

2º Da se kupe »Zemljovidi od Seljana.« —

Bilježničtvo

[Pola stranice prazno.]

[248.]

Dne 21. Ožujka deržan bi u město Travnjo — měsečnoga urednoga sabora, sabor poradi svetakah nadojdućih, koji će se, kao što bi zaključeno 11. Travnja nastaviti, i u kojem će Protokoli i ostala pregledati se. —

U istom saboru zaključeno bi: da se Ciprian Robert, Poděctva Kollárova, i Rěčnik Konečny-a dadu tvèrdo vezati.

2º Biahu zakoni novosatvoreni pročitani, i vlastitim podpisi potverdjeni. —

Bilježničtvo.

Dne 11. Travnja deržan tretji glavni sabor, u kojem poslě pregledanih protokolih odlučeno bi:

1º Da se predbroji na »Staroslavjansku književnost«.

2º da se kupi Kosovopoljska bitka s mapom

3e Da nas blagajnik izvěsti pred Sèrpnjom o stanju blagajne, za da znamo, na kakove bi se Novine predbrojiti mogli.

Bilježničtvo

[Trećina stranice prazna].

[249.]

Dne 18. Sèrpnja deržana zadnja ovogodišnja saborska sědnica, u kojoj — buduć poradi kratkoće vrěmena Protokoli pregledati se nisu mogli — odlučen bi odbor, ki protokole pregledati, podpisati, i operat svoj u pèrvom buduće godine saboru predložiti obvezan je.

Sabor ovaj otvorio je Gospod. Predsědnik veoma krasnim govorom, koji se dolje niže upisat čitati može.

Zatim bi zaključeno:

1º Da se Gospod. Vlad. Hranilović poradi lainskog' i letošnjeg duga opomene pismeno.

2º Da se »Službeni prevodi« dogotove do pèrvog Sabora buduće godine, za kojih město Članovi su se postarali uveděnjem novog Protokola.

Knjige su usléd Zakonah razdate samo pitomcim ovog Ustava.

»Novine ilirske« i »danica« predate su onima, koji su na Tkalac otišli, i to pod odgovorom za svaki komad gospod. Predoevića.

Andria Laboš

Biléžničtvo

Danilo Rašić m. p.

[250.]

Mila bratjo!

Sačtnom zgodom, za koju blagodarim geniu slavjanskom, došo sam u sveti ovaj hram; pročitao sam, u koliko mi je to kratkoća vrěmena dopustila radnje vaše kroz cěli tečaj vremena, što mi je sudbina s-vami razdělila tělo; i iskreno vam kažem, da mi je slabo perce izraziti vruće misli, i ćuti sèrca, koje sam posvetio vašoj marljivosti. — Medju ostalim pročitah i govor vèrlog našeg Gospodina Predsědnika; iz koga sam u kratkom razabrati mogo cělu dogodovštinu vašeg bavljenja; i to samo primětiti se usudjujem, da akoli je zbilja istina o čem G. Predsědnik reč povede. — da ostavite se svega, da zaboravite na osobne uvrěde, da pokrijete koprenom sladke bratske ljubavi sav jal; iz koga ništa nego zlo poleći se može⟨mo⟩. Dobro promotrite rěči dobro mislećeg G Predsednika, i s-njegovim zakletvama skladam i ja moje moleći vas čim kratće ali tim iskrenie i vruće, da novim silami popravite svi što ste starom nemoćju oskvèrnuli. Budite zdravi, budite složni, pak neštedite truda niti troška physičkog i psychičkog. to vam želi vaš uredni dopisivajući član.

V.Hranilović

Sledećim Govorom otvorio je G. Predsědnik dana 18. Sàrpnja poslednju sědnicu za godinu 1846/7:

Izobražena Gospoda Članovi!

Mila Bratjo!

Ima u životu Čovečanskomu Časovah, u kojih postavljen neznam jeli bi se radovao ili žalovo; jeli bi se hvalio ili tužio? — U ovom radostnom i zajedno žalostnom položaju nalazi se duša moja, dočim evo medju vas I.G.Č. stupih, da poslě družtva našeg maljenog zajedno obavivši svàršimo skupštine ovegodišnje. — Polag navade moje, i ko što to zvanje i svetost

[251.]

i svetost ovoga zahtěva městа, ko uvěk tako i sad punim radosti sàrdcem stupih na polje, gdě se o poboljšanju stanja družtva, iz kojeg stostruku hasan carpe sinovi majke jedne radi — I ko što iz strani jedne od radosti malo da mi se nerazpane sàrce; tako iz druge strani prěgoreti nemogu tugu, koju poćutih čim sam stupio, dapače čim sam pomislio na današnji naš sabor, i na posle, koji se obaviti moraju; bojim se bo zločestih poslědicah, koje smatrajuć sadašnji stališ družtva našega, da slěditi moraju svaki misli; — Nu čim sam evo stupio u sveto ovo město, još većma nego ikada porodi se strah u meni, jer neopazih na licu Gospode ovdě sakupljene onu ljubav, ono zadovoljstvo, koje nam svetost ovoga nalaže městа izrisanu, već sa žalostju gledati moram i čitati nutarnju màržnju, jal i ostala, koja se ko u Čověku za osvetom hlepećim na licu měnjaju i titraju. — Tužni ovaj stališ kad promotrim, nemogu da mi sàrce neuzdrhće i gorko nezacvili, jer suditi je moći, ako sarca razpaljena utažita nebudu barem kuliko tuliko, tim većma to sumničam, buduć nas žalostno izkustvo uči, da sabor zadnji niti ondaj dobre poslědice nije imao, kad su Bratja svetom nadahnuti ljubavju hram ilirskih Boginjah ovaj, i svi jednom napuniti ljubavju jedan za odvratiti indi nepovoljne poslědice za svetu dužnost si smatram, opominjajuć me na to svetī ostanci neumàrlih naših utemeljiteljah i zvuk vapajah bědne i razcviljene majke nad neslogom sinovah svojih, kuliko najviše u silah mojih postavljeno bude razigrana sàrca utaložiti; što će takodjer zrok i predmet moje današnje besěde biti; u kojoj ako bi što neshodnoga izustio, više slabosti Čověčanskoj nego zločestoći sàrca moga pripisati blagoizvolite: »Homo em enim sum, humani nihil a me alienum puto ee esse..« koja dok vam izustim, molim vas za vašu blagonaklonjenost.

Početkom školske godine ove, porodi se u sviuh strah, da družtvo, koje su někoja Gospoda medju zidinami ovim družtvu našem protivno ustroila, da družtvo rěkoh ovo zločeste poslědice će imati, ljubav najmre

[252.]

najme i savez bratinski razkinuti i u bezdanske provaliti ponore; družtvo ovo po brižljivom nastojanju sviuh G. Članovah upropastilo i ugušilo se je, i to naravno zaključiti bi, jer gdě složno sile udare, tuj mora vrag da padne. — Al do čim se ovo uguši i prijašnji red povrati, nedugo zatim doleti kuga neznam iz koje strani světa i otravi sàrca bratska, i posije sěme nesloge

medju bratjom; koji zajedno Božici ljubavi i sloge hram i žàrtvenik podigoše; koji skupa prije na žartvenik ovaj donašaše žartve, koji pàrvo svi jedan bihu — Seme ovo nesloge razleže se tako daleko; da već dva jedan drugomu dosta nezaufa; — Kako je pogibeljna bolest ova nisam nakanio po dugim razlaganjem mojim uha bantovati vaša, nu mimoići nemogu, da vam nenapomenim, da hram ovaj, kog smo boginji ljubavi i sloge podignuli; podignutjem hrama razdora i nesloge padati dan na dan bolje i bolje mora, dok se najedanput nesruši u ponore, ko što i sněg, kad debeo zapane, pak jug pune sve malo i malo tali se, dok najkasnije i neizčezne — U ovom kužnom stanju nalazimo se mi: zidine ove pretvorile su se u noćnu podzemsku špilju 16 věka sličnu, gdě u čàrnom odeveni zločinci dva i dva po kutih razděljeni sude po nesrěći tam dospěvšeg Čověka; — tako isto i mi radimo, doćim jedan od drugoga oděljeni motri druga svoga za kletog dušmana, a ovaj opet otrovne jezika strělice baca proti sàrcu druga svoga, bez svakog uzroka, i to proti onomu, koga je pàrvo ako ne izkreno, a to barem, što je ovom protivno ljubio — pred drugim ga omraziti, zločesti glas razprostrěti nastoji. — Kužni ovaj otrov nije samo kroz jednog, već kroz sviuh do skora žile raztepao se tako, da već Čověk nezna česa i koga bi se deržao; — i zaisto tako daleko zavlada, da vez onaj bratinski do skora, ako se medjusobno porazumlenje nepovrati, prekinuti se i najgore poslědice za sobom povući. —

Čujem gdě mi nětko kaže i na licu unutarnje misli čitam, da stvar ova na Čitaonicu nespada, mogla bi indi;

ako./.

[253.]

ako drugoga boljega ništo neimam izustiti i ovo: nu po mnenju momu da pače stvar ova i na Čitaonicu spada; i stalno nikada se usudio nebi bio o stvari ovoj usta otvoriti, da uvěren nisam, da mi to sveta nalaže dužnost, i to najbolje ovdě, jer ovo je, ko što rěkoh višeputih hram bratske ljubavi i žàrtvenik sloge; gdě neima hrama, neima niti žàrtvenika, gdě neima ljubavi, neima ni sloge — a zašto pitam ja Gospodu, i pored česa sastajemo se u svetinju ovu? U hram Božice one, proti kojoj dušom i tělom vojujemo, i tim većma prisiljenog se vidih besědu danas povesti o lěčenju kužnog stanja ovog, što nas isti u najsvetiih naměrah, u boljem naprědku, u poboljšanju stanja naše knjižnice prěti, i najzadnje svetost mesta ovog po njem oskvernjujemo — koja sva na kuliko sile slabe uzmogle budu moje nastojat ću razlozim potvarditi. — Rěkoh parvo, da nas u najsvetiih naměrah prěti; biaše navadno u ovom maljanom družtvancu našem u spodobi govora predstaviti predmet kakov, ili pako izvornim ili prevedenim govorom sakupljenu bratju zabavljati; ali tko se od ove svete nakane prepréčenog neosěti, kad vidi i dobro zna, da ćedu Critici ili da ih naški nazovem rešetari svaku njegovu besědu na rešeto metnuti, i ovako rešetajući rěči i izraze njegove zlo tumačiti i iz njih ono zaključiti, što siromašnom i nevinom govorniku ni na kraju pameti bilo nikad nije, što nas isto žalostno uči (družtvo) izkustvo, da ljudi strastmi obuzeti, kojima po ćudi nebiaše, što je predstavljeno bilo, tumačili su reči tako da se je isti govornik od tulikog tumačenja i izopačenog govora svoga prestrašio, kakove je poslědice za sobom slučaj povuko ovaj, neću da razlaganjem oviuh zalečene već do skoro rane opet iz nova neotravljujem. Ovim dokazano je takodjer mislim zadosta, da nas prěti u boljem naprědku

[254.]

boljem naprědku; za koje još bolje dokazati i uvěriti vas, molim vas u malu zaviriti prošastnost, gdě Gospoda nehoteća razlučiti stvar od osobe s-osobom prezirali su stvar istu, gdě polag jedne osobe, ili da odpertim Čelom izrečem porad mene nehteše većati o stvarih na družtvo spadajućih — nijeli zadosta očevidni dokaz indi gnjusnog stanja našeg, ili komu to dosta nije, neka prispodobi stanje Dr.[-uštva] n.[-ašega] godine prošaste stanjom godine ove, iznimljen vrěme zlatno ono, gděsu se još karike lanca u najčvèrstjem stanju nalazile, ova kad pozornim promotrite okom, upazit ćete lahko istinu rěčih mojih. — Zatim rěkoh da prěti pobolšanja stanja naše knjižnice; nitko se bo neusudi ništo progovoriti, što bi na pobolšanje njezino směralo; jer i ovdě ko što lovac zvěr, tako i oni ovoga čekadu i za naknadu ruganje i směh poklone; a drugi koji bi mogli nećedu polag privatnih uzrokah. — Zadnju rěkoh da oskvernjujemo svetost města — jer nedolazimo ovamo ko što bi morali napuniti ljubavju bratinskom i ko što isto zahtěva svetost města ovoga, već dolazimo strělicami oboružani, jalom i gnjevom napunjeni i medjusobnim zapletkami zameršeni; ne mirnim sarcem već strastmi obuzetim, koja sva kako oskvernjuju svetost města lasno sami bez moga tumačenja uvidite. — Ovo su indi razlozi, koji mene prinukaše usta otvoriti medju vama Gosp. ovdě sakupljena. — Ovo tužno i bolestno stanje našeg družtva prisili me lěk u ovo po mnenju mom zgodno vrěme tražiti. — Nije Gospodo moja strah prenapao, nije strah iz slabog duha proizisavši, slešiteljno niti se preveć rano pojavi. — Već je pravedan, iz duha takovog proizišo koji ga je čitavu godinu u nutarnjih svojih kuvao i sada

[255.]

evo kipi. — Oprostite Gospodo! ako sam koga obširnim stvari ove razmatranjem proti nakani mojoj uvredio, nisam to naumio otravljene rane otrovom lěčiti, već naumih porazumlenje mira po tom bratsku povratiti ljubav — K sversi indi da bliže dodjem pitam Gospodu zbantovanu; što da im je povod dalo tolikoj ogorčenosti? da tulike jadovite strěle napeše proti sarcu bratje svoje; da li je onaj čin, na kojeg da bi Bog dao nikad nepomislio, i za uvěk na njega zaboravio. — Ja barem što se mene tiče iztraživao sam sa sviuh stranah; da li nebi možebiti uradio bio što se s razumom zrělim neslaže? dugotrajnog iztraživanja ovog što rezultat biaše? da ne samo da ništa zločestog uradio nisam, već da uradih ono, što mi dužnost, savěst, i bratska je nalagala ljubav, što će svaki lasno dokučiti moći, ako mirnim i bezstranim sàrcem promotri; Neka se svaki postavi u moju kožu za onda, pak ako ima samo makar i najmanju izkricu Čověčnosti i ćuti Čověčanske, vidit će da je tako učinjeno biti moralo i ne drugčie. — ako li nije to možebiti taj glavni samo uzrok, već mislu da ima kup i drugih, za koje ja da neznam Bog mi je svědok, podlažem se, ne iz takove želje, ko da nebi mogo i bez njih biti, stom Gospodom sobćivati, već iz jedine proti ljubavi i slogi želji; na svako pitanje odgovoriti, jer tako mislim da će se porazumlenje medjusobno povratiti, a po njim takodjer tako ožudjena bratska uzajemna ljubav za kojom toli uzdišem i vez, i sastavit ćemo opet lanac, koi dosad na komade razcepljen ležaše, sastavit ćemo tako kinezke zidove, proti napastovanju dušmanskom, koje zidine, dok su porušene nikomu ulazak u naša prava nebranu, jer sa sviuh

[256.]

stranah protivnici navaljivati mogu granice, a srušivši nje u isto sàrce udaraju. — Smisli mo se gospodo moja na glasovitoga slavjanskoga kàršćanskoga naroda gospodara Svatopluka, koi tri sina u neslozi živuća na svu svoju žalost imo je — dušmanom nesvladanim to jest smartjom boreći se vidio budućnost nesrětnu sinovah svojih nesložnih pred očima titrati svojima, da ih od zločeste napasti odkupi ove sazove ih sva tri k-sebi, i predade svakomu po se snop pruticah, da isti snop najedanput prekeršiti pokuse, nu kad to uraditi nemogaše, razveže snop isti, i dade svakome po jedno, da to isto urade, koje kad su lasno prekaršili reče im umiljatim glasom. »Vidite sinovi moji, dokle god u slozi živili budete, dotle vas nitko svladati neće moći, kako barže neslogu sviuh zalah izvor ogarlite, lasno će vas svladati svaki;« što se i obistini, dok god složni bihu, bihu kinezki zidovi proti navalam dušmanskim, i silu srětno silom uzbijahu, kako se barže razcepiše već ih dušman svlada, i nam čitavom Slavjanstvu žalostni zaista dokaz ostaviše; istinitosti oviuh rečih, da slogom rastu male stvari a nesloga sve pokvari. — Primĕr ovaj Slavie sinovah zar ćemo tako mirnim okom hladnim sarcem mimoići pustiti, da iz njega nikakovu hasan càrpili nebi, ne Bratjo! ne! već nas neka obodri svako vrĕme, kad na neslogu kao Charakteristiku Slavjanstva pomislimo, ovo nam neka danom i noćom trepće pred očima našim, i svaku izkricu maržnje proti bratu iz sàrdcah neka izbriše naših; sumnju, koja je sviuh zločestih poslĕdicah izvor i mati, ko najkletijeg dušmana našega bĕžmo, već izkreno bratjom našom postupajmo, ako mislimo da nam je sakrivio što brat, neobraćajmo uma oči naše od njega, nesmatrajmoga ko dušmana našega, već pristupimo k njemu i popitajmo, što mu je povod dalo, da je prava brata svoga uvrĕditi htĕo, ako ga krivcom nadješ opomeniga, on će se skloniti i sram će ga biti,

[257.]

vidit će da je razum bolju stran svoju pogazio, te da je slĕdio, što mu je živinska naložila požuda; ako ti pako dokaže, da je to izmišljotina ili kakvim pravednim načinom to uradio, ogarli ga nadalje ko brata tvojega i prisegni u sàrdcu, da nikad nećeš Sumnju slĕditi, i dok uvĕren nebudeš, da nećeš tvog' izkrenjeg smatrati ko dušmana tvoga. — Ovo je naćin Gospodo moja! postupanja s bratjom našom, ovaj nam način izruči najučenii Čovek, ako ga Čovĕkom nazvati smijem Isus Htŏs [Hristos]! Ovaj način ako slĕdeti budemo, nikad zabasati nećemo i uvĕk ćemo u bratu nalaziti brata, i ovim ćemo načinom samo ožudjenu postići moći svàrhu u sàrcih naših, ako srĕdstva upotrĕbljujemo takova, koja ne da bi ju još više poticala, već ju s prestolja njezinog rušu, zabadava vičemo »k sversi samo napred bratjo«. Kad zato isto postići srĕdstva upotrebiti nećemo! Osvestimo se bratjo jedared i pružimo jedan drugomu desnu našu i bacimo iz nutarnjih naših jal nazlob i sumnju, koja su tulike narode već uništile, ogàrlimo se bratinski i na polje domorodno harlimo jednodušno, i stalni budimo da svàrhu nećemo promašiti, već da bi iste paklene proti nami udarile sile, svàrhu našu ćemo postići stanovito, jer ovako kad postupali budemo neće nam se protiviti moći nebo, a tko s njim počme i radi zaisto dobro i doverši. — Ova dočim vas bratinski molim zajedno vam preporučujem, da se dàržite onako, ko što svetost zahtĕva ovoga mĕsta u pretresenju posalah, na koje da jedanput već predjemo vrĕme je; na poslĕdku

vas još jedanput molim, da ako sam koga proti nakani uvrědio mojoj, da rěkoh slaboći pripiše mojoj, jer za ovo izustiti, ko što već napomenuh prinuka me jedina ljubav prama družtvu;

[258.]

a po njem i Domovine, primite anda bratjo! ova sarcom onim, s kojim vam isto predaje brat Vaš!!!

Rěkoh.

[Na ovoj stranici (258.) ništa više nije napisano.]
[Zatim izrezan jedan list.]

[259.]

Na večitu Uspomenu Slavnoga Ilie Gvozdanovića kao někadašnjega u Družtvu našem Predsědnika zahvalni potomci:

Godine 1842 početkom měseca Ožujka zauzeo je izpražnjeno město Podravnitelja u ustavu ovom Ilia Gvozdanović bivši do onda Tajnik biskupski. Promenom ovom izgubilo je Družtvo ovo Predsědnika, koju čast taki od početka njegova sve do rečeno doba slavno je obnašao duboko izobraženi Gosp. Gjuro Smičiklas, tom prigodom preměšteni u Dalmaciu za Naměstnika župe Vàrličke. Članovi ondašnji zaprosiše novoga ovoga Podravnitelja, da bi stolicu Predsědnika zauzeti blagoizvolio iz toga, što su iskreno cěnili redke uma darova, koje slavnoga ovoga muža rěsiše, jer da ni nenaponjemo nevidjene tako rekuć uzore ćudorednosti, koje delovanja slabo si odviše pero za opisati scěnimo, da mimoidjemo visoko poznavanje svih strukah znanostih, da preskočimo duboko ⟨poznavan⟩ znanje svih na skoro europejskih jezikah: za ověkověčiti slavnu uspomenu nikad nezaboravljenoga ovoga SlavoIlira kao razlog iskrene zahvalnosti i detčinske ljubavi napomenuti ćemo samo zasluge njegovo o ustavu u obće a naposeb o čitaonici našoj. Veleum ovi čim bi saznao želju Članovah, radostno se skloni na njihovu prošnju, te predsědjavaše zboru družtvenomu od početka svoga Podravniteljstva sve do měseca Sàrpnja 1843 dotlě najme, dok po višjoj uredbi neprodje na upravljanje Župe màrzlopoljske. Akoprem odviše nisko zasadio je Gospodin ovaj zahvalnosti čuvstva u sàrdca naša, akoprem duboko uvažavamo široko polje umětnostih njegovih, akoprem vazda se obvezujemo sa svimi onimi, koji ga bliže poznavahu, za iskrene i věkovite svědoke dobarah duševnih i tělesnih, koje nam nezaboravljeni ovaj biser narodnosti ilirske u sàrdca naša usadi: mislimo ipak, da ćemo najbolje uspomenu njegovu proslaviti, ako se u obširno napominjanje preslavnih njegovih krěpostiuh činovah upuštati nebudemo; mladost bo naša nedopusti ni omedjašeni razum može dozvoliti, da po širokom prostoru mirisne plodove truda, koje je od onoga dana, kad je nastupio duh svoj oplemenjivati, sve do onoga časa, u kom ga je nemilo dušmana zàrno pogodilo, položio, poberemo. — Bio je on tečajem svog podravniteljstva neutrudjeni progonitelj ukorenjenoga u ustavu ovom jala, preziranja, mèržnje, nepriateljstva, [Riječ »nepriateljstva« rastavljena »-ateljstva« na drugu stranicu.]

[260.]

svojeljublja: kao razborit čověk uvadjao je ovim protivna; usadjivao je u mladeži dušu zvuke novie dobe, novoga preporodjenja; koje je vidio těžeće za plemenitiom svàrhom podpomagao je naukom, knjigami, po mogućnosti svo-

joj i s novci, odtud komu izmed suvrěmenikah njegovih neće biti poznato, kolike je proizvode književnosti ilirske medju mladežom podělio? tko nezna, kakvoga je sirotinja u njemu otca imala? rěčju bio je otac naš, bio je priatelj naš, bio je obrana naša! Početkom lěta 1843 nastaše burna ona čitavom slavjanstvu sa tugom poznata vrěmena, kojih poslědicu smirom osećamo, i osetjatćemo žalibože uvěk: na sva domorodna teženja, na ⟨sve⟩ sve zavode, gdě je i iskrica narodnosti ilirske tinjala, odpàrli su dušmani naši jedovito svoje strěle, sve što je znak slavjanski nosilo, odlučiše nepriatelji naši iz dna iztrěbiti; oluji ovoj biaše i Družtvo naše izvaršen⟨j⟩o, i u njega su oči upàrli zlotvori ilirstva, što više, isti njegovi nezahvalni sinovi kopahu pod njim jaz; kao brod, kad ga vune morske sad u vis sad u ponor bacaju neznajući hoćeli živěti ili umrěti: tako ⟨opasna vrěme⟩ kukavni položaj pritisnuo je čitaonicu našu, postanak njezin bio je dvojan: Ali nastojanjem premiloga ovoga našega Ljubimca srětno je občuvana od propasti svoje, njegov zagovor, njegova obrana, njegova dobra volja odbila je nepriatelje od Družtva našega. Ni kao naměstnik župnički nije on zaboravio na věrne svoje drugove, svagda nas je na umu nosio, svakom zgodom nas napominjao, uvěk biaše u duhu on s nami, mi š njime. Nesrěča je tako hotěla, da nedoživismo časa, kad bi ga za sjajna njegova děla lovorom ověnčana ugledati mogli; providnost boža tako je odlučila, da se prezarano raztanemo s milim ovim Bratom našim. Nesrětno zàrno, koje ga prigodom nesrětne one zagrebačke obnove na uštarb cělog slavjanstva, na neprocěnjenu štetu biskupie, na věčnu žalost svih věrnih imena njegova štovateljah, pogodi, i studenom grobu po osamměsečnom teškom bolovanju 16. Ožujka 1846 predade, odděli ga od nas, dušmanski onaj udarac prisili ga vrěmenitost sa věčitostju proměniti. Dovoljni ovi razlozi probudiše u zahvalnih naših sàrdcah najsvetiu ⟨pomislao⟩ pomisao: biljegu ovu, buduć nam slabo naše stanje nedopusti sjajnii spomenik potomstvu ostaviti, u Zapisniku našem staviti toli iz toga, da ime neumàrloga ovoga Ilirie sina, i neprecěnjena bisera Čitaonice naše po mogućnosti ověkověčimo, toli da kasnomu nàšemu potomstvu ⟨pokažemo⟩ ostavimo dokaz osvědočujući ih: na koliko smo ovomu blažene uspomene mužu čuvstva blagodarnosti izraživati spravni bili.

[261.]

Godište 1847/8.

[Stranica 262. prazna.]

[263.]

1. Glavni Sabor.

Dana 10. Listopada 1847 bi obderžavana pèrva lětošnja glavna skupština, koju Gosp. Predsědnik otvori podugačkim govorom, koj, po jednoglasnim zahtevanju Članovah, da se u zapisniku zabilježi, ovako glasi:

Izobražena Gospodo Članovi!

Mila Bratjo!

Pred dva měseca i nekoliko danah sakupismo se u svetom slavjanskih Boginjah hramu zadnjiput za godinu onu, i po poslih dovèršenih razidjosmo se bratskom napuniti ljubavju ko pčele protulětne na razne stranke premile naše

Ottčbine. Neki u naručaju milih roditeljah i cělovanju nježnih rodjakah sprovodiše sveto ovo vrěme; drugi spomenicim kobne prošastnosti nasladjivahu oči; isti spomenici ovi opominjahu ih na divne čine praotacah naših, koji više Domovinu negoli život preštimahu svoj; opominjahu ih na blagoslivljanje pepela slavno poginuvših vitezovah ilirskih; — drugi ih opominjahu na cèrne čine sebičnjakah, koji samo da oni dobro živěti mogu, i za svoj ja skèrbihu se malo pazeći, kako dobro obće stoji — jeli dobro ili zlo? — Što još više! vèrst ovakova ljudih pripravna je makar Rod i Dom da i istoga sebe za lahku prodati, nemisleći na najveću, koju isti divjaci za poglavitu smatraju dužnost »za Domovinu sve i isti život položiti«; — treći nasladjivahu dušu slušanjem narodnih pěsamah horvatskoga pastira ili orača, slušajuć mili glas žuborećeg slavulja, i latinskimi muzami utrudjenu dušu lěčihu posvetivši je muzami slavjanskimi. — Iz oviuh sviuh cèrpiste Gospodo moja! cèrtice naroda našega, cèrpiste duh prošlih vrěmenah, ko što pčela iz krasno mirisnoga cvětja navadna je cèrpiti med; — cèrpiste duh prošlieh věkovah i prispodabljastega s duhom

[264.]

věka sadašnjega. Gdě ste vidili narod zdizat se i gdě čuste odziv vapećoj iz dna groba majci po dolinah i planinah razlegat' se, radovaste se znam nad naprědkom jednokèrvne bratje vaše duševnim, — a gdě videli duboko još spavati, plakali znam jeste nad onima, ko što je Isus svete svoje točio suze nad Jerosolimom, ko nad rodnim městu svojem. — Prevarljiv svět ovaj i měnljiv tako, da uvidjam istinu rěčih oniuh, koje su na čelu světa ovoga ubilježene,: »Věkovite i bez svèrhe nie pod suncem krěpke stvari« i oniuh narodne poslovice: »vrěme grade gradi pa ih i razgradi.« Ah nestalnosti kolike si izvarala. Pred nekoliko evo danah slobodno bi nam s narodom upoznavati se prostim, da i njegove duševne upoznamo sile, razgovarasmo se š njime, i radovasmo se, ako smo koju u njega bolju usadili ćut. — Sad nas eto nemilo ugrabi vrěme iz naručaja prostog seljaka, te nas zanese medj hladne zidine grada ovoga, gdě je ćudorednost ako ne zakopana, a to stalno na mèrtvačkom leži krevetu, sebičnost prestolje je zauzela, gèrljenje tudje majke dakle inostranskih narodah jezik, nošnje, zabave modom postaše; što još više? dok šaka ljudih u najvećem neznanstvu dogodovštine slavnoga naroda našega tumarajuća ime slavno i kèrvju pradědovah posvětjeno tudjim arpadskim izměniti nastoji; — strana domorodna malo ili niš se nebrini za prepréčiti opaku nakanu ovu — nemoram li dakle zaplakati s Pěsnikom: »Još ih neima, neima, jao?!« Duboko si rode pao. Dospěsmo Gospodo i Bratjo! nemilo ugrabljeni iz srědine prostog seljaka evo medj zidine hladne ove, gdě skoro niš milog ni dragog neimamo, osim hrama, koga podigosmo u slavu Boginjam slavjanskim, u kom danas Gospodo moja da se za godinu ovu pèrviput sakupimo, želja najvrućia je naša, gdě sakupljene da vas molim malim suhoparnim nu iz serca proiztičućim govorom pozdravim za svetu si sma [...]

[265.]

smatram dužnost. Čestitujem vam ⟨svim⟩ indi Gospodo ovde u duhu narodnom sakupljena! iskreno ko bratji i priateljem, što srětno i zdravo se opet povratiste u věnac ovaj bratsko-slavjanske uzajemnosti, gde uz muze latinske mèrtve žertvovat ćemo moći život novo uzbudivšim se muzam slavjanskim, gdě rekoh nastavit ćemo moći opet uzajemno věćanje o blagostanju malog

hrama Boginjah sveslavjanskih. — Ovo Gospodo moja! sveto město neka nas opominje na světu i najpoglavitiju dužnost našu, a dužnost ovu, koja nam nadleži, tek onda po mněnju mome izveršitćemo, ako nas same za vrědne sine majke otačbine napravimo, a ovo ćemo za cělo stopram ondaj postići, ako ne samo knjižnicu našu izvèrstnimi knjigami napunjavamo: već ako iz istiuh korist cèrpimo kakovu; — nečini uslugu baš veliku onaj, nevelim samo družtva našega, već svakoga i najmanjega član, koi ono něšto malo, što platiti mora, bez svake za se hasni teškim sèrcem na Žertvenik baci, svèrhu tek ondaj postigniti ćemo velim našu, kad svaki i slědnji čvèrsto uvěren bude, da je veću iz nutra hasan uzeo, negoli je u nutra dao, i ovako neće nijedan dugo oklevati, već će radostnim sèrcem malu onu doprinesti žertvu, a i tim radostnie će svaki dati što ne samo on sam, već mnogi ini iz svetog ovog izvora mnoga hasnovita piti budu mogli. Sad evo kad smo se zašli zakonom našim směrno i polag navade najprie obavitćemo posle, koji se pred obnovom obaviti moraju, po ovom dovèršenom prěći ćemo na istu obnovu; — što se ove tiče, scěnim i za dobro nalazim, da bi se prie zaključilo, da svaki i slědnji, kome bi se kakova pověrila čast, istu bez svakog otezanja na se primi, a primljenu da točno ko što mu zakoni nalažu, i bratja, koja mu istu pověriše, očekivaju, izvèršuje. Na poslědku Gospodo moja! pozorne vas napraviti želim na světost města ovoga, da nijedan

[266.]

neupotrěbi svetinju ovu u pomoć za opaki kakov čin izvesti, jer ne njemu samo ovo škoditi bi moglo, već činom takvim lahkim bi stermoglavio i razorio malo gnjezdo ovo, koje velikim trudom dobiše naši utemeljitelji a drugi velikimi žertvami do dana današnjega věrno sačuvaše. Dočim vam ova preporučam dosta vam takodjer preporučiti nemogu bratinsku ljubav i slogu, i bratinsku ljubav preporučam i mene, iskreno vas moleći da mi oprostite, ako bi gde uradio što, što bi se manje slagalo s častju mojom; podpomagajmo jedan drugoga, i tako ćemo svi stalno doprieti do velike one svèrhe, koja nam pred očima uvek treptiti mora.

V[ladimir] P....[redojević]

Rekoh.

Za ovim biahu slědeći predmeti stranom na unuternje družtva, stranom izvan njega se pretežući u pretresavanje uzeti, i to:

1. Odbor pred lainskimi praznici izaslan, da pregleda stanje knjigah, novacah, i zapisnikah, predao je ustmeno izvěstje o poslědici svoga izaslanja, da je najme sve u dobrom našao redu.
2. *G. Haralović Gavrilo, Stiić Marko, Badovinac Vladimir starii, i G. Radić Ilia,* podnesoše Družtvu molbu, u kojoj izjaviše prevruću želju, da žele u kolo Članovah Družtva ovoga stupiti; Članovi uvažavajući ovu njihovu molbu, izabraše sva četiri kroz skrovno advětovanje za Članove tako ipak, da se G.G. Stiiću i Radiću taksa, koja sačinjaše uslovje: bili se primili ili ne buduć su ista ova gospoda u ostalom svojim vrědnim dèržanjem i revnostju se već od davna ⟨se⟩ pokazala vrědna našega kola, — odpusti; G. pako

Haralović i Badovinac da takovu za měsec danah polože; što se ostaloga tiče, obvezaše se sva četvorica postati tako zakonah, kao i obvezanoga měsečnoga plaćanja dionici. I tako Družtvo sastoji se iz sledeće⟨h⟩ punim naslovom Gospode Članovah: i to iz

[267.]

G. Vladimira Predojevića, G. Neboslava Bastašića, G. Miloša Poturičića, G. Vladimira Dragelja, G. Andrie Laboša, G. Danila Garapića, G. Gavrila Haralovića,* G. Marka Stiića..... *prestao i Učenikom biti,* G. Ilie Boića, G. Danila Rašića,* G. Franje Vranešića..... odpuštjen, G. Vladimira Badovinca star., G. Franje Latkovića, G. Ilie Radića, i G. Vladimira Hranilovića Člana Dopisavajućega.

3. Bi preduzeta Obnova Častnikah družtvenih; polag zakonah i pravilah prepisanih u izabiranju većinu glasovah dobiše, i to, buduć da se *Predsědnik* u obziru zakonah izabirao nije, već je ostao u osobi Gospodina Vladimira Predoevića, za

Podpredsednika:	Gosp. Neboslav Bastašić,
Bilježnika:	„ Danilo Rašić
Knjižničara:	„ Franjo Latković,
Blagajnika:	„ Andria Laboš,
Fiškuša:	„ Ilia Boić

4. Slabo stanje pěneznice nije dopustilo, da bi se početkom tečaja pollětnog t.j. Sèrpnja měseca prošle godine školne bili predbrojili na »Slovenske Narodne Novine«; a buduć da je urědničtvo istih novinah Družtvu neprepustno po iztisak Novinah i Orla pošiljalo: zato je G. bivši Knjižničar Andria Laboš u sporazumljenju sa Većinom članovah zahtěvanu — ne od Učredničtva, već zahvalnosti i poštenja radi — kolikoću

[268.]

za predplatu pollětnu Učredničtvu poslalo. Ovo bi sada pretresano i odobreno. Isto tako primiše članovi i onaj postupak G. Laboša, gdě je kroz praznike »Kolo« kupio.

5. Gosp. Predsědnik predao je službeno pismo G. bivšega Bilježnika, u kojem ovaj obznanjuje članovom: da je rodoljubivo kolo Sèrbaljah Peštanskih jednu knjigu od periodički izlaziti imajuće »Slavjanke« Družtvu našemu na poklonu poslalo: u obziru bratske ove uspomene i uzajamnosti slavjanske dokaza bi zaključeno: pismenu zahvalu i izraženje čuvstvah bratinskih bratji našoj sèrbskoj poslati. Buduć pako po kasniem obavěštenju poradi svakojakih uzrokah ovo biti nemože; po zaključku zadnje saborke sědnice ovdě věkovitu i ne bez poslědicah buduću zahvalu u ime Družtva zabilježujem i to iz toga, da potomcim našim ostavimo primĕr duboke zahvalnosti, koju nam ovi slučaj pribavi, a drugo, da ih opomenemo, da se i oni u takvom položaju sěte na odvratjenje takove.

6. Čitano je pismeno mnjenje G. dopisavajućega člana Vladimira Hranilovića, koje je ovaj kroz praznike, posětivši našu Knjižnicu, u ovom Zapisniku ubilježio.

7. G.G. Knjižničaru i Blagajniku bi naloženo, da ovaj pregleda pěneznicu zaostavšu kroz praznike, onaj pako, da primi knjige, koje su ostale u Knjižnici, i koje su Članovi sa sobom na praznike poněli, pak da o tom buduću sědnicu izvěste.

I time ova *sědnica svàrši.*

Dana 17. Listopada iste godine dèržana je druga sednica glavnoga ovoga Sabora, u kojoj bi produženo pretresavanje sledećih predmetah:

8. Budući da je Družtvo lani měseca Lipnja G. Hraniloviću na prošnju pismenu poslalo několiko knjigah, koje ono još natrag dobilo nije; ovo bi pretresano, i zaključeno: da se ima pisati G. istomu Hraniloviću, neka bi on knjige sebi poslane do novog leta t.j. do 1. Sěčnja 1848 družtvu poslao; u slučaju pako protivnom sazvati će se sabor, koi će svèrsi shodne naredbe učiniti.

[269.]

9. Odlučeno je, da se kupi »Sv. Pismo« od Vuka Karadžića; pak zatim sav »Měsečni list« i da se predbroji na »Ljubezne Pěsme« od Radičevića.

10. Polag oglasa u novinah »Pěsme« Tome Blažeka neće izaći: ima dakle G. Blagajnik novce natrag uzeti.

11. Ima se dati novi protokol za zakonite zabave napraviti.

12. Buduć da G. Vranešić dug od prošle školne godine još platio nije: opreděljen mu je do 24. ovoga měseca rok za izplaćanje takovoga, što ako dotle učinio nebi, imase odmah po prodjenom roku iz broja članovah izbrisati.

13. Izabran je kroz skrovno odvětovanje odbor, pod predvoditeljstvom G. Predsědnika iz članovah: G.G. Neboslava Bastašića, Ilie Boića i Danila Rašića sastojeći, koi će tegobe o městu čitaoničkom Gosp. Ravnitelju izložiti, te za preinačenje pèrvašnjega města, koje je kroz praznike iz někakovih uzrokah drugu obuklo sliku, nego ju je pèrvlje imalo, ili za drugo koje preponiznu prošnju podněti.

Poslědnjom ovom odlukom zaglavljen je pèrvi ovi lětošnji sabor.

Pisano

U Zagrebu dana 18. Listopada 1847.

Danilo Rašić
Bilježnik

Početkom měseca Studenoga 1846 izjavio je Gospodin Franjo Vranešić pismenu želju: u kojoj moli Družtvo, da ga u broj članovah primi. Članovi imajući na umu izraze njegove, gdě veli, da će svimi Družtva potrěbami odgovarati, ustupe mu město među sobom. Kad bi mu se zakoni družtveni pročitali, akoprem bi u smislu obvezavajućega članka taksu o 2 forinta odmah položiti morao, čim u kolo stupi, obećao je ne samo taksu već i ostalo čim najprie u kasu ⟨polož⟩ platiti. U svakom lainskom saboru bio je bratski opomenut, da zadatu rěč izpuni, da i roki mu biahu opreděljeni, koje je on ipak pozivajuć se na svoje poštenje kao poruka, svagda odbiti znao, dok najposlě i prispie [Riječ »prispie« rastavljena »-spie« na drugu stranicu.]

[270.]

pèrvi letošnji sabor, u kome je taksu o 2 forinta platio obećavši, da će ostala 3 forinta do buduće na 17. Listop. urečene sědnice izplatiti. Buduć pako da isti ovaj Gospodin ni 17. rěč dèržao nije, opredělјen mu je bio rok do 24. Listop. 1847 — kao što se to pod brojem 12. druge sědnice pèrvog glavnog sabora nalazi —, do kog ima zaostavši dug u tri forintih sastojeći platiti, što ako dotle učinio nebi, ima prestati biti član Družtva, tim više, što je i ostale, koje Zakoni nalažu, točke slabo izpunjavao. U smislu odluke ove, što G. Vranešić do 24. Listopada zahtěvane novce platio nije, prestaje današnjim danom biti član Družtva našega. Zaključka ova, koju su članovi kao věrni ovèršitelji zakonah stvoriti bili prisiljeni, oduzimlje pravo Gosp. Vranešiću čitanje knjigah i časopisah družtvenih, prekunuje⟨mo⟩ mu zajedno i pravo nikad već članom Družtva postati.

U Zagrebu dana 25. Listopada 1847.

po
Danilu Rašiću
Bilježniku.

Izabrani u poslědnoj sědnici odbor izradio je pri Velečastnom Gospodinu Ravnitelju, što je ovaj uz mnoga sàrdačno nagnjena očitavanja prama Družtvu našem dozvolio, da stan Čitaonice proměni sa drugom povećom sobicom, što članovi uvažavajući sa velikom i iskrenom zahvalnostju dozvolenje ovo i učiniše, te su sva svoja potrěbna u novodozvoljeno obitalište preměstili.

D. Rašić
Bilježnik

Dana 30. Prosinca 1847 obdèržavala se je *druga* školne ove godine glavna *skupština* i to pèrviput u novoj knjižničkoj sobi. Čim bi se sědnica otvorila biahu 1-o: Pročitana dva pisma; jedno od Gosp. Mihajla Nikolaevića Mudroljuba 2 godine, u kom ovaj moli, da bi ga Družtvo u broj Članovah primilo; Članovi uvažavajući sve okolnosti sa slučajem ovim skopčane, primiše pomenutoga Gospodina za Člana, i odlučiše odmah ga sutra u sědnicu pozvati;

[271.]

drugo je od dopisivajućega Člana Vladimira Hranilovića, i na ovo je odlučen odgovor, kao što se u prepisu pod *XI* viděti može; pomenuta dva lista nalazese pod *A broja 18 i 19.*

2. Bihu pregledani Zapisnici: Blagajnički i Knjižničarski; učinjene su naredbe vèrhu někih knjigah, kako to dotični zapisnik svědoči.

3. Odlučena je predplata na »Novine Ilirske«.

4. Primljen je predlog Bilježnikov: da se od svakog pisma, koje bi Družtvo na komu pošiljalo, Prepis (Copia) u Čitaonici věrno čuva.

5. Preinačena je odluka od lěta 1844. kojom se za moći štogod u Bilježnički zapisnik upisati, jednoglasno privolenje Članovah zahtěva ovako: ⟨Za mo⟩

Bilježnik tek onda će moći štogod u zapisnik ubilježiti, ako to većina Članovah odluči.

6. Znadući utemeljitelji Družtva u plemenitom Odhranilištu, koja korist proizticе iz medjusobnog obćenja i dogovaranja, kakova hasan dolazi od uzajemne pomoći u učenih osobito predmetih, imajući pred očima zlatne slove Uzajemnosti Slavjanske sve druge okolnosti na stran zametavajući pozvaše godine 1843 Družtvo naše, da sklopi Savez — koi se može viděti pod *A br. 11* —, po kojem bi jedno drugome potrěbite Časopise i knjige pošiljalo, jedno s drugim u neposrědnom dopisivanju stajalo. Dopisi medjusobni svedoče, da je bratski ovaj savez lěpe porodio plodove. Medjutim gorki je htio udes, da ova hvalevrědna narodnosti ilirske njega žalostan iskusi konac. Ugasnila se je u većini Članovah nami saveznih prava ona iskra ljubavi uzajemne, i omedjašen je pojam, ⟨koji bi⟩ koi je dosele dělio brata od brata, jer ne samo da nije prestao, već se usnuti imajući u život podiže, da cěpa člana od druga, i da prěči svaki plemenitii u plemenitih grudih razvitak uzajemnosti ne velimo slavjanske nego Ilirske. Mi najmre duboko uvažavajući Saveza obstojećega slědstva, po običaju i dužnosti našoj [Riječ »našoj« rastavljena »-šoj« na drugu stranicu.]

[272.]

pisali smo prošaste godine pomenutomu Družtvu službeni list, u kom im ⟨razměr⟩ obznanismo dotične družtva poslove, i.t.d. Na ovo naše pismo ne samo što nam niš neodgovoriše, već kao što nam věrodostojni izvori dokazuju, upotrěbljavaše uvrědjujuće izraze za argumenta ili dokaze, kojim ne samo pismo već i cělo družtvo napadaše; — ovako prodje lěto i nastade drugo; cělo ovo vrěme čekali smo mi na proměnu duha, koi je većinu članovah konviktorskih obuzeo bio, i budući da smo se u nadi prevarene osětjali, pak okolnosti obodviuh družtvah razmatrajući po duljem dogovaranju, i sa žalostju osětjajući nazadak iz spomenutog slučaja porodivšise: zaključismo: da od danas svaki zakoniti savez medju našim i plem.[ićkog] Odhranilišta družtva prestaje tim više, što se pomenuto družtvo u opasnom nalazi stanju, što je postanak njegov dvojan i od samovolje pojedinog čověka zaviseći, da nam tako, ako bi se kakovo sporazumljenje medju nami i njima povratilo, nepoginu stvari njima poslane, buduć u tom poslu neima poručanja ni jamčenja.

7. Primite su dvě po Gosp. Mih.[ajlu] Nikolaeviću poklonjene knjige pod naslovom »Poslove« i »Lazarica«; za ovi poklon izražena je svojim vrěmenom pismena zahvala rečenomu gospodinu.

Daljnje pretresavanje odgodjeno je na sutrašnju sědnicu.

Dana 31. Prosinca nastavljena je druga sědnica, koja čim bi se odpàrla, izustio je Gospod. Bilježnik slědeće slovo:

Draga Bratjo!

Neima veće za mladjahno vatrom narodnosti oduševljeno serdce, razkoši ni sladje za nepokvarenu življem tudjinstva dušu utěhe: već kad doživi slatke života svoga časove, — ako ovi u nutàrnje njegovo kakov utisak učine, — da

je svedok uzkàrsnutja, promicanja i naprědovanja onoga, što biaše pàrvo gustom neznanstva ili bolje da reknem nehajstva za lěpšom budućnostju maglom obkruženo. Srětan i triputa blažen svaki onaj, kojega pàrvobitni ovi glasovi izza sna probudiše, i světim někim napuniše počitanjem; srětan zaisto koj bez

[273.]

oklevanja svakog nastupi pokazanu stazu ni negledeć na to, što je gustim zasadjena tèrnjem. Nije tomu ni četvert stoletja, odkada věrni Ilirie sinovi dobu ovu znamenitije budućnosti narodah proučiše. Světa pomisao, koja se najprije u grudih onoga Muža pojavi, komu iskrena i neobšenjena sèrdca neumèrle pripravljaju slave spomenike; kojeg pepeo věkovati će někoć u pantheumu slavjanskom, i čuvati se kao najdragocěnii amanet nezaboravljene prošastnosti i srětnie po svoj prilici budućnosti, Muža, koga ne samo slavjanstvo, već i cio učeni Svět, nakoliko najmre glas sveslavjanski do sada je dopréti mogao do prostranih inoslavjanskih deržavah, zasluženom slavi slavom, prodrě odmah u korěnu svom u ustava ovoga zidine, i ojunači vrědne naše predšastnike, koji glasove ondašnje, dan na dan sve bolje i marljivie razvijahu: ne samo što su slědbenici njezini velike korake činili stresti sa sebe ukorěnjeno gazanje praktične ćudorednosti i ljubavi iskernjega, već su pronaslědujuć zatěvanja lěpše nade ustanovili družtvo ovo, koga se ne smalim ponosom član i častnik brojim. Družtvo ovo jest ognjište, na kome se nepreternuto njeguje vatra narodnosti i pitomcim ustava ovoga, ono mi se čini biti neposrědni uzrok, što mladež u Sěmeništu ovom tako ljubi svoj jezik, književnost ilirsku, što štuje bitja slavjanska i.t.d. otkud sigurni zaključak izvadjam: da nebi bilo Čitaonice ove, ili da bi — što Bog sačuvaj — prestati morala, mnoga dalje bili bi od svèrhe, kao što smo sada, i većma zaostajali za drugim napredujućim članovim naše Domovine. Medjutim svaka stvar, osobito ako je plemenitija, imala je i imat će, dok zakoni prirode obstoje, svojih protivnika, da nepriateljah, progoniteljah i zlotvorah: najbolje ipak para dušu slavjansku, kad se ovi pojave u istima nědrami, te kad onaj, koj se pretvara iz vana joj věnac plesti, u serdcu pako otrovni jad bljuje na dobro i razvitak njezin: nećemi se ovdě napominjati pokvarene one ljude, i to iz puno uzrokah, koji kao članovi někoč propasti naměravaše pribaviti družtvu našem; ta komu nisu poznani Akoprem smo se toli mi toli naši predšastnici

[274.]

ne jedanput omedjašili proti netemeljitim onim potvarami, kao da je Čitaonice naše naměra: duboko razmatranje političke budućnosti ili Panslavie ili koje ine grane čověčanstva; potvora sva već iz toga netemeljita, što Članovi njezini teško će se moći u ovom položaju popeti na onaj stupanj razvitka dušević silah, za dabi pomenuti predmet ma iz daleka načeti mogli; niti mu je niti mu je nakana služiti za ognjište ikakovih političkih spletakah toli iz toga, što se ni neslažu s članovah budućim zvanjem, toli što u ponatju svom glede nas isčezava njihova mogućnost; obadva i koji su sa ovimi skopčani i drugi prikori našem družtvu naměnjeni porode zaisto stvar směšnu i za razrěšiti veoma lahku: polag svega toga ipak postanak Čitaonice naše nestoji na tako čverstim nogami, kao što se obćenito uzeti običaje. Nebojmo se ipak, dok nam predstoju tako odvažna serdca. Nikad nezaboravljeni prošaste godine se s nami razlučivši Ravnitelj ne samo što mu biaše početkom podpora, proti naslědu-

jućim trolětnim onimi, koje žalibože sva Domovina sa ušterbom i garkostju oseća nezaléčivim burami luka već se milostivo odvaži biti Protektorom njezinim. — našlo je družtvo, naše i u sadašnjem vrédnom Ravnitelju obranu svoju, svoga priatelja, što nam služi za dokaz njegovo serdačno očitovanje, koje smo prosivši i zadobivši sobicu ovu iz ustih njegovih čuti mogli. — on je, kao što reče, branio naše družtvo, i nije nimalo protivan obstanku i razvitku njegovom, samo ako se ova osniva na redu, uměrenosti i ogledu na okolnosti čitavoga ustava. Važan je razlog, koji vojuje za družtvo naše. Svèrha bo njegova nije druga, već duševni naprédak članovah, i polag toga i ostalih pitomacah, razvitak silah uma, gospodstvo čudorednosti, odgovaranje duhu vrémena, ljubav proti svomu i štovanje tudjega. Temelj njegov oslanja se na poslovici: »Više očiuh više vidi, više rukuh već napiše,« t.j. što je pojedinim nemoguće, da svi zajedno, kojim je to dopušteno pribavljajuć si potrébita srédstva književna za buduć svoje zvanje se pripravljamo. I evo 9-a već leti godina, što ono obstoji, kojega se i mi ovdě sukupljeni gradjani brojimo; naprédak predšastnikah i naš z jedne strane svakako je hvale vrédan, s druge strane pako kao što je zavisio, i zavisit će od volje članovah, od postojanosti revnosti i domoljublja

[275.]

njihovog: da smo u broju književnom dobro daleko došli svaki znade; ima takodjer i godišnje prineske ne baš neznamenite; světu je poznato pod imenom slavnog těla: samo neka i u duševnom světu odgovara sversi svojoj, zvanju svomu i mogućemu razvitku silah duševnih, jer budućnost će nas koriti, i u drugom položenim stališću predbacivat će nemarnost ako sada, dok je vrěme ktomu, dok smo potrebitimi obdareni srédstvi mimoići pustimo priliku nešto si spraviti za buduće naše podučavanje puka, za sědu našu starost. Nespretno mi se čini hvastanje takovoga, koi pročitavši samo časopis Koji snuje ogromne pojme o universalnoj budućnosti slavie, o dubokom poznavanju običajah, jezika i prirodjenih tajnah naroda svoga; směšno je slast u prostoti narodnoj iskati, a neznati dokazati, što ovu prostotu sačinja, i otkud njezina slast proističe; istina je, da smo nègde u novinah i gdě drugdě čitali: da je jezik naroda našeg bogat i veoma bogat, da je u njegovih pričicah sakrita prirodna filosofia, da su njegove pěsme saveršena poezia, ali valja to poznati! Nije dokučena svèrha, niti će mo ju dokučiti ikada, akose tisuća ljudih popinje za duševnim naprédkom, gdě ih miliuni u mraku neznanstva tumaraju, gdě sami sebe ostavljeni slěde nagone prirode, slede od starih svojih izumljeni način življenja, tko će ovimi léka doněti? tko će im světli pokazati dan? Perva i absolutna dužnost i jedina zadaća jest duhovnog pastira, bit će naskoro naša. Imamo primérah žalostnih, kako ljudi predstavljeni neuku seljaku, da mu razlažu čudorednosti zakone, sami ih nepoznaju; kakovu će korist narodu svomu doprinéti onaj, koj kroz vrěme pripravljajuće nepoznaje drugih po imenu i dělih muževah, osim kroz tečaj školni u pamet zasadjenih Virgilia, Cicerona, Homera, Demostena; zar će možebit seljaku razlagati Eneidu ili govor *pro legemanilia*, zar će mu Achilove čine opisivati, ili će pobudjivati Ateniance proti Macedonskom Filipu!

[276.]

Niti nemislimo, da je već sve dobro, ako u čitanju časopisah vrěme provedemo, oni su samo jedno izmedju tisuće srědstvah vodećih do Blaženstva. Ne ne! Narod naš ima muževah duh naroda svoga proučivših, njegova zla i dobra poznavajućih, koji se brinu i posvećuju blagu svoje postojbine, koji se terse o srětnijoj budućnosti milog svog naroda; ovi su nam pripravili Knjigah potrěbitih i časopisah pisanih u jeziku, koganarod, s kojim ćemo danas zutra neposrědno obćiti, kome ćemo učitelji i naputnici njegove buduće sréće biti, govori, pisani u duhu naroda nepokvarenom poplavicom tudjinstva na koliko nam nebi ovo zadovoljilo, priskočiti će nam u pomoć poznavanje tudjih jezikah, u koji ćemo takodjer naći koristnih za nas naukah: ovim posvetimo vrěme preostavše nam od drugih poslovah; sve naše dělovanje sjedinimo sa srećom naroda, združimoga s načelom: »narodu ću momu služiti; za narod ću moj umrěti«; sladke ćudi zavěsti i lěpši pouzmerlu těla život bit će nam nagrada za sjajna děla. Sve ovo moje osvědočenje proizlazi iz štovanja i ljubavi proti družtvu ovom, koje ću po mogućnosti mojoj uvěk podupirati i braniti, komu ću nekoć zahvalnosti ćustva izrazivati za sva njegova u mene se prolévajuća dobra duševna, proizticе iz strahopočitanja prama sadašnjem momu stanju i budućem zvanju. Gorućom ovako oduševljen ljubavlju proti městancu ovom, i po tom proti Vama ljubezna bratjo i sučlanovi nisam se ustručavao danas kao na dan, u kome zakonom našim priměrno drugiput ove godine se sastasmo za poslove naše Čitaonice obaviti, njoj u pomanjkanomu po mogućnosti providjeti, misli naše u jedan pojam stopiti smerajući na blago družtva našega, pogovoriti tim više; što je baš rok ovi našeg sabora opao u vreme nove godine, kojom se počimlje nova sreća, lěpša budućnost, srětnia možebiti vrěmena za svetu ilirsku stvar: Bog je mogućan! Knjigo budućnosti! mnogo u tebe skrovnog leži!

[277.]

Izmedjuh svih prastarih narodah, kako daleko pověsnica zaseći može po istinskom osvědočenju glasovitih spisateljah slavjani su s Romanskim plemenom pervi, od kojih se ostali zakone svake vèrsti naučiše oni su stare germane pradědove němacah orati naučili, oni ih polje obdělavati, oni ih boj voditi, oni ih Bogove štovati, oni ih sve krěposti, do kojih nepokvarena i tiha duša doprěti može; što velim o ovih razuměvam i o bližnjih u susědstvu šnjima živućimi plemeni; slavjani su draga bratjo, polag pripovědanja starožitnosti svim izobraženim narodom mili običaj ako se ne baš na sadašnju sliku a ono barem u temelju svom, ostaviti, koj je nepretergnuto i pri nas zauzeo svoj Krěpki stan, t.j. navadu, koja posvuda o novoj godini vlada: kao sin matere slave, kao věrni i istinski štovatelj ostankah slavjanskih osudjujem se i ja k novoj ovoj godini Vami mili sučlanovi, poslě kako sam kao priměrno sadašnjim okolnostmi postanak, razvitak dělovanje i okolnosti družtva našega poveršeno napomenuo, bratske moje želje izpověditi, Vami po navadi i priměru priašnjim iskrene serdca ćuti odkriti. Sve dobrom blagodarim Bogu, i neprecěnjenu njegovu dobrotu vazda slavim, što vam je zdravlje do sada po krěpkoj vodio stazi, što je dopustio, da se ovaka za obće dobro družtva našega ovdě veselim gledamo licem; moja najvrućija, da Vas dobri Bog blagoslovi u svih vaših činih; nova ova godina neka bude početak Vaše sréće, koju vam iz sveg sèrdca uvěk želim; zdravlje vam služilo kroz cio tečaj Vašeg života; poživeli mnogo

lětah na podporu vašeg naroda na cvět i urěs Biskupie, na slavu Ilirie, na radost Slavie, na utěhi sirotinje, na korist Čitaonice ove, na diku ustava našeg; Kao brat Vam sèrdačno hoću, daste obdareni svim dobrim duše i těla, hoću, da někoć budete věrni i izobraženi članovi prostranog Slavjanstva, da budete oštri ⟨propog⟩ progonitelji nepriateljah mile vaše postojbine, i kada Vam se napokon tělu od duha bude odcěpiti, Bog Vam poděli pristojno medju blaženemi svojimi město. Primite, moja bratjo, ovo moje izpovědanje, jer su ovo želje, ovo su uzdisaji i

[278.]

misli vašeg brata, koje Vam on k novoj godini ovako sabranim iz dna duše radi i izruča. Dao bi Bog da bi nova ova godina bila začetak k lěpšem razvitku Čitaonice naše, da bi bila neporušivi temelj buduće nikad neizkorenjive ljubavi i sloge, mnijem bo, da se na njih neizključivo oslanja dobro družtva našeg; s ovom novog godinom počmimo marljivie obdělavati polje znanostih i umetnostih: sladak plod bit će nam jednom slast naših dělah. Doćim ovako moju krěpku želju-i toplu volju vašem sudu podmećom, sečnim naposlědku napomenuti i onu života našeg sliku i to iz izkustva nad samim sobom, i nad drugimi članovi proučivšu, kako smo t.j. doživeli časovah, kad smo poslove družtva našega hladnokèrvno i bez svake krěpke volje prenaslědovali; vrěme ovo stranom je prošlo, stranom će ga ozbiljna volja članovah — ako bi se još pojavilo — ukloniti, i nadati se je od ozbiljnosti naše, daćemo svojim vrěmenom dospěti do izgledane učenih naših svèrhe, koju nasledujemo, jer akoli se u nas ugasne prava i potrebita nagnjenost proti zakonom, proti podporami, proti uzbijanju nezgodah koje bi možebiti bile naměnjene našem družtvu: nikad nećemo doseći ono, za čim žudimo, navěk će se družtvo naše u opasnom stanju nalaziti, na polju izobraženja dělati ćemo svakako ne naprědak već nazadak, ako nebudemo svimi mogućemi srědstvi i načini protivnike odbijali, i malo do njega deržeć podučavali o vrědnosti njegovoj, zločest ćemo u istinu poslědak gledati naših trudovah kakovi takovi oni bili. Odsele dakle pomoćju Višnjega, koju svim nami zazivljem, posvetjeni neka budu naši trudovi obstanku, razvitku i procvětanju naše Čitaonice, i Bog će blagosloviti nastojanje naše plemenito.

REKOH

Danielo Rašić

[279.]

Zatim je 8. Bilo čitano sastavljeno po Bilježnika na G. Hranilovića pismo; i odobreno.

9. Za izpražnjeno město Podbilježnika izabran je Gospodin Badovinac Nikola starii.

Poslě někojih predlogah i dogovarah, koje u Zapisniku bilježiti nevidi se potrěba ni shodnost, zaključio se je sabor.

Bilježeno U Zagrebu dana 9. Sěčnja 1848 po

Danilu Rašiću